

Model

ELEMENTE

DE

DREPT ROMAN

DE

S. G. LONGINESCU

PROFESOR DE DREPT ROMAN LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

Teubner

VOLUMUL I. — PARTEA A DOUA

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA «CURIERUL JUDICIAR», Societate Anonimă
Calea Rahovei 5 și Str. Artelor 5

1922

Inscr. A. 27440

ELEMENTE

III. 52533

DE

DREPT ROMAN

CURS PENTRU LICENȚA ÎN DREPT

DE

S. G. LONGINESCU

PROFESOR DE DREPT ROMAN LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

VOLUMUL I
PARTEA A DOUA

BUCUREȘTI

Tipografia „CURIERUL JUDICIAR” Societate Anonimă

No. 5, CALEA RAHOVEI, No. 5

1921

30

CARTEA II

INDRITUIRI REALE SAU INDRITUIRI ASUPRA LUCRURILOR.

INTRODUCERE

INDRITUIRI REALE IN GENERAL ȘI POSESIUNEA

CAPITOLUL I

INDRITUIRI REALE IN GENERAL

§ 62.

I. **Definițiune.** Indrituirile reale sunt îndrituiri patrimoniale de stăpânire asupra lucrurilor *corporale*. (cf. §§ 9 și 22).

II. **Elemente.** In orice îndrituire reală se găsesc trei elemente: Un subiect, un obiect și recunoașterea dreptului pozitiv. Subiectul este persoana, care, spre a supune stăpânirii sale un lucru *corporal*, își îndreaptă voința sa către acel lucru, punându-se în raport cu el. Obiectul este lucrul *corporal*, către care se îndreaptă acea voință. Recunoașterea dreptului pozitiv este recunoașterea și ocrotirea din partea lui *jus civile* a raportului de mai sus dintre subiect și obiect; ea este aceea, care face, ca acest raport să fie o îndrituire reală.

1. Voința unei persoane se îndreaptă către lucrurile *corporale*, din pricină că ele sunt lucruri de preț, adică lucruri care au valoare și anume: Sau o valoare de întrebuințare, sau o valoare de schimb, sau și una și alta. Asupra lucrurilor, care n'au nici o valoare, nimeni nu-și îndreaptă voința sa, nimeni nu voește să dobândească stăpânire asupra lor. Ceeace hotărăște, dacă un lucru are valoare sau ba, este chipul de a judeca la fel al tuturor oamenilor asupra totalității însușirilor aceluia lucru. De pildă: Toată

lumea e de părerea, că un lucru de aur este un lucru de valoare. Rareori și numai prin abatere se poate, ca un lucru de aur să n'aibă valoare pentru o persoană!

2. Deși îndrituirile reale sunt îndrituiri asupra lucrurilor corporale *de valoare*, totuș de aci nu urmează, că s'ar putea, ca să existe și *îndrituiri asupra valorilor*. În adevăr, valoarea nu-i ceva de sine stătător, ci este totalitatea însușirilor unui lucru. De aceea, îndrituirea de ipotecă nu-i, după cum s'a zis, o îndrituire asupra valorii, ci o îndrituire asupra unui lucru, întru cât el este de valoare.

III. **Feluri.** Indrituirile reale pot să aibă un cuprins sau mai mare sau mai mic, după cum ele îmbrățoșează lucrul, care face obiectul lor, sau din punctul de vedere al amânduror acelor valori, sau numai din acel al uneia din ele.

1. Indrituirile reale, care îmbrățoșează lucrul atât din punctul de vedere al valorii lui de întrebuințare, cât și din acel al valorii lui de schimb, sunt următoarele: Proprietatea, adică stăpânirea deplină, absolută, pe care *jus civile* o recunoaște asupra lucrurilor corporale (V. §§ 68—81); apoi posesiunea de bunăcredință (V. § 68), emfiteuza (V. § 89) și superficia (V. § 90). Aceste îndrituiri se învederează prin folosirea de lucru, prin întrebuințarea lui, prin înstreinarea lui ș. a. m. d.

2. Indrituirile reale, care îmbrățoșează lucrul numai din punctul de vedere al valorii lui de întrebuințare, sunt: Servituțiile (V. §§ 82—88). Ele se învederează prin folosirea de lucru și prin întrebuințarea lui.

3. În sfârșit, îndrituirile reale, care îmbrățoșează lucrul din punctul de vedere al valorii lui de schimb, sunt: *Pignus et hypotheca* (V. §§ 91—99). Ele se învederează prin înstreinarea lucrului.

IV **Insușiri de căpetenie.** Am zis, că *jus civile* recunoaște și ocrotește raporturile dintre persoana, care-și îndreaptă voința sa către un lucru corporal, și acest lucru. Recunoașterea și ocrotirea constau în următoarele:

1. *Jus civile* recunoaște, că acea persoană are o stăpânire *nemijlocită* asupra aceluia lucru, fie o stăpânire deplină, completă, fie numai o stăpânire mărginită, restrânsă. De-aceea, toate îndrituirile reale sunt stăpâniri *nemijlocite* asupra lucrurilor corporale, adică sunt raporturi, care au ființă între acel lucru și numai acea persoană, abstracțiune făcând de toate celelalte persoane. Indrituitul are stăpânire *nemijlocită* asupra lucrului și lucrul e supus *nemijlocit* acelei stăpâniri (V. § 9).

2. *Jus civile* ocrotește îndrituirile reale, adică le apără împotriva vătămării. Inșă, el nu le ocrotește pe toate deopotrivă; uneori ocrotirea este *absolută*, adică are putere față de toți, *erga omnes*, și oprește pe toate celelalte persoane să înrîurească în vre-un chip oarecare asupra lucrului; alteori ocrotirea este *relativă*, adică are putere numai față de unele persoane. Astfel:

a) *Cele mai multe* (nu toate) îndrituiri reale sunt *absolute* și sunt inerente lucrului, se țin de el, îl urmează, îl urmăresc în orice mână ar ajunge, adică sunt înzestrate cu *îndrituirea de urmărire* (droit de suite). Îndrituitul la ele poate să le valorifice împotriva oricărei persoane. De pildă: Proprietarul unui lucru poate să valorifice îndrituirea sa de proprietate față de orice persoană, care s'ar găsi în stăpânirea lucrului, și să-l ia înapoi. De asemenea, creditorul ipotecar, adică acel creditor în folosul căruia proprietarul unui lucru a înființat o ipotecă asupra acestui lucru, poate să valorifice îndrituirea sa de ipotecă nu numai împotriva aceluia proprietar, ci și împotriva tuturor aceluia, cărora acesta le-ar fi trecut lucrul prin înstreinare (V. § 10 și vol. II, § 101, p. 7).

b) Dar, *unele* îndrituiri reale sunt *relative* și nu urmăresc lucrul în orice mână ar ajunge, adică nu sunt înzestrate *deplin* cu *îndrituirea de urmărire*, ci numai față de unele persoane: Îndrituitul la ele nu poate să le valorifice față de *toate* persoanele, Astfel este *posesiunea de bună credință* a unui lucru; îndrituitul la o astfel de posesiune (posesorul de bună credință) n'o poate valorifica nici față de proprietarul aceluia lucru și nici față de o persoană, care tot de bunăcredință s'ar găsi în posesiunea aceluia lucru.

Așa dar, nu *toate* îndrituirile reale sunt *absolute* și înzestrate cu *îndrituirea de urmărire*. Posesiunea de bunăcredință nu-i nici absolută și nici înzestrată deplin cu îndrituirea de urmărire!

3. *Jus civile* ocrotește îndrituirile reale, recunoscând, că ele trebuie să treacă înaintea altor îndrituiri, că au *precădere* față de acestea, că sunt înzestrate cu *îndrituirea de precădere*. Inșă și de data aceasta el nu le ocrotește în acest chip deopotrivă pe toate; uneori ocrotirea este *absolută*, iar alteori este *relativă*. Astfel:

a) *Cele mai multe* îndrituiri reale mai vechi sunt înzestrate cu *îndrituirea de precădere* sau de *excludere* față de îndrituirile reale mai nouă. De pildă: Dacă *Primus*, proprietarul unui lucru, trece îndrituirea sa de proprietate mai întâiu lui *Secundus* și apoi lui *Tertius*, atunci *Secundus* are precădere față de *Tertius* și va putea îndepărta, exclude, pe acesta; căci, *Primus*, ne mai având proprietatea aceluia lucru, n'avea ce trece lui *Tertius*: *Nemo dat quod*

non habet. — Deasemenea, dacă *Primus* înființează o ipotecă asupra lucrului său mai întâi în folosul lui *Secundus* și apoi înființează asupra aceluiaș lucru o altă ipotecă în folosul lui *Tertius*, atunci tot *Secundus* are precădere față de *Tertius*: *Prior tempore potior jure* (V. §, 53, Ciocnirea îndrituirilor, 1, c).

b) Dar, unele îndrituiri reale mai vechi nu sunt înzestrate cu îndrituirea de precădere față de toate îndrituirile reale mai nouă. Astfel: Dacă doi posesori de bunăcredință au dobândit îndrituirea lor de la aceeaș persoană, atunci are precădere acela dintre ei, căruia i s'a predat lucrul mai întâi, acela căruia i s'a făcut mai întâi *traditio* a lucrului, adică acela a căruia îndrituire reală e mai veche. Iar dacă ei au dobândit îndrituirea lor dela persoane deosebite, atunci are precădere acel, care se găsește în posesiunea lucrului; acesta poate fi acel care a dobândit mai întâi îndrituirea, dar poate fi și acel care a dobândit'o mai pe urmă, adică acela a căruia îndrituire reala e mai nouă!

Așa dar, nu toate îndrituirile reale mai vechi sunt înzestrate cu îndrituire de precădere față de toate îndrituirile reale mai nouă. Posesiunea de bunăcredință, deși mai nouă, are precădere uneori față de alta mai veche!

c) Toate îndrituirile reale (fie mai vechi, fie mai nouă) sunt înzestrate cu îndrituirea de precădere față de îndrituirile de obligații, adică față de toate creanțele, fie că acestea aveau ființă înainte de îndrituirea reală, fie că s'au născut după această îndrituire. (V. vol. II, §, 101, p. 7).

V. Terminologie. Romanii n'au o vorbă tehnică pentru a arăta toate îndrituirile reale de mai sus (No. III). — Pentru proprietate ei au vorba *dominium*. Servituțile, emfiteuza, superficiă și pignus et hypotheca, și numai aceste patru, le numesc *jura in re aliena* (îndrituiri asupra lucrului altuia); ele sunt stăpâniri mărginite asupra lucrurilor corporale și în aceeaș vreme sunt *mărginiri* sau *restricțiuni* ale îndrituirii de proprietate.

Romaniștii mai vechi întrebuintează vorbele *jura in re* sau *jura in rem* pentru a arăta toate îndrituirile reale, iar vorbele *jura ad rem* sau *jura in personam* pentru a arăta îndrituirile de obligații. Această terminologie lăasă foarte mult de dorit, de aceea astăzi este părăsită. (Cf. Maynz, Cours de Droit Romain, Vol. I, § 76, Observation 1 și Observation 2).

VI. Dobândire. Regule generale pentru dobândirea îndrituirilor reale nu sunt. Diferitele chipuri de dobândire ale îndrituirilor reale sunt cărmuite de regule deosebite.

Până la începutul veacului al 19-lea se susținea, că pentru dobândirea oricărei îndrituiri reale se cere reunirea a două elemente și anume: *Causa remota* sau *justus titulus* și *causa proxima* sau *modus adquirendi*. Dar, Gustav Hugo (profesor de Drept Roman din Göttingen) a dovedit, că teoria aceasta nu are caracter roman. (Cf. Pernice, Pandekten Vorlesungen, § 79; Maynz, l. c. Vol. I, § 77).

VII. **Stângere.** Deasemenea nu sunt regule *generale* pentru stângerea sau pierderea îndrituirilor reale. Diferitele chipuri de stângere ale îndrituirilor reale sunt cărmuite de regule deosebite.

VIII. **Ocotire.** Am văzut (§ 56, p. 154, 1), că *actiones* sunt de două feluri principale și anume sau *in personam actiones*, sau *in rem actiones*, și că *in personam actiones* ocrotesc îndrituirile de obligații, iar *in rem actiones* ocrotesc ori și ce îndrituire, care nu-i o îndrituire de obligație. Îndrituirile reale nu sunt îndrituiri de obligații; deci, ele sunt ocrotite prin *in rem actiones* împotriva vătămării.

In rem actio, care ocrotește o îndrituire reală, are de scop mai întâi recunoașterea acelei îndrituiri și apoi încetarea vătămării. Deci:

Hotărîrea rostită într'un proces început e'o astfel de *in rem actio* trebuie să constate mai întâi, dacă reclamantul are îndrituirea reală, de care-i vorba, sau ba. Această parte a hotărîrei se numește, după cum știm (§ 56, p. 152), *pronuntiatio*.

Hotărîrea, constatând prin *pronuntiatio*, că reclamantul are acea îndrituire, trebuie să ordone încetarea vătămării acelei îndrituiri. Această încetare a vătămării constă mai cu seamă în condamnarea pârâtului sau la restituirea (înapoiarea) lucrului, sau la restituirea în întregimea ei a îndrituirii, ce se cuvine reclamantului.

Dar, acea hotărîre poate să cuprindă și alte condamnări, mai ales condamnarea pârâtului la despăgubiri. Această condamnare se întemeiază pe obligația pârâtului de a repara pagubele pricinuite prin fapta sa. Îndrituirea la despăgubiri întemeindu-se pe o *obligatie* a pârâtului, ar trebui ca reclamantul pentru valorificarea acelei îndrituiri să intenteze o *in personam actio* deosebită. Însă, condamnarea la despăgubiri e o urmare a recunoașterii îndrituirii reale; de aceea ea e privită, ca un accesoriu a cestiunii principale, și ca accesoriu e împreună cu *in rem actio*, pentru ca procedura să fie mai simplă.

Așa dar, o singură vătămare a unei îndrituiri reale poate să dea naștere și la o *in rem actio* și la o *in personam actio* și condamnarea în *in personam actio* e un accesoriu al hotărîrii rostite în *in rem actio*.

CAPITOLUL II

POSESIUNEA

§ 63. Generalități

Marele romanist Savigny, „unul din cei mai distinși fii ai coloniei franceze din Berlin“, prin scrierea sa „*Das Recht des Besitzes*“ (*jus possessionis*), a lămurit cel întâi materia posesiunii, care până la el fusese foarte încurcată de romanistii de mai nainte. Greșelile făcute de Savigny au fost îndreptate de romanistii, care au venit după el.

Despre posesiune se vorbește în special în Dig. 41, 2 de *adquirenda vel amittenda possessione*. De aceea trimeterile la acest titlu le vom arăta prin h. t. = *hoc titulo*.

I. **Definițiune.** Posesiunea este stăpânirea deplină *de fapt* asupra unui lucru corporal.

1. Fiindcă posesiunea este o stăpânire *de fapt*, urmează oare că ea este un **fapt**?

Romanii zic, că *possessionem enim rem facti non juris esse* (Dig. h. t. 1 § 4). Dar, ei recunosc că *plurimum ex jure possessio mutuetur* (Dig. h. t. 49, pr.), și de aceea zic, că *possessio non tantum corporis est, sed et juris est.* (Dig. h. t. 49 § 1).

Din toate acestea trebuie să scoatem încheerea, că *possessio* este o stăpânire de fapt, de care Romanii au legat diferite efecte juridice. De aceea *possessio* poate fi numită *jus possessionis* și de aceea Romanii o numără printre elementele patrimoniului. Efectul juridic direct și de căpetenie este ocrotirea posesiunii prin *interdicta possessoria* (nu prin *actiones*).

2. Comparând proprietatea cu posesiunea constatăm următoarele:

a) Fiindcă proprietatea este, după cum am spus (§ 62, No. III, 1), stăpânirea deplină *recunoscută de dreptul pozitiv* asupra unui lucru corporal, urmează, că ea este un raport juridic, un raport *de drept*, o îndrituire, și anume: Îndrituirea la stăpânirea deplină a unui lucru corporal. Fiindcă posesiunea este stăpânirea deplină *de fapt* asupra unui lucru corporal și fiindcă nu se cercează, dacă o astfel de stăpânire este recunoscută de dreptul pozitiv, sau nu este recunoscută, fiindcă nu se ține samă, dacă suntem sau nu îndrituiți la o astfel de stăpânire, urmează, că ea nu este o îndrituire, ci un raport *de fapt* și anume: Stăpâ-

nirea deplină a unui lucru corporal. Așa dar, ceea ce este proprietatea *în drept*, tot aceea este posesiunea *în fapt*.

b) Proprietarul, fiind îndrituit la stăpânirea lucrului, are îndrituirea de a posedea lucrul, *jus possidendi*. De regulă proprietarul are și posesiunea lucrului, *jus possessionis*, adică este și posesorul lucrului. Dar, se poate, ca un proprietar să nu aibă posesiunea lucrului. Deci, nu e nevoie numai de cât, ca *jus possessionis* să coincidă cu *jus possidendi*. Romanii zic: *Nihil commune habet proprietas cum possessione*. (Dig. h. t., 12 § 1). Deaceia posesor poate fi nu numai proprietarul unui lucru, adică cine stăpânește acel lucru pe temeiul unei îndrituiri, ci și oricine stăpânește acel lucru fie fără nici o îndrituire, fie fără să creadă, că are o îndrituire, fie fără să pretexeze, că are o îndrituire asupra lui.

c) Proprietarul, fiindcă e îndrituit la stăpânirea lucrului său, poate face cu acest lucru orice vrea; făcând aceasta, el exercită puterea cuprinsă în îndrituirea sa de proprietate; exercitarea aceasta este o *exercitare de drept*.] Posesorul, fiindcă are de fapt stăpânirea deplină a lucrului corporal, poate de asemenea, dacă vrea, să facă orice cu acest lucru; făcând aceasta, el exercită de fapt puterea cuprinsă în îndrituirea de proprietate; deci, posesiunea nu-i altceva de cât *exercitarea de fapt* a puterii cuprinse în îndrituirea de proprietate.]

II. **Elemente.** Pentru ca *possessio* să aibă ființă, se cere reunirea a două elemente: Un element fizic, material, *corpus* și un element psihic, spiritual, *animus possidendi*.

1. *Corpus* este puțința de fapt de a înrâuri după voie asupra lucrului. De pildă: Ținerea în mână a unui lucru mișcător. În adevăr, ținând un astfel de lucru în mâna noastră, putem să facem cu el orice voim, orice ni se pare nouă, că e mai bine, și putem să îndepărtăm, să excludem pe oricare altă persoană, ca să înruiască asupra lui.

2. *Animus possidendi*, voința de a posedă lucrul. [Unii romaniști, cer *animus domini*, adică voința de a stăpâni lucrul ca proprietar. — Alții cer *animus rem sibi habendi*, adică voința de a avea lucrul pentru sine. Theophil în parafraza Instituțiunilor lui Justinian zice: $\psi\upsilon\chi\acute{\iota}\ \delta\epsilon\sigma\pi\acute{o}\zeta\omicron\nu\tau\omicron\varsigma$, ceea ce înseamnă *animus dominantis*, iar nu *animus domini*, după cum s'a tradus greșit de unii. V. mai jos. § 64, A, I, 2 pg. 17].

Am zis, că amândouă aceste elemente trebuie să fie reunite. În adevăr, *corpus* singur nu-i deajuns. De pildă: Persoana, care

având un topor în mână și mergând printr'o pădure seculară fără să întâlnească pe nimeni cale de sute de kilometri, poate face cu pădurea ce vrea; dar, ea nu are posesiunea pădurii, fiindcă nu are voința de a dispune de pădure, ci, după cum a zis Bruns, voința sa este de a trece cât mai repede prin pădure, ca să scape de ea! Altă pildă: Persoana, căreia, pe când doarme, i se pune un lucru sau în mână, sau în buzunar, n'are posesiunea acelu lucru, căci îi lipsește voința de a dispune de el. *Qui nescit non possidet* (Dig., h. t. 1 § 3, 3 § 3 și 26). — Deasemenea *animus possidendi* singur nu-i deajuns; căci deși vom avea voința de a poseda lucrul, totuș, dacă nu vom avea și puțința de fapt de a face cu acel lucru ceea ce vom noi, nu vom avea posesiunea lui.

III. **Feluri.** Se deosebesc trei feluri de stăpâniri de fapt asupra unui lucru corporal și anume: *Possessio* sau *possessio ad interdicta* sau posesiunea juridică, apoi *detentio*, și în sfârșit *possessio ad usucapionem*,

1) *Poseșiunea.* Stăpânirea de fapt, care întrunește cele două elemente de mai sus (*corpus* și *animus possidendi*) se numește *possessio*; fiindcă ea e ocrotită prin *interdicta*, de aceea se mai numește și *possessio ad interdicta*; și fiindcă din această pricină produce efecte juridice, de aceea se mai numește și *poseșiune juridică*.

a) Posesiune juridică au următoarele persoane:

α) Toți acei, care stăpânesc lucrul cu *animus domini* = cu voința de a se purta cu lucrul, ca și cum ar fi proprietarii lui, sau cu alte vorbe toți acei care stăpânesc lucrul pentru sine. Aceștia sunt: Proprietarul; apoi, acel care crede, că e proprietar (proprietarul putativ sau posesorul de bună credință); în sfârșit hoțul și tâlharul, deși știu foarte bine, că n'au nici o îndrituire asupra lucrului.

β) Unele persoane, care nu stăpânesc lucrul pentru sine, dar au voința să poată intenta *interdicta possessoria*, ca să fie ocrotiți în stăpânirea acelu lucru. Acestea sunt: Precaristul, adică acela căruia de cătră posesorul unui lucru i s'a predat — gratuit, dar revocabil — acel lucru, ca să se folosească de el; în acest caz s'a admis, că *poseșiunea lucrului a fost transmisă* precaristului. Apoi, creditorul ipotecar, adecă acel creditor, căruia, pentru asigurarea creanței sale, i s'a ipotecat un lucru și care are acest lucru în stăpânirea sa, fie că i s'a predat de la început (creditor amanetar), fie că l-a luat pe urmă în stăpânire, pentru a-l vinde și a se îndestulă; în acest caz, dacă acel creditor n'ar fi putut intenta *interdicta possessoria*, ar fi rămas uneori fără nici o siguranță. Dea-

semenea *sequester*, adică acel care, de la mai multe persoane, care se ceartă de la un lucru, a primit acel lucru, *ca să-l păstreze și să-l înapoieze* aceleia dintre persoanele de mai sus, care de pildă va câștiga procesul; în acest caz *sequester* posedază *independent* de altă persoană. — [Savigny a dat acestor trei cazuri de posesiune juridică numele de *posesiune derivată* (abgeleiteter Besitz); dar, acest chip de rostire nu-i potrivit pentru câteșitreele cazuri].

γ) In sfârșit, arendașul de *agri vectigales*, emfiteutecarul și superficiarul, ar avea deasemenea (după unii romaniști) posesiunea juridică.

b) Posesiunea juridică la rândul său este de mai multe feluri:

α) *Possessio justa* și *possessio injusta*. *Possessio justa* este aceea, care se sprijină pe un raport juridic, pe un titlu. *Possessio injusta* e aceea, căreia îi lipsește un ast-fel de titlu. De pildă: Precaristul are *justa possessio* (Dig. 6, 2, de Publiciana in rem actione. 13 § 1; Dig. 10, 3, *communi dividundo*, 7 § 8). Hoțul n'are *justa possessio*.

β) *Possessio viciosa* și *possessio non viciosa*. *Possessio viciosa* este acea dobândită *vi clam aut precario*, adică sau cu violență, sau într'ascuns, sau nerestituită de precarist, când i s'a cerut înapoi. *Possessio non viciosa* este acea, care n'a fost dobândită nici *vi*, nici *clam*, nici *precario*, care nu-i atinsă de nici unul din aceste trei cusururi. *Possessio non viciosa* se mai numește și *possessio justa*, iar *possessio viciosa* se mai numește și *possessio injusta*. Această deosebire are însemnătate, din punctul de vedere al ocrotirii. Acel care posedă *vi clam aut precario* e ocrotit împotriva tuturor, afară de acel, față de care posesiunea este viciată.

γ) *Possessio bonae fidei* și *possessio malae fidei*. *Possessio bonae fidei* e aceea, pe care cineva a dobândit-o potrivit rânduelilor dreptului pozitiv, încît cu drept cuvânt crede, că e îndrituit să posedeze. *Malae fidei possessio* e aceea, pe care cineva n'a dobândit-o potrivit acelor rândueli, încât știe, sau trebuie să știe, că nu-i îndrituit să posedeze.

δ) *Posesiune simplă* și *coposesiune*. *Posesiunea simplă* e posesiunea unui lucru de cătră o singură persoană. *Coposesiunea* este posesiunea unui lucru *pro indiviso* de cătră mai multe persoane împreună: *Copossessio plurium pro indiviso*. In acest caz fiecare din acele persoane posedază o *certa pars pro indiviso*, o parte intelectuală a lucrului (cf. § 25. p. 75). Dar, numai voința comună poate dispune de lucru. Vechii jurisconsulți romani erau de părere, că se poate admite și o *copossessio plurium in solidum*, când o

persoană posedază *juste*, iar alta posedază *injuste* (De pildă: In cazul unui *precarium* posedază și acel care *precarium dedit* și acel care *precarium accipit*). Dar, juriștii de mai pe urmă au respins cu toții această părere, și au zis, că *plures eadem rem in solidum possidere non possunt* (Dig. h. t. 3 § 5), căci e *contra naturam*, ca *Primus* să fie privit, că stă în acel loc, în care stă *Secundus*, sau că în locul, în care șade *Secundus*, să fie privit, că șade *Primus*. Deaceea la Justinian nu s'a admis o *copossessio plurium in solidum!*

2) *Detentio* este stăpânirea de fapt a unui lucru corporal, care nu e posesiune juridică, adică acea care nu e ocrotită prin *interdicta possessoria*. Astfel sunt:

a) Stăpânirea unui lucru (*corpus*), fără nici un fel de voință, fără nici un *animus*. De pildă: Acel căruia, pe când doarme, i se pune un lucru în mână, sau în buzunar; apoi copilul și nebunul, cărora li se dă un lucru ș. a. (Dig., h. t. I § 3). Această *detentio* n are nici o însemnătate juridică.)

b) Stăpânirea unui lucru (*corpus*) cu voința de a reprezenta pe altul (*animus repraesentandi*): De pildă: Servitorul, care primește lucrurile, ce i s'a încredințat pentru stăpânul său; mandatarul, care primește lucrurile, ce i s'a încredințat pentru mandantul său; depozitarul, care păstrează lucrul, ce i s'a încredințat de deponent. In aceste cazuri, deși servitorul, mandatarul, depozitarul au lucrurile în stăpânirea lor, totuș n'au voința de a stăpâni pentru sine, ci au voința de a stăpâni pentru stăpân, pentru mandant, pentru deponent; de aceea ei sunt priviți, ca instrumente ale acestora. ca posedând *alieno nomine*.

c) Stăpânirea de fapt (*corpus*) fără să se țină samă de voința aceluia, care stăpânește. Acesta, fie că vrea să stăpânească pentru altul, fie chiar că vrea să stăpânească pentru sine, e privit tot ca instrument al altuia, tot ca posedând *alieno nomine*. Astfel: Robii și, la început, *filiifamilias* posedau, nu pentru ei, ci pentru *paterfamilias* al lor.

d) Stăpânirea de fapt (*corpus*) cu voință restrânsă, cu un *animus domini* sau *animus rem sibi habendi* restrâns, și anume cu voința să dispună de lucru ca stăpân, dar numai în unele privințe și numai vremelnic. Astfel: Chiriașul, arendașul și comodatarul, deși au *animus* de a se folosi de lucrul, care se găsește în stăpânirea lor, totuși sunt priviți tot numai ca niște instrumente ale proprietarului, ca posedând *alieno nomine*. De asemenea și uzufructuarul posedază tot pentru proprietar.

e) Stăpânirea de fapt (*corpus*) cu voința restrânsă de păs-

trare (conservare) vremelnică a lucrului. Astfel: Acei, cari au dobândit de la pretor o *missio in possessionem* dintre acelea, de care am vorbit mai sus (§ 60, p. 192, No. 1, 2 și 3), nu posedază lucrul, în a căruia stăpânire s'au pus.

În toate cazurile de mai sus (a-e), se spune, că persoanele care au lucrul în stăpânirea lor *in possessione sunt, sed non possident; tenent non possident!*

3. *Possessio ad usucapionem*. Aceasta e posesiunea, care întrunește următoarele patru elemente: *corpus, animus domini* (sau *animus rem sibi habendi*), *bona fides* și *titulus*. O astfel de posesiune, dacă durează o vreme anume determinată de dreptul pozitiv, are de efect dobândirea proprietății prin *usucapio*. [Această posesiune se deosebește foarte mult de posesiunea juridică: Ea e ocrotită nu numai prin *interdicta*, ci și prin *actio Publiciana*; trece la moștenitori, pe când posesiunea juridică nu trece; îndrituitul la ea dobândește fructele lucrului, întocmai ca și proprietarul aceluși lucru, pe când posesorul juridic nu dobândește acele fructe].

IV. **Terminologie.** În izvoarele noastre se vorbește de *civiliter possidere, civilis possessio, iure civile possidere*, de *possessio pur* și *simpliciter* și de *naturaliter possidere, naturalis possessio*. Este foarte controversat, ce se înțelege prin aceste vorbe! Savigny e de părere, că *possessio civilis* este *possessio ad usucapionem*, iar *possessio naturalis* este orice altă posesiunea, și că *possessio naturalis*, la rândul său, se deosebește în *possessio propriu zisă* sau *possessio ad interdicta* (posesiunea juridică) și *naturalis possessio* în înțeles restrâns sau *detentio*. Dar, azi este sigur, că *possessio civilis* nu arată numai *possessio ad usucapionem*. Se pare, că Romanii întrebuițeau vorbele *civilis possessio* mai ales, când *possessio* coincide cu proprietatea, iar vorbele *naturalis possessio* când această coincidență nu se întâmplă. De pildă, ei zic, că robul posedă *naturaliter* ceea ce are, creditorul amanetar posedă *naturaliter* lucrul amanetat, chiriașul și arendașul posedă *naturaliter* lucrul închiriat. Părerea cea mai nouă este, că în dreptul clasic *naturalis possessio* arată *detentio*, că *possessio* arată posesiunea juridică sau *possessio ad interdicta*, și că *civilis possessio* n'arată niciodată *possessio ad interdicta* ci posesiunea, care se sprijină pe o *justa causa* și care e ocrotită, și printr'o *actio*, p. c. e de pildă posesiunea proprietarului, care e ocrotită prin *rei vindicatio*, apoi *possessio ad usucapionem*, care e ocrotită prin *actio Publiciana*. În dreptul lui Justinian se pare însă, că *possessio civilis* arată uneori și *possessio ad interdicta*.

V. **Subiect.** Am văzut, că posesiunea juridică cere *animus possidendi* și este un element al patrimoniului. De aceea, subiect al acestei posesiuni poate fi oricine e capabil de a avea voință, dar numai cine are o astfel de capacitate, și oricine e capabil de a avea un patrimoniu. Astfel: Persoanele fizice, care au voință, pot fi subiecte ale posesiunii, ele pot poseda sau prin ele însuși, sau prin alte persoane. Copii și nebunii și așa numitele persoane juridice, neavând voință, nu pot fi subiecte ale posesiunii, nu pot poseda. (Pentru copii este o singură abatere. Cf. § 15 pg. 54, n. 9). Dar, de când *reprezentarea* a fost admisă de atunci, *utilitatis causa*, s'a încuviințat, ca și copii și nebunii și așa numitele persoane juridice să poată poseda prin reprezentanți. Robii și, la început, *filiifamilias* (persoane sub *patria potestas*), neavând un patrimoniu al lor, nu pot fi subiecte ale posesiunii, nu pot poseda pentru ei însuși: robii pot poseda pentru *dominus* al lor și *filiifamilias* pentru *paterfamilias* al lor; mai târziu *filiifamilias* au dobândit capacitatea de a poseda și pentru ei însuși.

VI. **Obiect.** Obiect al posesiunii poate fi orice *res certa*, adică orice lucru corporal de sine stătător și anume determinat, care e *in commercio*. De aci urmează, că:

1. O *universitas facti* nu poate fi posedată ca *universitas* ci numai *fiicare* din lucrurile, care alcătuiesc acea *universitas*, poate fi posedat: *Quot capita sunt, tot sunt possessiones*. De pildă: O turmă de oi nu poate fi posedată ca totalitate, ci numai fiecare oaie din acea turmă poate fi posedată.

2. O parte dintr'un întreg nu poate fi posedată de cât de persoana, care posedază întregul, iar nu de altă persoană; unitatea lucrului atrage unitatea posesiunii. *Nunquam enim pro diviso possideri potest* (Dig. 6, 1, *de rei vindicatione*, 8. — Cf. Dig. 19, 1 *de actionibus emti venditi*, 40). [In Dig., h. t., 26 se spune, că *certus locus ex fundo possideri potest*. Aci nu e o abatere de la regula de mai sus, fiindcă acel loc e un lucru individualizat și de sine stătător].

3. Posesorul unui întreg posedază numai întregul ca atare; el nu posedază și părțile întregului în chip separat. De pildă. Posesorul unei case posedază casa ca întreg, el nu posedază deosebit materialele din care e clădită casa. (Dig. 6, 1, *de rei vindicatione*, 23 § 7; Dig. 41, 3, *de usurpationibus*, 23, pr. — Cf. Dig. 10, 4, *ad exhibendum*, 6; Dig., *eod.* 7 § § 1 și 2 și Dig. 41, 3, *de usurp.*, 30 § 4).

4. O *incerta pars* dintr'un lucru nu poate fi posedată. (Dig. h. t., 3 § 2). Deci, dacă mai multe persoane au usurpat o moșie și fiecare din ele nu cunoaște quota parte, pe care o posedează, atunci nici una din ele nu posedă moșia. Aceasta e *mera subtilitas*! [Cf. Dernburg, Pandekten, § 169, nota 11, Mainz, I, c. Vol. I, § 81, nota 12].

5. *Res extra commercium* nu poate fi obiect al posesiunii. Omul liber nu-i *res*, dar e tot *extra commercium*; totuș Romanii admit, că el poate fi posedat de o persoană, care crede, că el e rob (Instit., 2, 9, *per quas personas nobis acquiritur*, § 4).

§ 64. Dobândirea și pierderea posesiunii.

Posesiunea poate fi și dobândită și pierdută atât prin noi înșine, *per nosmet ipsos*, cât și prin alții, *per alios*. Dobândirea posesiunii este în totdeauna o dobândire originară (V. § 40, p. 89).

A. Dobândirea posesiunii prin noi înșine. I. Posesiunea se dobândește *corpore et animo*, adică prin reunirea celor două elemente ale sale. Pentru ca acestea să fie reunite, se cere, ca noi înșine să facem un act numit *apprehensio* și ca acest act să-l facem cu *animus possidendi*.

1. *Apprehensio* este actul prin care dobândim *corpus*, adică stăpânirea fizică asupra unui lucru. De pildă: Sau să ținem, sau să atingem lucrul cu mâna noastră. Dar, uneori atingerea lucrului cu mâna nu-i deajuns, d. p. deși atingem valurile mării cu mâna, totuși nu le posedăm. Alteori, ținerea sau atingerea lucrului nu sunt de nevoie, d. p. lucrurile închise într'un dulap, a căruia cheie e la noi, sunt posedate de noi. De aceea, deși la început se cerea să facem *apprehensio* sau *corpore et tactu*, sau să mutăm lucrul din loc (*loco movere*), pe urmă era de ajuns, ca să facem *apprehensio* numai *oculis et affectu*, să fim în apropiere de lucru, *in re praesenti* și în sfârșit s'a ajuns să se ceară numai, ca în urma actului nostru să ne găsim într'un astfel de raport cu lucrul, încât potrivit chipului obicinuit de a vedea, să fim socotiți, că putem dispune de lucru. [Deci, nu se cere, nici ca să avem puțința de a înrîuri după plac *direct și imediat* asupra lucrului și nici ca să fim socotiți ca un proprietar, care se folosește în chip normal de lucru].

Apprehensio se face în diferite chipuri, după cum e vorba, ca să dobândim posesiunea sau asupra unui lucru fără stăpân,

sau asupra unui lucru, care are stăpân, și cu învoirea acestuia, sau asupra unui lucru, care are stăpân, dar fără învoirea acestuia.

a) *Apprehensio a unui lucru fără stăpân* cere un act exterior și palpabil, care să învedereze, că lucrul e supus stăpânirii noastre. De pildă: Vânatul nu-l posedăm, până nu-l prindem viu sau mort; rănirea vânatului nu-i de ajuns, *quia multa accidere possunt ut eum non capiamus*. (Dig. 41, 1, *de acquirendo rerum dominio*, 5 § 1 și 55). Comoara n'o posedăm, numai fiindcă am descoperit-o, trebuie și s'o scoatem din loc. Un nemișcător îl posedăm, când punem piciorul pe o parte a lui și facem aceasta cu cugetul de a-l poseda în întregime, *usque ad terminum*. (Nu se cere *omnes glebas circumambulare*) (Dig. h. t. 3 § 1).

b) *Apprehensio a unui lucru, care are stăpân, făcută cu învoirea acestuia*. Această *apprehensio* se face prin *traditio, vacuae possessionis traditio*. Ea e mai ușoară de făcut decât cea precedentă, căci temeiul stăpânirii noastre este stăpânirea de fapt, pe care o avea și pe care ne-a trecut-o stăpânul lucrului. Astfel: Posedăm lucrurile mișcătoare, când ne-au fost trecute din mână în mână. Dar, nu e nevoie numai decât de o astfel de trecere, ci e deajuns, ca, fie sau nu *in re praesenti*, lucrul nemișcător să fie pus la dispoziția noastră așa ca sau să-l putem lua, sau să punem pe el pecetea noastră, sau să punem păzitori (cu voia lui tradens); când e vorba de lucruri închise într'o cameră, o magazie, o pivniță, e deajuns, ca să ni se predea cheile camerei etc., unde sunt închise; deasemenea e deajuns, ca lucrul, potrivit ordinului nostru sau să fie predat unei persoane anume arătate de noi, sau să fie pus într'un loc, unde să fie la dispoziția noastră. De pildă: Coloane greu de transportat sunt posedate de noi, dacă *in re praesenti* sunt puse la dispoziția noastră. Cartea cumpărată dela librărie, pe care librarul potrivit ordinului nostru a trimis-o acasă la noi și care a fost pusă în camera noastră, e posedată de noi, chiar înainte să ajungem acasă. (Dig. h. t. 1 § 21, 3 §§ 13 și 14, 58 § 2, 47, 51; Dig. 18, 1, *de contrahenda emptione* 74; Dig. 18, 6 *de periculo et commodo* 15 § 1 și 1 § 2). — Predarea înscrisurilor de cumpărare a robilor dăruiți este deajuns, pentru ca posesiunea acestor robi să fie dobândită (Cod. 8.53 *de donationibus*, 1). — Posedăm lucrurile nemișcătoare, când s'a făcut *o inducere in possessionem*, adică o punere sau o intrare în stăpânire. Dar uneori este deajuns și *o mittere in possessionem*. Astfel, când noi ne aflăm în apropierea unui nemișcător și acel, care vrea să-l treacă în posesiunea noastră, fiind și el de față, ni-l arată dintr'un turn de pe moșia vecină și ne autoriză să dispunem de

el, noi dobândim posesiunea aceluia nemișcător, cu condiție ca posesiunea să fie *vacua*, adică să nu fie nici o piedică pentru ca autorizarea dată să-și producă efectele sale. (Dig. h. t., 18, 2). O astfel de *traditio* se numește *longa manu traditio*. Aflarea de față a aceluia, care vrea să ne treacă posesiunea, adică prezența lui *tradens*, nu-i de loc trebuitoare; el poate să-și arate voința sau printr'o scrisoare, sau printr'un *nuntius*. (Dig. 6, 1, *de rei vindicatione*, 77). (Cf. Dernburg, Pandekten, Vol. I, § 178, notele 15—17 și Maynz, l. c. I, § 84, n. 7 în fine).

Până la Savigny se susținea, că este cu puțință și o *traditio* simbolică. Păreră aceasta este părăsită azi de toți, căci simbolurile nu-s mijloace pentru dobândirea unei stăpâniri reale, adevărate. Astfel, cheile nu sunt simboluri, ci mijloace, cu ajutorul cărora putem dispune de lucrurile închise. Dacă într'un caz oarecare cheile nu ne-ar face în stare să dispunem de acele lucruri, atunci predarea cheilor nu-i de ajuns, ca să dobândim posesiunea. De pildă: Predarea cheilor unei lăzi aflătoare într'o corabie înecată; predarea unor chei, care nu se potrivesc, sau sunt făcute dintr'o materie fragilă, nu ne dau nici o stăpânire de fapt.

c) *Apprehensio a unui lucru cu stăpân fără de învoirea acestuia* (ca și *apprehensio* a unui lucru fără stăpân) un act exterior și palpabil, care să învedereze, că lucrul e supus puterii noastre și care să implice în acelaș timp încetarea stăpânirii în persoana posesorului actual; când e vorba de lucruri mișcătoare se cere *contrectatio*, adică sau însușirea, sau furarea lucrului (Dig. h. t. 15); când e vorba de nemișcătoare se cere un act de violență, *dejectio*, adică posesorul actual sau să fie alungat cu violență din nemișcător, sau să fie oprit cu violență de a părăsi nemișcătorul, sau să părăsească nemișcătorul de frica unei violențe viitoare, sau, dacă în lipsa sa altul s'a pus în stăpânirea nemișcătorului, el, întorcându-se și încercând să reintre în nemișcător, să fie împedat cu violență de la aceasta.

2. *Animus possidendi*, voința de a posedă. Nu este nevoie, (după cum susțin unii), *de animus domini* sau *de animus rem sibi habendi*. Astfel: *Filiusfamilias*, care, fără să știe, a ajuns *paterfamilias*, posedă pentru el însuși, deși, întrucât el crede, că e incapabil de a avea un patrimoniu, nu poate avea *animus domini*. (Dig. 41, 3, *de usurpationibus*, 44 § 4). Deasemenea acel care primește cu titlu de închiriere un lucru al său, fără să știe că e al său, întreprinde posesiunea aceluia, de la care a primit lucrul în chirie, și deci dobândește posesiunea aceluia lucru, deși el, neștiind că lucrul

e al său, nu are *animus domini*, ci din potrivă are voință de a fi chiriaș. (Dig. 41, 3, *de usurpationibus*, 21). Tot deasemenea precaristul, creditorul ipotecar și *sequester* n'au *animus domini* sau *animus rem sibi habendi*, ci vor sau să se folosească de lucru sau să-l păstreze, pentru asigurarea creanței, sau să-l păstreze, pentru a-l înapoia aceluia, care va câștiga procesul, și pentru ajungerea acestor scopuri să se servească de *interdicta possessoria*. Dar, dacă voința lipsește, fie fiindcă subiectul nu e capabil de a voi (Cf. § 63 mai sus, No. V), fie din pricina unui *error essentialis* (Cf. § 43 pag. 101), posesiunea nu poate fi dobândită.

II. Deși se cere, ca acele două elemente, *corpus* și *animus possidendi*, să fie reunite, totuș nu se cere, ca reunirea lor să se întâmple în aceeaș clipă, ci se poate, ca unul din ele să se adauge mai pe urmă la celălalt. Astfel:

1. *Corpus* se adaugă mai pe urmă la *animus possidendi*. De pildă: Voesc să posedez cutare carte și scriu librarului meu să mi-o trimeată acasă. Printr'aceasta mi-am arătat *animus possidendi*. Pe urmă, librarul îmi trimete acea carte acasă în absența mea, iar servitorul meu primind'o. o pune în camera mea, așa că e la dispoziția mea. Printr'aceasta am dobândit și *corpus* și deci am dobândit posesiunea cărții.

2. *Animus possidendi* se adaugă mai pe urmă la *corpus*. Astfel, dacă avem *detentio* a unui lucru pentru altă persoană, adică, dacă posedăm un lucru pentru altă persoană și mai pe urmă ne schimbăm voința și în loc de a voi să posedăm pentru acea persoană, începem să voim să posedăm pentru noi, atunci, din clipa în care a început *animus possidendi* din partea noastră, din acea clipă am dobândit posesiunea lucrului. În acest caz Romanii zic. că posesiunea e dobândită *solo animo*. Dar, trebuie să facem o deosebire:

a) Schimbarea noastră de voință e deajuns, când se întâmplă *cu învoirea persoanei, pentru care posedam mai înainte*. De pildă: Eram depozitarul unui juvaer al lui *Primus*; acesta îmi dăruiește juvaerul, sau mi-l vinde. În astfel de cazuri, aș fi trebuit mai întâi să înapoez lucrul și apoi *Primus* să-mi facă *traditio* al lui cu titlu sau de donațiune, sau de vânzare. Pentru ca lucrul să nu se plimbe de la unul la altul și la urma urmei să ajungă tot în mâna mea, de aceea *Primus* mă autorizează să-l păstrez cu titlu de donațiune, sau de vânzare. (Dig. 41, 1, *de adq. rer. domin.*, 9, § 5; Instit., 2, 1 *de rer. div.*, § 44; Dig. 12, 1, *de rebus credits*, 9 § 9). Această *traditio* e numită de romaniști *traditio brevi manu*. (V. mai jos, B, III, 2, b, α).

b) Schimbarea noastră de voință nu-i deajuns, când se întâmplă *fără de învoirea persoanei, pentru care posedam mai înainte*. În acest caz trebuie, ca acea schimbare de voință să fie arătată sau prin *contractatio*, sau prin *dejectio*; altfel nu se poate. căci *nemo sibi ipsi causam possessionis mutare potest*. De pildă: Legătorul de cărți rade numele nostru de pe cartea pe care i-am dat-o s'o lege; spălătoreasa descoase monograma noastră de pe batistele, pe care i le-am dat să le spele.

B. Pierderea posesiunii prin noi înșine. Posesiunea se pierde, când se întâmplă un *contrarius actus* față cel puțin de unul din cele două elemente ale sale, adică atât atunci când dispare unul din ele, cât și cu atât mai mult când dispar amândouă. Deci, deși posesiunea nu poate fi dobândită de cât *corpore et animo*, totuș ea poate fi pierdută sau *corpore (solo corpore)*, sau *animo (solo animo)*, sau *corpore et animo*.

I. *Corpore*. Posesiunea se pierde *corpore*, când nu mai avem *de loc* puțința să dispunem după voie de lucru, adică atunci când am pierdut *pentru totdeauna* stăpânirea fizică asupra lucrului.

1. Aceasta se întâmplă de pildă în următoarele cazuri:

a) Când lucru piere fie fizicește, fie juridicește. Lucrul piere fizicește sau când, fiind însuflețit, moare, sau, fiind neînsuflețit e nimicuit. (V. mai jos § 71). Lucrul piere juridicește, când ajunge *extra commercium*.

b) Când nu ne mai putem apropia de locul, unde se găsește lucrul: Lespezi de piatră căzute în mare. (Dig. h. t. 13, pr.), pașiune acoperită de lavă.

c) Când nu știm unde este lucrul, așa că nu-l putem găsi. (Dig. h. t. 3 § 13 și 25 pr.).

d) Când animalele sălbatice își recapătă *naturalis libertas*. (Inst. 2, 1, *de rerum divisione*, § 12).

e) Când animalele domestice se sălbătesc din nou, adică pierd *consuetudo revertendi*, deprinderea de a se reîntoarce acasă. (Instit. 2, 1, *de rerum divisione*, § 15).

f) Când animalele domestice se rătăcesc. (Dig. h. t. 3, § 13).

g) Când altă persoană s'a pus în stăpânirea lucrului nostru sau prin *contractatio*, sau prin *dejectio*. (V. mai sus A, I, 1, c).

h) Când cineva se pune în stăpânirea unui nemișcător în lipsa posesorului (*clam*) și acesta, *mox revertens*, încercând să-și restabilească posesiunea, suferă o *dejectio*. (Dig. 43, 16, *de vi*, 1 § 24).

i) Când posesiunea unui nemișcător fiind *vacua*, din pricina neîngrijirii posesorului lui, p. c. și când posesorul unui nemișcător

lipsește vreme îndelungată și altcineva se pune în stăpânirea aceluia nemișcător (Dig. 41, 3, *de usurpationibus*, 37 § 1).

2. Dar posesiunea nu se pierde de pildă în următoarele cazuri:

a) Când scoatem îndată lucrul, care a căzut în mare sau într'un fluviu.

b) Când numai pentru scurtă vreme nu știm, unde este lucrul. De pildă: Din pricina unui *lapsus memoriae* nu știm, unde am pus o carte, pe care n'o găsim la locul ei din bibliotecă.

c) Când îngropăm un lucru *custodiae causa*. (Dig. h. t. 44, pr.).

d) Când în caz de *contrectatio*, sau de *dejectio* facem *in ipso congressu* sau o *recontrectatio*, sau o *redejectio*. De pildă: De la hoțul, care ni furase punga, o luăm îndată înapoi. (Dig. 43, 16, *de vi*, 3 § 9 și 17).

e) Când un nemișcător e părăsit numai vremelnic și altcineva nu s'a pus în stăpânirea aceluia nemișcător. De pildă: *Saltus aestivi hibernique*. (Pășunile de vară sunt părăsite iarna, iar cele de iarnă sunt părăsite vara). O casă în vremea cât stăpânul său e dus la băi.

f) Când în lipsa vremelnică a noastră cineva, fără știrea noastră, *clam*, pune stăpânire pe un nemișcător al nostru, iar noi, *mox revertens*, aflând de aceasta, izbutim să reluăm posesiunea, adică să-l expulsăm pe acela. (Dig. h. t. 6 § 1). În acest caz Romanii zic, că posesiunea a fost păstrată *solo animo*.

g) Când robul nostru a fugit și nimeni n'a pus încă stăpânire pe el. (Dig. h. t. 47).

II. *Animo*. Posesiunea se pierde *animo*, când nu mai voim să posedăm lucrul. Deci, *actus contrarius* este *animus non possidendi*, sau voința *desinere possidere*. Această voință poate fi arătată sau expres, sau tacit; dar, ea nu se presupune niciodată. De pildă: Acel care șede pe o moșie, dar spune anume, că nu vrea s'o posezeze, pierde posesiunea. (Dig. h. t. 3 § 6). Acel care pleacă de pe moșie cu gând să n'o posezeze, chiar dacă un altul n'a pus stăpânire pe ea, pierde posesiunea ei. (Dig. h. t. 44 § 2). — Dar, acel care, intențează *rei vindicatio*, nu e presupus, că nu mai voește să posezeze și deci nu pierde *interdicta possessoria* (*interdictum uti possidetis*). (Dig. h. t. 12 § 1).

Persoanele, care și-au pierdut voința, adică acei care au înnebunit, precum și acei cari n'au voință (*pupilli*), nu pot să piardă posesiunea *animo*. (Dig. h. t. 27 și 29). (V. p. 27 No. I în fine).

III. *Corpore et animo*. Posesiunea se pierde *corpore et animo*, când pierdem pentru totdeauna stăpânirea fizică asupra unui lucru

și când în aceeaș vreme nu mai voim să posedăm acel lucru. Astfel se întâmplă, de pildă, în următoarele cazuri :

1. Când posesorul actual face *derelictio* a lucrului.

2. Când posesorul actual face *traditio* posesiunii lucrului către altă persoană. (V. mai sus A. I, 1, b).

a) În acest caz, pentru ca posesiunea să fie pierdută, este oare deajuns, ca acel care face *traditio* adică *tradens*, să predea lucrul, pentru ca persoana cealaltă să-l ia în posesiune, sau mai trebuie, ca această persoană să facă *apprehensio* a lucrului? Trebuie să deosebim :

a) Dacă *traditio* se face prin *predarea* lucrului, nu mai este nevoie de *apprehensio* ; căci *tradens* prin acea predare și-a arătat voința de a nu mai poseda și a pierdut și puterea fizică asupra lucrului. (Dig. h. t. 18 § 1).

β) Dacă însă *traditio* se face, nu prin *predarea* lucrului, ci printr'o *mittere in possessionem* a celeilalte persoane de către *tradens*, atunci este nevoie de *apprehensio* din partea acestei persoane ; căci în acest caz voința lui *tradens* de a trece posesiunea asupra altei persoane este condițională ; *tradens* vrea să piardă posesiunea, numai dacă această persoană o va dobândi. (Dig. h. t., 34 pr. în fine și Dig. 43, 16, *de vi*, 18).

b) *Traditio* posesiunii se poate face nu numai printr'un act palpabil și învederător, ci și prin arătarea de voință a amânduror persoanelor, care i-au parte la ea. O astfel de *traditio* este numită de romaniști *traditio ficta* și e sau *traditio brevis manu*, sau *constitutum possessorium*.

a) *Traditio brevis manu* este convențiunea dintre acel, care posedează pentru altă persoană, și această persoană, ca acel dintâi să înceteze de a mai poseda pentru acea persoană și să înceapă să posedeze pentru el însuși. Pilde: (V. mai sus A, II, 2, a, pg. 18).

β) *Constitutum possessorium* este convențiunea dintre acel, care posedează pentru el însuși și o altă persoană, ca acel dintâi să înceteze de a mai poseda pentru el însuși și să înceapă să posedeze pentru acea persoană. De pildă: *Primus* e proprietarul unei case și se găsește în posesiunea ei ; pe urmă el vinde lui *Secundus* acea casă și 'n aceeaș clipă o închiriază de la *Secundus*. În acest caz ar trebui, ca *Primus* să predea lui *Secundus* casa cu titlu de vânzare, pentru ca acesta să dobândească posesiunea ei și apoi *Secundus* s'o predea înapoi lui *Primus* cu titlu de închiriere. Dar, se ajunge mai pe scurt la acelaș rezultat, dacă părțile se învoiesc, ca *Primus* să rămână în casă și s'o posedeze ca chiriaș pentru

Secundus. (Dig. h. t., 18, pr.). *Constitutum possessorium* poate fi sau expres, sau tacit (*constitutum tacitum*), dar nu e presupus nici odată. (Dig. 6, 1, *de rei vindicatione* 77, Dig. 17, 2, *pro socio*, 1 § 1 și 2; Dig. 18, 6, *de periculo et commodo*, 1 § 2), (*Constitutum possessorium* e primejdios pentru creditor).

c) *Traditio* a posesiunii nu-i o *successio*, fiindcă posesiunea e un raport de fapt. Dar, în unele cazuri se îngăduie posesorului celui nou, ca la posesiunea sa să adauge pe cea a predecesorului său. Atunci se vorbește de o *accessio possessionis*. (Cf. Dernburg, Pandekten, vol. I, § 177, n. 3 -6; Mainz, loc. I, § 86, n. 30).

3. Când în lipsa vremelnică a noastră cineva pune stăpânire *clam* pe un nemișcător al nostru, iar noi, *mox revertens*, aflând de aceasta, încuviințăm acea luare în stăpânire și nu încercăm să ne redobândim posesiunea.

4. Când posesorul actual moare. (Dig. h. t., 23 pr.).

C. Dobândirea coposesiunii prin noi înșine. Această coposesiune se dobândește prin noi înșine în aceleași chipuri ca și posesiunea prin noi înșine. Astfel:

1. Mai multe persoane având același *animus possidendi* pot împreună să se pună în stăpânirea unui lucru:

a) Sau prin *occupatio*, dacă acel lucru n'are stăpân.

b) Sau prin *traditio*, dacă acel lucru are stăpân și punerea lor în stăpânire se face cu învoirea acestuia.

c) Sau prin *contractatio*, sau prin *dejectio*, dacă acel lucru are stăpân și punerea lor în stăpânire se face fără de învoirea acestuia.

2. Un al treilea, având *animus possidendi* poate dobândi posesiunea părții ideale a unui coposesor prin *traditio* făcută de acesta cu învoirea celorlalți coposesori.

D. Pierderea coposesiunii prin noi înșine. Această coposesiune se pierde în aceleași chipuri, ca și posesiunea prin noi înșine:

1. V. mai sus B. Dar, dacă numai unul din coposesori suferă o *dejectio*, iar ceilalți rămân în stăpânirea lucrului, posesiunea e păstrată și pentru *dejectus*.

2. Deasemenea: a) Când un coposesor face sau o *contractatio* sau o *dejectio* față de ceilalți coposesori. b) Când coposesorii, împărțind de bunăvoie lucrul posedat, își fac unul altuia *traditio* a părții cuvenite fiecăruia. În acest caz coposesiunea se pierde *corpore et animo*.

E. Dobândirea posesiunii prin alții. Posesiunea se poate dobândi nu numai prin noi înșine, ci și prin alții, și anume sau

prin robii și fiii, care *in nostra potestate sunt*, sau *per extraneas personas*, prin persoane, care *in nostra potestate non sunt*, adecă *per liberas personas*, prin reprezentanți.

Organizarea familiei romane era astfel, în cât de la început s'a admis, că posesiunea poate fi dobândită de *paterfamilias* prin robii săi și prin *filiifamilias* ai săi. Oamenii liberi, pe care îi posedăm de bună credință ca robi, sunt asimilați cu robii și de aceea putem să dobândim posesiunea și prin ei. Dar, cestiunea, dacă putem dobândi posesiunea prin persoanele, pe care le avem *in manu* sau *in mancipio*, era controversată pe vremea lui Caius, din pricină că pe aceste persoane nu le posedăm, *quia ipsas non possidemus* (Caius, II § 95).

Dar, nu tot astfel a fost în ce privește dobândirea posesiunii prin reprezentanți. În vremea lui Caius era controversă, dacă posesiunea poate fi dobândită *per liberos homines*. (Caius, II, § 95). Pe vremea lui Neratius (pe la începutul veacului II d. Ch.), se admisesese, că putem dobândi posesiunea prin procuratorul nostru, căruia îi dădusem mandat pentru aceasta și că *pupillus* poate dobândi posesiunea prin tutorul său. (Dig. 41, 1 *de acquir. rer. domin.* 13 pr. și § 1). În sfârșit, pe vremea lui Sever și Caracalla (pe la sfârșitul veacului II d. Ch.) se admisesese în chip general, că posesiunea poate fi dobândită *per liberas personas*, adică prin reprezentanți, fie aceștia tutori, fie curatori, fie mandatar generali, fie mandatar speciali, fie *negotiorum gestores*. (Cod. 7, 32, *de acquir. vel retinenda possessione*, 1).

Atât robii și *filiifamilias*, cât și reprezentanții noștri sunt priviți ca niște instrumente ale noastre, cu care apucăm lucru, întocmai cum l-am apucă cu un clește, etc.: *nostrae possessioni ministerium praestant*. De aceea, *de regulă*, putem dobândi posesiunea numai *corpore alieno*, dar nu și *animo alieno*.

Pentru ca să dobândim posesiunea prin altul, se cere, ca acesta să voească să facă *apprehensio* pentru noi și să facă *apprehensio*, iar noi să avem *animus possidendi*.

I. *Animus* din partea robilor, fiilor de familie și a reprezentanților noștri. Robii și *filiifamilias* trebuie să voească să facă *apprehensio* pentru *paterfamilias* al lor; iar reprezentanții să voiască să facă *apprehensio* pentru reprezentat, adică să aibă *animus repraesentandi*. Dacă ei sau nu sunt capabili (d. p. sunt nebuni), sau fac *apprehensio* cu voință de a dobândi posesiunea pentru altcineva, atunci nici *paterfamilias*, nici reprezentatul nu dobândesc posesiunea. (Dig. h. t. §§ 9, 10, 19 și 20). *Animus* acesta poate

fi sau expres (d. p. când un rob a doi stăpâni spune, că vrea să dobândească posesiunea pentru unul din acei stăpâni și-l arată pe nume, atunci numai acesta va dobândi posesiunea, iar celălalt n'o dobândește) (Dig. h. t. 1 § 7), sau tacit, adică să reiasă din împrejurări (d. p. când servitorul nostru primește de la un curier scrisoarea adresată nouă). Dar, dacă *representantul* nostru și-a arătat voința de a ne reprezenta, adică s'a înfățișat ca reprezentant al nostru și a făcut *apprehensio* a unui lucru, care i s'a predat pentru noi, atunci noi dobândim posesiunea, chiar dacă el ar susține, că deși s'a înfățișat ca reprezentant al nostru, totuși a avut voința să dobândească posesiunea sau pentru el, sau pentru altcineva, iar nu pentru noi; posesiunea e dobândită potrivit voinței arătate, căci *nemo sibi ipsi causam possessionis mutare potest*, iar schimbarea de voință trebuie să fie învederată sau prin *contractatio*, sau prin *dejectio*. (Dig. 39, 5 *de donationibus*, 13 și Dig. 41, 1, *de adquir. rer. domin.* 37 § 8. Aceste două izvoare se contrazic. In această privință Cf. Maynz, l. c. I § 106, n. 8, Dernburg, Pandekten, I, § 180 și 15 și Girard, l. c., 1918, p. 279, n. 1).

Abatere de la regula de mai sus se face numai pentru robi și *filiifamilias*, când e vorba de o *apprehensio ex peculiari causa*; adică de o *apprehensio* făcută de ei cu prilejul administrării unui *peculium*, pe care l-au primit de la al lor *paterfamilias*. In acest caz, chiar dacă ei nu vor să dobândească posesiunea pentru *paterfamilias*, acesta tot o dobândește. (Inst. 2, 9, *per quas personas nobis adquiritur*, § 1).

II. *Apprehensio* din partea robilor, fiilor de familie și a reprezentanților noștri. Aceștia pot face *apprehensio* în chipurile mai sus arătate (A, I, 1). Dar, dacă lucrul se găsește în stăpânirea reprezentantului nostru, nu mai e nevoie, ca el să facă *apprehensio* acelui lucru, ci e deajuns sau o *traditio brevi manu* (v. mai sus p. 18, a), sau o *contractatio*, sau o *dejectio* (v. mai sus p. 71, c) sau un *constitutum possessorium* (v. mai sus p. 21, b, β). Astfel: Dacă reprezentantul nostru posedă pentru altul, e deajuns, ca el să nu mai voească să posedeze pentru acela, ci să voească să posedeze pentru noi și să-și arate această schimbare de voință sau cu învoirea acelui altul, adică acesta să-i dea voe să posedeze pentru noi, să-i facă o *traditio brevi manu* în folosul nostru, sau să-și arate acea schimbare de voință printr'o *contractatio* sau o *dejectio* față de acel altul. Dacă reprezentantul nostru posedă pentru sine, e deajuns, ca să nu mai voiască să posedeze pentru sine, ci să voească să posedeze pentru noi și să-și arate această schimbare de voință prin împreună-

înțelegere cu noi, adică făcând un *constitutum possessorium*. În caz de *traditio brevi manu* și de *constitutum possessorium* de mai sus se pare numai, că noi am dobândit posesiunea prin reprezentantul nostru *solo animo*. În sfârșit, reprezentantul nostru poate face pe altcineva reprezentant. De pildă: Depozitarul nostru predă altei persoane lucrul, pe care i-l încredinșasem spre păstrare, adică face pe altul depozitar. În acest caz noi posedăm prin reprezentantul reprezentantului, adică prin depozitarul de al doilea. (Dig. h. t. 30 § 6).

III. *Animus possidendi* din partea aceluia, care vrea să pozeze prin alții. Regula fiind, că posesiunea nu poate fi dobândită *animo alieno*, urmează, că *paterfamilias* trebuie să voească să pozeze lucrul a căruia *apprehensio* a fost făcută de robii și *filiifamilias* ai săi, iar reprezentatul trebuie să voească să pozeze lucrul a căruia *apprehensio* a fost făcută de reprezentantul său. În lipsa unei astfel de voințe posesiunea nu poate fi dobândită: *Ignoranti possessio non acquiritur*. — O astfel de voință poate fi arătată sau printr'un *jussum* dat robilor și fiilor de familie de *paterfamilias* al lor, sau printr'un mandat dat de noi reprezentantului nostru. — Ea poate să coincidă cu *apprehensio* făcută de pildă de reprezentantul nostru. D. p: văzând, că vine un curier cu o scrisoare, spunem servitorului nostru să primească scrisoarea adusă și acesta o primește. — Deasemenea se poate, ca ea să precede aceea *apprehensio*, adică să fie preventivă. D. p: În sarcinăm pe reprezentantul nostru să facă *apprehensio* a unui lucru anumit; după câțeva vreme, și fără ca noi să știm, el face aceea *apprehensio*; în acest caz, deși noi nu știm în ce clipă s'a făcut *apprehensio*, deși suntem *ignorantes*, dobândim posesiunea din acea clipă, căci deatunci nu numai că putem dispune de lucru, ci s'a dispus chiar de lucru potrivit voinții noastre. În asemenea cazuri, fie că e vorba de un mandatar special, fie de unul general (*procurator omnium bonorum*) și dându-se vorbii *ignorans* înțelesul de mai sus, se poate zice *ignoranti quoque possessio acquiritur*. (Cod. 7, 32, de acquir. vel retin. pos. 1, Dig. h. t. 13 § 1, Instit. 2, 9, *per quas personas nobis acquiritur*, § 5). Dar, este altfel, când noi nu știm nimic despre o *apprehensio* făcută pentru noi de altcineva. De pildă: Un prietin al nostru, știind, că ni trebuie o carte rară, și găsind'o la un librar o cumpără și ni-o trimete acasă. În acest caz noi neștiind nimic despre cele petrecute și neașteptându-ne de loc la ele, nu dobândim posesiunea cărții. Iar dacă ne-am întâlni cu acel prietin și ni-ar spune, ce

a făcut, atunci dobândim posesiunea cărții din clipa, în care am aflat despre cele petrecute. — În sfârșit, acea voință de a dobândi posesiunea unui lucru a căruia *apprehensio* a fost făcută de altul, poate să fie arătată și după acea *apprehensio*. De pildă : Când o persoană face *apprehensio* a unui lucru în numele nostru, fără ca noi să-i fi dat mandat pentru aceasta și apoi, noi, aflând, ratificăm acea *apprehensio*. În acest caz dobândim posesiunea din clipa, în care am făcut *ratihabitio*. (Dig. 3, 15 *de negotiis gestis*. 23 (24), Dig. h. t. 42 § 1).

Abatere de la regulă, că posesiunea nu poate fi dobândită *animo alieno* se face numai în două cazuri. Întâi, *paterfamilias*, în caz de *apprehensio* făcută *ex peculiari causa* de către robii săi și *filiifamilias* ai săi, poate dobândi posesiunea *animo alieno*, adică chiar fără știrea sa, *etiam ignorans* (și chiar dacă e *infans* sau nebun). (Dig. h. t. 1 § 5, 3 § 12, 4, 24, 44 § 1). [Dar, sunt unii romanisti, care zic, că în acest caz *animus possidendi* a lui *paterfamilias* este preventiv, precedează *apprehensio*, adică există de când *peculium* a fost încredințat robilor, sau fiilor de familie pentru administrare. V. Girard, l. c., 1918, p. 279, n. 3]. — Al doilea, *infantes*, nebunii și așa numitele persoane juridice pot dobândi posesiunea *animo alieno*, adică fără să știe. La început acestei trei categorii de persoane, neavând voință, nu puteau să aibă *animus possidendi* și deci nu puteau dobândi posesiunea prin ei însuși, și nefind admisă reprezentarea nu putea dobândi posesiunea nici prin reprezentanți. Pentru *infans* s'a admis mai întâi, ca el să poată dobândi posesiunea, când făcea *apprehensio* cu *auctoritas tutoris*, adică *si tutore auctore coepit*. (Dig. h. t. 32 § 2). [Procedarea aceasta nu era juridică, căci : a) *Auctoritas tutoris* servește să completeze o voință ; *infans* neavând voință, *auctoritas tutoris* n'avea ce să completeze. b) Este nevoie de *auctoritas tutoris* numai pentru actele, care înrăutățesc starea unei persoane ; dobândirea posesiunii unui lucru nu înrăutățește, ci îmbunătățește acea stare, deci nu e nevoie de *auctoritas tutoris*]. Mai pe urmă din vremea lui Neratius, când s'a admis reprezentarea, s'a putut, *utilitatis causa*, ca *pupilli* prin tutori, nebunii prin curatori și așa numitele persoane juridice prin reprezentanții lor (*actor, syndicus* ș. a.) să poată dobândi posesiunea *etiam ignorantes*. (Dig. h. t. 1 § 20, Dig. 41, 1, *de adquir. rer. domin.* 13 § 1.)

F. Pierderea posesiunii prin alții. Pierdem posesiunea prin alții sau *animo* din partea noastră, sau *corpore*, sau *cor-*

pore et animo; dar n'o pierdem niciodată numai *animo* din partea aceluia, prin care posedăm.

I. *Animo*. Când nu mai avem voința să posedăm lucrul, pe care-l posedăm prin altul, pierdem posesiunea *animo*, chiar dacă acel altul (sau robul, sau *filiusfamilias*, sau reprezentantul nostru) ar voi să posedeze mai departe pentru noi. Aceasta se întâmplă:

- 1) Prin schimbarea voinții noastre. De pildă, spunem anume, că nu mai voim să posedăm lucrul. (cf. Dig. h. t. 3 § 6 și 30 § 4).
- 2) Prin moartea noastră. (Dig. h. t. 30 § 5).

Dar, *infantes* și nebunii, fiindcă n'au nici un fel de voință, și *infantia maiores*, fiindcă sunt privați, că au voință numai spre a-și îmbunătăți starea, iar nu și spre a și-o înrăutăți, nu pot să piardă posesiunea aceasta prin schimbarea voinții, căci n'au ce schimba. De pildă: *Pupillus* (fie *infans*, fie *infantia major*) singur, fără *tutoris auctoritas*, nu poate să piardă posesiunea *animo*, ci numai *corpore*. (Dig. h. t. 27 și 29). (V. p. 20, No. II in fine).

II. *Corpore*. Când pierdem puterea fizică asupra lucrului, pe care-l posedăm prin altul, pierdem posesiunea *corpore*. Aceasta se poate întâmpla sau fără voința aceluia altul, sau cu voința lui.

1) *Fără de voința aceluia prin care posedăm*. Când acesta pierde puterea fizică asupra lucrului: a) Prin *contrectatio*, sau prin *dejectio* săvârșite de un al treilea. În acest caz, noi pierdem posesiunea, chiar dacă nu știm nimic despre cele întâmplate, *etiam ignorantes*. (Dig. h. t. 44 § 2, Dig. 43, 16, *de vi*, 1 § 22). — Dar, dacă numai noi am fost isgoniți dintr'un nemișcător, iar acel prin care posedăm a rămas în stăpânirea lui, nu pierdem posesiunea. (Dig. h. t. 9, Dig. 43, 16, *de vi*, 1 § 45). — b) Prin peirea întâmplătoare a lucrului, precum și prin unul de celelalte cazuri arătate mai sus (B, I) care fac, ca acel prin care posedăm să piardă puterea fizică asupra lucrului.

2) *Cu voința aceluia prin care posedăm*. a) Când acesta nu mai voește să posedeze pentru noi, ci voește să nu mai posedeze de loc și își arată această schimbare de voință prin nimicirea lucrului. — b) Când reprezentantul nostru nu mai voește să posedeze pentru noi, ci voește să posedeze pentru dânsul și își arată această schimbare de voință sau prin *contrectatio*, sau prin *dejectio*. De pildă: Depozitarul fură lucrul depus de noi. (Dig. h. t. 3 § 18, Dig. 47, 2 *de furtis*, 68, pr.) Comodatarul, fără să aibă o *justa et rationabilis causa non reddendi*, nu voește să ni înapoieze lucrul primit de la noi în comodat. (Dig. h. t. 20). Arendașul nostru nu ne lasă sau să intrăm pe moșie, sau să facem reparații, sau să

facem construcții nouă. (Dig. 43, 16, *de vi*, 18 pr.). Locatarul fiindcă sau s'a convins, sau crede că s'a convins, că lucrul primit de la noi în locațiune e al său, nu voește să ni-l înapoieze. — Dar, dacă reprezentantul nostru are o *justa et rationabilis causa non reddendi*, atunci neînapoierea lucrului nu e o *contrectatio* și nelăsarea noastră de a intra pe moșie etc. nu-i o *dejectio*, ci e exercitarea unui *jus retentionis*. (Dig. h. t. 20, Dig. 43, 16, *de vi*, 12 in fine.)

Când acel prin care posedăm nu-i un reprezentant, ci sau robul nostru, sau *filiusfamilias* al nostru și face sau o *contrectatio*, sau o *dejectio*, noi nu pierdem posesiunea, fiindcă, el fiind supus puterii noastre, noi dobândim posesiunea prin el, iar el continuă fără de voia sa să poseze pentru noi. (Dig. h. t. 15 și 40, Dig. 41, 3, *de usurpationibus*, 33 § 6.)

c) Când acel prin care posedăm nu mai voește să poseze pentru noi, ci voește ca altă persoană să dobândească posesiunea lucrului și își arată această schimbare de voință prin *traditio* a lucrului către acea persoană, iar aceasta face *apprehensio* al lui cu *animus possidendi* pentru dânsa, noi pierdem *indatâ* posesiunea atât a lucrurilor mișcătoare, cât și a celor nemiscătoare. (Dig. 41, 3, *de usurpationibus*, 33 § 4). (Acest caz e foarte controversat. Cf. Maynz, l. c. I, § 87, n. 9—16, Dernburg, Pandekten, I, § 183, n. 6 și Girard, l. c. (1918), p. 282, n. 4).

III. *Corpore et animo*. Când noi, *aflând*, că acel prin care posedam, nu mai posedă, (din pricină de pildă că a suferit sau o *contrectatio*, sau o *dejectio*), nu facem nimic ca să redobândim posesiunea, *apisci neglegimus*, ci ne supunem celor întâmplare, pierdem posesiunea *corpore et animo*.

IV. *Animo* din partea celui prin care posedăm. Dacă acesta nu mai are voința să poseze lucrul pentru noi, nu pierdem nici odată posesiunea. Astfel:

1. Când acel prin care posedăm (fie rob, fie *filiusfamilias*, fie reprezentant al nostru) sau moare, sau înnebunește, s'a admis *utilitatis causa*, că nu pierdem posesiunea. Dar, dacă sau nu facem nimic, ca să redobândim posesiunea, *apisci neglegimus*, sau altă persoană face *apprehensio* a lucrului, pierdem posesiunea (Dig. h. t. 3 § 8, 25 § 1 și 40 § 1).

2. Când acel prin care posedăm părăsește lucrul, de pildă: arendașul, văzând, că nu-i mai merge bine la moșie, fuge, *digreditur*, nu pierdem posesiunea. În dreptul clasic acest caz era controversat: Proculus, Papinian și Paul erau de părere, că noi nu

pierdem posesiunea atâta vreme, cât altă persoană nu face *apprehensio* a lucrului pentru dânsa. (Dig. 4, 3, *de dolo malo*, 31, Dig. h. t. 44 § 2 și 3 § 8). Iulian și Africanus (și poate și Pomponius) erau de părere, că noi pierdem posesiunea. (Dig. h. t. 40 § 1 și 31). Justinian a curmat această controversă, hotărând, că noi nu pierdem posesiunea (Cod. 7, 32, *de adquir vel retin. pos.* 12 Cf. Cod. 8,4 *unde vi*, 11). Dar, dacă sau altcineva face *apprehensio* a lucrului părăsit, sau noi, aflând de părăsirea lucrului, nu facem nimic, ca să redobândim posesiunea, *apisci neglegimus*, (Vezi mai sus No. III), pierdem posesiunea.—Fiindcă Justinian vorbește nu numai de cazul în care acel prin care posedăm (sau robul, sau *filiusfamilias*, sau reprezentantul nostru) *dereliquerit*, ci și de cazul în care acela *alii prodiderit*, de aceia unii romanști sunt de părere, că și în cazul de mai sus (II, 2, c.), când acela prin care posedăm a făcut *traditio* a lucrului către altă persoană, noi nu pierdem posesiunea. Dar, vorbele *alii prodiderit* nu se raportă la acel fel de *traditio*, ci la cazul când lucrul este părăsit cu cugetul, ca să se dea prilej altuia, să găsească o *vacua possessio* și să facă *apprehensio* a lui.

G. Dobândirea coposesiunii prin alții. Coposesiunea se dobândește prin alții după aceleași reguli ca și posesiunea prin alții (Cf. Dig. 39, 5, *de donationibus*, 13 și Dig. 41. 1, *de adquir. rer. domin.*, 37 § 6). De pildă: Robul comun făcând *apprehensio* a unui lucru, fără să spună, că voește să dobândească posesiunea numai pentru unul din stăpânii săi, toți aceștia dobândesc *coposesiunea* lucrului. (Dig. h. t. 1 § 7). Când unul din acei care vor să dobândească o *coposesiune* a primit mandat de la ceilalți, el va face *apprehensio* în aceeași vreme pentru dânsul în numele său și pentru ceilalți ca reprezentant al lor.

H. Pierderea coposesiunii prin alții. Coposesiunea prin altul se pierde după aceleași reguli ca și posesiunea prin altul, fie că acesta este unul din coposesori, fie că e altă persoană. În cazul în care unul din coposesori, care e și mandatar al celorlalți coposesori, face *traditio* a lucrului către altă persoană, se zice, că nu poate fi îndoială, că se pierde coposesiunea pentru toți coposesorii. Dacă este așa, atunci aceasta este încă un argument în sprijinul părerii, că *traditio* a lucrului făcută de acel prin care posedăm are de urmare pierderea posesiunii pentru noi. (Vezi mai sus II, 2, c).

§ 65. Ocrotirea posesiunii.

Posesiunea este ocrotită în potriva vătămării prin *interdicta possessoria* numite *interdicta retinendae possessionis* și *interdicta recuperandae possessionis*, prin *condictio possessionis* și prin *actio quod metus causa*.

A. *Interdicta retinendae possessionis* și *interdicta recuperandae possessionis*. Cele dintâi sunt întrebuițate, când vătămarea constă în turburarea posesiunii, și au de scop păstrarea ei, cele de al doilea se dau când vătămarea constă în deposedare și au de scop recăpătarea posesiunii. În procesele înjghebate cu aceste *interdicta* reclamantul trebuie să dovedească numai posesiunea sa și, făcând această dovadă, va câștiga, afară numai de cazul în care posesiunea sa e *viciosa* față de potrivnicul său, adică în cazul în care dobândise posesiunea *vi clam aut precario ab adversario*; deci, el va câștiga procesul, fie că e îndrituit la posesiune, fie că nu e îndrituit, fie că posesiunea sa e *justa*, fie că e *injusta*, fie că e *non viciosa*, fie că e *viciosa adversus ceteros, adversus extraneos, adversus omnes praeter eum quem rogavit*, adică fie că o dobândise *vi clam aut precario* dela alții, iar nu de la potrivnicul său. — Hotărîrea rostită în astfel de procese este definitivă în ce privește cestiunea posesiunii și are deci putere de lucru judecat. Aceasta însă nu e o piedică, pentru ca acel ce a pierdut procesul privitor la posesiune, să poată, dacă de pildă e proprietar, să înceapă un nou proces privitor la proprietate, întru cât cestiunea proprietății nu fusese și nici nu putuse să fie judecată în procesul dintâi, fiindcă regula era, că *nihil commune habet proprietas cum possessione* și *quod separata esse debet possessio a proprietate*. (Dig. 41, 2, de *acquir. vel amit. poss.* 12 § 1. Dig. 43, 17, *uti possidetis*, 1 § 2).

I. *Interdicta retinendae possessionis*. Acestea sunt în număr de două: Unul privitor la turburarea posesiunii *nemișcătoarelor* și celălalt privitor la turburarea posesiunii *mișcătoarelor*. — Cea mai veche formulă a celui dintâi pare să fi fost: *Uti nunc possidetis eum fundum, ita possideatis. Adversus ea vim fieri veto*. Pe vremea lui Festus formula era: *Uti nunc possidetis eum fundum quo de agitur, quod nec vi nec clam nec precario alter ab altero possidetis, ita possideatis. Adversus ea vim fieri veto*. In edictul lui Julian cele două părți ale formulei au fost contopite într'una singură: *Uti nunc possidetis eas aedes, quibus de agitur, nec vi nec clam nec precario alter ab altero possidetis, quo minus ita*

possideatis, vim fieri veto. Iar de la Justinian s'a lăsat la o parte vorba *nunc* de la începutul formulei. (Cf. Caius, Instit. IV § 160, Dig. 43, 17, *uti possidetis*, 1, pr.). Formula celui de al doilea era: *Utrubi vestrum hic homo, quo de agitur, nec vi nec clam nec precario ab altero fuit, apud quem majore parte hujus ani fuit, quo minus is eum ducat, vim fieri veto*. (Cf. Caius, Instit. IV § 160, Dig. 43, 31, *utrubi*, 1).—Fiindcă formula celui dintâi interdict începea cu vorbele *uti possidetis*, iar aceea a celui de al doilea începea cu vorba *utrubi*, de aceea cel dintâi din aceste interdicte a fost numit *uti possidetis*, iar celălalt *utrubi*. Fiindcă amândouă formulele cuprindeau clauza *vim fieri veto*, de aceea amândouă aceste interdicte sunt *interdicta prohibitoria*. Amândouă formulele se adresează către amândoi împetricinații, fiindcă aceste *interdicta* pot da naștere nu numai la un *judicium simplex*, ci și la un *judicium duplex*. (V. § 56, No. 14, p. 162 și § 60, p. 196, No. 2). Să ne îndeletnicim acum cu fiecare din aceste două interdicte și să vedem, cum se petreceau lucrurile înainte de Justinian și cum se petreceau după Justinian.

1) *Inainte de Justinian.*

a) *Uti possidetis*. In izvoarele noastre (Dig. 43, 17, *uti possidetis*, 1 § 4) se spune, că acest interdict *hujus rei causa redditur, ne vis fiat ei qui possidet*. De aci urmează, că *uti possidetis* servește, ca să ocrotească posesiunea împotriva turburării.

Când părătul susține, sau că n'a turburat și nu turbură posesiunea reclamantului, sau că acesta nu posedază, *uti possidetis* dă naștere unui *judicium simplex*. In acest caz: *Reclamant* este posesorul juridic (v. mai sus § 63, III, 1, a, p. 10.). — *Părăt* este acela, care cu de la sine putere *turbură* posesiunea reclamantului. Turburarea, *turbatio, controversia possessionis*, este orice fapt, care împiedică pe posesor să-și exercite liber posesiunea lui și care e săvârșit cu cugetul de a vătămă această posesiune. Acel fapt poate fi sau o *facere*, adică un fapt pozitiv, prin care cineva dispune într'un chip oarecare de nemișcătorul altuia fără de voia acestuia, sau o *prohibere*, adică un fapt negativ, prin care cineva oprește pe altul să dispună de nemișcătorul lui după voia lui. De pildă: *Primus* face sămănături, arături, săpături, construcții ș. a. pe moșia lui *Secundus*. (Dig. 43, 16, *de vi*, 11, Dig. 43, 17, *uti possidetis*, 3 §§ 4, 6, 7, și 9). *Primus* oprește pe *Secundus* să samene, să are, să sape, să construească pe locul lui (Dig. 43, 17, *uti possidetis*, 3 § 2). Părăt mai poate fi și acela, care printr'o faptă a sa face pe posesor să se teamă de o *turbatio*

viitoare. De pildă: *Primus* pe locul său începe să construiască un balcon, ce e îndreptat deasupra locului nostru. (Dig. 39, 1, *de operis novi nunt.* 5 § 10.) Dar, numai vorbe ocărătoare rostite de o persoană nu-s deajuns, pentru ca aceasta să poată fi părâtă. — *Injghebarea* procesului se face prin *sponsio poenalis* și *restipulatio poenalis*, fiindcă *uti possidetis* e un *interdictum prohibitorium*. (V. mai sus § 60, p. 198). — Reclamantul trebuie să facă dovada, că posedă în clipa, în care interdictul a fost dat (*interdictum redditum est*) (de aceea în formula interdictului, înna-
 inte de Justinian, se zicea *uti nunc possidetis*) și că părâtul îi turbură posesiunea. — Părâtul se poate apăra invocând *praescriptio temporalis*, adică trecerea unui an *utilis*, de când *interdictum redditum est*. El nu se poate apăra invocând *exceptio dominii*, adică susținând, că e proprietar. (V. mai sus p. 30 *nihil commune habet proprietas cum possessione*.) — Judecătorul trebuie să constate faptul posesiunii și să cerceteze, dacă părâtul a făcut ceva *contra interdictum*, sau nu. Reclamantul dovedind cele de mai sus și judecătorul constatând, că părâtul a călcat porunca pretorului dată prin *interdictum*, părâtul e condamnat să plătească *poena*, din *sponsio poenalis* ș. a. In ce privește cuprinsul condamnării v. mai sus § 60, p. 198, 199 și 202. Reamintim, că părâtul datorește numai fructele, pe care lucrul le-a produs din clipa în care interdictul a fost dat și este răspunzător numai de pagubele pricinuite tot dela acea clipă încoace. — *Uti possidetis* se prescrie prin trecerea unui an *utilis* de la darea sa.

Când părâtul sau susține, că el e acela care posedază în realitate, iar nu reclamantul și (întru cât stăpânirea, pe care o exercitează reclamantul și în care cere să rămână, este o turburare a posesiunii sale) cere, ca el, părâtul, să rămână în posesiune, sau când părâtul opune *exceptio viciosae possessionis*, adică susține, că a fost deposedat *vi clam aut precario* de reclamant și cere să i se înapoieze posesiunea, *uti possidetis* dă naștere unui *judicium duplex*. In acest caz se întâmplă complicații: *Amândoi împričinați sunt și reclamânți și părâți*. De aceea, se regulează mai întâi posesiunea provizorie, adică se hotărăște, care din cei doi împričinați să aibă posesiunea în tot timpul cât va ținea judecarea procesului; aceasta se face prin *fructus licitatio*. (V. mai sus, § 60, p. 199). Pe urmă împričinații fac numai de formă un act de violență (*vis ex conventu*) la fața locului. După aceasta *injghebarca* procesului se face prin două *sponsiones poenales* și prin două *restipulationes poenales*. (V. mai sus § 60, p. 199). Impri-

einații trebuie să facă *deceda* susținerilor lor. Judecătorul trebuie să constate, care din împričinați, înainte de *fructus licitatio*, posedase lucrul *nec vi nec clam precario ab adversario* și deci căruia i se cuvine despăgubiri. Când procesul e câștigat de acel, care susținuse, că a fost deposedat *vi clam aut precario* de potrivnicul său și acesta căpătase posesiunea provizorie, judecătorul condamnă pe acesta să înapoieze celuilalt posesiunea și astfel acela își redobândește posesiunea sa; deci, *uti possidetis*, care e un interdict *retinendae possessionis*, capătă din pricina acelei *exceptio viciosae possessionis* o funcțiune recuperatoare! In ce privește celelalte condamnări v. mai sus § 60, p. 200.

Uti possidetis nu-i dat, când e vorba de turburarea posesiunii unei cloace. (Dig. 43, 17, *uti possidetis*, 1, pr. in fine).

b) *Utrubi*. E de luat aminte, că în ce privește lucrurile mișcătoare rar se poate întâmpla o turburare a posesiunii lor. De pildă: Călărirea și ostenirea calului nostru de către altcineva înaintea noastră, așa că noi nu-l mai putem întrebuința. Mai des se întâmplă o deposedare. De pildă: Luarea pungii din buzunarul nostru de altcineva. — Și acest interdict e prohibitor. El dă naștere la un *judicium simplex*, când pârâtul susține, sau că n'a turburat și nu turbură posesiunea reclamantului, sau că acesta nu posedază; și dă naștere la un *judicium duplex*, când pârâtul opune *exceptio viciosae possessionis*. De aceea, în cazul întâi înjghebarea procesului se face tot cu o singură *sponsio poenalis* și o singură *restipulatio poenalis*, iar în cazul al doilea tot cu două *sponsiones poenales* și două *restipulationes poenales*, ca și la *uti possidetis*. — *Utrubi* se deosebește de *uti possidetis* prin aceea, că în el nu găsim celelalte penalități, pe care le putem găsi la *uti possidetis*, (v. § 60 pag. 200 β), și că procesul este câștigat nu de acela care posedă, când s'a dat interdictul, ci de acela dintre împričinați, care posedase lucrul din proces mai multă vreme în cursul anului din urmă. De pildă: Dacă un împricinat a posedat lucrul mișcător două luni, iar celălalt l-a posedat numai o lună, va câștiga cel dintâi. Anul din urmă se socotește *retro*. De pildă: Dacă un împricinat a posedat mai întâi lucrul mișcător opt luni, iar celălalt l-a posedat mai pe urmă șapte luni, atunci va câștiga cel de al doilea, căci anul fiind de 12 luni, cel întâi împricinat, deși a posedat lucrul opt luni, totuși, fiindcă trei luni ale lui fac parte din celălalt an, iar nu din anul din urmă, el a posedat în acest din urmă an numai cinci luni! (Caius, Instit. IV § 152). — Pentru calcularea timpului cât un împricinat a posedat se îngăduie, ca

acesta la posesiunea sa să adauge posesiunea autorului său, *accessio possessionis*. — Se poate, ca acel care câștigă procesul să fie acel, care posedă lucrul în clipa, în care a fost dat interdictul. Dar, se poate ca să fie și acel, care nu posedă lucrul în acea clipă. În acest din urmă caz, acel, care nu posedă, redobândește posesiunea sa ; deci, *utrubi*, care e un interdict *retinendae possessionis*, capătă din pricina redactării sale, o funcție recuperatorie. — Deasemenea, când unul din împričinați opusese celuilalt *exceptio viciosae possessionis* și dovedea această *exceptio*, el redobândește posesiunea sa. Deci, *utrubi* capătă funcțiune recuperatorie din două puncte de vedere. — Pârâțul se poate apăra și invocând *praescriptio temporalis* ; deci *utrubi*, ca și *uti possidetis*, se prescrie tot prin trecerea unui an *utilis*, de când a fost dat.

2. De la Justinian.

Pe vremea lui Justinian : *Sponsiones poenales* dispăruseră de mult și procesele se puteau înjgheba fără de *vis ex conventu* și fără de *sponsiones* și *restipulationes*. Apoi, pentru ca să se poată *agere ex interdicto*, nu mai era nevoie, ca magistratul să dea mai întâi un *interdictum*, ci împričinații pot să se judece și *sine interdicto*, ca și cum li s'ar fi dat o *utilis actio ex causa interdicti*, cu care pot înjgheba procesul fără *sponsiones*. În sfârșit, din vremea împăraților creștini și înainte de Justinian, *utrubi* a fost supus la aceleași reguli ca și *uti possidetis* (cf. Instit., 4, 15, de *interdictis*, 4, a) și anume, fie că e vorba de turburarea posesiunii lucrurilor mișcătoare, fie că e vorba de turburarea posesiunii lucrurilor nemișcătoare, acela dintre împričinați să câștige, care, în clipa în care se înjghebase procesul (adică în clipa în care se făcuse *litis contestatio*), posedase lucrul *nec vi nec clam nec precario ab adversario* ; prin urmare, când e vorba de turburarea posesiunii lucrurilor mișcătoare nu mai câștigă împricinatul, care posedase lucrul mai multă vreme în cursul anului din urmă, și când e vorba de turburarea posesiunii lucrurilor nemișcătoare nu mai câștigă împricinatul, care posedase lucrul, în clipa în care interdictul fusese dat de pretor, ci în amândouă cazurile câștigă acel împricinat, care, după cum am spus, în clipa în care se făcuse *litis contestatio*, posedase lucrul *nec vi nec clam nec precario ab adversario*. (De aceea în formula lui *uti possidetis* nu se mai zice *uti nunc possidetis*, ci *uti possidetis*). — Fiindcă *utrubi* fusese egalizat cu *uti possidetis*, se poate zice, că pe vremea lui Justinian avem numai un singur interdict *retinendae possessionis*, și anume *uti possidetis*, pentru turburarea posesiunii atât a lucrurilor nemiș-

cătoare, cât și a celor mișcătoare, care se prezintă ca o *in factum actio*.

Când pârâtul susține, sau că n'a turburat și nu turbură posesiunea reclamantului, sau că acesta nu posedază, atunci între împričinați se înjgheabă un *judicium simplex*. În acest proces: *Reclamant* este posesorul juridic (ca și mai înainte de Justinian). (V. mai sus pag. 31). *Pârât* este acela care cu de la sine putere turbură posesiunea reclamantului (ca și mai înainte de Justinian). (V. mai sus pag. 31). Moștenitorii acestuia însă nu pot fi pârâți, de cât numai dacă ei continuă turburarea posesiunii. — Reclamantul trebuie să facă *dovada*, că posedă în clipa în care s'a făcut *litis contestatio* și că pârâtul este acela, care îi turbură posesiunea. — *Scopul* procesului este tot păstrarea posesiunii. De aceea: a) Judecătorul trebuie să constate mai întâi faptul posesiunii în clipa în care s'a făcut *litis contestatio*. b) Constatând, că reclamantul posedă în acea clipă, judecătorul poruncește pârâtului *ne amplius turbetur*, să înceteze orice turburare, adică îl oprește să mai turbure posesiunea. c) Dacă reclamantul suferise pagube din pricina acelei turburări, judecătorul condamnă pe pârât să despăgubească, potrivit regulilor generale, pe reclamant; dar, unii romaniști susțin, că pârâtul, poate fi condamnat să despăgubească pe reclamant de toate pagubele suferite, adică atât de pagubele suferite după *litis contestatio*, cât și de acele suferite înainte de *litis contestatio*, pe când alți romaniști susțin, că pârâtul poate fi condamnat să despăgubească pe reclamant numai de pagubele suferite după *litis contestatio*. Dacă lucrul e aducător de fructe, pârâtul poate fi condamnat să înapoieze numai fructele produse de la *litis contestatio* înapoi. (V. mai sus § 60 pag. 202). Moștenitorii pârâtului, dacă n'au turburat ei posesiunea, sunt răspunzători numai *in quantum locupletiores facti sunt*. d) Pentru preîntâmpinarea turburărilor viitoare judecătorul poate să ia și măsuri de asigurare și anume să silească pe pârât să dea o *cautio ne amplius turbetur* (*cautio de non amplius turbando*). — Ca și mai înainte de Justinian *praescriptio* este tot de un an *utilis*; dar, acest răstimp începe acum să curgă din clipa vătămării, adică a turburării posesiunii, iar nu, ca mai înainte, din clipa în care *interdictum redditum est*. Dar, și după trecerea acestui răstimp, și anume vreme de treizeci de ani, pârâtul este răspunzător *in quantum locupletior factus est* (Dig. 43, 1, *de interdictis*, 4) și poate fi reclamat sau printr'o *in factum actio*, sau și printr'o *condictio ob injustam causam*. (Cf. Dig. 12, 5 *de condict. ob turpem vel injustam causam*, 6).

Când pârâtul sau susține, că el e acela care posedază în realitate, iar nu reclamantul, și cere să rămână în posesiune și să nu mai fie turburat, sau când opune *exceptio vicisioae possessionis*, adică susține, că a fost deposedat *vi clam aut precario* de reclamant și cere să i se înapoieze posesiunea, atunci între împricinați se înjgheabă un *judicium duplex* (V. mai sus pag. 32). În acest proces, amândoi împricinații fiind și reclamanți și pârâți, fiecare din ei este în primejdie să fie condamnat și anume sau ca să înceteze turburarea posesiunii, sau, dacă a deposedat *vi clam aut precario* pe celălalt, ca să înapoieze acestuia posesiunea lucrului.

3. Am spus, că *uti possidetis* și *utrubi* servesc pentru a ocroti posesiunea în potriiva turburării. (V. mai sus pag. 31 și 33). Dar, izvoarele noastre ne mai spun, că de câte ori e vorba să se intenteze *rei vindicatio* pentru valorificarea proprietății unui lucru și fiecare împricinat susține, că el posedază acel lucru, atunci, fiindcă acel care e în drept să posedeze va fi pârât în *rei vindicatio* și nu va avea de făcut nici o dovadă, iar celălalt va fi reclamant și va trebui să facă greaua dovadă a proprietății sale, de aceea se întrebuintează interdictele *uti possidetis* și *utrubi*, pentru ca să se cerceteze mai întâi, care din împricinați trebuie să posedeze și care trebuie să reclame, adică să intenteze *rei vindicatio*. (Caius, IV §. 148, Dig., 43, 17, *uti possidetis* 1 §§ 2 și 3). — Fiindcă, după cum am văzut (pag. 32, 33, 35 a), în interdictele *uti possidetis* și *utrubi*, judecătorul trebuie să constate faptul posesiunii, de aceea aceste interdicte puteau servi cu folos înainte de a se intentă *rei vindicatio*. În adevăr, împricinatul, care stabilea sau prin *uti possidetis*, sau prin *utrubi*, că e posesorul lucrului, nu numai că va avea în *rei vindicatio* situația mai ușoară de pârât, dar, dacă el era și proprietarul lucrului, după cum se putea întâmpla de multe ori, atunci de multe ori el nu mai avea nevoie să intenteze mai pe urmă *rei vindicatio*.

4. În ce privește interdictele *uti possidetis* și *utrubi* mai este o cestiune foarte controversată: Fiindcă, după cum am văzut, aceste interdicte servesc și pentru ocrotirea posesiunii în potriiva turburării și ca mijloc prealabil, care precedează *rei vindicatio*, (adică sunt un fel de acțiuni prejudiciale, care fixează rolurile împricinaților în *rei vindicatio*), de aceea s'a pus întrebarea: Care din aceste două scopuri conține principiul juridic, care servește de temelie celor două interdicte?

O părere susține, că, de oarece Caius (IV § 148) spune, că *uti possidetis* și *utrubi* au fost date, ca să se cerceteze mai întâi

„*uter ex litigatoribus possidere et uter petere debeat*“ și Ulpian (Dig. 43, 17, *uti possidetis*, 1 § 2) spune despre *uti possidetis*, că „*hujus autem interdicti proponendi causa haec fuit, quod separata esse debet possessio a proprietate*“, de aceea temeiul juridic al acestor două interdicte este fixarea rolurilor împričinațiilor în *rei vindicatio*.

În potriva acestei păreri s'a zis : a) Că vorbele *proponendi causa* arată *causa* istorică, adică *occasio legis*, care a făcut să se plăzmească interdictul *uti possidetis* ; deci, trebuie să ne ferim, ca din aceste vorbe să scoatem încheierea, că *causa occasio legis* conține și principiul juridic, care servește de temeiul acestui interdict. — b) Că tot Ulpian, în acelaș fragment, după ce în § 2 spune vorbele de mai sus, pe urmă în § 4, spune, tot despre *uti possidetis*, că „*hujus rei causa redditur, ne vis fiat ei qui possidet*“ ; deci, de aici trebuie să scoatem încheierea, că principiul juridic, care servește de temeiul acestui interdict, este oprirea violenței. — c) Că formulele lui *uti possidetis* și *utrubi* (v. mai sus pag. 30 și 31), conchid „*vim fieri veto*“ ; deci, această concluzie arată scopul principal al acelor două interdicte. — d) În sfârșit, că, dacă temeiul juridic al celor două interdicte ar fi fost fixarea rolurilor împričinațiilor în *rei vindicatio*, ar trebui să găsim o legătură între ele și *rei vindicatio* : însă, o astfel de legătură nu apare nicăeri. — De aceea, trebuie să zicem, că temeiul juridic al celor două interdicte este oprirea turburării posesiunii. Ce-i dreptul, ele, ca mijloace de a opri turburarea posesiunii, pot servi și ca să reguleze rolul împričinațiilor în petitoriu ; dar, aceasta e o anumită complicare.

II. *Interdicta recuperandae possessionis*. În această categorie de interdicte se numără : *Interdictum de vi*, *interdictum de clandestina possessione*, *interdictum de precario* și *interdictum momentariae possessionis*.

1. *Interdictum de vi*. Înainte de Justinian, pentru a redobândi posesiunea unui *nemișcător* pierdută prin deposedare (*dejectio*), existau, încă din vremea lui Cicero, două mijloace : *Interdictum de vi armata*, care se da, când *dejectio* fusese făcută cu *vis armata* și *interdictum de vi cottidiana*, care se da, când *dejectio* fusese făcută prin orice fel de violență, alta decât *vis armata*. Se admite, că formula interdictului *de vi cottidiana* a fost : *Unde in hoc anno tu illum vi dejecisti aut familia tua dejecit, cum ille possideret, quod nec vi nec clam nec precario a te possideret, eo illum quaeque ille tunc ibi habuit restituas*. Deasemenea se admite, că formula

interdictului *de vi armata* a fost: *Unde tu illum vi hominibus coactis armatisque dejecisti aut familia tua dejerit, eo illum quaeque ille tunc ibi habuit restituas.* In interdictul *de vi cottidiana* câştigă posesorul juridic, care fusese deposedat de mai puțin de un an; dar, i se puteă opune *exceptio viciosae possessionis*. In interdictul *de vi armata* câştigă posesorul juridic, chiar dacă fusese deposedat de mai mult de un an; dar, nu i se puteă opune *exceptio viciosae possessionis*. — De la Justinian cele două interdicte de mai sus au fost contopite într'un singur interdict, numit *interdictum de vi* sau *interdictum unde vi*, care e cârmuit de regulele interdictului *de vi cottidiana*, cu singura deosebire, că pârâțul nu se mai poate apăra, invocând *exceptio viciosae possessionis*, și care nu-i decât o *utilis actio ex causa interdicti*. (Dig. 43, 16, *de vi et de vi armata*, 1, pr.). — Interdictul *de vi*, atât înainte, cât și după Justinian, e privitor numai la deposedarea de un *nemișcător*, iar nu și la deposedarea de un mișcător. *Reclamant* este *dejectus*, adică posesorul juridic, care pe nedrept a fost deposedat, care pe nedrept a suferit o *dejectio* (v. mai sus pag. 17, c) *Pârât* este *dejiciens*, adică acel care pe nedrept a săvârșit *dejectio*; la început se cerea, ca *dejectio* să fi fost făcută prin *vis atrox*, adică pe căi de fapt, cu forța fizică; mai pe urmă a fost de ajuns, ca *dejectio* sau să fi fost pricinuită de teama unei *vis atrox*, sau să se fi întâmplat *clam*. (Dig. 41, 2, *de adquir. vel amit. pos.* 6 și 7). *Pârât* mai poate fi acela, care, posedând la început de bunăcredință (d. p. un moștenitor), continuă să susție, că posedează, chiar după ce află, că nu-i posesor, precum și acela, care a ocupat o *vacua possessio*, adică a luat în posesiune un *nemișcător*, care a fost abandonat cu rea credință de reprezentantul nostru. (V. mai sus pag. 29). (Cod. 8, 4, *unde vi*, 11). In sfârșit, când noi am poruncit sau am însărcinat pe robii și servitorii noștri, precum și pe alte persoane de al treilea să facă o *dejectio*, precum și când am ratificat o *dejectio* săvârșită de cei de mai sus, atunci și noi putem fi pârâți și ținuți alături și solidar cu *dejicientes*. — *Dejiciens* trebuie să fie conștient, că deposedarea săvârșită de el este nedreaptă; de aceea, acei care nu-și dau samă de nelegalitatea deposedării (d. p. nebunii), nu pot fi pârâți, iar acela, care-și dă seamă, că deposedează pe nedrept pe un altul, poate fi pârât, chiar dacă n'a avut, sau nu mai are posesiunea lucrului. (Dip. 43, 16, *de vi et de vi armata*, 1 § 42). — Moștenitorii lui *dejiciens* sunt ținuți numai *in id quod ad eos pervenit*. Tot așa sunt ținuți stăpânul al căruia rob a făcut o *dejectio* fără știrea sa, *paterfamilias* pentru *dejectio* săvârșită de *filius familias* al său și așa

numitele persoane juridice pentru *dejectio* săvârșită de robii și servitorii lor. (Dig. 43, 16, *de vi et de vi armata*, 1 §§ 15 și 19. Dig. *eod.* 4 și 16). — Succesorii cu titlu particular al lui *dejectiens*, dacă n'au luat parte la *dejectio*, nu pot fi de loc pârâți, chiar dacă ar ști de deposedarea nedreaptă, chiar dacă posesiunea lor ar fi *viciosa*. (Dig. 43, 17, *uti possidetis*, 3 § 10). — Interdictul *de vi* fiind un *interdictum restitutorium*, procesul, înainte de Justinian se putea *înjgheba* sau *per sponsionem*, sau *per formulam arbitriam*. (V. mai sus § 60, pag. 198, 1 și pag. 200, 2). In cazul întâi, el avea de scop, ca pârâtul să plătească *poena sponsionis*, care se obținea prin *actio ex sponsione*, și despăgubiri (*quanti ea interest, quanti res est*), care se obțineau prin *actio arbitraria*. In cazul al doilea el avea de scop plata despăgubirilor. Pe vremea lui Justinian *sponsiones poenales* dispăruseră, așa că interdictul *de vi* are de scop pe de o parte restituirea nemișcătorului, dimpreună cu tot ce se găsea pe el în clipa deposedării, (deci și lucrurile mișcătoare, care se aflau atunci pe nemișcător, erau restituite), și dimpreună cu fructele produse de lucru tot dela aceea clipă încoace, iar pe de altă parte are de scop despăgubirea de toate pagubele, pe care reclamantul le-ar fi suferit în vre-un chip oarecare. Dacă restituirea nu se poate face, reclamantul poate cere despăgubiri (*damnum emergens și lucrum cessans*) (V. Vol. II, § 109, pag. 42) și, prin *jusjurandum Zenonianum*, să determine mărimea și cătimea pagubelor suferite. (V. mai sus § 59, pag. 179). Interdictul se prescrie prin trecerea unui an *utilis*; după acest răstimp se poate reclama în contra pârâtului cu o *in factum actio* numai *in id quod ad eum pervenit*. — Pârâtul, dela Justinian încoace, nu mai poate în nici un caz să se apere, invocând *exceptio viciosae possessionis*. Aceasta e ciudat de tot! In interdictul, *uti possidetis*, unde e vorba numai de turburarea posesiunii, pârâtul poate invoca acea *exceptio*, iar în interdictul *de vi*, unde e vorba de deposedare, n'o poate invoca! — Pârâtul se poate apăra acum numai invocând *praescriptio temporalis* de un an *utilis*.

[Dela Valentinian II (Cod., 8, 4, *unde vi*, 7) interdictul *de vi* a pierdut din însemnătatea sa. (V. mai sus § 55, pag. 150, nota 2).

Pe temeiul unui text din *Corpus iuris canonici* (și anume *canon 3, causa III, quaestio 1* din *Decretum Gratiani*) s'a plăzduit *actio spoliū* sau *reintegranda* din dreptul de azi].

2. *Interdictum de clandestina possessione*. Fiindcă jurisconsultul Julian era de părere, că *si clam dicatur possidere qui provocat, de clandestina possessione competere interdictum* (Dig. 10, 3.

communi dividundo, 7 § 5). de aceea se susține, că în vremea Republicei ar fi existat și un *interdictum de clandestina possessione*, cu ajutorul căruia puteam redobândi posesiunea unui nemișcător perdută, prin aceea că nemișcătorul fusese ocupat în ascuns, *clam*, de alteineva. Dar, chiar dacă a existat un astfel de interdict, el a ajuns să nu mai fie folositor, de când, în vremea împăraților, s'a pus regula, că posesiunea nemișcătoarelor nu se mai poate pierde *clam* (V. pg. 20, f și pg. 28, 2), și a fost înlocuit prin interdictul *de vi*; de aceea el nu mai este pomenit în izvoarele noastre.

3. *Interdictum de precario*. Se știe, că *precarium* este revocabil *ad nutum* din partea lui *precarium dans*. În caz de o astfel de revocare, dacă precaristul, adică acel care are lucrul cu titlul precar (*qui precario habet*), nu vrea să înapoieze acest lucru lui *precarium dans*, acesta poate să se servească de *interdictum de precario*, pentru ca să redobândească posesiunea aceluia lucru. Formula interdictului *de precario* este: *Quod precario ab illo habes, aut dolo malo fecisti, ut desineres habere, qua de re agitur, id illi restituas*. — Reclamant este *precarium dans*, precum și moștenitorii săi. — Pârât este precaristul, care refuză restituirea cerută. Moștenitorii acestuia pot fi pârâți, dar numai *in id quod ad eos pervenit*. (Dig. 43, 26, *de precario*, 8 §. 8). — Reclamantul trebuie să *doveadă* nu numai posesiunea sa, ci și convențiunea de *precarium*. — Interdictul are de scop restituirea lucrului, precum și despăgubiri pentru pagubele pricinuite de la darea interdictului încoace (mai pe urma de la *litis contestatio* încoace) de către precarist; dacă acesta nu restituie, îi ținut de despăgubiri potrivit regulilor generale și ca un datornic în întârziere (*in mora*) (Dig. 43, 26, *de precario*, 8 §§ 4 și 6); moștenitorii sunt ținuți numai *in quantum locupletiores facti sunt*. — Pârâtul se poate apăra invocând atât *praescriptio temporalis* de 30 de ani, cât și proprietatea. — Fiindcă reclamantul trebuie să dovedească nu numai posesiunea (ca la interdictele posesorii), ci și convențiunea de *precarium* și fiindcă pârâtul se poate apăra invocând proprietatea, (ceea ce nu poate face în interdictele posesorii), de aceea *interdictum de precario* nu-i un interdict întemeiat numai pe posesiune și deci locul lui nu-i aici, alături de interdictele, care, după cum am văzut, se întemeiază numai pe posesiune.

4. *Interdictum momentariae possessionis*. Incepând de la Constantin izvoarele noastre pomenesc de un *interdictum momentariae possessionis*, de *actio momentariae possessionis*, de *actio momenti*. (V. Cujas. *Observationes*, I, 20 și XIX, 16). Prin aceste

nume se arată un mijloc, cu ajutorul căruia, în vremea împăraților creștini, se putea obține, *sine poena*, restituirea posesiunii ori și cărui lucru (fie mișcător, fie nemișcător), în cazurile când interdicțiile posesorii, cu care ne-am îndeletnicit, nu puteau fi întrebuintate, sau fiindcă răstimpul prescripțiunii trecuse, sau fiindcă deposedarea fusese făcută printr'un act, care nici nu putea fi privit ca un act de violență, și nici nu ne putea îndreptăți să recurgem la *interdictum de precario*.

III. *De ce Romanii au ocrotit posesiunea?* Acum, după ce cunoaștem ocrotirea posesiunii prin *interdicta retinendae possessionis* și prin *interdicta recuperandae possessionis*, să vedem: De ce Romanii au ocrotit posesiunea? Cestiunea aceasta e foarte controversată. Cele mai însemnate păreri sunt:

1. Savigny, care admite, că posesiunea e un fapt, iar nu o îndrituire, susține, că orice atingere samavolnică a posesiunii este o violentare a posesorului, o vătămare a persoanei acestuia: samavolnicia sau de la sine puterea e o nedreptate, un delict; posesorul trebuie ocrotit în potriva violentării; nedreptatea trebuie îndreptată; îndreptarea se face cu ajutorul interdicțiilor de mai sus; deci aceste interdicții, ocrotind pe posesor în potriva unui delict, sunt acțiuni *ex delicto*. — În potriva acestei păreri s'a spus cu drept cuvânt următoarele: Dacă Romanii ar fi ocrotit posesiunea din pricina de mai sus, atunci ei ar fi trebuit să ocrotească și *detentio* (V. mai sus § 63, pag. 12. No. 2), căci orice atingere samavolnică a simplei *detentio* este tot o violentare a unei persoane și anume violentarea lui *detentor*; totuși Romanii n'au ocrotit și *detentio* prin interdicțiile de mai sus! Apoi, dacă posesiunea nu e o îndrituire, vătămarea sa nu poate fi o nedreptate, injuria (V. mai sus § 41, pag. 93); deci a spune, că vătămarea posesiunii e o nedreptate, este o *contradictio in adjecto*! În sfârșit, interdicțiile posesorii de mai sus nu sunt acțiuni *ex delicto*; dintre ele numai interdictul *de vi* are o fire delictuală, iar celelalte n'au o astfel de fire, ci au o fire obligatorie. — De aceea părerea aceasta e părăsită azi de romanisti.

2. Teoria voinței (una din teoriile absolute) zice: Voința potrivit firei sale, este liberă. Dreptul întreg nu face altceva decât să recunoască această libertate a voinței și să asigure îmfăptuirea ei deplină. De aceea, orice violentare a voinței unei persoane este o atingere a dreptului și deci o nedreptate. Am văzut (§ 41, pag. 93), că orice nedreptate trebuie îndreptată; deci, orice voință îmfăptuită trebuie să fie ocrotită în potriva oricărei violen-

tări, înotriva oricărei samovolnicii. Posesiunea nu-i de cât voința unei persoane înfăptuită prin luarea în stăpânire a unui lucru. Orice voință înfăptuită trebuind să fie ocrotită în otriva samovolniciei, urmează, că și voința posesorului trebuie să fie ocrotită, căci numai astfel va fi respectată de alții, adică recunoscută, și nu va fi schimbată prin samavolnicia altora, adică va rămânea deplin înfăptuită. — În otriva acestei păreri s'a spus: În contestațiunile privitoare la posesiune stau față în față două voințe potrivnice, două persoane potrivnice; una năzuește să păstreze posesiunea, iar cealaltă s'o dobândească. Toate voințele fiind libere și trebuind să fie recunoscute și să se poată înfăptui deplin, urmează, ca voința persoanei, care năzuește să păstreze posesiunea, nu trebuie să biruească voința celeilalte persoane, care năzuește să dobândească posesiunea. Totuși voința celei dintâi persoane biruește voința celei de al doilea! De ce? Teoria voinței nu dă nici un răspuns la această întrebare!

3. *Teoria proprietății presupuse* (una din teoriile relative) zice: De regulă proprietarii sunt și posesori. De aceia, cine e posesor, e presupus, că e și proprietar; posesiunea presupune proprietatea. Posesiunea e ocrotită din pricină, că e proprietate presupusă (presumată). Ocrotirea aceasta s'a făcut în interesul proprietarilor; pentru ca aceștia să poată redobândi mai ușor proprietatea lucrului lor și să nu fie nevoiți să facă greaua dovadă a proprietății, de aceia, ori de câte ori lucrul eșise din mâna lor fără de voia lor, s'a simplificat și s'a ușurat dovada, cerându-se să se dovedească numai posesiunea lucrului. E drept, că acest sistem duce și la ocrotirea neproprietarilor, chiar și a hoților și a tâlharilor; dar, acest rezultat este un efect reflex neplăcut; astfel de efecte reflexe neplăcute se întâlnesc și în alte materii ale dreptului. — În otriva acestei păreri s'a spus: Dacă Românii ar fi ocrotit posesiunea din pricină, că ea este proprietate presupusă, atunci ei ar fi putut opri foarte lesne efectul reflex de mai sus: N'ar fi avut de cât să spună, că vor ocroti numai *iusta possessio*, adică pe acel care posedează *juste*, și că vor da interdicte numai aceluia, care nu posedează *injuria*. În loc de aceasta, ei zic: *Uti possidetis!* (V. pag. 30). Apoi, deși în practică posesorul este mai în totdeauna proprietar, totuși în procese nu se poate spune, că posesorul este mai în totdeauna proprietar. În sfârșit, dacă posesia ar fi ocrotită din pricină, că e proprietate presupusă, atunci ar fi trebuit, ca în posesoriu să se îngăduie părâtului să se apere cu *exceptio dominii* (V. pag. 32), adică să

învoace îndrituirea sa de proprietate. În loc de aceasta, Romanii zic din potrivă, că *nihil commune habet proprietas cum possessione*, că *separata esse debet possessio a proprietate* (V. pag. 30) și că *nec possessio et proprietas misceri debet*. (Dig. 41. 2, *de adquir. vel amit. pos.*, 52). De aceea, pârâțul de mai sus trebuie să recurgă la petitoriu, adică să *intenteze rei vindicatio*.

4. Se susține, că posesiunea este o îndrituire și de aceea, ca orice îndrituire, a fost ocrotită. Dar, posesiunea este, după cum am văzut (pag. 8), un fapt, iar nu o îndrituire. Apoi, dacă posesiunea ar fi fost privită de Romani ca o îndrituire, atunci de ce ei n'au ocrotit-o, ca și pe cele lalte îndrituiri, prin *actiones*, iar nu prin *interdicta* !?

5. Paulus zice:... *possesor hoc ipso, quod possesor est, plus juris habet, quam ille qui non possidet*. (Dig. 43, 17, *uti possidetis*, 2). — Dar, acest argument nu-i de cât o frază goală! Cestiunea de deslegat este: Pentru ce posesorul stă mai bine de cât neposesorul? Paulus în loc să răspundă la această întrebare, se mulțumește să facă fraze; ba, repetă numai aceleași vorbe!

6. Se susține, că interdictele posesorii de mai sus servesc, ca să fixeze rolurile împiricinaților pentru petitoriu. — În potriva acestei păreri s'a spus: Izvoarele noastre, după cum am văzut (pag. 36/37), spun, că *uti possidetis* și *utrubi* au acel scop; dar, pentru celelalte interdicte nu spun aceasta. Apoi, interdictul *de vi* are firea unei acțiuni delictuale (pag. 37). În sfârșit, toată procedura interdictelor de mai sus e prea dezvoltată și prea complicată, așa că nu se poate, ca aceste interdicte să fi avut acel scop.

7. Părerea cea mai întemeiată este, că posesiunea e ocrotită în interesul ordinii publice, a liniștei obștești. — În adevăr, pentru ca viața socială să fie cu putință, trebuie ca liniștea obștească să fie păstrată; iar pentru ca această liniște să fie păstrată, trebuie, ca *statu quo*, stările de fapt ale vieții sociale să nu poată fi turburate în chip arbitrar sau samovolnic. Statul, ca putere polițienească menită să păstreze liniștea publică, trebuie să intervină și să ia măsuri, ca astfel de turburări să nu se întâmple. Dacă Statul n'ar păși în acest chip, acele turburări ale lui *statu quo* ar turbura liniștea obștească, și, pentru restabilirea acestei liniști, Statul ar trebui să intervină pe urmă. De cât să ajungă lucrurile aici, e mai bine, ca Statul să intervină de la început. Se poate uneori, ca *statu quo* să nu fie conform cu dreptul pozitiv; atunci se cuvine, ca acel *statu quo* să fie înlăturat; dar,

pentru motivele de mai sus, înlăturarea aceasta nu trebuie să se poată face samavolnic, pe căi de fapt, ci numai pe cale judecătorească. De aceea, Statul, ca putere polițienească, ocrotește de la început orice *statu quo* împotriva turburărilor samovolnice. — Astfel se întâmplă lucrurile și în caz de posesiune, care e o stare de fapt, un *statu quo*. În adevăr, când o persoană se găsește în posesiunea unui lucru și nu poate dovedi, că a dobândit acea posesiune în chip legal, Statul pe de o parte nu va putea ocroti acea posesiune ca pe o îndrituire dobândită în chip legal, iar pe de altă parte va trebui să păstreze *statu quo*, până ce se va dovedi, că această stare vatămă îndrituirea altei persoane; dovada aceasta va trebui să se facă pe cale judecătorească, căci altfel s'ar turbură liniștea obștească. Iată de ce Statul, ca putere polițienească, a ocrotit și a trebuit să ocrotească pe posesor în potriiva oricărei vătămări, atât în potriiva turburării, cât și în potriiva depodsedării.

B. *Condictio possessionis*. După cum vom vedea mai târziu, *condictiones sunt actiones*, prin care putem reclama în potriiva unei persoane, când noi am pierdut ceva din patrimoniul nostru, iar acea persoană s'a îmbogățit pe nedreptul, *sine causa*, și în paguba noastră în urma acelei pierderi. *Conditiones* n'au fost plătuite pentru ocrotirea posesiunii; dar, ele au putut fi transplantate la posesiune pe următorul temei: Posesiunea fiind un element al patrimoniului (pag. 8), acel care pe nedrept, *sine causa*, are în patrimoniul său posesiunea unui lucru (fie mișcător, fie nemișcător), posesiune pe care noi am pierdut'o, ni-a pricinuit o pagubă și s'a îmbogățit pe nedreptul. (Dig. 13, 3, *de condictione triticaria*, 2). *Condictio possessionis* este așa dar o *condictio sine causa*. Ea se poate întrebuiță în caz de depodsedare, dar nu-i o acțiune posesorie. — *Reclamant* este acel, care e vătămat, prin aceea că posesiunea sa se găsește *sine causa* în mânele altuia. *Pârât* e posesorul pe nedrept, *indiferent* de chipul cum a dobândit posesiunea, fie *vi* (prin tâlhărie), fie *clam* (prin hoție), fie *precario* (prin alt fel (prin oprirea cânelui nostru, care a venit la el; prin luarea umbrelei noastre, uitate de noi la cafenea; prin aducerea pe locul său a lucrurilor noastre luate de apă în caz de inundăție, ș. a.). În caz de depodsedare *vi* (tâlhărie), sau *clam* (hoție) *condictio possessionis* are de scop despăgubirea deplină a reclamantului; în celelalte cazuri are de scop condamnarea pârâtului numai *in quantum locupletior factus est*. — Pârâtul nu se poate apăra invocând *exceptio viciosae possessionis*, căci printr'aceasta chestiu-

nea îmbogațirii nu-i rezolvită. Dar el se poate apăra invocând *exceptiones* întemeiate pe vre-o îndrituire asupra lucrului, mai ales pe îndrituirea de proprietate (*exceptio dominii*). — *Condictio possessionis* pe de o parte e mai largă de cât interdictele posesorii, fiind că poate fi întrebuițată nu numai în caz de deposedare cu violență, ci și atunci când reclamantul a pierdut posesiunea, fără de fapta pârâtului; iar pe de altă parte e mai strâmtă, fiindcă uneori duce la condamnarea pârâtului numai la *in quantum locupletior factus est*. Ea nu e o acțiune posesorie, fiindcă pârâtul se poate apăra invocând *exceptiones petitorii*, mai ales *exceptio dominii*.

C. *Actio quod metus causa*. De atunci de când a fost plăz-muită *actio quod metus causa*, posesiunea perdată din pricina unei *vis compulsiva* poate fi redobândită și prin *actio quod metus causa*. (V. vol. II, § 118, pag. 96 și urm.).

TITLUL I

PROPRIETATEA

CAPITOLUL I

PROPRIETATEA ȘI POSESIUNEA DE BUNĂ CREDINȚĂ

§ 66. Generalități privitoare la proprietate.

Definițiune. Proprietatea este *plena in re potestas*, adică stăpânirea deplină, nemărginită și exclusivă, pe care *jus civile* o recunoaște asupra unui lucru corporal. (V. § 62, pag. 4).

Din această definiție urmează, că proprietatea este o îndrituire unitară. Definițiile, că proprietatea este sau *suma* îndrituirilor posibile asupra unui lucru, sau *totalitatea* îndrituirilor recunoscute de dreptul pozitiv asupra unui lucru, nu sunt bune, căci distrug *unitatea* proprietății.

Terminologie. La început Romanii n'au avut o vorbă anumită pentru ideia de proprietate; pe atunci, spre a arăta, că un lucru este proprietatea sa, Romanul zicea: *Haec res mea est ex jure Quiritium*. Mai târziu, pentru a arăta această idee, s'a întrebuițat vorbele *mancipium, dominium legitimum, dominium, proprietas*.

p. as.
31/1/2021
divinitate

Istoric. Lăsăm la o parte chestiunea controversată, dacă la Romani, pe lângă *proprietatea individuală*, a avut ființă și *coproprietatea obștei* și *coproprietatea familială*, și ne îndeletnicim numai cu *proprietatea individuală*, care a fost recunoscută de legea celor 12 table.

A. *Proprietatea individuală* a fost la Romani de patru feluri: *Dominium ex jure Quiritium*, *dominium bonitarium*, *nudum jus Quiritium* și *proprietatea pretoriană*.

I. *Dominium ex jure Quiritium*. Pentru ca acest fel de proprietate să aibă ființă se cere reunirea a trei elemente: Capacitatea juridică a subiectului de îndrituire, capacitatea juridică a lucrului, care este obiectul îndrituirii, și un chip de dobândire potrivit cu *jus civile*.

1. *Capacitatea subiectului*. Numai persoanele, care se bucurau de *jus commercii*, puteau să aibă și să dobândească *dominium ex jure Quiritium*. Astfel de persoane au fost la început numai *cives*, iar mai pe urmă și *Latini*. (V. § 13, pag. 43, No. 3).

2. *Capacitatea lucrului*. La început numai *res Mancipi* (V. § 32, pag. 82) puteau fi obiecte ale lui *dominium ex jure Quiritium*; iar mai târziu și toate celelalte lucruri corporale, afară de *res extra nostrum patrimonium* (în care intră și nemișcătoarele provinciale). (V. § 34, pag. 83 și § 39, pag. 86).

3. *Chipul de dobândire potrivit cu jus civile*. La început aceste chipuri au fost sau *mancipatio*, sau *in jure cessio*, sau *usucapio* (de 1 an pentru mișcătoare și de 2 ani pentru nemișcătoare). Prin *mancipatio* se putea dobândi *dominium ex jure Quiritium* numai asupra lucrurilor *mancipi*. Mai târziu un alt chip a fost *traditio*; prin ea s'a putut dobândi *dominium ex jure Quiritium* numai asupra lucrurilor *nec Mancipi*, nu și asupra lucrurilor *mancipi*.

II. *Dominium bonitarium*. Acesta este proprietatea recunoscută de *jus gentium*. La început, despre lucrul, care era în proprietatea bonitară, se zicea *in bonis esse*, *in bonis habere*. O astfel de proprietate are ființă, când lipsește unul din cele trei elemente de mai sus.

1. *Lipsa capacității subiectului*. Streinii, *peregrini*, nebucurându-se de *jus commercii*, nu puteau să dobândească *dominium ex jure Quiritium* asupra unui lucru; ei aveau lucrul numai *in bonis*.

2. *Lipsa capacității obiectului*. Pământurile provinciale (nemișcătoarele din provincii) sunt proprietatea sau a Statului roman (*populus Romanus*), sau a împăratului; celelalte persoane nu puteau

să aibă decât posesiunea și folosința (*ususfructus*) asupra acelor pământuri, plătind în schimb o dare, *vectigal*; deci, acele pământuri puteau să fie numai *in bonis*.

3. *Chipul de dobândire nu fusese potrivit cu jus civile*. Dacă o *res mancipi* nu fusese dobândită nici prin *mancipatio*, nici prin *in jure cessio* și nici prin *usucapio*, ei prin *traditio*, atunci acel lucru era numai *in bonis*.

III. *Nudum jus Quiritium*. Dacă un proprietar *ex jure Quiritium* al unei *res mancipi* trecea acest lucru altei persoane, nu prin *mancipatio*, nici prin *in jure cessio*, ci prin *traditio*, atunci acel proprietar păstră asupra lucrului proprietatea, care în acest caz e numită *nudum jus Quiritium*, iar cealaltă persoană dobânda numai *dominium bonitarium*, adică avea lucrul *in bonis*.

IV. *Proprietatea pretoriană*. Aceasta este proprietatea plăzduită de pretor. O astfel de proprietate are ființă, când stăpânirea asupra unui lucru nu-i dobândită într'un chip potrivit cu *jus civile*, ci printr'un chip creat de pretor, chip care dă dobânditorului o stăpânire reală asemănătoare cu proprietatea. De pildă: *Missio in possessionem ex secundo decreto damni infecti* (V. § 60, pag. 192, No. 4), *servus ex noxali causa ductus* (darea unui rob ca despăgubire pentru paguba, pe care ni-o pricinuisă), *emptio bonorum* (cumpărarea bunurilor unui datornic insolubil, care fusese scoase în vânzare (*venditio bonorum*), după ce creditorii căpătaseră *missio in possessionem*), *bonorum possessio* cu titlu sau de moștenitor, sau de fideicomisar (trimiterea unei persoane, sau ca moștenitoare, sau ca fideicomisară, în posesiunea bunurilor unui defunct). În aceste cazuri dobânditorul avea proprietatea pretoriană.

B. I. Se poate ca un cetățean roman să aibă atât *nudum jus Quiritium*, cât și *dominium bonitarium* asupra unui lucru; în acest caz se zice, că el este *ex utroque jure dominus, pleno jure dominus*.

II. Se poate, după cum am văzut, ca o persoană să aibă *nudum jus Quiritium* asupra unui lucru, și alta să aibă *dominium bonitarium* asupra lui. Dar, se poate și:

1. Ca *nudum jus Quiritium* asupra unui lucru să aparțină unei persoane, iar *dominium bonitarium* asupra acelui lucru să nu aparțină nimăru. De pildă: Robul desrobit fără formalitățile lui *jus civile* rămâne în *nudum jus Quiritium* al stăpânului său, dar ni-meni nu-l are *in bonis*. (Caius, III, 56).

2. Ca *dominium bonitarium* asupra unui lucru să aparțină unei persoane, iar *nudum jus Quiritium* asupra acelui lucru să

nu aparțină nimăru. De pildă : *Adjudicatio* a unui lucru într'un *judicium imperio continens* face, ca adjudecatarul să aibă acel lucru *in bonis*, dar nimeni nu are *nudum jus Quiritium* asupra lucrului. (Dig. 10, 2, *familiae erciscundae* 44 § 1).

C. Insemnătatea deosebirei celor patru feluri de proprietate până la Justinian este următoarea :

I. *Dominium ex jure Quiritium* se bucură de o ocrotire deplină. Proprietarul quiritar are o acțiune, *rei vindicatio*, cu care urmărește lucrul său pretutindeni și pe care deci o poate intentă înotriva oricărui s'ar găsi în posesiunea lucrului, chiar dacă ar fi dobândit posesiunea în cel mai legal chip : *Ubi rem meam invenio ibi vindico*.

II. *Nudum jus Quiritium*, întrucât continuă să fie proprietate quiritară, este ocrotit deasemenea prin *rei vindicatio*. Acel care păstrase *nudum jus Quiritium*, poate să intenteze *rei vindicatio* chiar înotriva proprietarului bonitar, care dobândise lucrul dela dânsul și să-l ia înapoi. Deasemenea, stăpânul robului desrobit fără formalitățile lui *jus civile* poate prin *rei vindicatio* să ia rolul înapoi din mânele ori și cărui posesor al lui. Deasemenea, dacă proprietarul bonitar ar fi pierdut posesiunea lucrului, atunci acel care păstrase *nudum jus Quiritium* al acelui lucru, poate să intenteze *rei vindicatio* înotriva posesorului actual al lucrului și să-l ia înapoi.

III. *Dominium bonitarium* la început era numai îngăduit de Romani, dar nu și ocrotit. Mai târziu, când instituțiunile lui *jus gentium* au început să fie încetul cu încetul recunoscute de *jus civile*, atunci și proprietatea bonitară a început să fie ocrotită de Romani.

1. Proprietarul bonitar, având lucrul *in bonis*, este posesorul acestui lucru ; ca ori care posesor și el a fost ocrotit prin *interdicta retinendae și recuperandae possessionis*. Inșă, această ocrotire e foarte slabă pe lângă ocrotirea prin *rei vindicatio*. In adevăr, pe când *rei vindicatio* poate fi intentată în contra oricărei persoane, care s'ar găsi în posesiunea lucrului, acele *interdicta*, după cum am văzut (§ 65 pag. 30), // nu sunt date decât înotriva unei persoane anumite, sau aceia care turburase posesiunea, sau aceia care săvârșise deposedarea ; încât, dacă lucrul ajunsese în posesiunea altei persoane, proprietarul bonitar nu mai poate redobândi posesiunea pierdută !

2. *Dominium*, care era *bonitarium* din pricina lipsei de capacitate a subiectului, adică din pricină că subiectul era *peregrinus* și deci n'avea *jus commercii*, a fost ocrotit cu ajutorul unei *fictioni* :

Peregrini au fost priviți ca și cum ar fi cetățeni romani și li s'a dat o *in rem actio fictitia*, cu ajutorul căreia puteau urmări lucrul în mâna ori cărei persoane.

3. *Dominium*, care era *bonitarium* din pricina lipsei de capacitate a obiectului, a ajuns cu încetul să fie asimilat cu *dominium ex jure Quiritium*. Asimilarea s'a înfăptuit în următorul chip: La început pământurile italice, adică acelea din Italia, precum și acelea afară din Italia, care se bucurau de *jus Italicum*, nu erau supuse nici unei dări și puteau fi dobândite numai prin *mancipatio*, *in jure cessio* și *usucapio*, pe când pământurile provinciale erau supuse dării numite *vectigal* și nu puteau fi dobândite prin *mancipatio*, *in jure cessio* și *usucapio*, ci în alte feluri d. p. prin *traditio* și, din vremea împărăției, prin *longi temporis possessio* sau *longi temporis praescriptio*, care se aseamănă cu *usucapio* și care a sfârșit să nu se deosebească de *usucapio* decât prin răstimpul cerut pentru dobândire, răstimp, care pentru *usucapio* era, după cum am văzut. (pag. 46) sau de 1 an, sau de 2 ani, iar pentru *longi temporis praescriptio* era sau de 10 ani *inter praesentes*, sau de 20 ani *inter absentes*. Pe urmă, pământurile italice n'au mai fost scutite de dări, iar *mancipatio* și *in jure cessio* au sfârșit prin a cădea în *desuetudo*, așa că singura deosebire, care mai rămăsese între cele două feluri de pământuri, era că pământurile italice puteau fi dobândite prin *usucapio*, dar nu și prin *longi temporis praescriptio*, iar pământurile provinciale din potrivă puteau fi dobândite prin *longi temporis praescriptio*, dar nu și prin *usucapio*. În sfârșit, numărul pământurilor italice ajungând să se micșoreze foarte mult, rânduețele juridice privitoare la aceste pământuri au pierdut din însemnătatea lor, și, procedura formulară dispărând, nu era mare primejdie, ca pământurile provinciale să fie asemănate cu cele italice și ca proprietatea lui *jus gentium* să fie asemănată cu aceea a lui *jus civile*. Din pricina tuturor acestor schimbări s'a putut, ca încă din vremea lui Dioclețian să se dea posesiunii pământurilor provinciale numele de *dominium, proprietas*.

4. *Dominium*, care era *bonitarium* din pricina chipului de dobândire a fost ocrotit în următoarele chipuri:

a) Proprietarul bonitar al unei *res mancipi* dobândite, nu prin *mancipatio*, nici prin *in jure cessio*, ci prin *traditio*, dacă stăpâna acest lucru vreme sau de un an, sau de doi ani, schimbă prin *usucapio* împlinită, proprietatea sa în proprietate quiritară și din această clipă încoace, ca orice proprietar quiritar, era ocrotit prin *rei vindicatio* față de toată lumea, chiar și față de acel, care

păstrase *nudum jus Quiritium* și care nu mai putea reclama lucrul prin *rei vindicatio*.

b) Chiar înainte de împlinirea usucapiunii, proprietarul bonitar, dacă posedă lucrul, a putut să fie ocrotit față de acel, care păstrase *nudum jus Quiritium*, în următoarele chipuri:

α) De atunci de când a fost plămuită *exceptio doli*, dacă acel care păstrase *nudum jus Quiritium* intentă *rei vindicatio* înotriva proprietarului bonitar de mai sus, acesta se putea apăra opunând *exceptio doli*.

β) Fiindcă, după cum știm, *exceptio doli* este o *exceptio in personam*, adică nu poate fi opusă de cât numai persoanei, care s'a făcut vinovată de *dolus*, de aceea, acel care păstrase *nudum jus Quiritium*, ca să facă pe proprietarul bonitar, să nu mai poată respinge *rei vindicatio* prin *exceptio doli*, n'avea de cât, ca sau prin *mancipatio*, sau prin *in jure cessio* să treacă *nudum jus Quiritium* al său altei persoane, căreia, nefiind vinovată de *dolus*, nu i se mai putea opune *exceptio doli*.] Dar, pentru a înlătura acest neajuns și pentru ca proprietarul bonitar să fie la adăpost de combinațiunile viclene de mai sus, pretorul a plămuit și i-a dat o *exceptio in rem*, adică o *exceptio*, care poate fi opusă oricărei persoane, atât acelei care păstrase *nudum jus Quiritium*, cât și acelora care dobândiseră de la acesta indrituirea lor; această *exceptio* se numește *exceptio rei venditae et traditae*.

c) Chiar în urma mijloacelor de ocrotire de mai sus (α și β) rămăsese un caz, în care proprietarul bonitar, care nu împlinise *usucapio*, sta foarte rău și anume atunci când perduse posesiunea lucrului. În acest caz, acel care păstrase *nudum jus Quiritium* sta foarte bine: Pe de o parte el putea să intenteze *rei vindicatio* cu succes înotriva posesorului actual, fără să se teamă nici de *exceptio doli*, nici de *exceptio rei venditae et traditae*; în adevăr, întru cât acel ce păstrase *nudum jus Quiritium* nu se făcuse vinovat de vre un *dolus* față de posesorul actual al lucrului și nu vânduse, nici nu făcuse acestuia *traditio* a lucrului, acesta nu-i putea opune nici *exceptio doli*, nici *exceptio rei venditae et traditae*. Pe de altă parte, acel ce păstrase *nudum jus Quiritium* n'avea să se teamă nici de proprietarul bonitar, căci acesta n'avea nici un mijloc, ca să redobândească posesiunea și deci nu putea să aibă nici prilej, ca să valorifice cele două *exceptiones* de mai sus. — Pentru ca și acest neajuns să fie înlăturat, pretorul Publicius a argumentat probabil astfel: „Chiar înainte ca *usucapio* să fie împlinită de proprietarul bonitar, este vădit, că acesta are cea mai bună îndri-

tuire asupra lucrului ; apoi, este sigur că, legalmente vorbind, împlinirea usucapiunii nu-i de cât o cestiune de timp, că adică într'un răstimp determinat posesorul lucrului, afară numai dacă nu va fi despoiat pe nedreptul de lucrul său, va dobândi *dominium ex jure Quiritium* ; în sfârșit, cea ce legalmente este inevitabil, poate, fără de primejdie, în domeniul legal să fie privit ca existând, adică *usucapio* poate fi privită ca împlinită". Pe temeiul acestei ficțiuni, a usucapiunii împlinite, *Publicius* a plâzmuit o *in rem actio fictitia*, care a fost numită, după numele său, *Publiciana in rem actio* și care, practic, are întocmai aceleași efecte, ca și *rei vindicatio*. În acest chip, proprietarul bonitar a ajuns să stea tot așa de bine, ca și cum ar fi avut proprietatea quiritară, iar *nudum jus Quiritium* a ajuns să nu' mai fie de cât o umbră de îndrituire !

IV. *Proprietatea pretoriană*, ca și proprietatea bonitară, se putea schimba în proprietate romană prin *usucapio* și de atunci putea fi ocrotită prin *rei vindicatio*.—Dar, și înainte de împlinirea usucapiunii, această proprietate, fiind plâzmuită de pretor, a fost ocrotită de acesta, în acelaș chip ca mai sus, adică a privit *usucapio* începută, ca și cum ar fi fost împlinită și a dat proprietarului pretorian *Publiciana in rem actio*. De atunci, proprietarul pretorian a ajuns să stea tot așa de bine ca și proprietarul quiritar și proprietatea pretoriană să fie de fapt echivalentă cu proprietatea quiritară. De aceea și în cazurile de proprietate pretoriană s'a început să se întrebuițeze vorbele de *in bonis esse* și *dominium*.

D. Din cele de mai sus reese, că deosebiriile dintre proprietatea quiritară și celelalte feluri de proprietate rămăseseră puține, și că aceste din urmă feluri se apropiaseră mult de proprietatea quiritară. Dintre deosebiri : *Lipsa de capacitate* a subiectului (incapacitatea subiectului) nu mai are nici o însemnătate de la *Caracalla* încoace, de vreme ce acest împărat a hărăzit cetățenia romană la toți supușii liberi din statul său. — *Mancipatio* și *in jure cessio* căzuseră în *desuetudo* înainte de *Justinian* și fuseseră înlocuite prin simpla *traditio*. Din pricina aceasta dispăruse și deosebirea dintre *res Mancipi* și *res nec Mancipi*.—*Justinian* a găsit cu cale să desființeze și formal atât *nudum ius Quiritium*, care, după cum am spus, ajunsese numai o umbră (Cod., 7, 25, *de nudo jure Quiritium tollendo*, 1), cât și deosebirea dintre *res Mancipi* și *res nec Mancipi*; apoi, a pus pământurile provinciale pe aceeaș treaptă cu pământurile italice și a contopit *usucapio* și *longi temporis praescriptio*. (Cod., 7, 31, *de usucapione transformanda, et de sublata differentia rerum man-*

cipi et nec Mancipi, 1). Astfel s'a ajuns la un singur fel de proprietate.

Firea proprietății. Proprietatea în principiu este nemărginită și exclusivă.

1. Proprietatea este *nemărginită* sau *absolută*. Aceasta înseamnă, că proprietarul poate face cu lucrul său orice vrea: Să-l întrebuințeze după bunul său plac, să se folosească de el în acelaș chip și să-l înstrăineze. Iată laturea *pozitivă* a proprietății! Spre a arăta această fire a proprietății, se zice, că proprietarul are *ius utendi, fruendi et abutendi*. Dar, Romanii n'au întrebuințat niciodată acest chip de rostire! — Fiindcă proprietatea prin firea sa este nemărginită, de aceea, în cazul în care o persoană susține, că o îndrituire de proprietate este supusă vreunei restricțiuni, proprietarul n'are nevoie să facă dovada, că îndrituirea sa e liberă de orice restricțiune, ci persoana aceea trebuie să dovedească existența acelei restricțiuni.

2. Proprietatea este *exclusivă*. Aceasta înseamnă, că proprietarul poate să împedecă pe oricare altul, ca să dispună de lucrul său, ca să înrăurească în vreun fel asupra lucrului său. Iată laturea *negativă* a proprietății! — Fiindcă proprietatea prin firea sa este exclusivă, de aceea nu se poate, ca mai multe persoane să aibă fiecare proprietatea întreagă a aceluiăș lucru; *condominium plurium in solidum* n'a fost cunoscut de Romani. — [De asemenea Romanii n'au cunoscut nici *dominium directum* și *dominium utile* și nici *dominium civile* și *dominium dormiens* sau *quiescens*. (V. Maynz, l. c. Vol. I § 94, pag. 693, notele 5—7.)]

3. Proprietatea este *revocabilă*, sau este *irevocabilă*? Să luăm o pildă, ca să lămurim de ce este vorba: Primus, proprietarul moșiei Corneliene, trece lui Secundus, prin vânzare, proprietatea acelei moșii și în aceeași vreme, prin împreună înțelegere, își rezervă îndrituirea s'o răscumpere cu acelaș preț înlăuntrul unui răstimp determinat. După aceasta Secundus vinde mai departe lui Tertius acea moșie. Înlăuntrul răstimpului de mai sus Primus declară lui Secundus, că răscumpără moșia și oferă prețul, cu care fusese vândută. Se pune întrebarea: Proprietatea lui Secundus este revocată prin simpla declarare a lui Primus? Și, dacă proprietatea aceasta e revocată, care e soarta vânzării făcute de Secundus, către Tertius? O astfel de întrebare se pune în toate cazurile, în care o persoană dobândește o îndrituire de proprietate și în actul de dobândire părțile adaugă o convențiune rezolutorie, adică sau un *dies* sau o *condicio*, așa numite rezolutorii, pentru ca, sau la

sosirea termenului, sau la împlinirea condițiunii, proprietatea să se întoarcă înapoi la înstreinător. Chestiunea e foarte controversată ! O părere susține, că proprietatea este *revocabilă* și argumentează astfel: Tertius n'a putut dobândi mai multe îndrituiri decât avea Secundus. (*Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet.* V. § 40. pag. 90). Sosirea termenului sau împlinirea condițiunii stânge *ipso jure* proprietatea lui Tertius și o face să se întoarcă la Primus, care va putea să ia moșia înapoi chiar din mânele lui Tertius. *Resoluto jure concedentis resolvitur jus concessum.* Invoiala dintre Primus și Secundus are efecte *in rem* ! Cu atât mai mult Primus va putea lua înapoi moșia dela Secundus, dacă se va găsi în mânele acestuia. — Altă părere susține, că proprietatea este *irevocabilă* și argumentează astfel : Actul încheiat între Primus și Secundus e o simplă convențiune, iar nu un act prin care Primus își rezervă vreo îndrituire reală asupra moșiei. În adevăr, îndrituirile reale sunt sau proprietatea, sau *jura in re aliena*. Indrituirea pe care și-a rezervat-o Primus nu-i nici proprietate, nici vreun *jus in re aliena*. Nu-i proprietate, fiindcă la Romani n'a avut ființă, *condominium plurium in solidum* (V. mai sus pag. 52) și deci Primus și Secundus nu pot fiecare să fie proprietar în întregime a acelei moșii, și fiindcă proprietatea nu poate fi trecută dela o persoană la alta (deci nici trecută înapoi dela o persoană la alta) prin simplă convențiune. Acea îndrituire, pe care și-a rezervat-o Primus nu i nici vreun *jus in re aliena*, fiindcă nu-i nici servitute, nici emfiteuză, nici superficie și nici *pignus* sau *hypotheca*; iar alte feluri de *jura in re aliena* n'au fost cunoscute de Romani. Actul încheiat între Primus și Secundus, fiind o simplă convențiune, are, ca orice act juridic, efecte numai între părți (*res inter alios acta, aliis nec nocet nec prodest.* V. mai sus § 51 pag. 139). Obligația născută din acea convenție are ființă în folosul lui Primus și împotriva numai a lui Secundus și a succesorilor lui *per universitatem*, adică a moștenitorilor lui, iar nu și împotriva succesorilor lui cu titlul particular, *in singulas res*. Deci, Primus va putea cere moșia înapoi numai d-la Secundus, iar nu și dela Tertius, care fiind cumpărător, e un succesor *in singulam rem* al lui Secundus. Dacă Secundus va avea încă moșia în mâna sa, Primus o va putea lua înapoi. Dacă Secundus nu va mai avea moșia în mâna sa, Primus va putea să ceară numai despăgubiri dela Secundus, fiindcă acesta din *culpa* sa nu e în stare să execute obligația, pe care și-a luat-o; dar, nu va putea să ceară și să ia înapoi moșia dela Tertius, care, fiind *successor*

in singulam rem, nu răspunde de obligațiile aceluia, pe care l-a succedat. Invoiala între Primus și Secundus are efecte numai *in personam!* (V. Maynz, l. c. vol. I. § 78 și § 94, No. 3, pag. 694 și urm., Vol. II, § 249, Observation, pag. 381 și urm.).

4. Sunt trei *dominia revocabilia* și anume:

a) În cazul unui *legatum* condițional a unui lucru corporal. Înainte de împlinirea condițiunii lucrul e proprietatea moștenitorului; dar la împlinirea condițiunii proprietatea celui lucru e dobândită imediat de legatar și e perdată de moștenitor.

b) În cazul unui *ususfructus*. Fructele produse de lucru, dacă sunt numai separate, adică nu sunt percepute încă de uzufructuar, se cuvin nudului proprietar. Dar, dacă uzufructuarul percepe acele fructe, proprietatea lor e dobândită de uzufructuar și perdată de nudul proprietar.

c) În caz de *lucra nuptialia*. De pildă donațiunile făcute soțului de soție (dacă soția moare, fără să le revoace) sunt proprietatea soțului. Dar, dacă soțul se recăsătorește, el pierde proprietatea lor în folosul copiilor din căsătoria întâia și rămâne numai cu uzufructul.

În aceste trei cazuri proprietatea, dela început, e dobândită limitat, cu condițiunea ca să poată să înceteze. Urmărilor practice sunt, că atâta vreme cât durează proprietatea intermediară, ea e adevărată proprietate. Proprietarul intermediar poate să facă acte de dispoziții privitoare la lucru, d. p. să înființeze servituți, ipoteci sau alte *jura in re*. El poate să exercite *actiones* obicinuite, poate să culeagă fructele lucrului și să le păstreze, e îndrituit la comara, ce se va găsi în acel lucru. Dar, din clipa în care proprietatea intermediară e revocată, toate actele de dispozițiune de mai sus (servituți, ipoteci, etc.) sunt desființate; în acest caz se poate zice cu drept cuvânt *resoluto iure concedentis, resolvitur jus concessum*. Dacă proprietarul intermediar avea *jura in re* (servituți, ipoteci, etc.) asupra lucrului, care e obiectul proprietății intermediare, ele se sting prin *confusio* și nu mai reinviază, când proprietatea aceea e revocată. (Dig. 7, 4, *quibus modis ususfructus*, 17, Dig. 40, 4, *de manumissis testamento*, 6).

5. De proprietatea revocabilă sau intermediară trebuie să deosebim *dominium pendens*, proprietatea suspendată. Proprietatea este suspendată, când nu se știe încă, cine dintre două persoane este proprietarul unui lucru. Aceasta se întâmplă în două cazuri:

a) Robul, asupra căruia o persoană are îndrituirea de proprietate, iar altă persoană îndrituirea de uzufruct, poate să dobân-

dească pentru amândouă aceste persoane. Dacă acest rob a cumpărat un lucru, dar n'a plătit încă prețul, proprietatea lucrului nu se cuvine nici uneia din cele două persoane de mai sus, ei e suspendată; se va aștepta să se vadă cu ce bani robul va plăti prețul; dacă va plăti cu banii din *peculium* primit dela uzufructuar, lucrul va fi proprietatea acestuia, iar dacă va plăti cu bani din *peculium* primit dela proprietar, lucrul va fi al proprietarului. (Dig. 41, 1, *de acquir. rer. domin.*, 43 § 2).

b) Uzufructuarul unei turme dobândește prin *perceptio* miei; dar e dator să păstreze din ei, ca să înlocuiască oile moarte și să păstreze astfel turma întreagă. Câtă vreme nu s'a hotărât, care din miei să servească pentru acel scop, proprietatea lor e suspendată. Miei aleși să întregească turma, vor fi ai proprietarului turmei, iar ceilalți vor fi ai uzufructuarului. (Dig. 7, 1, *de usufructu*, 70 § 1 și 12 § 5).

În aceste două cazuri, fiindcă nu se știe încă, cine dintre două persoane va fi proprietarul lucrului, urmările practice sunt: Dacă lucrul va fi sau deteriorat, sau furat, nimeni nu-i în drept să reclame [nici cu *rei vindicatio*, nici cu *actio legis Aquiliae*, nici cu *condictio furtiva*]. Chiar dacă unul din așei, care poate să ajungă proprietar, va avea de fapt lucrul în stăpânire, nu poate fi vorba de vreo stingere prin *confusio*. Dacă unul din acei de mai sus va înființa *jura in re* asupra lucrului, ele vor fi privite ca neexistente.

Mărginiri ale proprietăți. Deși principal proprietatea este nemărginită și exclusivă, totuși ea poate fi supusă unor mărginiri. Astfel de mărginiri sunt:

I. *Coproprietatea.* Deși Romanii n'au cunoscut *condominium plurium in solidum* (V. pag. 52), totuși ei au cunoscut *condominium plurium pro indiviso*, coproprietatea, adică proprietatea, pe care mai multe persoane o au *pro indiviso* asupra aceluiaș lucru. — Mai multe persoane pot să ajungă coproprietari în următoarele cazuri: Sau în urma unei învoeli, ori al unui act asemănător c'o învoială. De pildă: Două persoane cumpără o moșie. Sau în urma unui act al unui al treilea. De pildă: Tertius dăruiește sau lasă *legatum* lui Primus și lui Secundus o casă. Sau în urma unei întâmplări. De pildă: Intr'o pivniță cimentată două poloboace a două persoane se sparg și vinurile se amestecă. — În aceste cazuri exclusivitatea proprietății este mărginită: Toate acele persoane, coproprietarii, se găsesc în devălmășie. Toate au împreună îndrituirea de proprietate asupra lucrului întreg; dar, nici una din ele n'are singură acea îndrituire nici asupra lucrului întreg, nici măcar asupra unei

părți *materialmente* determinată din acel lucru, ci numai asupra unei părți *ideale*, adică fiecare are proprietatea unei *pars indivisa*. De aceea: 1. *In ce privește lucrul*, toți coproprietarii și fiecare din ei pot dispune de lucru numai potrivit cu *voința lor comună*, adică potrivit convențiilor lor. Majoritatea voințelor nu poate lua nici o hotărâre; fiecare coproprietar e independent și se poate împotrivi, *melior est causa prohibentis*. Deci părțile trebuie să găsească împreună un *modus vivendi*, căci altfel e rău! Nici una din ele nu va putea dispune nici de cea mai mică părțică a lucrului. Justinian îngăduie o singură abatere: (Dacă unul din coproprietari a făcut pe lucrul comun un *opus*, care e folcsitor tuturor, ceilalți coproprietari nu pot cere desființarea lui.) (Dig. 8, 2, *de servit. praed. urbanorum*. 26). Când lucrul este un zid comun, s'a mers mai departe: Fiecare coproprietar poate dispune singur de partea din zid, care vine înspre el, cu condiția ca să nu pricinuiască pagube celuilalt coproprietar; d. p. poate să-l împodobească sau cu picturi, sau cu încrustări. (Dig. 8, 2, *de servit. praed. urban.*, 8, 13 § 1, 19); dar, nu poate dispune de substanța zidului. — In orice împrejurări un coproprietar poate *singur* să facă reparații la casa comună și e în drept să ceară dela ceilalți despăgubiri proporțional cu părțile lor. (Dig. 17, 2, *pro socio*, 52 § 10). [Aceste despăgubiri se cer prin *actio communi dividundo*, fără ca prin aceasta devălmășia să înceteze]. — 2. *In ce privește îndrituirea*, fiecare coproprietar poate *singur* să facă două lucruri: a) Intâi, poate să dispună de *îndrituirea sa*, fie lăsând-o moștenire, fie înstrăinând-o (sau prin vânzare, sau prin donațiune, sau lăsând-o *legatum*, sau înființând ipotecă asupra ei). [Dar, nu poate înființa și servituți, căci acestea, după cum vom vedea, apasă asupra lucrului întreg; ele nu pot apăsa numai asupra unei *pars indivisa* a acelui lucru]. b) Al doilea, poate să ceară oricând împărțeala *reală* a lucrului comun și astfel să pună capăt stării de comunitate sau devălmășie. [Această împărțeală se face, după cum vom vedea, prin intentarea acțiunii *communi dividundo*].

Pe lângă coproprietatea *pro partibus indivisis*, Romanii au cunoscut și o coproprietate *pro partibus divisīs* în următoarele cazuri: Grinzile, cari alcătuiesc lemnăria comună a două case alături, precum și piatra sau copacul, care servesc de hotar a două moșii, atâta vreme cât fac parte din nemișcător, sunt proprietatea comună *pro partibus divisīs* a celor doi vecini, fiecare din aceștia fiind proprietar asupra *părții* din lemnărie, din piatră, din copac, care vine înspre proprietatea sa și până la linia hotarului. Dar, dacă

grinzele și celelalte sunt despărțite de nemișcător, ele ajung proprietate comună *pro partibus indivisis*.

II. *Mărginiri legale*. Acestea sunt de două feluri: Unele au în vedere interesul vecinilor, iar altele au în vedere interesul obștesc.

1. *Mărginiri legale în folosul vecinilor proprietari de nemișcătoare*. (Așa numitele servituți legale). Acestea mărginesc puțința proprietarului de a se folosi de lucrul său după bunul său plac. Astfel:

a) Proprietarul unui loc dela vale (*inferior*) trebuie să primească apele, care curg în chip firesc dela proprietarul unui loc dela deal (*superior*); iar acest din urmă trebuie să nu facă nici o lucrare, prin care ar schimba acel curs firesc al apelor în paguba celui dintâi.

b) Fiecare din vecinii proprietari de ogoare, sau de locuri cultivate, trebuie să lase liber înspre vecinul său o întindere de două picioare și jumătate, așa că între acele două locuri să fie liberă o întindere de cinci picioare (*quinque pedes*), care să poată servi de drum. Iar, vecinii proprietari de case trebuie să lase liber între două case o întindere de două picioare și jumătate (*ambitus, intercapedo, sestertius pes*).

c) Proprietarul unui nemișcător trebuie să sufere orice înrăurire asupra acestui nemișcător pricinuită prin întrebuintarea obicinuită, pe care proprietarul vecin ar face-o cu nemișcătorul său. Dar, nu trebuie să sufere fumul prea mult, care ar veni dela vecinul său, infectarea aerului pricinuită de pildă de *taberna casearia* a vecinului său (Dig. 8, 5, *si servitus vindicetur*, 8, 5) și în deobște nu trebuie să sufere *immissiones* din cale afară de mari.

d) Dacă zidul vecinului *ventrem facit* înspre casa noastră, sau înspre locul nostru, trebuie să suferim acel *venter*, câtă vreme n'a ajuns să treacă de jumătate picior.

e) Proprietarul unui ogor trebuie să sufere, ca ramurile arborelui vecin, care sunt la înălțimea de 15 picioare, să se întindă asupra locului său.

f) Proprietarul unui loc, în cazul în care roadele pomilor vecinului cad pe acest loc, trebuie să sufere, ca vecinul *tertio quoque die* (o zi da și o zi ba) să vină, ca să strângă acele roade, deși de regulă nimeni nu-i în drept să calce pe locul alțuia.

g) Proprietarul care începe să facă pe locul său un *opus novum*, trebuie să întrerupă orice lucrare, dacă vecinul său se împotrivește prin *operis novi nuntiatio*.

h) Proprietarul unei case, care stă să se năruie și care prin năruire

poate să pricinuiască o pagubă vecinului său, trebuie să garanteze pe acesta pentru *damnum infectum*, dând *cautio damni infecti*. [In vechiul drept vecinul amenințat putea să reclame printr'o *legis actio*. Caius, IV § 31].

i) Proprietarul unui loc nu poate face pe acest loc astfel de lucrări, care ar avea de urmare, ca aria vecinului său să fie lipsită de vântul trebuitor pentru treerarea grâului și a altor *fructus aridi*. (Cod. 3, 34, *de servitutibus*, 14 § 1).

2. *Mărginiri legale în folosul obștesc*. Prin aceste deasemenea se mărginește puțința proprietarului de a se folosi de lucrul său după voia sa. Astfel :

a) Proprietarii riverani ai unui fluviu public trebuie să sufere, ca de țărmurile fluviului să poată să se folosească orice navigator.

b) In interesul viticulturii și a păstrării clădirilor, *ne aedificia diruantur*, legea celor 12 table rânduiise, că dacă, la o vie sau la o clădire se întrebuițaseră materiale, *tigna*, streine, proprietarul acestora să nu poată cere înapoierea lor, ci numai ca să fie despăgubit cu valoarea lor îndoită.

c) Proprietarii de case din orașe (*domus*) și de case dela țară (*villae*) au fost opriți de Hadrian, Vespasian și *senatusconsulta Hosidianum* și *Volusianum*, ca, fără de o încuviințare din partea administrației, să dispoaie acele clădiri de statuele și coloanele, cu care erau împodobite, ca să le dărâme pentru un scop lucrativ, p. c. și ca să le vândă pentru a fi dărâmate. — In unele orașe proprietarii nu puteau să clădească și să repare casele lor, după cum ar fi voit, ci trebuiau să se conformeze unor regulamente speciale, care prevedeau un model anumit pentru case.

d) Proprietarii nemișcătoarelor, care se mărginesc cu drumuri sau străzi, trebuie într'o măsură oarecare să întrețină acele drumuri și străzi.

e) Proprietarul, pe al cărui loc o persoană ar fi descoperit o vână de metal sau de altă substanță, trebuie (dela Grațian și Valentinian) să sufere, ca mina să fie exploatată de descoperitor, care în schimb e obligat să plătească o zecime proprietarului și o zecime fiscului. (Cod. 11,7(6), *de metallariis*, 3).

f) Proprietarul, în unele cazuri, și din pricina unui interes superior, poate fi expropriat fie cu despăgubire, fie fără despăgubire. Astfel: Proprietarul riveran al unui drum public distrus de ape sau altfel, poate fi expropriat fără despăgubire, pentru ca drumul să fie refăcut. Proprietarii riverani ai apeductelor pot fi expropriați cu despăgubire pentru serviciul acelor apeducte. Proprietarul

unui nemișcător, pe care altă persoană trebuie să treacă pentru ea să poată ajunge la un mormânt, poate fi expropriat de *iter ad sepulchrum* cu despăgubire. În sfârșit, Statul, în interesul obștesc, e îndrituit să dărâme clădirile, despăgubind pe proprietari. (Cod. 8, 11 (12) *de operibus publicis*, 9).

III. *Opriri de a înstreinã.* Aceste opriri mărginesc putința proprietarului de a înstreinã lucrul său. Prin înstreinãre se înțelege aici și înființarea de *jura in re aliena*. Avem trei feluri de astfel de opriri: Opriri legale, opriri pretoriene și opriri private.

1. *Opriri legale.* Legea oprește, ca unele lucruri să poată fi înstreinate. [De pildã: *Fundus dotalis* și *res litigiosa* nu pot fi înstreinate. *Bona adventicia* ale unui *filius familias* nu pot fi înstreinate de paterfamilias al său. *Pupillus*, chiar cu *tutoris auctoritas*, nu poate înstreina nemișcãtoarele sale, ci pentru aceasta mai are nevoie de încuviințarea datã de dregãtorie printr'un *decretum de alienando*. Lucrurile lãsate *legatum* nu pot fi înstreinate de moștenitor. Soții nu-și pot face donațiuni în vremea cãsãtoriei ș. a.]. Instreinãrile fãcute cu cãlcarea acestor opriri sunt nevalabile și pot fi revocate. [Unele din ele pot *convalescere*: Astfel *donationes inter virum et uxorem* ajung valabile, dacã donatorul a murit fãrã sã le fi revocat]. — În aceste cazuri lucrurile înstreinate nu pot fi dobândite nici prin *usucapio*.

2. *Opriri pretoriene sau autoritative.* Pretorul, fie prin edict, fie altfel, oprește ca unele lucruri să fie înstreinate. [De pildã: Locul, pe care cineva a fãgãduit prin *pollicitatio*, ca sã facã un *proscænium*. (Dig. 50, 12, *pollicitationibus*, 8). Dela un *heres suspectus* nu se poate cumpãrã nimic. (Din. 41, 4, *pro emptore*, 7 § 5). Datornicul insolubil e oprit de a înstreinã bunurile sale în paguba creditorilor]. — Instreinãrile fãcute cu cãlcarea acestor opriri sunt deasemenea nevalabile și pot fi revocate; iar lucrurile înstreinate nu pot fi dobândite nici prin *usucapio*.

3. *Opriri private.* Particularii, fie prin acte *mortis causa*, fie prin acte *inter vivos* pot oprim înstreinãrea unor lucruri. În cazul întâi, oprirea de înstreinãre, dacã nu-i fãcutã în folosul unei persoane anumite, e privitã ca un *nudum praeceptum*, așa cã înstreinãrea nu mai poate fi revocatã; iar dacã e fãcutã în folosul unei persoane anumite, e privitã ca un *fideicommissum* și înstreinãrea nu va fi valabilã. — În cazul al doilea, oprirea de înstreinãre fãcutã prin acte *inter vivos* dã naștere numai la o obligație; de aceea înstreinãrea e valabilã; lucrul nu poate fi luat înapoi dela cel de al treilea, care l'a dobândit, și în caz de pa-

gube pricinuite prin acea înstreinare se poate cere numai despăgubiri dela acei, care se obligase să nu înstreineze și nu s'a ținut de cuvânt, *pactum non stetit*. Dela această regulă este o abatere: Desrobirile făcute în potriva unei opriri de înstreinare nu sunt valabile. (Dig. 40, 9, *qui et a quibus*, 9 § 2, Dig. 40, 1, *de manumissionibus*, 9).

IV. *Jura in re*. Am văzut (§ 62, pag. 4 și 6), că *jura in re* sunt îndrituiri reale asupra lucrului altuia. Ele au de efect, ca proprietarul sau să nu poată dispune de lucrul său în anumite chipuri, sau să sufere, ca altă persoană să poată face ceva cu acel lucru. În cazul întâi *jura in re* sunt *restricțiuni* ale nemărginirii proprietății, iar în cazul al doilea sunt *restricțiuni* ale exclusivității proprietății. Dar, în amândouă cazurile proprietatea este restrânsă față numai de acei, care au *jura in re*, adică față numai de acei, care sunt titulari de astfel de îndrituiri, iar nu și față de celelalte persoane. *Restricțiunile* acestea sunt abateri dela firea nemărginită și exclusivă a proprietății. De aceea, (după cum am văzut mai sus, pag. 52), ele nu sunt presupuse niciodată, că au ființă; acel care susține, că ele au ființă, trebuie să dovedească aceasta; iar până ce nu se va face o astfel de dovadă, proprietatea va fi privită ca liberă de orice restricțiuni.— Dacă un *jus in re* se stinge, proprietatea redobândește dela sine firea sa nemărginită și exclusivă. În aceste cazuri se vorbește de *elasticitatea proprietății*: Proprietatea restrânsă printr'un *jus in re* e asemănată cu o spirală, care, fiind apăsată de o greutate pusă deasupra sa, se strânge și care, prin îndepărtarea acelei greutăți, se întinde și și reia forma de mai înainte.— Proprietatea, care nu-i restrânsă prin *jura in re*, care prin urmare e nemărginită și exclusivă, este numită de Romani *optima maxima*.

Se zice, că *jura in re* sunt *desmembrări* ale proprietății. Acest chip de rostire este greșit mai întâi din punct de vedere teoretic: Pentru ca *jura in re* să poată fi desmembrări ale proprietății, ar trebui ca proprietatea să fie o *sumă* de îndrituiri, din care să se desfacă acelea, care alcătuiesc *jura in re*. Inșă, (după cum am văzut mai sus pag. 45) proprietatea e o îndrituire *unitară*, iar nu o sumă de îndrituiri.— Apoi, acel chip de rostire e greșit și din punct de vedere practic: Prin înființarea de *jura in re*, nu se desmembrează nimic din proprietate. Astfel, când cineva are *jus in re* numit *servitus aquae hauriendae* (îndrituirea de a lua apă dintr'un izvor), dacă izvorul (după cum se întâmplă adesea) are apă îndeajuns, atunci și proprietarul izvorului poate lua apă, nu numai îndrituitul la servitute.

§ 67. Posesiunea de bună credință.

246
125

Posesor de bună credință este acea persoană, care, în urma unei erori scuzabile, dobândind un lucru sau dela un neproprietar, sau dela un proprietar, care nu-l putea înstreina, crede, e convinsă, că a fost îndrituită să-l dobândească și că deci este îndrituită să-l aibă.

Pentru ca posesiunea să fie de bună credință se cere reunirea a două elemente, unul negativ și altul pozitiv. Elementul negativ este neștiința dobânditorului lucrului, datorită unei erori scuzabile, că există un viciu, care face, ca el să nu fie îndrituit să dobândească acel lucru. Elementul pozitiv este credința, convingerea dobânditorului, că el este îndrituit să dobândească lucrul.

Se susține de unii, că ar fi de ajuns numai elementul negativ. Dar, nu-i așa! În adevăr, să presupunem, că în clipa dobândirii lucrului cumpărătorul, din pricina purtării bătătoare la ochi a vânzătorului, crede, e convins, că acesta este un hoț, pe când în realitate el era proprietarul aceluia lucru, dar era nebun, ceea ce cumpărătorul nu știa. Dacă pentru *possessio bonae fidei* ar fi de ajuns numai elementul negativ, ar trebui să zicem, că acel cumpărător e un dobânditor de bună credință, căci pe deoparte el nu cunoștea viciul existent, nebunia vânzătorului, iar pe de altă parte viciul presupus de el, că înstreinătorul nu-i proprietar, nu există. Inșă, în asemenea caz ar fi nedrept să se vină în ajutorul dobânditorului!

Alții susțin, că nu-i de ajuns, ca dobânditorul să creadă, să fie convins, că a fost îndrituit să dobândească lucrul, ci trebuie să creadă, să fie convins, că a dobândit lucrul dela proprietar, că a devenit proprietar. Dar, nici aceasta nu-i adevărat! E drept, că foarte deseori dobânditorul are o astfel de credință, de convingere. Inșă, nu-i nevoie numai decât de aceasta. În adevăr, și acela, care știe, că după lege n'a ajuns proprietar, dar care are posesiunea *animo domini* cu învoirea proprietarului lucrului, este tot de bună credință. (Dig. 41, 7, *pro derelicto*, 5, pr., „*nam et sibi..*“).

Pentru ca o persoană să fie *possessor bonae fidei*, nu-i de ajuns o credință, o convingere superficială, că e îndrituită să dobândească lucrul, ci trebuie, ca în clipa dobândirii să fi fost cu băgare de seamă și cu îngrijire. Deci, cine în urma unei erori nescuzabile, crede, e convins, că a fost îndrituit să dobândească un lucru, nu-i de bună credință. De aceea, de regulă nu-i de ajuns *error juris*.

Dacă acele două elemente de mai sus se găsesc reunite, echitatea și folosul obșteșc cer, ca *possessor bonae fidei* să fie ocrotit.

Dreptul Roman a căutat să facă situația juridică a acestui posesor, cât se poate de bună, fără însă ca prin aceasta să vatăme îndrituirea proprietarului adevărat al lucrului înstreinat.

S'a susținut, că *titlul* dobândirii ar fi justificarea și dovada buneii credințe. Aceasta nu-i adevărat: Vânzarea pe un preț ridicul și donațiunea sunt titluri. Dar, de aci urmează oare, că dobânditorul a considerat ca proprietar pe vânzător, sau pe donator, care poate că furase lucrul?! Deci, în aceste cazuri, titlurile nu fac dovadă, că dobânditorul a fost de bună credință.

Alții vor să facă din *bona fides* un supliment al titlului; de aceea ei definesc *bona fides* în următorul chip: Când e vorba de o dobândire pe temeiul unui titlu, *bona fides* e credința, convingerea în îndrituirea de a înstreina a înstreinatorului. — Dar, nu-i așa! Și acela e de bună credință, care își închipue numai, că are un titlu. În acest caz se vorbește de titlu putativ. Deci, este cu puțință ca *bona fides* să existe și fără titlu. — Așa dar, *bona fides* și *titulus* sunt neatârinate unul de altul. — Totuși felul și firea titlului pot să ne ajute să lămurim cestiunea, dacă o dobândire este de bună, sau rea credință. Deasemenea, efectele posesiunii de bună credință sunt deosebite, după cum ea este însoțită de *titulus* sau nu.

Să vedem acum, ce efecte produce posesiunea de bună credință.

I. Orice *possessio bonae fidei*, fie însoțită de *titulus*, fie chiar neînsoțită de *titulus*, produce următoarele trei efecte:

1. Dobândirea prin simpla *separatio* a fructelor produse de lucru, dacă posesorul este de bună credință și în clipa separării fructelor. (Dig. 41, 1, *de adq. rer. domin.*, 48 § 1).

2. *Ius retentionis* pentru plata cheltuelelor (*impensae*) făcute cu lucrul.

3. Ocrotirea prin *interdicta possessoria*, ca orice *possessio*.

II. *Possessio bonae fidei* însoțită de *titulus* mai produce următoarele efecte:

1. Se transformă în proprietate prin *usucapio*, chiar dacă posesorul încetează să fie de bună credință; e deajuns, că a fost de bună credință, când a dobândit posesiunea; de aceea se zice, *mala fides superveniens non nocet*.

2. Chiar înainte ca *usucapio* să fie împlinită, *possessio bonae fidei*, pentru aceleași pricini ca și proprietatea bonitară și proprietatea pretoriană, e ocrotită printr'o *in rem actio* și anume prin *actio Publiciana*. Această *actio* poate fi intentată în contra oricărei persoane, care n'are o îndrituire egală, sau o îndrituire mai bună decât a posesorului de bună credință. Deci, această *possessio bonae*

fidei (însoțită de *titulus*) creează o îndrituire reală, asemănătoare cu proprietatea, dar numai relativă, adică fără putere față de acel care are sau o îndrituire egală, sau o îndrituire mai bună, cum e de pildă proprietarul lucrului.

3. În unele împrejurări și tot înainte ca *usucapio* să fie împlinită, *possessio bonae fidei* poate să aibă aceeași tărie ca și proprietatea și deci să se bucure de o ocrotire absolută și fără restricțiuni, chiar față de adevăratul proprietar. Aceasta se întâmplă în două cazuri: Sau când *tradens*, care nu era proprietar, ajunge proprietar, d. p. moștenind pe adevăratul proprietar. Sau când adevăratul proprietar se găsește într-o astfel de stare, în cât trebuie să răspundă de faptele lui *tradens*, d. p. a ajuns moștenitorul acestuia. În amândouă aceste cazuri *accipiens*, adică posesorul de bună credință, are ca mijloc de apărare *exceptio in rem* numită *exceptio rei venditae et traditae*, pe care o poate invoca, fie ca *exceptio*, fie ca *replicatio*, atât împotriva lui *tradens*, cât și împotriva succesorilor lui, fie cu titlu universal (moștenitori), fie cu titlu particular. Ca *exceptio* este opusă, când o *rei vindicatio* e îndreptată contra posesorului de bună credință. Ca *replicatio* este opusă în următorul caz: Posesorul de bună credință, care a pierdut posesiunea sa, poate, pentru ca s'o recapete, să intenteze *actio Publiciana* chiar în contra proprietarului lucrului. Acesta se poate apăra opunând *exceptio dominii*. Posesorul de bună credință poate să înlăture *exceptio dominii*, opunându-i ca replică *exceptio rei venditae et traditae*.

4. Posesorul de bună credință are *utiliter* acțiunile, pe care le are proprietarul în caz de vătămare a lucrului și pentru împărțeală.

5. Posesorul de bună credință poate, în marginile îndrituirii sale, să înființeze *jura in re* asupra lucrului, mai ales să înființeze ipotecă.

CAPITOLUL II

DOBÂNDIREA PROPRIETĂȚII

§ 68. Generalități.

Dobândirea proprietății cere reunirea a trei elemente: Un subiect de îndrituire, adică o persoană capabilă să dobândească îndrituirea de proprietate, un obiect de îndrituire, adică un lucru, asupra căruia să se poată dobândi acea îndrituire, și un chip de

dobândire. Acest din urmă element constă de multe ori în dobândirea posesiunii asupra lucrului.

I. *Subiectul de îndrituire*. Persoana, care vrea să dobândească proprietatea, trebuie să aibă *ius commercii*. — La început această persoană putea să dobândească proprietatea numai prin ea însăși. În adevăr, fiindcă voința subiectului este un element esențial al oricărui act juridic și deci și al unui act de dobândire (cf. § 46 pag. 112) și fiindcă o persoană nu poate voi prin altă persoană, de aceea cineva nu putea dobândi proprietatea prin *altul*, ci trebuia s'o dobândească prin el însuși. (Cf. § 50, pag. 136 și 137). Această regulă are mari neajunsuri practice. La Romani neajunsurile erau înlăturate prin organizarea familiei romane. Potrivit acestei organizări *paterfamilias* putea dobândi prin persoanele de sub puterea sa. Aceasta nu era o abatere dela regula de mai sus. Acele persoane erau privite, că alcătuiesc o singură persoană cu *paterfamilias* al lor, iar nu că erau *alte* persoane. Mai mult decât atâta, la început nu numai robii erau lucruri, ci și celelalte persoane de sub puterea lui *paterfamilias* erau privite ca niște lucruri ale acestuia, așa că, după cum oricine dobândește cecece e produs de lucrurile sale, deasemenea și *paterfamilias* dobândește prin persoanele de sub puterea sa. — Mai târziu s'a încuviințat, ca să dobândim proprietatea și prin persoane, care nu sunt sub puterea noastră, *per extraneas personas*, adică *per liberas personas, per alios*, prin reprezentanți. Aceasta s'a întâmplat, după ce s'a încuviințat, ca posesiunea să poată fi dobândită prin reprezentați. Atunci, fiindcă de multe ori, după cum vom vedea, dobândirea proprietății cere un act, care constă tocmai în luarea în posesiune a lucrului, a fost cu puțință, ca, cel puțin indirect, să putem dobândi proprietatea prin reprezentanți.

Persoana capabilă, care dobândește un lucru conform cu cerințele dreptului pozitiv, ajunge proprietară, chiar dacă ea din ignoranță, adică fiind în eroare, crede că acele cerințe nu s'ar găsi reunite. Astfel, cineva, deși crede, că a cumpărat dela un neproprietar, totuș ajunge proprietar, dacă vânzătorul era proprietar și i-a făcut *traditio* a lucrului; căci, *plus in re est quam in existimatione mentis*. (Dig. 22, 6, *de jure et facti ignorantia*, 9 § 4).

II. *Obiectul de îndrituire*. Lucrul, asupra căruia e vorba să se dobândească o îndrituire de proprietate, trebuie să fie corporal, să fie determinat și să aibă o existență individuală și să fie *in commercio*. De aceea :

a) O *pars pro diviso* nu poate fi obiect al îndrituirii de proprietate. (Numai în două cazuri s'a admis un *condominium pro par-*

tibus divisis. V. mai sus pag. 56). — Romanii n'au cunoscut proprietatea pe etajuri.

b) O *universitas facti* nu poate, ca *universitas*, să fie obiect al proprietății, ci numai fiecare lucru dintr'o astfel de *universitas*, d. p. fiecare oaie dintr'o turmă, fiecare carte dintr'o bibliotecă pot fi obiecte ale proprietății.

c) *Res incorporales* nu pot fi obiecte ale proprietății. De aceea, e greșit să se vorbească d. p. de proprietate literară, de proprietate a unei creanțe!

2. In ce privește proprietatea nemișcătoarelor, Dreptul Roman admite, că ea se întinde și dedesuptul și deasupra feței nemișcătorului și anume asupra volumului de pământ, care vine dedesuptul nemișcătorului și asupra volumului de aer, care vine deasupra nemișcătorului; dar, se admite aceasta numai întrucât proprietarul are puțința să exercite proprietatea sa și numai întrucât are interes. Astfel d. p. dedesuptul feței pământului nostru proprietatea se întinde asupra pietrelor, mineralelor, metalelor și a celorlalte tezaure naturale aflătoare acolo; dar, nu merge până în centrul pământului, fiindcă până acolo nu se poate ajunge! Deasemenea, deasupra feței pământului, proprietatea se întinde la volumul de aer, care vine deasupra locului nostru, dar, numai întrucât aceasta e trebuitor pentru exercitarea stăpânirii cuprinse în proprietate; de aceea, dacă n'avem nici un interes, nu putem opri nici trecerea sârmelor sau telegrafice, sau telefonice și nici trecerea baloanelor, dirigiabilelor, aeroplanelor (monoplane sau poliplane), avioanelor și a aeroplanelor-helicoptere. [Acel volum nu are, după cum se zice, forma unei coloane, ci, din pricină că pământul e rotund, are sau forma unui con, sau forma unei piramide, sau o formă apropiată de aceste două, cu vârful în centrul pământului. Deci, în orice caz proprietatea nu se întinde până la antipozii!]

III. *Chipul de dobândire*. Proprietatea poate fi dobândită în mai multe chipuri. Aceste chipuri de dobândire a proprietății se deosebesc în:

1. Dobândiri, care cer un act de dobândire, și dobândiri, care nu cer un astfel de act, ci numai existența unei stări de fapt.

a) Pilde de felul întâi: *Mancipatio, usucapio*, ș. a — b) Pilde de felul al doilea: Dobândirea fructelor produse de lucrul nostru, dobândirea în virtutea rânduelilor unei *lex*, dobândirea în urma unei *specificatio* ș. a.

2. Dobândiri conform cu *jus civile* și dobândiri conform cu *jus gentium*. a) Cele dintâi dau proprietatea quiritară. D. p. man-

cipatio, in jure cessio, usucapio, ș. a. b) Cele de al doilea dau numai proprietatea bonitară. D. p. traditio a unei res Mancipi, occupatio, împreunarea unui lucru principal cu unul accesoriu ș. a.—Această deosebire a sfârșit prin a dispărea și a nu mai fi decât o reminiscență istorică.

3. Dobândiri conform cu *jus civile* și dobândiri conform cu *jus praetorianum*. (Cf. § 1 pag. 14/15). a) Cele dintâi dau proprietatea quiritară. D. p. V. mai sus No. 2, a. — b) Cele de al doilea dau proprietatea pretoriană. D. p. V. mai sus § 66, pag. 47, No. IV. — Și această deosebire a sfârșit prin a dispărea.

4. Dobândiri *originare, nederivate, și dobândiri derivate*. (Cf. § 40, pag. 89/90).—a) Pilde de felul întâi: *Occupatio, specificatio* ș. a.—b) Pilde de felul al doilea: *Mancipatio, in jure cessio, traditio* ș. a.

5) Dobândiri *voluntare, convenționale, și dobândiri nevoluntare*. a) Cele dintâi trec proprietatea cu învoirea proprietarului. D. p. *Mancipatio, in jure cessio, traditio* ș. a. — b) Cele de al doilea trec proprietatea fără de voia proprietarului. D. p. *Specificatio, usucapio, longi temporis praescriptio* ș. a.

6. *Successiones per universitatem și successiones in singulas res*. a) Cele întâi sunt: α) Sau *successiones inter vivos: Adrogatio, bonorum sectio, bonorum emptio, in manum conventio, successio* întemeiată pe rânduelile senatusconsultului Claudian și confiscarea. (V. § 40, pag. 92/93).—β) Sau *successiones mortis causa: Hereditas* (moștenirea civilă), *bonorum possessio* (moștenirea pretoriană), fideicomisul universal. — b) Cele de al doilea (*successiones in singulas res*) sunt deasemenea: α) Sau *successiones inter vivos*. D. p. *mancipatio, traditio* ș. a.—β) Sau *successiones mortis causa*. D. p. *legatum, fideicomisul particular, mortis causa donationes* ș. a.

În acest capitol (II) ne vom îndeletnici cu chipurile de dobândiri originare și dintre acele derivate numai cu *successiones in singulas res inter vivos* și anume: Mai întâi (în § 69) ne vom îndeletnici cu acelea, care erau în vigoare în dreptul vechiu, dar mai pe urmă sau au fost desființate, sau au căzut în *desuetudo*, așa că nu mai erau în vigoare pe vremea lui Justinian; apoi (în §§ 70—78) ne vom îndeletnici cu acelea, fie din dreptul vechiu, fie din dreptul nou, care erau în vigoare pe vremea lui Justinian.

§ 69. *Mancipatio, in jure cessio, sub corona emptio, bonorum sectio și lex*

Toate aceste cinci chipuri de dobândire a proprietății sunt chipuri de dobândire de ale lui *jus civile* și nu mai au ființă pe vremea lui Justinian.

Mancipatio. A. Vorba *mancipatio* vine de la *manu capere*, apucare cu mâna (Caius I. § 121).—*Mancipatio* este un chip străvechiu de dobândire derivată și voluntară a lucrurilor *mancipi*, și anume prin ea se dobândește atât proprietatea asupra lucrurilor *mancipi* corporale, cât și servituțile rurale *iter*, *actus*, *via* și *aquaeductus*, care sunt, după cum știm (§ 32, pag. 82), *res mancipi* necorporale; ea a avut ființă înainte de legea celor 12 table și este pomenită de această lege. — La început *mancipatio* a fost o vânzare adevărată cu bani pe șin, iar mai pe urmă a ajuns o vânzare fictivă, *quaedam imaginaria venditio* (§ 45, pag. 107/108). În dreptul clasic, ea este, după cum ne spune Ulpian (*Regulae*, XIX, 3), *propria species alienationis rerum mancipi*. Ea poate fi ori o *successio per universitatem*, ori o *successio in singulas res*. — La o *mancipatio*, după cum știm (§ 49, pag. 128 și 130) nu se poate adăoga nici *condicio*, nici *dies*. — Aici ne vom îndeletnici cu *mancipatio* ca mijloc de dobândire derivată a proprietății printr'o *successio in singulas res*.

B. *Elemente esențiale*. I. Pentru ca în dreptul clasic prin *mancipatio* să putem dobândi proprietatea, se cere întrunirea următoarelor elemente:

1. Două părți, și anume *is a quo mancipio accipit*, *mancipio dans* și *is qui mancipio accipit*, *mancipio accipiens*, trebuie să fie de față, și să se bucure de *jus commercii*, adică să fie sau *cives*, sau *Latini*: *mancipio dans* trebuie să fie proprietar quiritar al lucrului, care se mancipează; *mancipio accipiens* poate fi și un *alieni juris* (rob, *filiusfamilias* etc.) al unui cetățean roman. (Caius, II, § 87).

2. Cel puțin cinci martori, *non minus quam quinque testes*. cetățeni romani bărbați puberi, trebuie să fie de față. (Caius, I § 119).—Acest element se cere, pentru ca libertatea părților să fie asigurată și pentru ca să se dea publicitate mancipațiunii. Martorii sunt persoane, care să controleze, ce se face și care să spună mai pe urmă, ce s'a făcut. Ei au un șef, care în înscrisurile constatatoare de *mancipationes* iscălește în fruntea martorilor, și de aceea este numit *antestatus*. — Fiindcă se poate, și ca martorii să fie mai mulți decât cinci și ca ei să fie prieteni de ai părților (Caius, II § 25), de aceea e greu de crezut, că ei, după cum susțin unii, reprezentau cele cinci clase ale lui Servius Tullius.

3. O *res mancipi*, care, dacă este mișcătoare, trebuie să fie adusă de față — a) Dacă pe vremea lui Ulpian *mancipatio* este chipul propriu de înstreinare a lucrurilor *mancipi*, cu atât mai mult a trebuit să fie tot astfel la început, adică ea a trebuit să

aibă de obiect o *res Mancipi*. Se poate spune pe scurt: *Mancipatio* e cerută numai pentru *res Mancipi* și poate avea de obiect numai *res Mancipi*. — *b*) *Mancipatio* însemnând *manu capere* și lucrul mișcător putând fi apucat cu mâna, de aceea un astfel de lucru trebuie să fie adus de față, ca să fie apucat cu mâna. — *c*) Lucrurile nemișcătoare neputând fi mișcate din loc, se înțelege că nu se cere, ca ele să fie aduse față; dar ele neputând fi apucate cu mâna, nu se cere nici ca *mancipatio* să se facă la fața locului și nici măcar să se simuleze, ca la *rei vindicatio*, o ducere la fața locului, ci se obișnuiește, ca ele să fie mancimate, nefiind de față. *praedia absentia solent Mancipari*. (Caius, I § 122). — *d*) Fiindcă nu se poate apuca cu mâna dintr'o singură dată prea multe lucruri mișcătoare, de aceea numai atâtea lucruri mișcătoare pot face obiectul unei singure *mancipatio*, câte pot fi apucate c'o singură apucătură de mână, și fiindcă lucrurile nemișcătoare nu trebuie să fie apucate cu mâna, de aceea oricât de multe lucruri nemișcătoare, chiar dacă sunt situate în locuri deosebite, pot face obiectul unei singure *mancipatio*. (Ulpian, *Regulae*, XIX, 6).

4. Un cântaragiu, *libripens*, cetățean roman roman barbat puber, un cântar de aramă, *aenea libra*, și un ban de aramă, *aes*, care e numit *rudus*, *rudusculum*, *rodus*, *rodusculum*, *raudusculum*, trebuie să fie de față.

5. Față de *mancipio dans*, de martori, de cântaragiu și de cântar, acel care voește să dobândească proprietatea, *mancipio accipiens*, ținând într'o mână banul de aramă, *aes*, și dacă lucrul e mișcător, d. p. un rob, apucând robul cu cealaltă mână, trebuie să rostească vorbele „*hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse aio isque mihi emtus esto hoc aere aeneaque libra*“, apoi să lovească *libra* cu acel ban și după aceasta să dea banul drept preț, *quasi pretii loco*, lui *mancipio dans*. (Caius, I § 119).

Din cele de mai sus se vede, că *mancipio accipiens* nu dă lui *mancipio dans* prețul lucrului, ci îi dă numai un ban de aramă, care în chip fictiv, *quasi*, ține locul prețului, adică reprezintă prețul. De aceea se zice, că în dreptul clasic *mancipatio* este un fel de vânzare fictivă, *quaedam imaginaria venditio*.

II. Prezența cântaragiului, a cântarului și a banului de aramă, precum și lovirea cântarului cu acel ban se explică (cf. § 45 pag. 108) astfel:

1. La început Romanii, după ce au întrebuintat animalele, *pecus*, *pecora*, drept bani, *pecunia*, au ajuns să întrebuinteze și bucăți de aramă drept bani. Aceste bucăți de aramă nu erau bătute

de stat, de aceea valoarea lor, dacă erau de aramă curată, consta în greutatea lor, *vis et potestas nummorum in pondere erat* (Caius, I § 122) și de aceea pentru ca să se poată plăti prețul cu care un lucru fusese cumpărat, trebuia, ca bucățile de aramă să fie verificate, dacă sunt de aramă curată, ori ba, și dacă au greutatea, adică valoarea arătată de *mancipio accipiens*. Ca să se poată face această verificare, eră nevoie, ca să fie de față banii și cântaragiul cu cântarul de aramă; atunci, *mancipio accipiens* luă cu mâna pe rând câte o bucată de aramă, lovea cu ea cântarul, aruncând-o în așa fel în talgerul cântarului, ca să sune și după sunet să poată fi recunoscută, dacă e de aramă curată (după cum și la noi odinioară banii de metal, ca să fie verificați, dacă sunt adevărați, erau, la numărătoarea lor, loviți de o șină și de aici s'a zis pe urmă bani pe șin) și spunea, ce valoare are, d. p. că e un *as*, un *dupondius*, un *semis*, un *quadrans* etc. (Caius, I § 122), cântaragiul cântărea bucata găsită de aramă curată și spunea, care e greutatea și deci valoarea ei, *mancipio accipiens* o lua din nou în mână și o da lui *mancipio dans* și se făcea tot astfel până ce întregul preț era plătit. De aci se vede, că la început *mancipatio* era și trebuia să fie darea unui lucru în schimbul dării unui preț, constând în bani, care erau bucăți de aramă, adică era o vânzare adevărată cu bani pe șin.

2. Dar, de la legea celor 12 table s'a putut, ca formalitățile de mai sus să fie simplificate (§ 45, pag. 108). Această lege a pus regula: *Cum nexum faciet mancipiumque, uti lingua nuncupasset, ita jus esto*, adică toate vorbele rostite cu prilejul sau al unui *nexum*, sau al unei *mancipatio* sunt valabile. Aceste vorbe se numesc *nuncupatio*. De când banii au fost bătuti de stat, fie din vremea Decemvirilor, fie de pe la sfârșitul veacului al cincilea (486), valoarea lor nu mai constă în greutate, ci în număr, *vis et potestas nummorum non in pondere sed in numero erat*. (Cf. Caius, I § 122). De atunci n'a mai fost nevoie, ca banii să fie verificați în ce privește calitatea și greutatea lor și deci n'a mai fost nevoie, nici ca ei să fie aduși de față, ci s'a putut, ca în locul lor să fie de față un reprezentant, banul de aramă, *aes*, și cu el să se facă aceea, ce se făcea înainte cu banii, adică *mancipio accipiens* să lovească *libra* cu acel *aes*, să spună din gură, că el cumpără lucrul cu acel *aes* și apoi să-l dea lui *mancipio dans* drept preț, *quasi pretii loco*. Vorbele rostite de *mancipio dans* cu prilejul *mancipatio* fiind o *nuncupatio* și aceasta, conform regulii de mai sus a legii celor 12 table, fiind valabilă, și vân-

zarea era valabilă. Astfel *mancipatio* a ajuns *quaedam imaginaria venditio*.

C. *Elemente accesorii*. Pe temeiul regulei de mai sus din legea celor 12 table, care glăsuiește „*cum nexum faciet mancipiumque uti lingua nuncupassit ita ius esto*“, se poate și ca la o *mancipatio* să se facă adaose, bine înțeles adaose îngăduite de dreptul pozitiv. Aceste adaose pot fi făcute sau de *mancipio dans*, sau de *mancipio accipiens*, sau de amândoi aceștia; ele se numesc *leges mancipii*; uneori *lex mancipii* adăogată de *mancipio dans* e numită *lex rei suae dicta*. După cum știm (§ 49 pag. 128 și 130) la o *mancipatio* nu se poate adăoga nici *condicio*, nici *dies*; iar dacă se face un astfel de adaos, *mancipatio* e cu totul viciată, *in totum vitiatur*, adică nu mai are nici o valabilitate. (Dig. 50, 17, *de regulis juris*, 77). Dar, se pot face d. p. *leges mancipii*, prin care să se arate ori prețul vânzării, ori *modus agri* (întrinderea unui ogor), ori că lucrul înstreinat este *optimus maximus* (cf. § 66, pag. 60), ori că proprietarul își oprește, *deducit*, un uzufruct asupra aceluia lucru.—Tăgăduirea și neexecutarea obligațiilor luate prin aceste *leges mancipii* aveau de efect, multă vreme, condamnarea la valoarea îndoită a acelor obligații.

D. *Intrebuințare*. De când *mancipatio* a ajuns o vânzare fictivă, ea a putut să fie întrebuințată pentru dobândirea proprietății atât printr'o vânzare cu bani pe șin, cât și prin donațiuni, înzestrări și alte acte gratuite, dar nu printr'o vânzare pe credit. În adevăr, o vânzare pe credit este o vânzare cu termen de plată a prețului; însă, la o *mancipatio* neputându-se adăoga nici un fel de *dies*, nu se poate adăoga nici termenul de plată! Deci, vânzarea prin *mancipatio* este în totdeauna o vânzare pe șin! În cazul de vânzare pe șin, fiindcă în schimbul lucrului trebuie să se dea un echivalent, și anume un preț în bani, fiindcă acest preț nu se plătește, când se face *mancipatio* și fiindcă prin aceasta nu se poate acorda credit pentru plata prețului, de aceea prețul era plătit întâi și apoi se făcea *mancipatio*, iar lui *mancipio dans* se da pe reprezentantul banilor, *aes*. În cazul de acte gratuite, fiindcă în schimbul lucrului nu trebuie să se dea vre un echivalent, se face *mancipatio* și se dă numai *aes*.

E. *Efecte*, 1. Când se găsesc întrunite toate elementele esențiale de mai sus, *mancipatio* are de efect strămutarea definitivă și irevocabilă a proprietății quiritară, adică *mancipio accipiens* dobândește proprietatea quiritară.

2. Dacă lipsește unul din acele elemente esențiale, *mancipatio*

nu-i valabilă și nu poate avea de efect strămutarea proprietății quiritară, dar poate să aibă alte efecte. Astfel :

a) Dacă *mancipio dans* nu-i proprietar quiritar și dacă proprietarul adevărat prin *rei vindicatio* ia lucrul său înapoi de la *mancipio accipiens*, atunci, drept pedeapsă, *mancipio dans* trebuie să plătească de două ori prețul, care a fost arătat prin *lex mancipii*; iar *mancipio accipiens*, pentru a reclama acea valoare îndoită are *actio auctoritatis*.

b) Dacă *mancipio accipiens* n'are *jus commercii*, precum și dacă lucrul, care a fost mancipat, nu-i *res mancipi*, dar în *mancipatio* făcută se găsească elementele esențiale pentru o *traditio* valabilă, atunci deși *mancipatio* nu e valabilă ca *mancipatio*, totuși e valabilă ca *traditio* și va avea de efect să dea lui *mancipio accipiens* proprietatea bonitară.

3. Dacă lucrul mancipat n'are întinderea (*modus*) arătată prin *lex mancipi*, atunci, tot drept pedeapsă, *mancipio dans* trebuie să plătească de două ori valoarea întinderii, care lipsește; iar *mancipio accipiens*, pentru a reclama această valoare îndoită, are *actio de modo agri*.

F. *Dispariție*. Deși formalitățile mancipațiunii sunt greoaie și deși de pe la sfârșitul Republicii, și anume după *lex Aebutia*, s'a putut, ca prin *traditio* să se poată dobândi proprietatea bonitară și asupra lucrurilor *mancipi*, totuși *mancipatio* a continuat să fie întrebuințată, atât din pricina deprinderii înrădăcinate, cât și din pricină, că prin ea se avea cel mai bun titlu de proprietate și se putea strămuta proprietatea nemișcătoarelor, fără să fie nevoie de *traditio* a lor, deci, fără ca înstreinatorul să aibă posesiunea lor. (Caius, IV, § 117, a). (Am arătat mai sus, pag. 68, litera c; că nemișcătoarele puteau fi mancipate fără să fie de față). *Mancipatio* e pomenită *expres* în anul 355 d. Ch. (Cod. Theodosian, 8, 12, *de donationibus*, 7) iar nu și în anul 395, (Cod. Theod. 15, 14, *de infirmendis*, 9, vorbește de *emancipatio*) și *implicit* până pe la mijlocul veacului V d. Ch. Pe vremea lui Justinian ea nu se mai întrebuință, căci fusese înlocuită de *traditio* și de aceea spicuatorii Digestelor și Codicelui pun pretutindeni în izvoare vorba *traditio* în loc de *mancipatio*. [Se zice, că dispariția mancipațiunii se datorește unei constituțiuni din 395 d. Ch., care rânduise, că și pentru strămutarea proprietății nemișcătoarelor să fie nevoie de *traditio*. (Cod. 4, 3, *de suffragio*, 1 § 2). Cestiunea e controversată].

In jure cessio. A. In totdeauna *in jure cessio* a fost un proces fictiv, *lis imaginaria*, și anume o *rei vindicatio* fictivă. (Cf.

§ 45, pag. 110/111). Paulus spune, că ea e cunoscută de legea celor 12 table. (*Vaticana fragmenta*, 50). Dar e controversat, dacă e anterioară, ori posterioară mancipațiunii. Ea poate fi ori o *successio per universitatem*, ori o *successio in singulas res* și poate fi întrebuințată pentru dobândirea derivată voluntară atât a proprietății, cât și a altor îndrituiri, adică poate avea de obiect atât lucruri corporale, cât și lucruri încorporale, mai ales servituți de orice fel, *hereditas*, p. c. și îndrituiri privitoare la raporturile de familie. (Ulpian, *Regulae*, XIX, 11). La o *in jure cessio*, după cum știm (§ 49, pag. 128 și 138), nu se poate adăoga nici *condicio*, nici *dies*. Aici ne vom îndeletnici cu *in jure cessio* ca mijloc de dobândire derivată a proprietății printr'o *successio in singulas res*.

B. *Elemente*. Pentru ca prin *in jure cessio* să putem dobândi proprietatea, se cere întrunirea următoarelor elemente:

1. Părțile, înstreinătorul proprietății și dobânditorul proprietății, trebuie să fie de față și să aibă *jus commercii*, adică să fie ori *cives*, ori *Latini*; înstreinătorul trebuie să fie și proprietar quiritar, iar dobânditorul nu poate fi un *alieni juris* (Caius, II § 96).

2. Lucrul la început trebuie să fie *res Mancipi*, iar de când și *res nec Mancipi* au putut fi obiecte de proprietate quiritară, poate fi și *res nec Mancipi*; dar nu poate fi un nemișcător provincial. Dacă lucrul e mișcător corporal, trebuie să fie adus de față; iar dacă e nemișcător, (ori încorporal), nu e nevoie să fie adus de față. (Ulpian, *Regulae*, XX, 9).

3. Prezența unui magistrat și anume în Roma prezența unui pretor, ori a altui magistrat al poporului, iar în provincii prezența guvernatorului. (Caius, II § 24).

4. Trebuie, ca în fața magistratului, dobânditorul să facă pe reclamantul, iar înstreinătorul pe pârâțul; ca reclamantul fictiv, apucând lucrul mișcător, d. p. robul, cu mâna, să facă o *vindicatio*, zicând: *hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse aio*, întocmai ca la *rei vindicatio*; ca, după ce reclamantul *vidicaverit*, magistratul să întrebe pe pârâțul fictiv *an contra vindicet*, iar acesta să recunoască spusele reclamantului *in jure cedit*, adică ori să spună, că nu face *contra vindicatio*, ori să tacă (*negante aut tacente*), și ca magistratul prin hotărârea, pe care o rosteste, să ia act de recunoașterea pârâțului și să adjucece reclamantului lucrul, de care a fost vorba. (Caius II § 24 și IV § 16). Se poate, ca pârâțul să nu recunoască în întregime spusele reclamantului, ci să-și rezerve o servitute, d. p. un uzufruct (*Vaticana fragmenta*, 50). In acest caz magistratul adjucece reclamantului lucrul minus servitutea, care a fost rezervată, *deducta*.

C. *Efecte*. Dacă elementele de mai sus sunt întrunite, *in jure cessio* are de efect strămutarea definitivă și irevocabilă a proprietății, adică reclamantul fictiv dobândește proprietatea quiritară.

D. *Dispariție*. Și *in jure cessio* este greoaie din pricină. că e nevoie de prezența magistratului. Ea e pomenită pentru cea din urmă oară pe vremea lui Dioclețian în anul 293 (*Consultatio veteris icti (jurisconsulti) VI, 10*); deci dispăre înainte de *mancipatio* și, ca și aceasta, este înlocuită pe vremea lui Justinian de *traditio* și de aceea spicuitorii Digestelor și Codicelui pun pretutindeni în izvoare vorba *traditio* și în loc de *in jure cessio*.

Sub corona emtio. Aceasta e un chip de dobândire derivată voluntară a proprietății quiritare și este *successio in singulas res*. Robiții în războiu sunt, ca orice pradă de războiu, proprietatea Statului roman, care prin *quaestores* poate să-i vândă cu deamănuntul, scoțându-i în public la mezat (*auctio*) încununăți cu flori, ori frunze și adjudecându-i acelora, care dau mai mult. Aceștia, prin această cumpărare *sub corona*, dobândesc proprietatea quiritară definitivă și irevocabilă.

Bonorum sectio Aceasta e un chip de dobândire derivată voluntară și poate fi ori o *successio per universitatem*, ori o *successio in singulas res*. Statul roman poate dobândi bunuri mișcătoare și nemișcătoare prin prada de războiu, prin confiscarea averii ori a proscrisilor, ori a condamnaților pentru crime și prin moștenire. El poate, prin *quaestores*, să vândă aceste bunuri la mezat (*auctio*) ori în total, ca un patrimoniu întreg, ori în loturi, ori cu deamănuntul, adjudecându-le acelora, care dau mai mult. Acest fel de vânzare se mai numește *bonorum venditio*. Ea se mai numește și *subhastatio*, din pricină că o *hasta* (suliță), simbol al proprietății quiritare, este înfiptă la locul unde se face vânzarea. Cumpărătorul unui patrimoniu întreg se numește *bonorum emtor*. Cumpărătorii de loturi se numesc *sectores*; de obicei aceștia cumpără bunurile spre a le revinde. Adjudecarea are de efect, ca adjudecatorul să dobândească proprietatea quiritară asupra lucrurilor corporale adjudecate. Pentru dobândirea *posesiunii* acestor lucruri, pretorul a plăzmuț un *interdictum sectorium* (Caius, IV § 146), pe care-l da cumpărătorului. [Adjudecarea unui patrimoniu întreg este o *successio per universitatem*. De aceea *bonorum emtor* este ținut de toate datoriile persoanei, al căreia patrimoniu fusese vândut]. Pe vremea lui Justinian nu se mai pomeneste de *bonorum sectio*.

Lex. In virtutea rânduelelor legale proprietatea quiritară, după cum vom vedea, trece deplin drept și fără de voia unei per-

soane la alta în următoarele trei cazuri: 1. *Caduca*, bunurile, pe care moștenitorii, care n'au *jus capiendi*, nu le pot dobândi, potrivit legii Julia et Papia Poppaea, sunt dobândite de anume persoane. 2. *Ercptoria*, bunurile persoanelor nedemne de a moșteni, sunt dobândite cele mai adesea ori de fisc; uneori și de alte persoane anumite. 3. Robul a doi stăpâni, desrobot numai de unul din stăpâni, este dobândit de celălalt stăpân în virtutea lui *jus accrescendi*. (*Instit.*, 2, 7 de *donationibus*, 4).

§ 70. *Occupatio*

A. **Definiție.** *Occupatio* e un chip originar și de al lui *jus gentium*, prin care dobândim proprietatea asupra unui lucru fără stăpân, *res nullius*, care e *in commercio* (Cf. § 33, pag. 83), prin luarea în posesiune a lui făcută cu cugetul de a dobândi proprietatea. Temeiul ocupațiunii este: *Quod nullius est, id ratione naturali occupanti conceditur*.

B. **Elemente.** Pentru ca prin *occupatio* să dobândim proprietatea, se cere întrunirea următoarelor elemente:

I. O *res nullius in commercio*, adică ori un lucru, care n'a avut niciodată stăpân, ori un lucru, care deși a avut odinioară stăpân, acum nu mai are, fie fiindcă a fost lepădat de fostul stăpân și n'a fost încă dobândit de altă persoană, *res derelicta*, fie din altă pricină, ori un lucru al dușmanului (*res hostilis*).

1. Lucruri, care n'a avut nici odată stăpân și care pot face obiectul unui *occupatio*, sunt:

a) Nemiscătoarele născute de o putere a firei, care sunt de sine stătătoare, adică nu sunt accesiunea vre unei proprietăți existente. De pildă: Insulele născute în mare, fie în urma unui cutremur, fie prin îngrămădirea madreporelor, ca mărgeanul, ș. a. De asemenea mărgeanul, care n'a ajuns încă să facă o insulă.

b) Mișcătoarele neinsuflețite născute tot de o putere a firei, care sunt tot de sine stătătoare și care se găsesc ori în mare, ori pe țărmul mării. De pildă: Pietre, perle, chihlibar (care se găsește de pildă în Marea Baltică dinspre Prusia de răsărit).

c) Animalele sălbatice *ferrae*, adică acelea care se găsesc în *naturale libertate*; deci nu numai animalele feroce ca leul, tigru, ș. a., ci și cele neferoce, ca epuri, cerbi, șoareci, porumbei, păsuni, fluturi, pești, ș. a. (*Instit.*, 2, 1, de *rerum divisione*, 12 și 14—16).

2. Lucruri, care odinioară au avut un stăpân, dar acum nu mai au, sunt:

a) Animalele îmblânzite, care au pierdut *consuetudo revertendi*, adică s'au sălbăticit din nou.

b) *Res derelictae*. Este indiferent din ce pricină lucrurile au fost lepădate; e deajuns, că proprietarul lor, nemai voind să le aibă în proprietate, s'a lăsat și de posesiunea lor.

De *res derelictae* se deosebesc *toto celo*, foarte mult, *res amissae* și acelea, care au fost aruncate în mare pentru scăparea unei corăbii în primejdii.

a) *Res amissae*, adică lucrurile pierdute, sunt numai fără de posesor, nu și fără de proprietar, sunt *non in derelicto, sed in deperdito*. Aceste nu pot fi obiectul unei *occupatio*. Dacă găsitorul lor le ia și le înstrăinează, ca fiind proprietatea sa, el săvârșește o hoție! — Dacă găsitorul lor le ia cu cugetul ca să le păstreze și să le înapoieze aceluia, care le-a pierdut, el e privit ca *negotiorum gestor* al acestuia și are drept la *impensae*: cugetul de mai sus este arătat printr'o înștiințare făcută de găsitor, că a găsit lucrul și că'l va înapoia aceluia, care l-a pierdut. (Dig. 47, 2 *de furtis*, 43, 8). Fiindcă și un neproprietar poate să piardă un lucru, de aceea pierzătorul, dacă se înfățișează și cere lucrul înapoi, n'are nevoie să facă dovada, că e proprietarul lucrului, ci numai că l'a pierdut. Găsitorul n'are drept la nici o răsplată; dacă i s'ar da o răsplată, atunci ar fi răsplătit, fiindcă n'a voit să ajungă hoț! (Dig. 47, 2 *de furtis*, 43 § 8). — Dacă trece vreme multă, fără ca să ceară cineva lucrul găsit și dacă *rei vindicatio* și *actio negotiorum gestorum* s'au *prescriis*, găsitorul poate dispune de lucrul ca de proprietatea sa.

β) Lucrurile aruncate în mare în cazul mai sus arătat sunt privite deasemenea *non in derelicto, sed in deperdito*. De aceea, dacă o persoană, știind împrejurările, își însușește astfel de lucruri, săvârșește o hoție.

3. *Res hostiles*. Potrivit unei regule, pe care Romanii o aplicau cu reciprocitate, tot ceea ce este a dușmanului, e privit, din clipa declarării războiului, ca fiind fără stăpân, *res nullius*, și deci poate fi dobândit prin *occupatio* numită *occupatio bellica*. Astfel sunt:

a) Bunurile dușmanului aflătoare pe pământul roman. (Dig. 41, 1, *de adquir. rer. domin.*, 51).

b) Bunurile dușmanului de pe pământul unui stat nealiat cu Romanii. (Cf. Dig. 41, 1, *de adquir. rer. domin.*, 5, § 7).

c) Bunurile dușmanului aflătoare în țara lui. (Dig. 41, 1, *de adquir. rer. domin.* 5, 7).

II. Luarea în posesiune a unuia din lucrurile de mai sus.

Aceasta se face potrivit regulelor arătate, când am vorbit de dobândirea posesiunii prin *apprehensio* a unui lucru fără stăpân. (§ 64, pag. 16, lit. a). — 1. *Apprehensio* a lucrurilor, care n'au avut niciodată stăpân, a lucrurilor *derelictæ*, a acelor care, fără să fie *derelictæ*, n'au acum stăpân și a bunurilor dușmanului aflătoare pe pământul roman poate fi făcută de cel dintâi venit. In ce privește animalele sălbatice, ori resălbătăcite, *apprehensio* poate fi făcut de *occupans* atât pe locul său, cât și pe locul altuia, chiar dacă acesta ar fi oprit vânatul, pescuitul etc. pe locul său. — 2. *Apprehensio* a bunurilor dușmanului aflătoare pe pământul unui stat nealiat cu Romanii poate fi făcută de ostașii aliaților Romanilor în cursul unui războiu cu acel stat. — 3. *Apprehensio* a bunurilor dușmanului aflătoare în țara lui poate fi făcută de ostașii romani ori în afară de serviciu, ori când prada de război, fie întreagă, fie în parte, li-a fost abandonată de generalul lor.

C. **Efecte.** 1. La început *occupatio*, care întrunește elementele de mai sus, face, ca *occupans* să dobândească proprietatea bonitară.

2. Proprietatea quiritară asupra unei *res Mancipi* poate fi dobândită prin *occupatio* numai de atunci, de când poate fi dobândită și prin *traditio*: căci, dacă nu puteam dobândi proprietatea quiritară asupra unei *res Mancipi*, care fusese predată de proprietarul ei (adică a căreia *traditio* ni fusese făcută de proprietarul ei), cu atât mai mult nu puteam dobândi proprietatea quiritară asupra unei *res Mancipi*, pe care o luasem noi singuri!

3. Mai târziu, de când *traditio* face că în dreptul clasic să dobândim proprietatea quiritară asupra lucrurilor *nec Mancipi*, de atunci și *occupatio* a unor astfel de lucruri dă proprietatea quiritară.

4. În sfârșit, pe vremea lui Justinian *occupatio* dă proprietatea legală de pe acea vreme.

5. Abatere dela efectele de mai sus se face, când e vorba de lucruri de ale Romanilor, care au fost luate de dușman, dar care pe urmă ajung din nou în mânele Romanilor, ori ale aliaților acestora. In aceste cazuri bunurile, fiindcă fuseseră ale dușmanului și ajunseseră *res nullius*, ar fi trebuit să fie ale aceluia, care le ia înapoi de a dușman. Inșă, în virtutea lui *jus postliminii* lucrurile *nemișcătoare* și unele mișcătoare (corăbiile de războiu, caii cavalerilor), reluate de la dușman, ca și robitul roman, care izbuteste să scape din mâna dușmanului, sunt privite, ca și cum niciodată nu fuseseră ale dușmanului și sunt redobândite de plin drept, de acei care fuseseră proprietarii lor în clipa, în care le

luaseră dușmanul. (Dig. 49, 15, *de captivis*, 2). În vremea Republicii acele lucruri mișcătoare luate înapoi dela dușman erau chiar expuse în public, pentru ca proprietarii lor să le poată reclama mai lesne. *Jus postliminii*, *postliminium*, nu se aplică la arme, fiindcă se socotește, că e rușinos a le perde. (Dig. 49, 15, *de captivis*, 1 § 2). — Dar, un lucru răscumpărat dela dușman nu se întoarce de plin drept la proprietarul lui, ci, până ce acesta plătește răscumpărătorului banii dați, rămâne ca amanet la răscumpărător. (Dig. 49, 15, *de captivis*, 12, §§ 7 și 8).

§ 71. Găsirea comorii

A. Definițiune. Găsirea comorii e un chip original și potrivit cu dreptul pozitiv roman, prin care dobândim proprietatea asupra unei comori. Comoara este definită în izvoarele noastre (Dig. 41, 1, *de adquir. rer. domin.* 31, 1) astfel: *Thesaurus est vetus quaedam depositio pecuniae cujus non exstat memoria, ut jam dominum non habeat*.

B. Elemente. Pentru ca să dobândim proprietatea prin găsirea unei comori, se cere întrunirea următoarelor elemente:

1. *Un lucru de valoare.* Prin *pecunia* se poate înțelege, în definiția de mai sus a comorii, nu numai bani, ci orice lucru de valoare, d. p. un inel de aur, cu ori fără pietre nestimate ș. a.

2. *Ascunderea aceluși lucru.* Prin *depositio* se poate înțelege, în definiția de mai sus a comorii, nu numai îngroparea în pământ, ci și ascunderea, fie în lucruri nemișcătoare, fie în lucruri mișcătoare, d. p. într'un dulap cu un saltar tainic, în stomahul unui pește ș. a.

3. Trecerea unei vremi atât de îndelungate dela ascundere, încât să nu se poată descoperi acel, care a ascuns comoara și care poate fi ori proprietarul, ori chiar un hoț.

4. Găsirea comorii din întâmplare, iar nu în urma unor căutări făcute înapoi și nici prin *malas artes*, farmece ș. a.

C. Efecte. Jurisconsultii și împărații romani n'au avut aceeași părere despre chipul, cum trebuie să fie privită comoara din punct de vedere juridic și de aceea efectele găsirii comorii au fost deosebite:

I. Brutus și Manlius, jurisconsultii din vremea Republicii, privesc comoara, că e *pars fundi* și că deci, ca atare, se cuvine proprietarului locului, în care a fost găsită. (Dig. 41, 2, *de adquir. vel amitt. poss.*, 3 § 3). — Însă între comoară și *fundus* nefiind nici

o coeziune, ea mai de grabă se aseamănă cu un portofel din buzunarul unei haine.

II. Jurisconsultul Massurius Sabinus, din vremea împărăției păgâne, privește *thesaurus* că e *res nullius*, și că deci poate fi dobândit prin *occupatio*, și de aceea cere, ca el să fie *loco motus* adică *occupans* să facă *apprehensio* a lui. (Dig., *codem*). — Inșă comoara nu-i *res nullius*, căci nu stăpânul a lepădat lucrul, ci lucrul și-a pierdut stăpânul.

III. Împăratul Hadrian trage o diagonală, adică alege o cale mijlocie. El privește comoara pe de o parte ca *donum fortunae*, un dar al norocului, iar pe de altă parte, ca accesoriu al locului, în care a fost găsită și rânduiește: 1. Dacă *thesaurus* este găsit din întâmplare într'un loc privat, jumătate să fie al găsitului, ca răsplată, pentru că pune un bun din nou în circulație, iar cealaltă jumătate să fie a proprietarului locului. De aceea, în caz când găsitul este și proprietar al locului, el dobândește întreaga comoară. Iar dacă locul este ori *res sacra*, ori *res religiosa*, adică un lucru fără stăpân, comoara să fie în întregime a găsitului. 2. Dacă *thesaurus* este găsit, nu din întâmplare, ci în urma unei căutări făcute înadins, să fie în întregime a proprietarului locului. De aceea, dacă găsitul e proprietarul locului, el nu pierde nimic! — Împărații următori (Marcu Aureliu și Verus (*divi fratres*), Constantin, Grațian, Valentinian și Teodosiu) schimbă rânduelile lui Hadrian, iar împăratul Leon le restabilește, c'o singură deosebire: Dacă *thesaurus* este găsit întrebuintându-se *malas artes*, fermece ș. a., să fie întotdeauna al fiscului, chiar dacă găsitul e proprietarul locului. Aceste rândueli sunt păstrate și de Justinian.

IV. Potrivit regulilor păstrate de Justinian urmează:

1. Comoara nefiind *res nullius*, îndrituit la ea nu este *occupans*, ci găsitul, care poate fi și un copil, un nebun, și care n'are nevoie să facă *apprehensio*. D. p. animalul unui cismar scormolind cu râțul într'un mal, a scos la iveală o comoară de bani de aur. Un țaran, fiind în apropiere și văzând comoara, a dat de știre cismarului. Acesta a venit și a luat toată comoara, fără să dea nimic țaranului. În acest caz, găsitul este țaranul și e îndrituit să dobândească cea comoară potrivit regulilor de mai sus. Cismarul nu-i decât un *occupans*: el nu poate zice, că e găsitul, fiindcă a fost reprezentat de animalul rămător, deși, pentru a dobândi comoara, ar fi în stare să meargă până acolo!

2. Este netăgăduit, că găsitul comorei dobândește o îndrituire de proprietate asupra părții din comoară, care i se cuvine.

Dar, e controversat, ce fel de îndrituire dobândește proprietarul locului asupra jumătății de comoară. a) Unii (d. p. Puchta) zic, că proprietarul are o îndrituire de creanță și cu o *in personam actio* poate reclama împotriva gășitorului, pentru ca acesta să-i înapoieze valoarea jumătății de comoară. — În Dreptul Roman însă nu găsim nici o urmă, despre acest chip de a vedea. Apoi, această părere are neajunsul, că, dacă gășitorul nu înapoiază, nu se poate zice, că el săvârșește o hoție! b) Alții sunt de părere, că proprietarul este reprezentat de gășitor, așa că el dobândește proprietatea *pro indiviso* asupra jumătății ideale a comoarei, și deci ajunge coproprietar cu gășitorul. — Această părere e potrivită cu izvoarele, care admit un *condominium*. Ea mai are folosul, că, dacă gășitorul nu înapoiază jumătate din comoară proprietarului, se poate zice că el săvârșește o hoție și proprietarul poate să-l reclame pentru *furtum*.

§ 72. *Specificatio*

A. Definițiune. *Specificatio* e un chip original și potrivit cu dreptul pozitiv roman, prin care dobândim proprietatea asupra unui lucru mișcător nou, pe care-l facem dintr'un lucru al altuia, cu cugetul să fie al nostru, *nostro nomine*. Romanii ziceau: *Ex aliena materia speciem aliquam facere*. De la *speciem facere* tălcutorii dreptului roman au plăzmuț vorba *specificatio*.

B. Elemente. Pentru ca prin *specificatio* să putem dobândi proprietatea, se cere întrunirea următoarelor elemente:

I. *Un lucru nou făcut din alt lucru al altuia*. Pentru ca să avem de a face cu un lucru nou, nu e nevoie, ca să se creeze o materie nouă (mai ales că știința a dovedit că materia e una!), ci, este de ajuns, ca să se dea lucrului o *formă nouă*, căci forma este aceea, care face, ca în circulația bunurilor să se dea lucrului un alt nume.

1. Avem de a face cu un lucru nou, când d. p.: Din grâne prin măcinare se face *făină*; din făină se face *pâne*, ori *prăjituri*; din lemne se face *scânduri*; din scânduri se face *corăbii*; din struguri se face *vin*; dintr'o bucată de aur se face ori un inel, ori un lanț. Deși în acest din urmă caz lucrul cel nou, inelul, lanțul, etc., pot prin topire să ia forma de mai înainte, totuși există *specificatio*.

2. Dar, n'avem de a face cu un lucru nou, d. p. când merele sunt tăiate felii, ori sunt tocate; când hreanul este ras pe răzătoare; când carnea este tocată.

3. In unele cazuri poate să fie îndoială, dacă avem de a face cu un lucru nou, d. p. când spicele de grâu sunt treerate, când lâna este văpsită. Izvoarele noastre spun, că aceste lucruri nu-s nouă. (Dig. 41. 1, *de adquir. rer. domin.*, 9 § 2, 26 § 2, 7 § 7).

II. *Cugetul, ca să facem lucrul cel nou pentru noi, nostro nomine.* Dacă voim, ca să facem lucrul cel nou pentru altul, atunci acesta va dobândi proprietatea, iar nu noi.

III. *Bona fides* a specificatorului.

C. **Efecte.** I. Mai întâiu *specificatio* produce două efecte, unul negativ și altul pozitiv: Prin *specificatio*, pe de o parte, lucrul de mai înainte piere și odată cu dânsul piere și posesiunea (§ 64, pg. 19, B. I, 1, a) și toate îndrituirile, pe care le avem asupra lui, pe de altă parte prin *specificatio* se creiază un lucru nou.

II. Al cui va fi lucrul cel nou? Cestiunea a fost controversată la Români și apoi controversa a fost curmată de Justinian.

1. Cassianii sau Sabinianii erau de părere, că p. proprietarul lucrului vechiu dobândește lucrul cel nou, căci acesta nu-i decât o schimbare a materiei și fără materia cea veche lucrul nou n'ar fi putut fi creat (Dig. 41, 1, *de adquir. rer. domin.* 7 § 7, Caius, II, § 79). S'a zis, că această părere se întemeiază pe principiul capitalului și că deci Cassianii au fost reprezentanții capitalismului.

2. Proculianii erau de părere, că specificatorul, fie de bună credință, fie de rea credință, dobândește lucrul cel nou, căci munca sa crează acel lucru nou. S'a zis, că această părere se sprijină pe principiul muncii și că deci Proculianii au fost reprezentanții socialismului.

3. O părere mijlocie (*media sententia*), pomenită de Pomponius, face următoarea deosebire: a) Dacă lucrul nou poate să-și reia forma de mai înainte, el e dobândit de vechiul proprietar. D. p. inelul de aur (V. mai sus B, I, 1 in fine). b) Iar dacă lucrul nou nu poate să-și recapete forma de mai înainte și dacă specificatorul e de bună credință, este dobândit de specificator.

4. Justinian a primit părerea mijlocie de mai sus, adăogând, că lucrul cel nou să fie dobândit întotdeauna de specificator, dacă acesta la crearea lui va fi întrebuințat și materiale de ale sale. — Aici nu mai poate fi vorba de capitalism și socialism, căci de multe ori lucrurile, care și pot recăpăta forma de mai înainte, cer o muncă foarte mare, d. p. dacă ar fi niște vase ciselate de un artist ca Benvenuto Cellini; deci, marele principii și logica n'au de a face cu părerea lui Justinian! — In dreptul lui Justinian, dobândirea de către specificator a lucrului nou, care nu-și poate relua forma de mai înainte, pe ce se întemeiază? Controversă!

a) O părere susține, că lucrul nou n'a fost a nimănui, a fost fără stăpân și deci specificatorul, chiar de rea credință, care l-a creat, e *primus occupans*! (Dig. 41, 1, *de adquir. rer. domin.* 7 § 7). Această părere ar împăca poate pe Proculiani; dar ea nu poate mulțumi pe Justinian, care pe lângă noutatea lucrului, cere și o muncă atât de covârșitoare, în cât rezultatul să fie definitiv!

b) Altă părere susține, că *specificatio* e un act de industrie și munca specificatorului de bună credință trebuie răsplătită prin atribuirea proprietății; dobândirea specificatorului se întemeiază pe un principiu industrial; specificatorul a creiat lucrul, deci acesta trebuie să fie a creatorului lui. În sprijinul acestei păreri se invocă izvoarele, care dau proprietarului materiei *condictio furtiva*, ca să ia lucrul *ncu* dela specificatorul, care a furat acea materie. *Condictio furtiva* se dă numai proprietarului; deci proprietarul materiei este și proprietarul lucrului nou, iar nu hoțul. (Dig. 13, 1, *de condictione furtiva* 13 și 14 § 3, Dig. 47, 2, *de furtis*, 52 § 14, Dig. 10, 4, *ad exhibendum*, 12 § 3). Aceasta e conform cu principiul industrial, care atribuie proprietatea ca o răsplată, și, se înțelege, că hoțul, specificator de rea credință, nu merită nici o răsplată! Credem, că această părere e mai întemeiată.

D. În cazul unei *specificatio* întotdeauna este cineva, care suferă o pagubă și anume: Ori proprietarul materiei perde această materie, ori specificatorul pierde munca sa. De aceea este echitabil, ca acel care câștigă să repare acea pagubă.

I. Dacă proprietarul materiei câștigă lucrul nou: 1. Specificatorul de bună credință, dacă se găsește în posesiunea lucrului nou, are *jus retentionis*, cu ajutorul căruia poate să capete despăgubiri egale cu valoarea mărită a lucrului, și anume, când proprietarul reclamă prin *rei vindicatio*, ca lucrul cel nou să-i fie dat de specificator, acesta își valorifică *jus retentionis* opunându-i o *exceptio doli*, adică oprește lucrul, până ce i se va plăti despăgubirile arătate. — 2. Specificatorul de bună credință, dacă nu se găsește în posesiunea lucrului nou, n'are nici un mijloc, ca să capete despăgubiri. a) El n'are nici o *actio* în contra proprietarului, fiindcă paguba n'a fost pricinuită prin fapta acestuia; acesta nu-i vinovat cu nimic față de specificator; paguba a fost pricinuită prin fapta chiar a specificatorului. — b) Specificatorul neavând posesiunea lucrului nou, nu poate nici să oprească acest lucru, până ce va fi despăgubit. — 3. Specificatorul de rea credință nu-i îndrituit la nici o despăgubire.

II. Dacă specificatorul câștigă lucrul nou, ceea ce de la Jus-

tinian nu se poate întâmpla, decât dacă el e de bună credință. In acest caz specificatorul, fiind de bună credință, nu-i vinovat de nici o faptă față de proprietarul materiei. Totuș se susține că proprietarul materiei are o *actio*, pentru ca să capete despăgubiri egale cu valoarea materiei. Dar, e foarte controversat, ce fel de *actio* are. Pe temeiul unora din izvoarele noastre (Caius II § 79 și Instit. 2, 1, *de rerum divisione*, 26), care zic *quia extinctae res, licet vindicari non possint, condici tamen furibus et quibusdam aliis possessoribus possunt*, se susține, că acea *actio* este o *condictio sine causa* și că printre *et quibusdam aliis possessoribus* intră și specificatorul de bună credință. Pe temeiul altor izvoare (Dig. 24, 1, *de donationibus inter virum et uxorem*, 30) se susține, că acea *actio* este o *utilis vindicatio*. — Proprietarul materiei, intentând acea *actio*, trebuie să despăgubească pe specificator de munca sa. La rândul său specificatorul, dacă plătește valoarea cu care s'a îmbogățit în urma specificațiunii, poate să păstreze lucrul cel nou, adică face ca acțiunea intentată să nu producă efecte.

[E. Proprietarul materiei poate reclama pe specificatorul de rea credință prin *in factum actiones*, p. c. *condictio ob injustam causam*, *actio legis Aquiliae* pentru *damnum injuria datum, rei vindicatio* și *actio ad exhibendum*. Prin aceste două din urmă acțiuni specificatorul de rea credință e reclamat, fiindcă *dolo desuit possidere*, adică fiindcă prin fapta sa a perit lucrul cel vechiu și de aceea nu-l mai posedază. Prin toate acțiunile de mai sus se capătă despăgubiri pentru toate pagubele pricinuite. Deasemenea proprietarul materiei mai poate reclama pe specificatorul de rea credință și prin acțiunile pentru furt, dacă în fapta acestuia se găsesc întrunite elementele constitutive ale furtului].

§ 73. Accesiunea, riveranitatea, *confusio* și *commixtio*

Toate aceste chipuri de dobândire a proprietății sunt chipuri originare.

A. **Accesiunea.** Prin accesiune înțelegem aci: 1. Tot ceea ce produce un lucru; în adevăr, produsele unui lucru față de acesta sunt fără îndoială accesiuni ale lui. — 2. Tot ceea ce, rezultând din unirea unui lucru accesoriu cu un lucru principal, nu face decât un singur lucru. — Indrituirea proprietarului de a dobândi tot ceea ce e produs de lucrul său, precum și tot ce se unește în chipul mai sus arătat cu lucrul său principal se numește indrituirea de accesiune: *Accessio cedit principali* (Dig. 34, 2,

de auro argento legatis, 19 § 13). *Accessorium sequitur suum principale*. — Ne vom îndeletnici mai întâiu cu produsele unui lucru, apoi cu accesiunea unui lucru mișcător la un lucru nemișcător și cu accesiunea unui lucru mișcător la alt lucru tot mișcător.

I. *Produsele unui lucru*. Tot ceea ce produce un lucru este dobândit de proprietarul aceluia lucru. 1. Printre produsele unui lucru cele mai însemnate sunt fructele, adică produsele economice obicinuite și regulate ale lui. (§ 31, pag. 80). Știm, că fructele sunt de mai multe feluri (§ 31, pag. 80/81). In ce privește *fructus naturales* avem de adăugat următoarele: Proprietarul lucrului mamă dobândește prin *separatio* toate fructele naturale. *Separatio* se poate face fie prin naștere, fie prin tăiere (cosire, secerare ș. a.), fie prin cădere, fie prin scuturare, fie și altfel. D. p. miei și iezii și viței și mănji etc. sunt ai proprietarului mamelor lor (Inst., 2, 1, *de rerum divisione*, § 37); fânul (iarba cosită) este a proprietarului izlazului; merele căzute ori scuturate, nucile bătute sunt ale proprietarului livezei etc. — Proprietarul lucrului mamă dobândește fructele naturale, nu numai când producerea lor e datorită unui fapt al său, ci și când e datorită firei și când e datorită chiar faptului altei persoane. In acest din urmă caz, această persoană, dacă a fost de bună credință, e îndrituită la o despăgubire, pe care însă nu o poate valorifica, decât dacă posedază lucrul; căci numai atunci poate în contra unei *rei vindicatio* să opună *jus retentionis* prin *exceptio doli*. — 2. Robul este deasemenea un lucru; de aceea, tot ceea ce produce el, fie copiii săi, fie produsele muncii sale, ori a actelor juridice făcute de el, este dobândit de stăpânul său. — 3. Deasemenea tot ceea ce câștigă persoanele libere, care se găsesc sub *potestas* a lui *paterfamilias* al lor, este dobândit de acesta.

II. *Accesiunea unui lucru mișcător la un lucru nemișcător*. O astfel de accesiune poate să dea naștere sau unei *res unita* (*satio, plantatio*), sau unei *res connexa* (*inaedificatio*).

1. *Satio* (*insatio*) (semănătura) și *plantatio* (*implantatio*) (sădirea) pot fi făcute sau de proprietarul unui pământ cu sămânța, vița de vie, etc., ale altuia, sau de proprietarul sămânței, viței de vie etc. pe pământul altuia. Fiindcă pământul (nemișcătorul) este lucrul principal, de aceea proprietarul pământului dobândește proprietatea sămânăturii din clipa în care sămânța a încolțit, și proprietatea sădirii, din clipa în care plantele au prins rădăcini. Fiindcă de atunci avem de a face cu *res unitae*, proprietarul semănții, a viței de vie, etc. nu poate intentă *actio ad exhibendum*

pentru a obține separarea acestora de pământ. Proprietarul pământului păstrează proprietatea semănăturii și a sădirii și după ce grânele ori celelalte plante vor fi scoase (smulse, desrădăcinate, etc.) din pământ. — Din pricina regulei de mai sus arborul de lângă hotar, din clipa în care o parte însemnată a rădăcinelor sale se hrănește din pământul proprietarului vecin, ajunge coproprietatea celor doi vecini (V. § 68, pag. 64, II, a). Dacă toate rădăcinile unui arbore de lângă hotar s'ar hrăni din pământul proprietarului vecin, atunci, zice Justinian, arborul ajunge proprietatea vecinului! (Instit., 2, 1, de rer. divis. § 31).

2. *Inaedificatio* este o clădire fixă și durabilă. Dacă o clădire nu-i nici fixă nici durabilă (d. p. o barată de iarmaroc), ori e fixă, dar nedurabilă (d. p. un circ ambulant), ori e durabilă, dar nu e fixă (d. p. o mașină dintr'o fabrică), ea nu-i *inaedificatio*. — Ca și în cazul de mai înainte (1), *inaedificatio* poate fi făcută sau de proprietarul unui pământ cu materialele altuia, sau de proprietarul materialelor pe pământul altuia. Fiindcă pământul e lucrul principal, de aceea proprietarul pământului dobândește proprietatea acelei clădiri. *Inaedificatio* este, după cum am spus o *res connexa*. În caz de *res connexa* lucrurile nu-și pierd individualitatea lor pentru totdeauna, ci și-o pot recăpăta prin desfacere, intentându-se *actio ad exhibendum*. Însă, când e vorba de o *inaedificatio*, din pricina regulei din legea celor 12 table *ne aedificia diruantur*, adică în interesul păstrării clădirilor, nu mai este îngăduit, ca, atâta vreme cât durează clădirea, să se intenteze *actio ad exhibendum*. Fiindcă această *actio* nu poate fi intentată din pricina unei imposibilități legale, de aceea, ori câtă vreme ar dură *inaedificatio*, proprietarul acesteia nu poate dobândi proprietatea materialelor prin *usucapio*, și când clădirea se va năruși și materialele își vor recăpăta independența lor, proprietarul lor va putea să le ia înapoi prin *rei vindicatio*.

3. Atât în caz de *satio* și *plantatio*, cât și în caz de *inaedificatio* proprietarul lucrului accesoriu suferă în totdeauna o pagubă; dar, nu întotdeauna este îndrituit să fie despăgubit, ci trebuie să facem deosebiri.

a) Prin analogie cu *specificatio*: a) Acel, care câștigă, făcuse *satio*, *plantatio*, *inaedificatio*. Dacă el fusese de bună credință, crezuse, că sămânța, plantele, materialele sunt ale sale, păgubașul poate să-l reclame pentru *in quantum locupletior factus est* printr'o *in factum actio*; iar dacă fusese de rea credință, știuse, că sămânța, plantele, materialele sunt ale altuia, păgubașul poate să-

reclame pentru *toate* pagubele prin *in factum actiones* înșirate la *specificatio* (V. § 172, 82, E. — β). Acel, care pierde, facuse *satio, plantatio, inaedificatio*. În acest caz el suferă paguba din pricina faptei sale, așa că nu are nici o *actio*, ca să fie despăgubit; însă poate să aibă o *exceptio* pentru acest scop și anume: Dacă fusese de *bună credință*, crezuse, că samănă, plantează, clădește pe pământul său, și dacă se găsește în posesiunea semănăturii, sădirii, clădirii, are *exceptio doli*, cu care valorifică *jus retentionis*, adică oprește lucrul, până ce este despăgubit cu atât, cu cât a crescut valoarea pământului, căci cu această valoare s'a îmbogățit celălalt; iar dacă fusese de *rea credință*, știuse, că samănă, sădește, clădește pe pământul altuia, chiar dacă se găsește în posesiunea lucrului, nu are nici *exceptio doli*.

b) În caz de *inaedificatio* păgubașul (proprietarul materialelor) mai poate să fie despăgubit și altfel. Fiindcă el, atâta vreme cât durează clădirea, nu poate să intenteze *actio ad exhibendum*, ca să ia înapoi materialele, și fiind că ar fi fost nedrept, ca el să rămână păgubaș până la năruirea clădirii, de aceea legea celor 12 table a plăzduit *actio de tigno juncto*, care poate fi intentată imediat și cu care se poate căpăta de două ori valoarea materialelor. Astfel: α) Dacă amândouă părțile fuseseră de *bună credință*, păgubașul poate să intenteze imediat *actio de tigno juncto* în contra proprietarului pământului, care, plătind de două ori valoarea materialelor, e privit, că le-a cumpărat, așa că după năruirea clădirii păgubașul nu mai poate să le ia înapoi prin *rei vindicatio*. β) Dacă proprietarul pământului fusese de *rea credință*, păgubașul poate să intenteze *actio de tigno juncto*, contra celui proprietar, care însă, deși va plăti de două ori valoarea materialelor, totuși nu va mai fi privit, că le-a cumpărat, așa că după năruirea clădirii păgubașul poate să le ia înapoi prin *rei vindicatio*. — γ) Dacă păgubașul fusese de *rea credință*, el nu poate intenta *actio de tigno juncto*. Mai mult decât atâta, chiar dacă se va năruia clădirea, el nu poate lua materialele înapoi prin *rei vindicatio*, căci știind, că pământul nu e al său și totuși clădind pe el cu materialele sale, este vădit, că a făcut aceasta cu *animus donandi*, iar nu cu vreun alt cuget. (Instit. 2, 1, *de rerum divisione*, § 30, Dig. 41, 1 *de adquir. rer. domin.*, 7 § 12, Cod. 3, 32 *de rei vindic.*, 2). (Separe, că cele două izvoare dintâiu contrazic pe cel din urmă. Chiar dacă ar fi așa, trebuie să se dea precădere Instituțiunilor, căci în ele Justinian și-a arătat regulele sale călăuzitoare!)

c) Se poate ca *satio, plantatio, inaedificatio* să aibă caracterul

de *impensae*. În acest caz păgubașul, fie de bună credință, fie de rea credință, dacă se găsește în posesiunea semănăturii, sădirii, clădirii, stă mai bine decât specificatorul, căci poate fi despăgubit pentru *impensae* potrivit cu regulile, pe care le vom vedea la *rei vindicatio*. De pildă, chiar dacă e de rea credință, poate fi despăgubit deplin pentru *impensae necessariae*. (§ 30 pag. 80).

4. *Proprietarul unui nemiscător dobândește jumătate din co-moară tot în virtutea accesiunii.*

5. În cazul accesiunii unui lucrător mișcător la un lucru principal se zice și că se întâmplă o mărire a proprietății prin absorbițiunea lucrului accesoriu de către lucrul principal. Acest chip de dobândire a proprietății este un chip de ale lui *jus gentium*. Se zice, că lucrul principal face *occupatio* a lucrului accesoriu.

III. *Accesiunea unui lucru mișcător la alt lucru mișcător.*
O astfel de accesiune poate să dea naștere sau unei *res unitae*, sau unei *res connexae*. În cazul întâi cele două lucruri întrunite nu pot fi desfăcute și nici nu se poate cere desfacerea lor prin *actio ad exhibendum*: de aceea proprietatea lucrului accesoriu e perdută pentru totdeauna și nu reînviază, ori ce s'ar întâmpla mai pe urmă, chiar dacă cele două lucruri ar fi desfăcute. În cazul al doilea lucrurile pot fi desfăcute sau întâmplător, sau cerându-se desfacerea lor prin *actio ad exhibendum* de ori care dintre cei doi proprietari și și în aceste cazuri lucrurile își recapătă astfel independența lor; de aceea, proprietatea lucrului accesoriu nu e perdută pentru totdeauna, ci reînviază prin separarea celor două lucruri. Pentru ca să știm, care din cele două lucruri e principal, nu trebuie să ținem seamă nici de valoarea lor și nici de mărimea lor, ci de forma lucrului întreg; așa că acel lucru va fi privit ca principal, care din punctul de vedere al formei se apropie mai mult de lucrul întreg.

1. *Res unitae*, de care poate fi vorba aici, sunt: *Ferruminatio*, *pictură*, *scriptura* și *textura*.

a) *Ferruminatio* este lipirea celor două lucruri cu ajutorul unei substanțe de acelaș fel cu ele. D. p. statuii de bronz, căreia îi lipsește un braț, se lipește cu bronz brațul de bronz al unei statuii a altuia. Fiindcă statuea e lucrul principal, proprietarul său dobândește proprietatea brațului, fie că lipirea s'a făcut de el, fie că s'a făcut de altcineva, și o păstrează chiar dacă mai pe urmă brațul lipit ar fi rupt. (Dig. 6, 1, de *rei vindic.*, 23 § 5).

b) *Pictura*. Aceasta poate fi ori o simplă văpsire, ori o operă de artă. Până la Justinian, în amândouă cazurile proprietarul ma-

teriei, pe care s'a făcut *pictura*, dobândește proprietatea întregului. Justinian însă a deosebit simpla vâpsire de opera de artă și a rânduit următoarele :

α) In caz de vâpsire a unui lucru, d. p. o scândură vâpsită, scândura să fie privită ca lucru principal, și deci proprietarul scândurii să dobândească proprietatea întregului, fie că el a vâpsit scândura cu vâpseaua altuia, fie că altul a vâpsit acea scândură cu vâpseaua sa.

β) In cazul unei opere de artă, d. p. un portret făcut pe o scândură, (Madonna della Sedia este pictată pe un fund de poloboc), pictura să fie privită ca lucru principal și deci pictorul să dobândească proprietatea întregului. (Caius II § 78, Instit. 2, 1, *de rer. divis.*, § 34).

γ) *Scriptura*. Chiar dacă scrierea este o operă literară (o poezie, o nuvelă ș. a.), materia pe care s'a scris, (papirus, pergament, hârtie) este privită ca lucru principal; de aceea proprietarul materiei dobândește întregul, fie că el a scris cu orice fel de cerneală, chiar cu cerneală de aur a altuia, fie că altul a scris cu cerneala sa pe acea materie. Justinian n'a fost consecvent, și n'a voit ca la *scriptura* să facă deosebirea de la *pictura*. (Caius, II § 78, Instit. 2, 1, *de rer. divis.* §§ 33 și 34).

δ) *Textura*. Materia, pe care e făcută o țesătură, e privită ca lucru principal; de aceea proprietarul materiei dobândește proprietatea întregului. D. p. haina, pe care e făcută o cusătură cu flori etc., este a proprietarului hainei, fie că el a făcut cusătura (broderia) cu materialele altuia, fie că altul a făcut-o cu materialele sale. (Instit., 2, 1, *de rer. divis.*, § 26).

In cele patru cazuri de mai sus proprietarul lucrului accesoriu suferă în totdeauna o pagubă; dar, nu în totdeauna este îndrituit să fie despăgubit, ci potrivit cu deosebirile arătate mai sus II, 3, a, α și β).

2. *Res connexae*, de care poate fi vorba aici, sunt: *Adjunctio* și *adplumbatio*.

b) *Adjunctio* este o întrunire a două lucruri datorită nu unei coerențe interne, ci unei potriveli externe. D. p. la un car potrivim și punem o roată a altuia; la un scaun potrivim și punem un picior de scaun al altuia; la un inel de aur punem o piatră prețioasă a altuia (*gemma auro inclusa*) ș. a. In aceste pilde carul, scaunul, inelul sunt lucruri principale; de aceea, proprietarul lor dobândește proprietatea roții, piciorului de scaun, a pietrei prețioase și o păstrează, până ce proprietarul acestora, intentând *actio ad exhibendum*, le separă și își recapătă proprietatea sa.

b) *Adplumbatio* este lipirea făcută cu ajutorul plumbului, ori a altei substanțe de altfel decât aceea a lucrurilor lipite. D. p. Intr'un stâlp de piatră se fixează cu ajutorul plumbului o țâțână de fier. Stâlpul de piatră este lucrul principal; deaceea, proprietarul acelu stâlp dobândește proprietatea țâțânii și o păstrează, până ce aceasta va fi desfăcută etc. (V. mai sus a).

Fiindcă proprietarii celor două lucruri întrunite pot cere desfacerea acestora prin *actio ad exhibendum*, proprietarul lucrului accesoriu n'are nevoie de alte acțiuni sau excepțiuni, ca să fie despăgubit, dacă va fi suferit vre-o pagubă.

3. Și în cazul accesiei unui lucru mișcător la un alt lucru mișcător se spune cele ce am arătat mai sus (II, 5).

4. Dacă din întrunirea celor două lucruri rezultă un lucru nou, atunci avem de a face cu o *specificatio* și vom aplica regulile acesteia. În cazul picturii, opere de artă, și a scrierii, opere literare, avem de a face cu o *specificatio*; dar nici juriseconștii clasici, nici Justinian n'au băgat de seamă aceasta!

B. **Riveranitatea.** I. În cursul unui fluviu se pot produce schimbări firești, adică fără de intervențiunea omenească. Astfel de schimbări sunt, de pildă: *Alveus fluminis derelictus*, *insula in flumine nata* și *alluvio*. Aici ne vom îndeletnici cu aceste trei schimbări, când ele se întâmplă în cursul unui fluviu **public**. — Fluviul public și albia sa sunt proprietatea statului; ar trebui deci, ca toate schimbările întâmplăte în chip firesc într'un astfel de fluviu, să fie ale statului. Dar, nu este așa! Proprietarii riverani cu acel fluviu, *fiindcă sunt riverani*, dobândește proprietatea acelor trei feluri de schimbări, ori fără să aibă nevoie să mai facă ceva, dacă pământurile lor au numai hotare firești (*agri arficini*, cf. § 24, pag. 74), ori făcând *occupatio*, dacă pământurile lor au hotare îngineresti (*agri limitati*). Și fiindcă aceste schimbări sunt fapte fortuite, întâmplăte fără de concursul aceluora, care câștigă, de aceea aceștia nu sunt ținuți de nici o despăgubire.

1. *Alveus fluminis derelictus*. Dacă un fluviu public seacă, ori își părăsește albia sau matca, aceasta se împarte între proprietarii riverani din amândouă părțile fluviului în proporție cu întinderea pământurilor lor și potrivit cu o linie închipuită trecând prin mijlocul albiei. — Dacă acest fluviu își părăsește albia cea nouă și își face o altă albie, se aplică aceleași reguli. În sfârșit, chiar dacă fluviul acesta își părăsește albia cea nouă și își reia vechea albie, se aplică tot aceleași reguli, deși ar fi mai echitabil, ca albia părăsită să nu fie împărțită între riverani, ci să fie redobândită de fostul, ori foștii săi proprietari.

2. *Insula in flumine nata*. Dacă într'un fluviu public se naște o insulă, ea se împarte între proprietarii riverani din amândouă părțile fluviului în acelaș chip ca și mai sus. Deci, dacă insula vine de o parte a liniei imaginare, ea va fi dobândită numai de proprietarul, ori proprietarii riverani din partea aceasta.

3. *Alluvio*. Mălitura, care se adaugă cu încetul la țărurile unui fluviu public, este dobândită de proprietarii riverani ai acelor țăruri. [Tot regula aceasta se aplică și când avem de a face cu un fluviu privat]. Se zice că în caz de *alluvio* nemișcătorul crește întocmai ca și un animal, care crește și se mărește.

II. Se obișnuște să se adauge aici și *avulsio*. Prin această vorbă, care datează din veacul XVI, se arată bucata de pământ, care dimpreună cu tot ceea ce se găsește pe ea, este smulsă din nemișcătorul nostru și alipită la nemișcătorul altuia. Pe temeiul Dig. 41, 1, *de acquir. rer. domin.*, 7 § 2 din Florentina, se susține că din clipa în care arborii aflători pe *avulsio* prind rădăcini în nemișcătorul altuia, acesta dobândește proprietatea avulsiunei. Inșă Instit. 2, 1, *de rer. divis.* § 21 și Dig. 4, 1, *de acquir. rer. domin.*, 7 § 2 din Vulgata spun, că din acea clipă numai arborii sunt dobândiți de proprietarul nemișcătorului, de care *avulsio* a fost alipită. Fiindcă jurisconsultul Caius spune (Instit. II § 71), că vechiul proprietar păstrează proprietatea părții smulse din nemișcătorul său, și fiindcă *scriptores rei agrariae (Gromatici)* (p. 17, 5), pe temeiul unei hotărâri a jurisconsultului Cassius (deci, după părerea noastră, tot a lui Caius), spun, că nu perdem de loc proprietatea părții de pământ, care ni-a fost smulsă, dacă ea poate fi recunoscută, de aceea credem, că a doua părere e cea mai întemeiată. (Cf. în sens contrar Girard, l. c. (1918), pag. 333, nota 2).

C. **Confusio și commixtio**. Două lucruri mișcătoare din care nici unul nu poate fi privit mai de grabă ca principal, pot să se întrunească așa fel, ca ori să-și piardă individualitatea lor, ori să-și păstreze această individualitate, *singula corpora in sua substantia durant*. In cazul întâi, dacă rezultă un lucrul nou, avem de a face cu o *specificatio* și vom aplică regulile acesteia; iar, dacă nu rezultă un lucru nou, avem de a face cu o *confusio*. In cazul al doilea avem de a face cu o *commixtio*.

I. *Confusio*. Ea poate să rezulte din turnarea la un loc a două lichide, din dizolvarea unui corp solid într'unul lichid, din topirea la un loc a două metale, fie de acelaș fel, fie de feluri deosebite. Deosebim: 1. Lucrurile contopite pot fi separate. D. p. aurul de argint. In acest caz, fiecare din proprietari poate să intenteze

actio ad exhibendum, pentru ca să separe cele două lucruri; cheltuielile de separare vor fi în sarcina aceluia, care a făcut *confusio*.
 2. Lucrurile contopite nu pot fi separate, dar contopirea lor s'a făcut cu consimțământul proprietarilor lor. În acest caz, învoeala dintre proprietari este aceea, care regulează proprietatea lucrului rezultat din contopire. — 3. Lucrurile contopite nu pot fi separate, dar contopirea lor s'a făcut fără de voia proprietarilor lor. D. p. într'o pivniță boltită bine, în care se găsesese poloboace cu vin, aparținând la mai mulți proprietari, plesnesc cercurile poloboacelor și vinurile se contopesc. În acest caz produsul este coproprietate, *condominium*, și partea indiviză a fiecărui coproprietar se va determina în proporție cu cantitatea și calitatea lucrurilor contopite. (Dig., 6, 1, de rei. vind., 3 § 2).

II. *Commixtio*. Ea poate să rezulte din amestecul de corpuri solide. Deosebim: 1. Lucrurile amestecate ori pot fi separate, ori, dacă nu pot fi separate, amestecarea lor s'a făcut cu consimțământul proprietarilor lor. În aceste două cazuri vom aplica regulile de mai sus dela *confusio*, care sunt privitoare la ipoteze identice. (I, 1 și 2). — 2. Lucrurile amestecate nu pot fi separate, fie că separarea e imposibilă fizicește, fie că ea cere cheltuieli prea mari, în disproporție cu valoarea lucrurilor, cum ar fi d. p. când s'a amestecat linte și pasat. În acest caz fiecare proprietar își păstrează proprietatea sa și poate să o reclame prin *rei vindicatio*. (Dig. 6, 1, de rei vindic., 5, pr., Instit., 2, 1, de rer. divis., § 28). — Dela această regulă se face o singură abatere: Când banii altei persoane s'au amestecat cu banii noștri. În acest caz, fiindcă banii, care nu mai pot fi identificați, sunt priviți, că prin amestecare au fost consumați, de aceea noi dobândim proprietatea banilor acelei persoane din clipa amestecului lor cu banii noștri; iar acea persoană pierde proprietatea lor, nu mai are *rei vindicatio*, ci numai o *in personam actio* și anume o *condictio*, care poate fi ori o *condictio sine causa*, ori o *condictio furtiva*. D. p. un datornic, omorând pe un bogătaş, fură bani dela acesta și cu ei plătește pe creditorii săi. Moștenitorii omorâtului nu pot cere banii înapoi prin *rei vindicatio*, ci pot cere numai despăgubiri dela omorător prin *condictio furtiva*. Acest rezultat e prea aspru. Dar, el e cerut de circulația banilor, care trebuie să fie și ușoară și asigurată!

74. *Traditio*

Traditio este un chip derivat și de al lui *jus gentium* dobândire a proprietății.

Definițiune. Prin *traditio* se înțelege aici predarea fizică a unui lucru făcută de proprietar unei alte persoane cu cugetul, ca aceasta să dobândească proprietatea acelui lucru.

Traditio fiind predarea fizică a unui lucru, urmează, că ea, mai înainte de orice, este un act fizic, material, un act real.

Elemente. Pentru ca prin *traditio* să se poată dobândi proprietatea, se cere întrunirea următoarelor elemente: Două persoane capabile, un lucru, *animus transferrendi et accipendi dominii* și predarea lucrului. Isovoarele noastre accentuează, că acel *animus* nu-i deajuns singur, ci mai trebuie și predarea lucrului: *Traditionibus et usucapionibus dominia rerum non nudis pactis transferruntur.* (Cod., 2, 3, *de pactis*, 20).

A. Două persoane și anume una, care predă lucru și care se numește *tradens*, și alta, care primește lucrul și care se numește *accipiens*.

I. Aceste persoane pot fi: 1. Sau cetățeni romani, sau *Latini*, sau *pregrini* și 2. Sau amândouă prezente, sau amândouă absente, sau una prezentă, iar cealaltă absentă.

II. În ce privește pe *tradens*:

1. El trebuie să aibă capacitatea juridică abstractă, adică să poată *agere* și să fie proprietar, și să aibă și capacitatea concretă, adică să poată înstrăina proprietatea. De aceia: a) Numai proprietarul poate strămuta proprietatea. (*Nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet*). De la această regulă sunt două abateri, una din vremea lui Zenon și a doua din vremea lui Justinian. α) *Fiscus*, fiindcă totdeauna este solvabil, dacă înstreinează un lucru care nu-i proprietatea sa, și face *traditio* a lui, dă lui *accipiens* proprietatea. [La început, în acest caz, adevăratul proprietar putea să intenteze cu succes *rei vindicatio* ori și când. De la Marea Aureliu însă el nu putea face aceasta de cât în lăuntru a cinci ani de la *traditio*; iar dacă intentă *rei vindicatio* după trecerea acestui răstimp, *accipiens* îi putea opune o *exceptio*, cu care paraliza reclamația. În sfârșit de la Zenon, adevăratul proprietar nu mai are *rei vindicatio*, ci numai o *in personam actio* pentru despăgubiri împotriva fiscoi, pe care însă nu o poate exercita de cât în lăuntru a patru ani de la *traditio*. (Cod., 2, 37, *si adversus fiscum*, 3, Cod., 7, 73, *de quadriennii praescr.*, 2 și 3). — β). Justinian a întins abaterea de mai sus și la înstrăinările făcute de împărat și împărătiță, pe temeiul, că aceste persoane *suis consiliis suisque*

laboribus pro toto orbe terrarum die nocteque laborant. (Cod., 7. 37, de *quadriennii praescr.*, 3). — *b)* Nu ori ce proprietar poate strămuta proprietatea sa la altă persoană, ci numai acela, a cărui proprietate nu-i restrânsă prin vreo oprire de instrinare. (V. §. 66. pag. 59, No. III).

2. *Tradens* poate să facă *traditio*: *a)* Sau el însuși. *b)* Sau printr'o persoană de sub puterea sa. *c)* Sau printr'un reprezentant. D. p. *pupilli* pot strămuta proprietatea prin *traditio* făcută de tutorii lor *a)*. Uneori reprezentarea este silită: Creditorul ipotecar, vânzând lucrul ipotecat, deși nu vinde lucrul său, totus din pricina regulelor speciale de la *pignus* și *hypotheca*, strămută proprietatea aceluia lucru, reprezentând forțat pe acel care înființase ipoteca. *β)*. Când o persoană, fără să fie împuternicită de proprietarul unui lucru, făcuse *traditio* acestui lucru, este nevoie de *ratihabitio* din partea proprietarului.

III. In ce privește pe *accipiens*:

1. El trebuie de asemenea să aibă atât capacitatea juridică abstractă, adică să poată *agere*, cât și capacitatea concretă, adică să poată dobândi proprietatea lucrului, de care e vorba. D. p. funcționarii, atât civili, cât și militărești, nu pot dobândi proprietatea nemișcătoarelor din provincia, în care funcționează.

2. *Accipiens* poate să primească lucrul: *a)* Sau el însuși. *b)* Sau printr'o persoană de sub puterea sa. *c)* Sau printr'un reprezentant. D. p. *pupilli* pot dobândi proprietatea unui lucru prin primirea acestuia de către tutorii lor.

3. *Accipiens* poate să fie sau o *persona certa*, sau o *persona incerta*. *a)* De regulă *accipiens* este o persoană anume determinată. *b)* Dar se poate, ca el să fie și o persoană nedeterminată. Aceasta se întâmplă în caz de *jactus missilium*, d. p. aruncarea de bani în public cu prilejul opririi unui convoi funebru; aruncarea de flori ș. a. cu prilejul celebrării unei căsătorii; expunerea de anunțuri, reclame ș. a. pentru ca ori cine să ia câte un exemplar ori mai multe. In aceste cazuri se face o *traditio*, iar nu o *derelictio*. In adevăr acestea două se deosebesc una de alta din punctul de vedere al cugetului, cu care sunt făcute: La *derelictio* noi voim numai să ne lepădăm de îndrituirea, pe care o avem; pe când la *traditio* voim și ca îndrituirea să fie dobândită de ală persoană. *Jactus missilium* e făcut cu această din urmă voință; deci, el e o *traditio*. (Institut., 2, 1, de *rer. divis.*, §. 46, Dig., 41, 7, *pro derelecto*, 5, §. 1).

B. *Un lucru*. La început acest lucru trebuie să fie sau o *res nec mancipi*, sau un nemișcător provincial. Mai pe urmă, după

lex Aebutia, poate să fie și o *res mancipi*. În sfârșit de la Justinian poate să fie orice lucru *in commercio*.

C. *Strămutarea posesiunii lucrului*. Trebuie ca lucrul să fie predat de *tradens* și luat în stăpânire de *accipiens*, adică trebuie pierderea posesiunii pentru *tradens* și dobândirea acestei posesiuni de *accipiens*.

I. Pentru strămutarea posesiunii lucrului nu se cere numai de cât consimțământul părților, ci este de ajuns intervenția voinței acestor părți, și anume *tradens* să voească să renunțe la posesiunea sa, pentru ca s'o treacă lui *accipiens* și să-și arate această voință predând lui *accipiens* lucrul, iar *accipiens* să voească să dobândească acea posesiune și să-și arate această voință făcând *apprehensio* a lucrului predat. Deaceia :

1. *Tradens* singur nu poate să strămute posesiunea. De pildă: a) Dacă proprietarul predă un lucru al său unui nebun, posesiunea nu-i strămutată. (Dig., 41, 2, *de adquir. vel amit. pos.*, 18, 1). b) Dacă proprietarul a două moșii, Corneliana și Semproniana, vinde moșia Corneliana și trimete pe cumpărător în posesiunea acestei moșii, iar cumpărătorul se pune în posesiunea moșiei Semproniane, crezând că e Corneliana, posesiunea moșiei Corneliane nu-i strămutată. (Cf. Dig. 41, 2, *de adquir. vel amit. pos.*, 34, pr.).

2. *Accipiens* singur de asemenea nu poate să dobândească posesiunea. De pildă: Dacă în urma vânzării unui lucru, cumpărătorul se pune singur în stăpânirea acelui lucru, posesiunea nu-i strămutată. (Dig., 41, 2, *de adquir. vel amit. pos.*, 5.).

II. Când e vorba de lucruri corporale individualmente determinate, ne vom ține de regulile de la dobândirea posesiunii, adică *tradens* trebuie să facă predarea fizică a lucrului, iar *accipiens* trebuie să facă *apprehensio* a lucrului predat.

1. Aceste două acte pot să se întâmple de odată. D. p. când lucrul trece din mâna lui *tradens* în mâna lui *accipiens*.

2. Dar aceste două acte se pot întâmpla și pe rând, unul după altul. D. p. când *tradens* pune mai întâi o scrisoare în scorbora unui copac, iar *accipiens* vine mai pe urmă și o ia.

3. În sfârșit, când *accipiens* are lucrul la dispozițiunea sa, nu mai e nevoie, ca el să facă *apprehensio*, ci după cum știm, e de ajuns sau o *traditio brevi manu*, sau un *constitutum possessorium*. (V. § 64, pag. 18, a și pag. 21, b, α și β).

III. Când e vorba de o *pars indivisa*, adică de o parte intelectuală, strămutarea posesiunii unei asemenea părți nu se poate ace prin predarea fizică a ei și de aceea nu se cere o astfel de

predare, ci e de ajuns, ca *tradens* să pună pe *accipiens* în stare să exercite puterea, pe care o avea el însuși asupra lucrului.

D. *Animus traferrendi et accipiendi dominii*. Trebuie ca *tradens* să voiască să strămute proprietatea lucrului său și ca *accipiens* să voiască se dobândească această proprietate.

I. *Tradens* trebuie să voiască să strămute proprietatea lucrului său.

1. Voința aceasta poate fi arătată sau expres, sau tacit (d. p. un cadou făcut unei persoane de ziua nașterii, fără să se spună, că se voește să se strămute proprietatea)

2. De regulă această voință are o direcțiune anumită, dar se poate și să nu aibă astfel de direcțiune.

a) Ea are o direcțiune anumită, când *tradens* voește să treacă proprietatea numai unei persoane anumite; în acest caz, persoana lui *accipiens* nu este indiferentă pentru *tradens* și numai acea persoană va dobândi proprietatea. Aceasta are mare însemnătate mai ales în caz de reprezentare. D. p. Când cineva se înfățișează lui *tradens* ca reprezentant al nostru și *tradens* îi predă lucrul cu cugetul, ca să ni treacă nouă proprietatea, ca noi să dobândim proprietatea, iar acela, în taină, are *animus* să primească lucrul nu pentru noi, ci sau pentru el, sau pentru altcineva, atunci, cu toată *reservatio mentalis* a sa, el *nihil agit in sua persoana, sed nobis acquirit*, adică tot noi dobândim proprietatea. De aceea, dacă acela va vinde lucrul, noi vom putea intentă *rei vindicatio* în potriiva cumpărătorului, căci acela a avut numai *detentio* a lucrului, iar nu și proprietatea, așa că n'a putut trece, ceea ce n'avea. (Dig. 39,5, *de donationibus*, 13). (Este drept, că într'unul din izvoarele noastre (Dig. 41,1, *de adquir. rer. domin.*, 37, §. 6) se spune, că în cazul de mai sus *nihil agitur*, așa că de aci ar urmă, că nici noi nu dobândim proprietatea. Inșă, se poate, ca în acest izvor să fie vorba de cineva, care *bona fide*, din *error*, credea, că lucrul trebuia să fie dobândit de el; iar nu de cineva, care lucrase tainic, cu *reservatio mentalis*, dolos!).

b) Voința aceea n'are o direcțiune anumită, când *tradens* voește să treacă proprietatea, dar nu voește s'o treacă numai de cât unei persoane anumite, ci ori și cui; în acest caz persoana lui *accipiens* este indiferentă pentru *tradens*. D. p. α). Când se cumpără un lucru cu bani pe șin, vânzătorului puțin îi pasă pentru cine vrea cumpărătorul să dobândească proprietatea. În acest caz, *tradens* (vânzătorul) trece proprietatea către acea persoană, pentru care voește *accipiens* (cumpărătorul). [O urmare practică a

acestei regule este. că dacă *accipiens* moare înainte de a apuca să dea acelei persoane lucrul, ea totuș are *rei vindicatio*, cu ajutorul căreia poate să ia lucrul sau din moștenirea, sau din masa falimentului lui *accipiens*]. β). Când se face *jactus missilium*, persoana din public, care va dobândi proprietatea, este indiferentă pentru *tradens*; acea persoană poate fi acel care a pus mai întâi mâna pe lucru, ori acel care a rămas cu lucrul, ori acel, pentru care precedenții au voit să dobândească proprietatea.

3. Lucrul predat trebuie să fie proprietatea lui *tradens*. De aceea, dacă d. p. un tutor vrea să treacă proprietatea unui lucru, pe care-l crede, că e al pupilului, — pe când în realitate e al său, fiindcă îi fusese lăsat *legatum*, dar el nu știa încă, — și face *traditio* aceluia lucru, ca fiind al pupilului, proprietatea nu-i trecută, *nemo errans rem suam amittit*. (Dig. 41.1, *de adquir. rer. domin.*, 35, Dig., 18.1 *de contrah. emtione*, 15 §. 2).

II. *Accipiens* trebuie să voească să dobândească proprietatea lucrului *predat*. Această voință e deajuns; nu e nevoie, ca *accipiens* să fie convins, că lucrul e proprietatea lui *tradens*. De aceea *accipiens*, deși își închipue, că lucrul *predat* nu-i proprietatea lui *tradens*, totuși dobândește proprietatea lui, dacă el va fi în realitate al lui *tradens*. (§ 68, pag. 64, No. I, în fine).

III. Atât *tradens* cât și *accipiens* trebuie să fie înțeleși asupra identității lucrului predat, altfel *traditio* nu trece proprietatea. De aceea, dacă d. p. *tradens*, care vânduse copia unui tablou, predă originalul tabloului, în loc să predea copia, atunci, din pricină că este *error in corpore*, proprietatea originalului nu trece la *accipiens*.

IV. O cestiune foarte controversată în legătură cu *animus transferrendi et accipiendi dominii* este, dacă, pe lângă acest *animus*, mai este nevoie și de o *justa causa traditionis*, pentru ca *traditio* să poată strămuta proprietatea.

Știm, că orice act juridic trebuie să aibă o *causa*, adică un scop, căci părțile nu fac acte juridice, numai ca să le facă, nu se joacă de a actele juridice, ci urmăresc împlinirea unor scopuri anumite. (§, 47, pag. 112/113). *Traditio*, fiind și ea un act juridic, trebuie să aibă o cauză. Aceasta e netăgăduit. Astfel *traditio* poate fi făcută, fie fiindcă s'a încheiat un contract de închiriere, ori de depozit și în aceste cazuri predarea lucrului face, ca *accipiens* să dobândească *detentio*; fie fiindcă s'a înființat un amanet și în acest caz *accipiens* dobândește posesiunea; fie fiindcă s'a încheiat o vânzare, un schimb, o donațiune, ori s'a voit să se

plătească o datorie și în aceste cazuri predarea lucrului face, ca *accipiens* să dobândească proprietatea. Dar, ceea ce e controversat este, dacă, pentru ca *traditio* să strămute proprietatea, trebuie, ca acea cauză să existe în realitate, adică vânzarea, schimbul, donațiunea să fie valabile, ori este de ajuns, cu părțile să-și închipue numai că există o cauză.

1. *Păreră I.* La început Romanii cereau, ca *traditio* să aibă o *justa causa*, o cauză, care să existe în realitate: *Nunquam nuda traditio transfert dominium, sed ita si venditio aut aliqua justa causa praecesserit, propter quam traditio sequeretur.* (Dig. 41, 1, de *adquir. rer. domin.* 31, pr.). Dar, mai pe urmă *traditio* a ajuns un act real *abstract*, așa că nu are nevoie de o cauză reală, ci e de ajuns și o cauză putativă; de aceea în dreptul clasic, pentru ca *traditio* să strămute proprietatea este de ajuns *animus transferrendi et accipiendi dominii*. Se poate, ca într-o *traditio* să găsim o *causa*, dar ea nu-i decât un semn după care cunoaștem acel *animus*, acea voință a părților de a strămuta proprietatea, ea însă nu-i un element necesar pentru strămutarea proprietății; de aceea, ori de câte ori predarea lucrului a fost determinată de acel *animus*, proprietatea este strămutată, indiferent de cauza, care a putut face, ca să se nască un astfel de *animus* în mintea părților. Astfel: a) *Traditio* făcută pentru o cauză, care ne închipuim că există, dar care în realitate nu există. D. p. plata unui *indebitum*; deși în asemenea caz nu se poate zice, că există o *justa causa traditionis*, ci din potrivă trebuie să zicem, ca și Romanii, că lucrul a fost dat *sine causa*, totuși fiindcă a existat *animus transferrendi et accipiendi dominii*, proprietatea este strămutată prin acea *traditio sine causa*. Acel, care a plătit din *error* ceea ce nu datorea are *condictio indebiti*, ca să ceară înapoi ce a dat; aceasta e dovadă, că el a pierdut proprietatea, căci dacă n-o perdea, avea *rei vindicatio*. b) *Traditio* făcută în cazul în care părțile nu se înțeleg asupra cauzelor strămutării. D. p. *tradens* voește să dăruiască, iar *accipiens* voește să se împrumute; deși părțile nu se înțeleg asupra cauzelor, totuși, fiindcă ele au avut *animus* de mai sus, proprietatea va fi strămutată. (Dig. 41, 1, de *adquir. rer. domin.*, 36). c) *Traditio* determinată de o *causa* legalmente nulă, ori reprobată. D. p. proprietarul vinde lucrurile mișcătoare, pe care el le pusese amanet, dar pe care legea îl oprește să le vândă și-l pedepsește ca hoț, dacă le vinde; deși cauza tradițiunii este o vânzare legalmente nulă, totuși fiindcă părțile au avut *animus transferrendi et accipiendi dominii*, pro-

prietatea va fi strămutată. d) *Traditio* făcută fie pentru a plăti ceea ce am pierdut la un joc oprit, fie pentru achitarea unor dobânzi cămătărești, fie pentru ca *accipiens* să săvârșească un delict, ori să nu-l săvârșească. Deși în cele două cazuri dintâi avem de a face cu o *injusta causa*, iar în cazul din urmă cu o *turpis causa*, totuși, fiindcă părțile au avut *animus* de mai sus, proprietatea va fi strămutată.

2. *Păreră a doua*: *Traditio* nu-i un act real abstract, ci un act de înfăptuire sau de realizare a unui scop anumit, a unui raport juridic și economic. Realizarea acestui scop este *causa* tradițiunii. Dacă această *causa* nu există în realitate, dacă nu i o *justa causa*, atunci *traditio* nu poate produce efecte. a) Deci, în cazul în care se voește, ca prin *traditio* să se strămute proprietatea, nu-i de ajuns *animus transferrendi et accipiendi dominii*, ci trebuie, ca *traditio* să aibă drept *causa* un raport juridic apt să strămute proprietatea, d. p. o vânzare, un schimb, o donațiune etc. și ca această *causa* să fie o *justa causa*, adică vânzarea, schimbul, donațiunea etc. să fie valabile; altfel, dacă acestea nu sunt valabile, *traditio* nu poate să producă efecte, adică nu poate să strămute proprietatea. Astfel: α). *Traditio* făcută în cazul în care părțile nu se înțeleg asupra cauzelor strămutării proprietății, dar se înțeleg asupra acestei strămutări. D. p. *tradens* voește să dăruească, iar *accipiens* voește să se împrumute; fiindcă părțile nu se înțeleg asupra cauzelor strămutării proprietății, aceasta nu-i strămutată. (Dig., 12, 1, *de rebus creditis*, 18, pr.). — β). *Traditio* făcută pentru a realiza un act oprit de dreptul pozitiv. D. p. *Traditio* în urma unei donațiuni între soți; fiindcă donațiunile între soți sunt oprite, proprietatea nu-i strămutată. (Dig., 24, 1, *de donat. inter virum et uxorem*, 3, § 11). γ) *Traditio* în cazul în care în primirea lucrului se găsesc elementele unui *furtum*. D. p. O persoană crede din *error*, că-i datornică alteia și întreabă pe aceasta, așa-i că-ți dătoresc 100? Aceasta din urmă, știind că nu mai este creditoare, de oare ce creanța fusese plătită, răspunde totuș da! Persoana cea dintâi dă 100 celei de al doilea. Fiindcă în fapta primirii cu știință a unei sume nedatorite se găsesc elementele unui *furtum*, proprietatea nu-i transmisă. (Dig. 47, 2, *de furtis* 43, pr.). — b) Dacă n'ar fi nevoie de o *justa causa*, atunci în cazul în care d. p. proprietarul ar zice chiriașului, vei avea lucrul închiriat ca proprietate și chiriașul ar răspunde: bine! ar urma, fiindcă amândouă părțile au *animus transferrendi et accipiendi dominii*, ca proprietatea să

fie strămutată! Dar, proprietatea nu-i strămutată, fiindcă închirierea nu-i o *justa causa*. — c) Izvorul (Dig., 41, 1, *de acquir. rer. domin.*, 36) invocat de părerea întâia a fost privitor la *mancipatio*, iar nu la *traditio*: spiculatorii lui Justinian au *interpolat* textul original, făcându-l, ca și pe celelalte texte, în care era vorba de *mancipatio*, ca să fie privitor la *traditio*, de oare ce se potrivea pentru cazul, când *tradens*, voește un *plus*, iar *accipiens* se mulțumește cu un *minus*!

3. Credem, că trebuie să dăm precădere părerii întâia din pricina următoarelor considerațiuni: a) Este drept, că un izvor al nostru (Dig., 41, 1, *de acquir. rer. domin.*, 36) luat din scrierile lui Julian, spune, că *traditio* strămută proprietatea chiar în caz de *dissensus* al părților în ce privește cauzele strămutării, pe când alt izvor (Dig., 12, 1, *de rebus creditis*, 18, pr.) luat din scrierile lui Ulpian, spune, că în acel caz *traditio* nu strămută proprietatea. Dar, fiindcă aceste două isvoare se contrazic, de aceea potrivit regulilor de tâlcuire (§. 3 pag. 24) trebuie să dăm precădere celui dintâi, care se găsește în titlul *de acquirendo rerum dominio*, adică în *sedes materiae*, în *locus classicus*, unde *ex professo* e vorba de dobândirea proprietății; pe când cel de al doilea, care se găsește în titlul *de rebus creditis*, unde nu-i vorba *ex professo* de dobândirea proprietății, nu-i decât o *lex fugitiva*! b) Părerea lui Julian era dominantă și la Romani, pe când aceea a lui Ulpian era o părere personală, care nu reieșă de nicăeri, că a ajuns dominantă; în adevăr, Julian zice: „**Constat proprietatem ad te transire**“, pe când Ulpian zice numai: „**Puto.. nummos accipientis non fieri**“. E adevărat, că izvorul cel întâiu (Dig., 41, 1, 36) este interpolat. Dar, interpolația e privitoare numai la partea dela început, care vorbea de *mancipatio*. Partea dela sfârșit, care vorbea de *traditio*, nu-i interpolată. d) Este adevărat, că *traditio*, făcută pentru a înfăptui o donațiune între soți, nu strămută proprietatea. Dar, aceasta se întâmplă din pricina regulilor speciale privitoare la donațiunile între soți, care erau oprite în dreptul clasic. — e) În sfârșit, în cazul de *furtum* de mai sus, *traditio* nu strămută proprietatea, fiindcă banii primiți sunt *res furtivae*. După cum vom vedea (§ 77, pag. 108) proprietatea lucrurilor de furat nu se poate dobândi nici prin *usucapio*, deci cu atât mai puțin poate fi dobândită prin *traditio*! — Așa dar, pentru ca *traditio* să strămute proprietatea, nu-i nevoie de o *justa causa traditionis*, ci e de ajuns *animus transferendi et accipiendi dominii*. — Ne grăbim să adăogăm, că strămutarea proprietății nu este o piedecă, pentru ca

partea, care sau din *error*, sau dintr'o cauză nelegală a înstreinat un lucru, să poată cere despăgubiri pentru paguba, pe care a suferit'o, precum și înapoierea lucrului; însă, îndrituirea de a cere înapoi lucrul dat, nu-i decât o îndrituire de creanță, care nu poate fi valorificată prin *rei vindicatio*, ci numai printr'o *in personam actio*, care nu poate fi intentată de cât numai împotriva celui, care a primit lucrul, iar nu și împotriva celor de altreilea.

Efecte. Dacă sunt întrunite elementele de mai sus, *traditio* produce efectele următoare :

I. *Inainte de Justinian* 1. Dacă *tradens* este proprietar. a) Dacă sau una din părți, sau amândouă părțile sunt *peregrini*, *traditio* dă numai proprietatea bonitară. b) Dacă lucrul e un nemiscător provincial, *traditio* deasemenea dă numai proprietatea bonitară. c) Dacă părțile sunt cetățeni romani și lucrul este o *res nec mancipi*, *traditio* la început dă numai proprietatea bonitară, iar mai pe urmă, dar înainte ca să dispară *legis actiones*, dă proprietatea quiritară. d) Dacă părțile sunt cetățeni romani și lucrul este o *res mancipi*, dela *lex Aebutia* încoace, *traditio* dă tot numai proprietatea bonitară. 2) Dacă *tradens* nu-i proprietar, *traditio* dă numai posesiunea juridică, sau cel mult *possessio bonae fidei* (§ 67).

II. *De la Justinian* 1. Dacă *tradens* este proprietar : a) Regula este, că *traditio* în toate cazurile strămută proprietatea. Această strămutare se face potrivit regulei *nemo plus juris ad alium transferre potest, quam ipse habet* ; deci, dacă există *jura in re* înființate sau asupra lucrului, sau în favoarea lui, *accipiens* va suferi restricțiunile și se va bucura de extensiunile proprietății. Dacă *traditio* s'a făcut sau *sub condicione*, sau *sub die*, proprietatea va fi strămutată sau când *condicio* se va împlini, sau când *dies* va sosi. b) O singură abatere se face de la regula de mai sus : Când *traditio* s'a făcut pentru a înfăptui o vânzare, cumpărătorul nu dobândește proprietatea de cât în trei cazuri, (Instit., 2, 1, *de rerum divis.* 41), două mai vechi, iar al treilea mai nou : α) Când a plătit prețul. β) Când a garantat plata prețului, fie printr'o ipotecă, fie prin altfel de garanție. γ) Când a căpătat credit de la vânzător, adică în caz de vânzare pe credit sau de vânzare cu termen de plată. Se zice, că această abatere pentru cele două cazuri dintâi a fost importată de legea celor 12 table din Grecia. Ori și cum ar fi, ea a fost făcută în folosul vânzătorului, care după predarea lucrului, să aibă contra cumpărătorului nu numai acțiunea din vânzare (*actio venditi*), care e o *in personam actio*, ci și *rei vindicatio*, care poate fi intentată și în potriiva celor de altreilea.

2. Dacă *tradens* nu-i proprietar, *traditio* nu strămută proprietatea, ci dă sau numai posesiunea juridică, sau cel mult *possessio bonae fidei* (§ 67).

§ 75. Dobândirea fructelor de alte persoane decât proprietarul lucrului, ce le-a produs.

Prin fructe înțelegem în acest paragraf numai *fructus naturales*, pe care le produce un lucru (§ 31, pag. 80/81). Am văzut (§ 73, pag. 83, No. I), că proprietarul dobândește fructele lucrului său prin simpla *separatio*. Dar, afară de proprietar, mai sunt și alte persoane, care dobândesc fructele fie numai prin simpla *separatio*, fie deabia prin *perceptio*. Astfel :

A. I. Arendașul unui *ager vectigalis*, care de regulă era un arendaș sau pe timp de 100 de ani, sau mai mult, dobândește în dreptul clasic proprietatea fructelor aceluia *ager* prin simpla *separatio*. (Dig., 22, 1, *de usuris*, 25 § 1). — II. Emfiteutecarul în dreptul lui Justinian, dobândește de asemenea proprietatea fructelor lucrului supus emfiteuzei prin simpla *separatio*. — III. Aceste dobândiri sunt originare și se întemeiază pe îndrituirile reale, pe cari le au acele persoane și cari se aseamănă cu îndrituirea de proprietate.

B. Uzufructuarul dobândește proprietatea unor fructe prin *separatio*, iar a altora prin *perceptio*. — I. El dobândește prin *separatio* puii animalelor asupra cărora are uzufructul. (Dig. 22, 1, *de usuris*, 28, pr., Instit., 2, 1, *de rer. divis.*, § 37). — II. El dobândește deabia prin *perceptio* celelalte feluri de fructe produse de lucrurile asupra cărora are uzufructul. (Dig., 22, 1, *de usuris*, 25, § 1, Dig., 7, 1, *de usufructu*, 12 § 5, Dig., 7, 4, *quibus modis usufr.*, 13). — [Se susține, că uzufructuarul dobândește orice fel de fructe numai prin *perceptio*, pe temeiul, că părerea lui Caius (Dig. 22, 1, *de usuris*, 28 pr.), privitoare la dobândirea puilor animalelor prin *separatio*, fusese părăsită, după cum reiese din celelalte izvoare (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 12 § 5, Dig., 22, 1, *de usuris*, 25 § 1 și Dig., 7, 4, *quibus modis usufr.*, 13) și că a fost primită în Digeste numai din nebăgare de seamă. Inșă, din Instit., 2, 1, *de rer. divis.*, § 37, reiesă, că Justinian este de părerea lui Caius ; iar din Dig., 7, *de usufr.*, 12 § 5, reiesă, că *perceptio* se cerea, când era vorba de fructe, care se țin de pământ „*licet ab alio terra separentur*“]. III. Dobândirea fructelor de către uzufructuar, fie prin *separatio*, fie prin *perceptio*, este o dobândire originară și se întemeiază pe îndrituirea reală de uzufruct, *jus*

fructu. — IV. Când uzufructuarul trebuie să facă *perceptio* și n'o face, fructele sunt dobândite de proprietar [nudul proprietar]. D. p. când un hoț ia *fructus pendentes* (§ 31, pag. 81), fie culegându-le, fie tăindu-le, proprietarul are *rei vindicatio* și *condictio furtiva*, iar nu uzufructuarul. Acesta are numai *actio furti*. (Dig., 7, 1, de *usufr.*, 12 § 5).

C. Arendașul, p. c. și toți acei, care se folosesc de un lucru în virtutea unei îndrituiri de obligație, dobândesc proprietatea fructelor acelui lucru prin *perceptio*. — Această dobândire e derivată și se întemeiază pe o *traditio brevi manu*, adică pe o concesiune a proprietarului. — Fiindcă această dobândire e întemeiată pe o concesiune a proprietarului, urmează, că dacă acesta retrage concesiunea, arendașul, p. c. și toți ceilalți care au numai o îndrituire de obligație, nu mai pot dobândi fructele prin *perceptio*. D. p. proprietarul arendează mai întâi lui Primus o moșie și apoi o arendează lui Secundus. Chiar dacă Primus va face *perceptio* a fructelor, nu le va dobândi! El nu are *rei vindicatio*, ci numai o *actio* din contractul de arendare, cu care poate cere despăgubiri dela proprietar, fiindcă acesta nu-și împlinște obligația luată prin contract. (Dig., 47, 2, de *furtis*, 62 § 8, Dig., 39, 5 de *donationibus*, 6. — Cf. Dig., 19, 5, de *praescriptis verbis*, 16 pr. Dig., 12, 1, de *rebus creditis*, 4 § 1).

D. Posesorul de bună credință, chiar fără titlu, dobândește, după cum am văzut (§ 67, pag. 62, I, 1), proprietatea fructelor prin simpla *separatio*, dacă e de bună credință și în clipa separării. (Dig., 22, 1, de *usuris*, 25 § 1). El dobândește fructele, *fructus suos facit*, chiar fără de știrea sa; deci nu numai când el le-a separat, ci și când *separatio* s'a întâmplat altfel, d. p. când fructele au căzut singure din pom, când au fost culese de altcineva, etc. Această dobândire e originară și se întemeiază pe faptul material al posesiunii de bună credință. În adevăr, posesorul de bună credință nu-i nici proprietar al lucrului și nici n'a dobândit asupra acestuia dela proprietarul lui vreun fel de îndrituire, nici vreo îndrituire reală și nici vreo îndrituire de obligație; deci dobândirea fructelor din partea sa nu se întemeiază decât numai pe faptul material al posesiunii sale de bună credință. — Dar, deși posesorul de bună credință dobândește proprietatea fructelor prin *separatio*, totuși izv. arele noastre spun, că el trebuie, este obligat, să înapoieze *fructus exstantes* (§ 31 pag. 81) proprietarului adevărat, când acesta intentează *rei vindicatio*, ca să ia înapoi lucrul mamă (Cod., 3, 32, de *rei vindic.*, 22), și că păstrează numai

fructus consumptos (Instit., 2, 1, *de rer. divis.*, § 35), căci numai asupra acestora dobândește proprietatea, *fructus consumptos suos facit*. (Dig., 41, 1, *de acquir. rer. domin.*, 40).

I. Chestiunea, ce fel de îndrituire dobândește posesorul de bună credință asupra fructelor separate, este foarte controversată.

1. Pe temeiul, că fructele separate ar fi părți ale lucrului mamă și că deci starea lor juridică e aceeaș ca și a lucrului mamă, se susține, că posesorul de bună credință dobândește numai posesiunea de bună credință a acelor fructe, iar proprietatea lor n'o dobândește decât prin *usucapio*. — Dar, părerea aceasta este neîntemeiată, mai întâi, fiindcă fructele separate nu sunt părți ale lucrului mamă, ci lucruri de sine stătătoare (§ 31, pag. 81) și ca atare au starea lor juridică proprie, apoi, fiindcă unele izvoare ale noastre spun, că posesorul de bună credință are asupra fructelor separate aceleași îndrituiri, ca și *dominus praedii* (Dig., 22, 1, *de usuris*, 25 § 1), că el dobândește *statim, pleno jure* acele fructe și că pentru acesta nu-i nevoie de *usucapio* a lor, *nec usucapi debet*. (Dig., 41, 3, *de usurpat.*, 4 § 19, Dig., 47, 2, *de furtis*, 48 § 6, Dig., 22, 1, *de usuris*, 28 pr., Dig., 41, 1, *de acquir. rer. domin.*, 48, Instit., 2, 1, *de rer. divis.*, § 35, ș. a.).

2. Alți învățați, deși recunosc, că posesorul de bună credință prin *separatio* a fructelor, dobândește proprietatea lor, totuș susțin, că această proprietate este o proprietate interimară, provizorie, revocabilă, care nu ajunge definitivă decât prin *usucapio*. Dar, și această părere e neîntemeiată, mai întâi, fiindcă e contrazisă de izvoarele de mai sus, apoi, fiindcă juridicește este cu neputință, ca prin *usucapio* să dobândim proprietatea asupra unui lucru, al cărui proprietar suntem, *quod nostrum est amplius nostrum fieri non potest*.

3. Părerea cea mai întemeiată este următoarea: La început posesorul de bună credință nu dobândește fructele de cât prin *usucapio*. În adevăr, de îndată ce fructele erau separate, ele erau ale proprietarului adevărat, care, dobândind, după cum am văzut (§ 73, pag. 83, 1), fructele lucrului său prin *separatio*, putea să le reclame prin *rei vindicatio*. Deci, pentru ca posesorul de bună credință să ajungă proprietarul lor, trebuia să le dobândească prin *usucapio*, și, pentru ca să le poată dobândi prin *usucapio*, trebuia în dreptul vechiu, ca fructele să nu fie *res furtivae*, iar în dreptul nou mai trebuia, ca el să fie de bună credință și să aibă *justus titulus*. (Dig., 47, 2, *de furtis*, 48, § 5). — Mai pe urmă, pe la începutul împărăției, posesorul de bună credință, ca răsplată *pro*

cura et cultura, putea dobândi proprietatea fructelor *industriales* prin simpla *separatio*; dar, nu putea dobândi în acest chip *fructus naturales*, căci acestea se produc fără *cura et cultura* din partea sa. (Dig. 22, 1, *de usuris*, 45, Instit., 2, 1, *de rer. divis.*, § 35). — În sfârșit, fiindcă în practică e greu de deosebit *fructus industriales* de cele *naturales* și fiindcă posesorul de bună credință pe temeiul venitului, pe care era convins că-l are, își regulase traiul său, de aceea, *utilitatis causa*, el a putut din vremea lui Caius și Julian (Dig., 22, 1, *de usuris*, 28 pr. și 25, § 1) să dobândească proprietatea tuturor fructelor, și a celor *industriales* și a celor *naturales*, prin simpla *separatio*. (Dig., 41, 1, *de acquir. rer. domin.*, 48, pr. „suos.. interim facit non tantum eos qui diligentia et opera ejus pervenerunt, sed omnes. Dig., 47, 2, *de furtis*, 48 § 6). — Julian era de părere, ca posesorul de bună credință să dobândească toate fructele, chiar dacă fusese de rea credință în clipa separării (Dig., 22, 1, *de usuris*, 25 § 2); însă, fiindcă el, din clipa în care a încetat să fie de bună credință, trebuia să nu mai pue temeiul pe venitul lucrului și deci să nu-și reguleze traiul pe temeiul unui venit, pe care nu mai era convins că-l are, de aceea părerea, care a biruit a fost, că el poate să dobândească proprietatea tuturor fructelor prin *separatio*, numai dacă este de bună credință și în clipa separării lor. (Dig., 41, 1, *de acquir. rer. domin.*, 48 § 1); iar dacă, după ce a dobândit posesiunea lucrului, ajunge de rea credință, el nu mai poate dobândi prin *separatio* proprietatea fructelor aceluia lucru, deși, după cum vom vedea (§ 77, pag. 115, No. 3 in fine), poate continua *usucapio* începută a lucrului și dobândi proprietatea acestuia prin împlinirea *usucapiunii*. Deci, când e vorba, ca posesorul de bună credință să dobândească prin *separatio* proprietatea fructelor unui lucru, *mala fides superveniens nocet*; iar când e vorba ca el să dobândească prin *usucapio* proprietatea aceluia lucru, *mala fides superveniens non nocet*). — Așa dar posesorul de bună credință este proprietar definitiv și deplin al fructelor separate și, ca atare, poate să le înstrăineze, să le ipotecheze.

II. Explicarea obligației posesorului de bună credință, ca să restituie *fructus exstantes* este deasemenea foarte controversată.

1. Pentru acei, care sunt de părere, că în ce privește fructele separate posesorul de bună credință sau este numai un posesor de bună credință, sau are numai o proprietate revocabilă și că dobândește proprietatea definitivă a acelor fructe deabia prin *usucapio*, acea obligație se explică foarte ușor: Intru cât posesorul de bună credință nu e proprietar definitiv al fructelor

separate, se 'nțelege, că se poate, ca el să fie obligat să restituie *fructus exstantes* din fructele percepute.

2. Pentru acei, care sunt de părere, că posesorul de bună credință este proprietar definitiv și deplin al fructelor separate, obligația acestuia, ca să restituie *fructus exstantes* este foarte criticabilă din punct de vedere rațional și foarte nelogică și complicată din punct de vedere practic. În adevăr, dacă rațiunea, pentru care posesorul de bună credință dobândește proprietatea fructelor separate, este, că el pe temeiul venitului, pe care credea că-l are, își regulase traiul său, atunci această rațiune există, atât când a consumat fructele separate, cât și când nu le-a consumat; căci, dacă nu le-a consumat, a făcut aceasta, pentru că poate a consumat alte fructe cu scop, ca să le economisească pe celelalte și să le aibă la dispoziție pentru traiul său mai departe! Apoi, de ce să dăm c'o mână, ca să luăm cu cealaltă? De ce să mai facem pe posesorul de bună credință proprietar al fructelor în clipa separării lor, pentru ca apoi să-l punem aproape în aceeași stare, în care s'ar fi găsit, dacă n'ar fi fost proprietar? De ce el să fie obligat să dea înapoi fructele, când le mai posedază, și de ce să nu le mai dea înapoi, dacă, fără *dolus*, ar fi încetat să le mai posedeze, d. p. dacă le-ar fi consumat de bună credință?

a) S'a zis, că obligația posesorului de bună credință, ca să restituie *fructus exstantes* se explică pe temeiul considerațiilor economice: Pentru ca proprietarul, care prin *rei vindicatio* luase înapoi moșia sa, s'o poată cultiva anul următor, trebuie, ca posesorul de bună credință să-i dea fructele, pe care le păstrase. (Cf. Dernburg, Pandekten, I § 205, n. 16 și urm.). — Dar, această părere nu-i bună pentru lucrurile mișcătoare; d. p. de ce posesorul de bună credință al unei iepe, care a fătat la dânsul, să restituie mînzul?! Apoi, ea nu-i bună, când e vorba de moșii mici (un ogor ș. a.); căci, pe acelaș pământ nu se cultivă doi ani dearândul aceleași plante. Insfârșit, ea, deși e bună pentru moșiile mari, totuș e periculoasă; căci s'ar putea, ca proprietarul să pândească vremea, când toată recolta e gata, și atunci să intenteze *rei vindicatio*, în cât posesorul de bună credință ar fi la discreția proprietarului! (Pernice, *Labeo*, vol. II, ediția II, pag. 363, Observația 3).

b) Părerea cea adevărată este, că obligația ca să se restituie *fructus exstantes* a fost impusă posesorului de bună credință printr'o *interpolatio*. În dreptul clasic regula era, că prin *separatio*

posesorul de bună credință *fructus suos facit*; deci, el păstra și *fructus exstantes*. Este drept, că în *Codex* al lui Justinian se găsește o *constitutio* a lui Dioclețian din anul 294 (Cod., 3, 32, *de rei vindic.*, 22), în care se spune, că *fructus exstantes* trebuiesc restituite de posesorul de bună credință. Inșă, dovada, că regula dreptului clasic n'a fost schimbată în anul 294 și că acea *constitutio* a lui Dioclețian a fost interpolată, reiese dintr'o *constitutio* a împăraților Valentinian și Valens din anul 369 (Cod. Theodos., 4, 18, *de fructibus*, 1), în care regula dreptului clasic se găsește neschimbată. și din alte izvoare, care au fost interpolate cu mai puțină dibăcie. D. p.: Acel în care se spune *fructus consumptos suos facit* (Dig., 41, 1, *de adquir. rer. domin.*, 40); aceasta este un non sens, căci fructele consumate neexistând, nu se poate, ca să fim proprietari a ceva ce nu există; în cât e vădit, că vorba *consumptos* a fost intercalată la iuteală, pentru ca izvorul clasic să nu fie în contradicere cu noua regulă introdusă după anul 369, poate chiar de Justinian. — [În izvoarele noastre se mai găsesc cazuri, în care o persoană e proprietară a unui lucru și în aceeaș vreme e obligată să dea acel lucru altei persoane. D. p.: Vânzătorul, câtă vreme n'a făcut *traditio* a lucrului vândut, rămâne proprietarul lui, dar e obligat să-l predea cumpărătorului. Soțul e proprietarul zestrei și totuș e obligat s'o restituie după desfacerea căsătoriei. Acel ce a primit un lucru, care nu-i era datorat, dobândește proprietatea lui, dar este obligat să l restituie].

§ 76. *Adjudicatio*.

Definițiune. *Adjudicatio* este un chip derivat și de al lui *ius civile* de dobândire a proprietății.

Elemente. Pentru ca prin *adjudicatio* să dobândim proprietatea, se cere întrunirea următoarelor elemente:

1. Un proces înjghebat sau cu *actio familiae herciscundae*, sau cu *actio communi dividundo*, sau cu *actio finium regundorum*, iar nu cu vre-o altă acțiune. — [În cele două cazuri dintâi procesul are de scop împărțeala unui lucru în devălmășie și anume sau o moștenire de împărțit între comostenitori (*a. familiae herciscundae*), sau alteceva decât o moștenire de împărțit între codevălmași (*a. communi dividundo*); deci procesul pune capăt devălmășiei, face ca indiviziunea să înceteze. În cazul al treilea procesul are de scop hotărnicirea pământurilor contopite ale vecinilor; această

hotărnicire se face sau prin restabilirea hotarelor vechi, sau chiar prin mutarea acestor hotare și tragerea de hotare nouă, mai regulate și mai vizibile; deci în cea din urmă ipoteză procesul împărțește între vecini pământurile contopite].

2. O hotărîre, *adjudicatio*, prin care judecătorul, după cum vom vedea mai târziu, atribuie fiecăruia dintre împričinați sau partea care i se cuvine din lucrul de împărțit, sau o parte din pământurile contopite.

Efecte. Dacă lucrul împărțit este al împričinaților, *adjudicatio* are de efect *atribuirea proprietății*. În dreptul roman *adjudicatio* este *atributivă* de proprietate, iar nu declarativă. În dreptul clasic *adjudicatio* da proprietatea quiritară în *legitima judicia*, fie că lucrul împărțit este *res Mancipi*, fie că este *res nec Mancipi*; iar în *judicia imperio continentia* da numai proprietatea bonitară. (§ 66, pag. 47, B, II, 2). În amândouă cazurile fiecare împriçinat adjudecatur dobândește proprietatea părții sale, în starea în care se găsea în clipa hotărîrii, adică cu *jura in re*, care sau o apăsau, sau aveau ființă în favoarea sa.

§ 77. *Usucapio, longi temporis praescriptio și longissimi temporis praescriptio.*

A. Usucapio a dreptului vechiu. I. *Definițiune.* În dreptul vechiu *usucapio* este un chip potrivit cu *jus civile* de a dobândi proprietatea quiritară asupra unui lucru prin *întrebunțarea* neîntreruptă a lui vreme sau de un an, dacă el e mișcător, sau de doi ani, dacă e nemișcător. *Usus auctoritas fundi biennium est... ceterarum rerum... annuus usus est.* (Cicero, *Topica*, 4).

II. *Elemente.* Pentru ca prin această *usucapio* să putem dobândi proprietatea quiritară, se cere întrunirea următoarelor elemente:

1. Acel care vrea să dobândească proprietatea prin *usucapio*, adică *usucapiens*, trebuie sau să fie cetățean roman, sau cel puțin să aibă *jus commercii*. — Streinii, *hostes*, nu pot dobândi proprietatea prin *usucapio*; legea celor 12 table spune anume: *Adversus hostem aeterna auctoritas esto.*

2. *Res Mancipi habilis.* Numai lucrurile *Mancipi* părăsite de proprietarul lor puteau fi dobândite prin *usucapio*. Și, nu toate lucrurile *Mancipi* ci numai acele, care erau apte de a fi dobândite în acest chip, adică acelea care erau *res habiles*. Ca să știm, care sunt aceste lucruri, trebuie să înșirăm, pe acelea care nu

pot fi dobândite prin *usucapio*, care sunt *res inhabiles*. Acestea sunt: a) *Res Mancipi*, pe care o femeie puberă supusă tutelei adgnaților săi le-ar fi înstrăinat fără autorizarea tutorului său. — b) *Quinque pedes*, care despart două ogoare (§ 66, pag. 57, II, 1, b.). — c) *Bustum et forum*. *Bustum*, adică locul unde a fost ars un mort. *Forum*, adică locul liber de dinaintea unui mor-mânt. — d) *Res Mancipi furtivae*, adică lucrurile *mancipi* mișcătoare, care au fost furate. — e) *Res Mancipi* nemișcătoare, a căror întrebuințare este viciată sau de violență, sau de clandestinitate, sau de precaritate, adică acele întrebuințate *vi, clam aut precario*. (Cf. Dig., 8, 5, *si servitus vindicetur*, 10, pr.). — f) Casele, fiindcă, deși sunt nemișcătoare, totuș nu intră în noțiunea primitivă de *fundus*.

3. *Usus*. Întrebuințarea lucrului potrivit menirii lui. D. p. Un ogor trebuie lucrat, o vie trebuie tăiată, un pom trebuie curățit de omizi ș. a. m. d. — Simpla posesiune a unui lucru nu este deajuns, fiindcă ea nu implică numai de cât și întrebuințarea acelui lucru; posesorul, dacă vrea, poate să nu întrebuințeze lucrul.

4. *Tempus*. Trecerea unui răstimp sau de un an pentru lucrurile mișcătoare, sau de doi ani pentru cele nemișcătoare.

5. *Neîntreruperea întrebuințării lucrului*. Proprietarul lucrului poate întrerupe *usucapio*. Întreruperea poate fi de două feluri: Sau o întrerupere naturală, *usurpatio*, sau o întrerupere civilă. 1. Întreruperea naturală, *usurpatio*, constă în luarea lucrului de către proprietar din mâinile lui *usucapiens*. — 2. Întreruperea civilă constă dintr'un act, prin care proprietarul își arată voința de a îngriji de lucru, d. p. curățirea unui pom. Pe vremea lui Cicero acest act a ajuns un act simbolic; era deajuns, ca proprietarul să rupă o crenguță dintr'un pom, *surculum defringere*.

[Alte elemente nu se mai cere. Deci, *usucapio* a dreptului vechiu nu cere nici *titulus*, nici *bona fides*; pe când *usucapio* a dreptului clasic cere, după cum vom vedea, și *titulus* și *bona fides*].

III. *Efecte*. Când elementele de mai sus se găsesc întrunite, *usucapio* are de efect dobândirea proprietății quiritare.

IV. *Temeiu*. Trecerea vremei consolidează raporturile sociale. *Quieta non moveri*. (Cf. 56, pag. 168, No. 6).

B. **Usucapio a dreptului clasic**. I. *Definițiune*. În dreptul clasic *usucapio* este un chip conform cu *jus civile* de a dobândi proprietatea quiritară asupra unui lucru prin *posesiunea* neîntreruptă a lui vreme sau de un an, dacă e mișcător, sau de doi ani, dacă e nemișcător.

II. *Elemente*. Pentru ca prin această *usucapio* să putem dobândi proprietatea quiritară, se cere întrunirea următoarelor elemente:

1. *Usucapiens* sau să fie cetățean roman sau să aibă *jus commercii*; altfel *adversus hostem aeterna auctoritas esto*.

2. *Res habilis*, fie *res Mancipi*, fie *res nec Mancipi* (Ulpian XIX, 8). *Res inhabiles* sunt: a). *Res Mancipi*, pe care o femeie-puteră supusă tutelei adgnaților săi le-ar fi înstreinat fără autorizarea tutorului său. b). *Quinque pedes*. — c). *Bustum et forum*. — d). *Res furtivae*. Legea *Atinia* a confirmat rânduiala legii celor 12 table, că lucrurile de furat nu pot fi dobândite prin *usucapio* și a adăogat, că viciul inherent lucrurilor furate nu dispăre decât sau când ele reintră în puterea stăpânului lor, sau decând acesta poate să le reclame cu *rei vindicatio*. (Dig. 41, 3, *de usurpat.*, 4, 6, Dig., 50, 16, *de verb. signif.* 215). e) *Res vi possessae*. Dela legea *Julia et Plautia* nemișcătoarele, de care proprietarul a fost deposedat cu violență, nu pot fi dobândite prin *usucapio*. — f). *Res extra commercium*, p. c. oamenii liberi, *res publicae*, în care intră și nemișcătoarele provinciale (§. 39 pag. 86), *res universitatis*. — g). Lucrurile a căror înstreinare e oprită de lege (§. 66, pag. 59, No. III, 1). — h). Materialele întrebuințate la o clădire de cătră neproprietarul lor, atâta vreme cât durează clădirea (§. 73, pag. 84, No. 2). — i). Cadourile primite de un magistrat cu călcarea rânduielei legii *Julia repetundarum*, atâta vreme cât n'au ajuns din nou în puterea sau a aceluia care le-a dăruit, sau a moștenitorilor lui. — j). Bunurile fîscului și ale împăratului. — k) Bunurile minorilor înstreinate fără băgarea de seamă a formalităților legale. — Afară de aceste *res inhabiles*, toate celelalte sunt *habiles* și pot fi usucapate. Deci, casele nu mai sunt *res inhabiles*. (Caius, II, §. 42). Pe scurt se poate zice, că *res habiles* sunt toate acelea, care au fost dobândite *a non domino* și anume: Nemișcătoarele posedate fără violență și mișcătoarele nefurate. Dar, mișcătoarele nefurate se găsesc foarte cu greu; astfel d. p. sunt: mișcătoarele sau închiriate, sau comodate unei persoane, și care au fost înstreinate (d. p. vândute, dăruite) de moștenitorul acelei persoane, crezând, că fac parte din moștenire; deasemenea copilul unei roabe înstreinat de uzufructarul acesteia, crezând, că e al lui. (Caius, II § 50).

3. Posesiunea neîntreruptă vreme de doi ani pentru nemișcătoare, *fundi, res soli*, și de un an pentru toate celelalte lucruri, chiar și pentru *hereditas*, care deși ar cuprinde și nemișcătoare (Caius II, §. 54), totuș, fiindcă e *res incorporalis*, nu-i *res soli*, ci intră în „*ceterarum rerum*“.

4. *Justa causa possessionis* adică puterea exercitată de *usucapiens* să aibă o astfel de cauză, încât el, dobândind posesiunea, să fi putut crede, să fi putut fi convins, că e îndrituit să aibă lucrul. În cazul proprietarului bonitar, care dobândise o *res mancipi*, nu prin *mancipatio*, nici prin *in jure cessio*, ci prin *traditio* a lucrului făcută de adevăratul proprietar, convingerea de mai sus e justificată și legitimată prin actul chiar, care i-a dat posesiunea lucrului. (Caius, II, §§. 40 și 41). Dar, în afară de proprietatea bonitară, în celelalte cazuri, când un lucru a fost dobândit sau *a non domino*, sau dela o persoană incapabilă de a înstreina, nu-i deajuns ca posesiunea să fie dobândită în virtutea unui act apt de a da proprietate, ci mai trebuie, ca dobânditorul să fie de bună credință. (Cf. § 67, pag. 61 și 62) (Dig., 50, 16, de *verborum signif.*, 109). De aceea, pentru ca proprietarul bonitar să poată usucapă s'a cerut numai *justa causa* sau *justus titulus*, iar pentru celelalte dobândiri derivate pe lângă *justa causa* sau *justus titulus* s'a cerut și *bona fides* a dobânditorului. (Caius, II § 43). În sfârșit, în afară de proprietatea bonitară, s'a cerut nu numai pentru dobândirile derivate, ci în general, *justa causa* sau *justus titulus* și *bona fides*, adică posesiunea lui *usucapiens* să se întemeieze pe un *justus titulus* și să fie și *bona fides possessio*.

III. *Efecte*. 1. Când elementele de mai sus se găsesse întrunite, *usucapio* are de efect dobândirea proprietății quiritare. 2. Dacă posesiunea a fost exercitată liberă de orice restricțiune, *usucapio* stângea servituțile, care existau asupra lucrului posedat, dar nu stângea și ipotecele, care existau asupra aceluși lucru, fiindcă prin nici un semn exterior nu se cunoaște, dacă lucrul posedat este liber, ori supus unei ipotecii.

IV. *Temeiu*. În caz de dobândire a proprietății bonitare, dobândirea avea cusurul, că nu era conformă cu *jus civile*, întru cât o *res mancipi* fusese înstrăinată prin *traditio*, în loc să fie înstrăinată prin *mancipatio*, ori prin *in jure cessio*. În caz de dobândire *a non domino*, ori dela o persoană incapabilă de a înstreina, dobândirea, deși era conformă cu *jus civile*, avea cusurul, că sau lipsea îndrituirea de dobândit, sau lipsea capacitatea de a înstrăina. Fiindcă raporturile sociale, care durează de o vreme oarecare, nu trebuie să fie turburate, ci trebuie să se consolideze, de aceea s'a admis, ca trecerea vremii să poată tămădui cusururile de mai sus, adică posesiunea sau exercitarea de fapt a proprietății să fie schimbată printr'un simplu fapt al firii, prin trecerea vremii, într'o îndrituire; de aceea pentru *usucapiens* se zice

tempus ei pro auctore est. Aşa dar temeiui usucapiunii este quæta non moveri.

V. *Particularităţi.* În dreptul clasic găsim şi câteva cazuri de *usucapio*, în care nu se cere *bona fides* şi anume :

1. *Usucapio pro herede.* Bunurile unui cetăţean, care a murit, dacă nu fusese dobândite de nici un moştenitor al acestuia, erau privite ca *res nullius* şi cel dintâi venit, care avea *commercium mortis causa*, putea să şi le însuşească, sau în total, sau în parte, să le posezede ca moştenitor, *pro herede*, şi să le dobândească prin posesiunea neîntreruptă de un an. Dar, cu vremea această *usucapio* a fost privită ca *lucrativa et improba*, şi de aceea a început să fie restrânsă. Astfel, potrivit cu regula *nemo sibi ipsi causam possessionis mutare potest*, s'a admis, că acel care deţinuse un lucru al defunctului sau fără titlu, sau cu titlu de depozit, comodat, închiriere, etc., să nu poată prin singura sa voinţă să înceapă să posezede şi să usucezeze *pro herede*; de atunci moştenitorii defunctului n'au avut să se mai teamă de o *usucapio* clandestină. Hadrian a mers mai departe, îngăduind moştenitorilor, ca prin *hereditatis petitio* să ceară şi să capete înapoi lucrurile de moştenire usucapate fără bună credinţă, *ac si usucaptae non essent*. (Caius, II § 57). În sfârşit, pentru ca posesorul de rea credinţă, *praedo*, să nu poată invoca *usucapio* nici faţă de cei de al treilea, Marcu Aureliu a rânduit ca acei, care furaseră lucruri de moştenire, să fie urmăriţi prin *judicium criminis expilatae hereditatis* şi să fie pedepsiţi. De atunci a dispărut *usucapio lucrativa pro herede* şi, ca şi orice *usucapio*, şi *usucapio pro herede* cere *bona fides* din partea lui *usucapiens*.

2. Două cazuri de *usureceptio*. Proprietatea perdută a unui lucru poate fi redobândită prin simplul *usus* al acelui lucru în următoarele două cazuri: a) *Usureceptio fiduciae*. În caz de *mancipatio cum fiducia* a unui lucru, adică în caz când *mancipio* dans dăduse un lucru cu făgăduială, ca să-i fie dat înapoi, el redobânda proprietatea prin posesiune neîntreruptă de un an, deşi lucrul nu-i fusese dat înapoi prin *mancipatio*, adică deşi nu era de bună credinţă, întru cât ştia, că potrivit cu *jus civile* acel lucru nu încetase de a fi al celuiilalt. (Caius, II §§ 59 şi 60). b) *Usureceptio ex praediatura*. Acel care dăduse statului ca garanţie un nemişcător, pe care statul îl vânduse, redobânda proprietatea printr-o posesiune de doi ani, deşi nu era de bunăcredinţă, *ex praediatura possessionem usurecipere*. (Caius, II, § 61). [Cf. *Vaticana fragm. (constitutio Rutiliana)* 1 şi 293, Dig. 9, 4, *de noxalibus actionibus*, 28].

C. Longi temporis praescriptio a dreptului clasic.

Știm, că nemișcătoarele provinciale sunt *extra commercium* (§ 39, pag. 86) și că *peregrini* n'au *jus commercii* (§ 13, pag. 42, No. 2), deaceia nemișcătoarele provinciale nu puteau fi dobândite prin *usucapio* și nici *peregrini* nu puteau să dobândească un lucru prin *usucapio*. Dar, începând cel mai târziu dela sfârșitul veacului II d. Chr. (29 Decembre 199 după cum spune un papyrus din Berlin), acel care, fie *civis*, fie *peregrinus*, posedase un nemișcător provincial mai multă vreme, a fost apărat sau de pretorul peregrin, sau de proconsul (gubernatorul provinciei), în contra unei *rei vindicatio* posibile cu ajutorul unei *exceptio temporalis* numită *longi temporis praescriptio* sau *longae possessionis praescriptio*.

I. *Elemente*. In practică s'a căutat, ca această *longi temporis praescriptio* să fie asimilată cu *usucapio*, și de aceea pentru ca să poată fi invocată, se cere întrunirea următoarelor elemente:

1. *Diutina possessio*, adică o posesiune neîntreruptă. La început *longum tempus* varia după provincii; mai târziu el era de 10 ani *inter praesentes* (când și reclamantul și pârâțul locuiau sau în aceeaș provincie, sau în acelaș oraș), și de 20 de ani *inter absentes* (când aceia locuiau în provincii deosebite).

2. *Iustum initium possessionis*, adică dobândirea posesiunii în virtutea unui just titlu și cu bună credință, iar nu cu titlu lucrativ.

3. *Res habilis*. La început numai nemișcătoarele provinciale, afară de *quinque pedes*, erau *res habiles*. Din vremea lui Caracalla și lucrurile mișcătoare, afară de *res furtivae*, au ajuns *res habiles*. In sfârșit, din vremea lui Dioclențian și pământurile italice au ajuns *res habiles*.

II. *Efecte*. 1. Când elementele de mai sus se găsesc întrunite, *longi temporis praescriptio* are de efect de a da, nu proprietatea, ci numai o *securitas possessionis*. Această posesiune era, din punct de vedere practic, tot așa de bună ca și proprietatea, afară de cazul, când posesorul o pierduse și ea ajunsese în mânele unui al treilea, care sau era proprietarul lucrului, sau era deasemenea de bună credință. Dar, se pare, că în acest caz se da celui dintâi posesor *actio Publiciana*, și dacă pârâțul îi opunea *exceptio dominii*, el îi răspundea cu *replicatio longi temporis*. (Cod. 7, 39, de praescr, XXX vel XL annorum, 8, pr., Dig., 9, 4, de nozal. act., 28). — 2) *Longi temporis praescriptio* stinge și servituțile și ipotecile, care apăsau asupra lucrului posedat, fiindcă ea fiind o *exceptio temporalis*, paralizează atât acțiunile, cari ocrotesc servituțile, cât și acțiunile, care ocrotesc ipotecile, și deci face ca acele îndrituiri de servituți și de ipoteci să ajungă de fapt iluzorii.

III. *Temeiu*. In caz de dobândire a unui nemișcător provincial, fie prin *traditio*, fie alt-fel, de la o persoană, care sau n'avea proprietatea bonitară a acelui nemișcător, sau nu-l posedă, precum și de la o persoană, care de și avea proprietatea bonitară, sau de și posedă acel lucru, totuși nu era capabilă să înstreineze, dobândirea avea cusurul, că o persoană, care sau n'are ceea ce înstrăinează, sau nu-i capabilă să înstreineze ceea ce are, nu poate să treacă nimic la altcineva. Acest cusur se tămăduiește pentru aceiași motive ca și la *usucapio*, prin trecerea vremei. Deci, temeiul acestei *longi temporis praescriptio* este tot *quieta non moveri*.

D. **Comparație între usucapio și longi temporis praescriptio ale dreptului elasic.** I. Amândouă aceste instituțiuni au acelaș temeiu: *Quieta non moveri*. Aceasta e singura lor asemănare.

II. Deosebiriile dintre ele au fost numeroase la început, iar mai pe urmă s'au împutinat. Astfel:

1. *Usucapio* este o instituție recunoscută de *jus civile*; pe când *longi temporis praescriptio* este o instituție recunoscută de *jus gentium*.

2. *Usucapio* cere un răstimp de doi ani pentru nemișcătoare și un an pentru mișcătoare; pe când *longi temporis praescriptio* cere un răstimp de zece ani *inter praesentes* și două-zeci ani *inter absentes*.

3. *Usucapio* cere ca *usucapiens* să aibă *jus commercii*; pe când *longi temporis praescriptio* nu cere ca *praescribens* să aibă *jus commercii*.

4. *Usucapio* are de obiect orice lucru afară de *res inhabiles*; pe când *longi temporis praescriptio* la început a avut de obiect numai nemișcătoarele provinciale și deabea mai târziu a putut să aibă de obiect și lucrurile mișcătoare afară de *res furtivae* și pământurile italice.

5. *Usucapio* cere, ca posesiunea să se întemeieze pe *justa causa* sau *justus titulus* și pe *bona fides*; iar *longi temporis praescriptio* cere ceva asemănător, *justum initium possessionis*. (Cf. Girard, l. c. (1918), pag. 307, n. 6).

6. *Usucapio* are de efect să creeze proprietatea quiritară și să ocrotească pe *usucapiens*, sau mai bine zis pe acela care împlinise *usucapio*, prin *rei vindicatio*, adică printr'un mijloc direct; pe când *longi temporis praescriptio* la început nu dă proprietatea, ci numai o *exceptio temporalis* împotriva unei *rei vindicatio*, adică ocrotește pe *praescribens*, sau mai bine zis pe acel care împlinise *longi temporis*

praescriptio pe cale defensivă, îi dă numai o *securitas possessionis*, iar mai târziu îi dă și o *in rem actio*, după cât se pare *actio Publiciana*, adică ocrotește pe *praescribens* și pe cale ofensivă, dar nu direct, ci *indirect* prin *replicatio longi temporis*.

E. **Reforme.** Din cele mai de sus reiese, că *usucapio* și *longi temporis praescriptio* ajunseseră să se deosebească numai în ce privește răstimpul cerut pentru posesiune, în ce privește ocrotirea și în ce privește câteva amănunte. Fiindcă pe vremea lui Justinian toți supușii liberi ai împărăției erau cetățeni romani și deci capabili de a dobândi prin *usucapio*, fiindcă din pricina năvălirilor barbarilor numărul pământurilor italice, singurile susceptibile de *usucapio*, se împușinaseră și fiindcă deci *usucapio* se aplică în general la lucrurile mișcătoare, iar foarte rar la nemișcătoare, pentru care cele de mai multe ori se întrebuintă *longi temporis praescriptio*, de aceea *usucapio* și *longi temporis praescriptio* au putut fi contopite.

I. Justinian, pentru a înfăptui această contopire, a rânduit următoarele:

1. Se desființează proprietatea quiritară, păstrându-se numai un fel de proprietate, care să fie cărmuită de regulile proprietății bonitare.

2. Acest sigur fel de proprietate să se poată dobândi asupra nemișcătoarelor numai prin *longi temporis praescriptio*, fie de zece ani, fie de 20 ani. *Usucapio* a nemișcătoarelor se desființează; de aceea, în izvoare vorba *usucapio* pentru nemișcătoare a fost înlocuită prin *longi temporis capio*.

3. Acel singur fel de proprietate să se poată dobândi asupra mișcătoarelor prin *usucapio* de trei ani; de aceea vorba *usucapio* pentru mișcătoare a fost păstrată. *Longi temporis praescriptio* a mișcătoarelor, fie prin 10 ani, fie prin 20 de ani, nu mai are nici o noimă în urma acestei rândueli și deci trebuie să zicem, că a fost desființată.

II. Se crează și o *longissimi temporis praescriptio* de 30 de ani, care poate produce următoarele efecte: a) Dacă posesorul este de bună credință și dacă a posedat lucrul 30 de ani, atunci *longissimi temporis praescriptio* îi dă, nu numai o *exceptio*, pe care s'o opună la *rei vindicatio*, ci chiar proprietatea, adică produce aceleași efecte ca și *usucapio*. b) Dacă posesorul este de rea credință, chiar dacă a posedat lucrul 30 ani, *longissimi temporis praescriptio* îi dă numai o *exceptio*, pe care s'o opună la *rei vindicatio*.

III. În urma acestor reforme avem în dreptul lui Justinian

două usucapiuni: 1. O usucapiune ordinară rezultând din *usucapio* și *longi temporis praescriptio* contopite. 2. Și o usucapiune extraordinară plâzmută de Justinian, *longissimi temporis praescriptio*. Să ne îndeletnicim pe rând cu fiecare din acestea.

F. Usucapiunea ordinară. I. *Elemente*. Pentru ca să dobândim proprietatea prin usucapiunea ordinară, se cere întrunirea următoarelor elemente, care, spre a fi ținute minte mai ușor, au fost așezate așa, ca să formeze un hexametru: *Res habilis, titulus, fides, possessio, tempus*. Dar hexametru e șchiop, fiindcă *i* din *fides*, deși e scurt, a fost privit ca lung.

1. *Res habilis* este în general orice *res in commercio*. Sunt *res inhabiles* acele înșirate mai sus, când am vorbit de *usucapio* a dreptului clasic. În ce privește *res vi possessae* Justinian a rânduit, ca numai primul dobânditor de bună credință a acestui fel de lucruri să nu le poată usucapă, iar toți acei, care le-au dobândit de bună credință de la primul dobânditor, să le poată usucapă. Apoi, mai sunt *res inhabiles* de la Justinian încoace și următoarele: a) Nemișcătoarele, pe care un posesor de rea credință le a înstrăinat fără de știrea proprietarului. b) Lucrurile lăsate prin *legatum*, pe care moștenitorul însărcinat cu acel *legatum* le înstrăinează cu toată oprirea testatorului. c) Lucrurile, pe care tutorul unui moștenitor impuber le înstrăinează împotriva voinței testatorului. d) Nemișcătoarele bisericilor, a așezămintelor de binefacere și ale comunelor (sau orașelor). (Cf. Paulus *Sententiae*, V, 2, 4, Dig., 39, 2, *de damno infecto*, 15 § 27, Cod. 7, 33, *de praescr. long. temp.*, 1).

2. *Possessio*, adică posesiunea juridică a lucrului dobândită și exercitată cu *animus domini*. De aceea usucapiunea ordinară nu se aplică la lucrurile, care nu se pot posedă, și nici în cazurile în care un lucru poate fi dobândit fără luarea în posesiune a lui. Fiindcă după cum am văzut (§ 63, pag. 10, No. II în fine), trebuie să fim conștienți, că avem lucrul în puterea noastră, de aceea o *universitas rerum* nu poate fi dobândită prin usucapiune; ci trebuie să dobândim posesiunea fiecărui lucru, din care e alcătuită acea *universitas* (§ 63, pag. 14, No. VI, 1). — Un *corpus connexum* poate fi posedat (§ 63, pag. 14, No. VI, 3) și deci poate fi dobândit prin *usucapiune*; însă dacă noi am împreunat două ori mai multe lucruri, pe care le posedăm, astfel ca să formeze un singur lucru, nu schimbăm nimic din starea juridică de mai înainte, ci posesiunile trăesc mai departe, așa după cum erau până la împreunarea lucrurilor. De pildă: Dacă pentru usuca-

piunea unor țigle, ori a unor coloane ne mai trebuia zece zile și înainte de a trece acest răstimp, am împreunat acele lucruri cu o clădire, atunci, dacă vom poseda clădirea zece zile, le vom dobândi prin usucapiune. Deasemenea, dacă am împreunat un inel cu o piatră prețioasă ș. a. (Dig. 41, 3, de *usurpationibus*, 30 §. 1).

3. *Bona fides*. Trebuie, ca posesiunea *animo domini* să fie dobândită de bună credință. Trimetem la § 67, unde am arătat, când avem de a face cu o posesiune de bună credință și unde am spus, că unul din elementele acesteia se sprijină pe o eroare scuzabilă. Această eroare cele mai adesea ori e privitoare la îndrituirea aceluia care ne transmite lucrul și pe care pe nedrept îl credem, că e proprietarul lucrului și capabil de a înstreina. Dar, eroarea poate fi privitoare și la chipul de dobândire, în virtutea căruia ne punem în posesiunea lucrului și care conține un viciu, ce se împotrivesște, ca dobândirea noastră să fie conformă dreptului, d. p. *occupatio* a unui lucru, pe care îl credem *res derelicta*, deasemenea *apprehensio* a unui *legatum*, la care nu suntem îndrituiți, făcută nu într'un chip injust. — Fiindcă posesiunea de bună credință cere convingerea, că suntem îndrituiți să avem lucrul, urmează, că dacă ne îndoim de îndrituirea noastră, nu putem dobândi prin *usucapiune* (Dig., 41, 3, de *usurpat.*, 32, § 1). — *Bona fides* trebuie să existe în clipa dobândirii posesiunii. Dar, în caz de vânzare *bona fides* trebuie să existe nu numai în clipa tradițiunii lucrului, ci și în clipa încheierii contractului, deși *usucapiunea* nu începe de cât de la *traditio* încoace. (Dig., 6, 2, de *Publiciana actione*, 7, §§ 16 și 17). (Cf. Dig., 41, 4, *pro emptore*, 7, § 4). — Dacă, după ce am dobândit posesiunea, sau ne îndoim de îndrituirea noastră, sau dobândim convingerea, că lucrul e al altuia, tot vom putea continua *usucapiunea* și dobândi proprietatea: *Mala fides superveniens non nocet!* (§ 75, D, I, 3, pag. 103).

4. *Iustus titulus*. Trebuie, ca posesiunea *animo domini* să fie dobândită în virtutea unui act, care să facă să se pară, că acea dobândire e conformă cu dreptul, deși ea, din pricina unei piedici necunoscute de dobânditor, în realitate nu-i conformă cu dreptul.

a) Această piedică poate să provină: α) Din împrejurarea că *tradens* sau nu-i proprietar, sau n'are capacitatea să înstrăineze.

β) Dintr'o împrejurare privitoare la persoana dobânditorului, care d. p. sau nu știe, că lucrul lăsat *legatum* nu-i al testatorului, sau, deși lucrul e al testatorului, nu știe, că *legatum* a fost revocat printr'un codicil, sau lucrul fiind lăsat *legatum* lui Titius, și

find donă persoane cu acest nume, el, fiindcă îl chiamă Titius, crede, ca este acela, căruia i s'a lăsat lucrul. (Dig., 41, *pro legato*, 4 și 9). — γ) Dintr'o împrejurare privitoare la lucrul de dobândit, care d. p. sau e *res inhabilis*, adică e scutit de *usucapiune*. în virtutea rândueleur dreptului pozitiv, sau nu-i *res derelicta*, cum a crezut acel, care l'a luat în posesiune (Dig., 43, *de usurpat.*, 24, Dig., 41, 7, *pro derelicto*, 6). — b) *Usucapientul* trebuie să nu știe, că există o piedică, care-i viciază dobândirea, căci altfel el n'ar mai fi de bună credință. c) Avem atâția *justi tituli* de usucapiune câte acte juridice sunt, pe temeiul cărora se poate face sau *traditio* a lucrului, sau luarea în posesiune a acestuia. Cele mai însemnate din aceste titluri sunt: *Pro emtore*, când am cumpărat un lucru de la cineva, care sau nu era proprietarul lui, sau n'avea capacitatea să'l înstreineze. *Pro donato*, când cineva ni-a dăruit un lucru, care nu era al său. *Pro legato*, când am primit ca *legatum* un lucru, care sau nu era al aceluia, care ni l'a lăsat, sau ni-a fost lăsat în virtutea unei dispozițiuni vicioase. *Pro dote*, când înzestrătorul a dat bărbatului ca zestre un lucru, care nu era al său. *Pro soluto*, când ni sa dat în plată un lucru, care sau era al altuia, sau nu ni era datorit. *Pro noxae dedito*, când robul, care ni-a pricinuit o pagubă, ni este adjudecat în urma procesului intentat contra aceluia, care-l posedă, dar nu era proprietarul lui. În acest caz, chiar dacă știm, că robul nu era al părâtului, adică *chiar dacă nu suntem de bună credință*, totuș putem să dobândim acel rob prin *usucapio*. (Iată și în dreptul lui Justinian un caz de *usucapiune* fără *bona fides*. (Dig., 9, 4, *de noxalibus actionibus*, 28). *Pro herede*, când posedăm lucruri de ale moșten'iei, crezând, că suntem moștenitor. *Pro derelicto*, când facem *apprehensio* a unui lucru lepădat de cineva, care nu era proprietarul lui. *Pro suo*, în toate cazurile, când, pentru un motiv oarecare, luând în posesiune un lucru, credem, că dobândim proprietatea lui. *Pro iudicato*, când am fost puși în posesiunea unui lucru în virtutea unei hotărâri definitive (Cestiunea e foarte controversată. Cf. Maynz, l. c. I, § 113, n. 50, Dernburg, Pandekten, I, § 220, n. 30). — Când am primit un lucru *ex transactione*. — Când ne găsim în posesiunea unui lucru în virtutea unui jurământ decizoriu. — Când am primit un lucru în virtutea unei împărțeli, fie judecătorești, fie de bună voe. — Când într'o *rei vindicatio* s'a făcut o *cessio* de bunăvoie, fie de părât, fie de reclamantul, care primește *litis aestimatio*. — Când am fost trimiși definitiv în posesiune *damni infecti causa*. — d) La început,

actele juridice, ca să poată fi *justi tituli* de usucapiune, trebuiau să fie valabile; mai târziu însă, din vremea împărăției, chiar dacă nu erau valabile, puteau să fie *justi tituli*, d. p. o vânzare făcută de un nebun. (Dig., 41, 3, de *usurpat.*, 13, § 1, Dig., 41, 4, *pro emtore*, 2, § 16). — e) In sfârșit, a fost deajuns și un titlu putativ, adică persoana care vrea să dobândească, să fi putut de bună credință, să fie convinsă că există un act valabil. D. p. Reprezentantul nostru ni spune, că a încheiat *actul* de dobândire pe care-l însărcinase să-l facă, deși aceasta nu era adevărat. (Dig., 41, 4, *pro emtore*, 11).

5. *Tempus.* a) Trebuie continuitatea posesiunii înăuntrul întregului răstimp cerut de dreptul pozitiv și anume vreme de trei ani pentru mișcătoare și vreme sau de 10 ani, sau de 20 de ani pentru nemișcătoare. — Ca să se completeze răstimpul cerut pentru usucapiune, este îngăduită *accessio possessionis* (§ 65, pag. 34) cu deosebiri următoare: a) *Successor per universitatem* continuă posesiunea începută de *auctor* al său (*successio in possessionem*). Deci, dacă *auctor* dobândise posesiunea de bună credință, *successor per universitatem* chiar dacă ar fi de rea credință în clipa în care succedează, poate dobândi prin usucapiune, adică *accessio possessionis* (*successio in possessionem*) se întâmplă; iar dacă *auctor* dobândise posesiunea sau de rea credință, sau pe temeiul unui titlu exclusiv de usucapio, atunci *successor per universitatem*, chiar dacă ar fi de bună credință, nu poate dobândi prin usucapiune. — b) *Successor in singulas res*, dacă e de bună credință și dacă *auctor* al său fusese și el de bună credință și în *condicione usucapiendi*, continuă posesiunea și poate dobândi prin usucapiune, adică *accessio possessionis* se întâmplă. Dacă *successor in singulas res* e de bună credință, însă *auctor* al său fusese de rea credință, el nu continuă posesiunea, ci începe o usucapiune în persoana sa. În sfârșit dacă *successor in singulas res* este de rea credință, chiar dacă *auctor* al său ar fi fost de bună credință, el nu continuă posesiunea și deci nu poate dobândi prin usucapiune. — b) Continuitatea posesiunii înăuntrul răstimpului cerut de dreptul pozitiv nu trebuie să fie întreruptă. Întreruperea se numește *usurpatio*. Acesta e două feluri: Sau *usurpatio naturalis*, sau *usurpatio civilis*. — a) *Usurpatio naturalis* se întâmplă ori de câte ori *usucapiens* pierde posesiunea, conform regulilor știute. (§ 64, pag. 19, B, pag. 22, D, pag. 26, F, pag. 29, H). — b) *Usurpatio civilis* se zice că se întâmplă ori de câte ori se întentează *rei vindicatio* împotriva posesorului. Înșă, în dreptul clasic, *litis contestatio* făcută după ce se inten-

tase *rei vindicatio*, întrerupea numai *longi temporis praescriptio*, iar nu și *usucapio*. Justinian, contopind aceste două instituții, a păstrat regulele dela *usucapio*, adică *rei vindicatio* intentată n'are de efect să întrerupă continuitatea posesiunii.

II. *Efecte*. 1. Usucapiunea ordinară împlinită are de efect, ca să dea dobânditorului proprietatea, astfel cum a exercitat'o în vremea posesiunii lucrului, *tantum praescriptum, quantum possessum*. De aci urmează, că îndrituirea vechiului proprietar este stinsă; căci, după cum știm, nu se poate ca mai multe persoane să aibă fiecare proprietatea întregă a aceluiaș lucru. (§ 66, pag. 52, No. 2) (*condominium plurium in solidum* n'a fost admis de Romani). — Usucapiunea ordinară poate să stingă și servituțiile și ipotecile, care apasă asupra lucrului posedat, în următoarele cazuri: Fiindcă Justinian, după cum vom vedea, a cerut un răstimp sau de 10 ani, sau de 20 ani pentru stingerea servituțiilor și ipotecilor, de aceea usucapiunea ordinară, a mișcătoarelor, împlinită prin trecerea unui răstimp numai de trei ani, nu stinge nici servituțiile și nici ipotecile și deci nu liberează lucrul usucapat de aceste *iura in re*.

G. Usucapiunea extraordinară sau longissimi temporis praescriptio.

I. *Elemente*. Pentru ca să dobândim proprietatea prin usucapiunea extraordinară, se cere întrunirea următoarelor elemente:

1. *Res habilis*. Acesta poate fi și un lucru, care nu-i susceptibil să fie obiect al usucapiunii ordinare (d. p. un lucru de furat). — *Res inhabilis* sunt numai următoarele: a) *Res extra commercium*. b) Nemișcătorul dotal. c) *Peculium adventicium*, atâta vreme cât ține puterea pârintească.

2. *Bona fides* așa după cum am arătat mai sus la usucapiunea ordinară (pag. 115).

3. Posesiunea continuă înlăuntrul unui răstimp de 30 de ani atât pentru mișcătoare, cât și pentru nemișcătoare. — Prin abatere se cere un răstimp de 40 de ani: a) Pentru bunurile (mișcătoare ori nemișcătoare) ale împăratului. b) Pentru nemișcătoarele sau ale bisericilor, sau ale așezămintelor de binefacere. c) Pentru lucrurile în privința cărora părțile au început un proces.

Alte elemente nu se mai cere. Prin urmare posesorul nu trebuie să facă dovada, că a dobândit posesiunea în virtutea unui *justus titulus*. Totuș, acel *qui violenter rem abstulit*, nu poate să invoace usucapiunea extraordinară. (Cod., 7, 39, de *praescr. XXI vel XL annorum*, 8 § 2).

II. *Efecte*. Dacă elementele de mai sus se găsesc întrunite, usucapiunea extraordinară are de efect, ca posesorul, deși n'are nici un titlu, să dobândească proprietatea, ca și prin usucapiunea ordinară. (Cf. F. II, 1 și 2).

H. **Exceptio longissimi temporis**. Posesiunea sau de rea credință, sau violentă, nu poate niciodată să servească de bază pentru dobândirea proprietății. O astfel de posesiune dacă a durat sau 30 de ani, sau 40 de ani (v. mai sus G, I, 3, a, b, c, pag. 118), sau mai multă vreme, dă numai o *exceptio*, cu care se poate paraliză *rei vindicatio*.

§ 78. *Alte chipuri de dobândire a proprietății.*

A. Acel care, *vreme de doi ani*, a cultivat un pământ lăsat nelucrat, *părăginit*, *ager desertus*, și a plătit dările privitoare la acel pământ, dobândește proprietatea lui. — Acest chip de dobândire a proprietății a fost recunoscut printr'o constituție dela sfârșitul veacului IV, pentru ca să se favorizeze agricultura și în aceeasă vreme să se ocrotească și interesele fiscale. (Cod., 11, 58, *de omni agro deserto*, 8). El nu intră în *occupatio*, fiindcă e privitor la *ager desertus*, iar nu la *ager derelictus* și fiindcă acel care vrea să dobândească proprietatea unui astfel de pământ trebuie și să'l cultive și să plătească dările. Mai de grabă se poate spune, că e un fel de usucapiune, care ar putea fi numită *pro deserto*.

B. Coproprietarul unei clădiri, dacă repară această clădire și dacă ceilalți coproprietari nu-i dă înapoi, înăuntrul a patru luni dela cererea sa, cheltuelile făcute cu repararea dimpreună cu o dobândă anuală de 12°/_o, dobândește proprietatea clădirii.

C. Fiscul și publicanii dobândesc deplin drept *commissa*, adică lucrurile, pe care cineva încearcă sau să le importeze, sau să le exporteze fără să plătească fie vama, fie alte dări fiscale (contrabanda).

D. *Missio in possessionem ex secundo decreto damni infecti* (§, 60, pag. 192, No. 4) dă în vechiul drept, numai *possessio ad usucapionem*; iar în dreptul lui Justinian dă lui *missus* toate înditruirile, pe care le avea asupra nemișcătorului acela în potriva căruia fusese încuviințată *missio*, prin urmare, dacă acela era proprietar, *missus* dobânda și el proprietatea nemișcătorului.

E. Copiii dobândesc din plin drept proprietatea asupra unor *lucra nuptialia* ale părinților lor în cazul când aceștia sau se căsătoresc de a doua oară, sau se fac vinovați de adulter.

F. Vânzarea făcută de *fiscus* neproprietar urmată de *traditio*.

dă cumpărătorului proprietatea lucrului vândut (§ 74. pag. 91. A. II. 1. a, α și β).

G. Intrarea într'o *societas omnium bonorum* dă proprietatea de plin drept, fără *traditio*. (Dig. 17, 2, *pro socio*. 1 § 1 și 2).

H. Bisericile și așezămintele de bine facere (*piae causae*), dobândesc fără *traditio* lucrurile sau pe care le-au cumpărat, sau care li-au fost dăruite.

I. *Legata* care au de obiect lucruri de ale testatorului sunt dobândite fără *traditio* de legatar.

J. Pupilul, soția și ostașul, când cu banii lor s'au cumpărat lucruri de tutor, de soț, de un al treilea, dobândesc fără *traditio* proprietatea acelor lucruri. Aceasta e un hatâr deosebit, căci acele persoane, în loc de o simplă creanță, au o *utilis actio ad rem vindicandam*. (Cod., 3, 32, *de rei vindic.*, 8, Cod., 5, 12, *de jure dotium*, 30, Cod., 5, *arbitrium tutelae*, 3).

În toate cazurile, în care proprietatea e strămutată fără *traditio*, se zice, că se întâmpă un *transitus legalis*.

CAPITOLUL III

OCROTIREA PROPRIETĂȚII

§ 79. *Rei vindicatio*

A. **Procedură.** *Rei vindicatio* se intentează la început *per sacramentum*, apoi *per sponsionem* și în sfârșit *per petitoriam formulam*.

I. *Per sacramentum*. 1. *In jure*, adică față de magistrat: a) Se determină obiectul procesului. Pentru aceasta, dacă acel obiect este un lucru mișcător, e adus în față pretorului; însă, dacă el e prea mare etc., e deajuns să se aducă o parte dintrânsul, d. p. o oaie dintr'o turmă, o scândură dintr'o corabie, o bucată dintr'o coloană ș. a. m. d. Dacă lucrul e un nemișcător, d. p. o moșie, un ogor, la început, pretorul și împričinații se duc la fața locului; iar mai pe urmă e de ajuns, ca să se facă numai, că se duc la fața locului și apoi să se întoarcă aducând o parte din acel nemișcător, pregătită de mai înainte și pusă la îndemână, d. p. o brazdă de pământ dintr'un ogor, o cărămidă dintr'o casă, ș. a. m. d. b) După determinarea obiectului procesului amândoi împričinații

trebuie să se facă, să simuleze, că se iau la luptă, *manum conser-tio*, susținând fiecare, că e proprietarul lucrului. Susținerea re-clamantului se numește *vindicatio* și se face astfel: Reclamantul, ținând într'o mână la început o sulită (*hasta*), iar mai pe urmă o vergea (*festuca*), apucă lucrul, d. p. robul, cu cealaltă mână, ros-tește „*hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse aio secun-dum suam causam; sicut dixi, ecce tibi vindictam imposui*“ și în aceiaș vreme atinge robul cu vergeaua. Susținerea pârâtului se numește *contravindicatio* și se face în acelaș chip, pârâtul *eadem-similiter dicebat et faciebat*. c) După ce împricinații făcuseră *vin-dicatio* și *contravindicatio*, pretorul le poruncește să înceteze lupta și să lase lucrul „*mitite ambo hominem*“, „*mitite ambo rem*“. d) Pe urmă reclamantul întreabă pe pârât „*postulo anne dicas, qua ex causa vindicaveris*“, iar pârâtul răspunde „*jus feci sicut vindictam imposui*“. e) După aceasta împricinații fac *sacramentum*. f) Pe urmă, pretorul regulează posesiunea provizorie a lucrului, *vindi-cias dicere*, încredințându-l după aprecierea sa, unuia din împricinați, care dă cauțiune, ca să garanteze înapoierea lui dimpreună cu fruc-tele, *praedes litis et vindiciarum, id est rei et fructuum*, și trimete pe împricinați în *judicium*, ca să fie judecați. (Caius, IV, § 16).

2. În *judicio*, adică în fața judecătorului: a) Fiecare împricinat, trebuie să facă dovada, că *sacramentum* al său este *justum*, și pentru aceasta trebuie să aducă dovezi, că el este proprietar.—b) Judecătorul, pe temeiul dovezilor făcute, hotărăște sau că *sacra-mentum* aceluia, care dovedise proprietatea este *justum*, iar a ace-luia, care n'o dovedise este *injustum*, sau că amândouă *sacra-menta* sunt *injusta*, dacă nici unul din împricinați nu dovedise proprietatea sa. 3. Executarea hotărârei. a) Dacă procesul este câștigat de împricinatul, care are posesiunea provizorie a lucrului, hotărârea se execută foarte ușor. — b) Dar, dacă procesul este câștigat de împricinatul, care n'are posesiunea provizorie, nu se știe sigur în ce chip se execută hotărârea. α) Se susține, că din cele ce spune Caius s'ar părea, că împricinatul, care pierduse procesul, este constrâns să înapoieze lucrul în natură (Caius, IV, § 48). — β) Alții susțin, că executarea hotărârei e asigurată in-direct, dar foarte puternic prin *praedes litis et vindiciarum*. Aceștia se obligaseră, nu alături cu posesorul provizor, ci în locul lui, ca să înapoeze lucrul dimpreună cu fructele, în cazul în care *sacramentum* neposesorului ar fi găsit *justum*; deci, acel care pierde procesul nu-i ținut personal la nimic; dar el va exe-cuta în totdeauna spontan, căci altfel ar pune într'o situație-

foarte serioasă pe *praedes* (sau rude, sau prieteni de ai săi), care, în caz de neînapoierea lucrului și a fructelor, ar fi executați mai strașnic de cât datornicii obicinuiți, și anume prin procedura de executare, care se întrebuintează față de datornicii Statului. (Girard, l. c. (1918), pag. 343). 7) Alții sunt de părere, că dacă posesorul provizoriu nu înapoia lucrul dimpreună cu fructele, dacă el făcuse înapoierea cu neputință, precum și dacă datorea reparații ulterioare din pricina posesiunii provizorie, pretorul pășește la un *arbitrium*, ca să facă o prețeluire accesorie, *arbitrium liti aestimandae*, și condamnă la o sumă de bani pe posesorul provizoriu și pe *praedes litis et vindiciarum*, care apoi erau executați prin *manus injectio*. — 4. Dacă pârâtul nu face *contravindicatio*, ci se mulțumește să tăgăduască numai îndrituirea de proprietate a reclamantului, care făcuse *vindicatio*, acesta biruește fără să mai fie nevoie de proces. — 5. De când au fost plătuite *interdictum uti possidetis* și *interdictum utrobi*, posesiunea provizorie nu mai este regulată arbitrar de pretor, ci prin *intentarea* acelor *interdicta* (Cf. § 65, pag. 36, No. 3). De atunci unul din împricinați e numai reclamant, și anume acel care perduse în posesoriu, iar celălalt, care câștigase în posesor, e numai pârât.

II. *Per sponsionem*. În vremea chiar pe când *legis actiones* erau în vigoare, precum și în vremea procedurii formulare *rei vindicatio* poate fi intentată fără *manum consortio* și fără *sacramentum*, cu ajutorul unui rămășag, *per sponsionem*. 1. *In iure*. a) Împricinații fac o *sponsio praejudicialis* (§ 60, pag. 187, No. 1, b), adică pârâtul făgăduiește reclamantului să-i dea o sumă de bani neînsemnată (care nici nu va fi plătită), dacă acesta, reclamantul, va fi recunoscut proprietar. (Cf. Caius, IV § 93). — b) Dacă posesiunea lucrului nu este contestată, pârâtul rămâne în posesiune, dar odată cu *sponsio*, face și o *stipulatio* prin care făgăduiește reclamantului, că-i va înapoia lucrul împreună cu fructele și garantează această făgăduială printr'un garant solvabil, care se obligă și înlocuiește pe vechiul *praes*; de aceea operația e numită *satisfactio pro praede litis et vindiciarum*, sau *cautio pro praede litis et vindiciarum*. — Dacă posesiunea lucrului este contestată, se intentează sau *uti possidetis*, sau *utrobi*, pentru ca să se decidă, care din împricinați să aibă și să se bucure de posesiunea lucrului. (Cf. Caius, IV, §§ 92 și 93). — 2. *In iudicio*. Judecătorul, pe temeiul dovezilor făcute de reclamant, hotărăște, care din împricinați a câștigat rămășagul, *sponsio*. — 3. Executarea hotărârii. a) Unii susțin, că dacă reclamantul câștigase rămășagul, pârâtul îi dă lucrul dimpreună

cu accesoriile lui, căci altfel atât el, cât și garantul sunt urmăriți pe temeiul stipulațiunii *pro praede litis et vindiciarum*. — b) Alții sunt de părere, că și în acest caz se pășește la un *arbitrium liti aestimandae*, ca și la *interdicta*. (§ 60, pag. 200, No. 2).

4. Din cele de mai sus se vede, că procedura *per sponsionem* în totdeauna e o procedură simplă ; că deci împlicinații nu sunt fiecare și reclamant și pârît, ci unul e reclamant, iar celalt pârît ; că nu amândoi împlicinații trebuie să facă dovadă îndrituirii lor, ci numai reclamantul trebuie să facă aceasta, iar pârîtul n'are de făcut nici o dovadă, și n'are să se teamă de nimic, dacă reclamantul nu va face dovada îndrituirii sale, așa că se poate mărgini să tăgăduiască numai îndrituirea reclamantului. — 5. Dacă pârîtul nu dă *cautio pro praede litis et vindiciarum*, reclamantul capătă dela magistrat *interdictum quem fundum*, prin care se poruncește pârâtului, ca să strămute reclamantului posesiunea, așa că acesta dobândind-o nu mai are nevoie să reclame mai departe și să dovedească îndrituirea sa, ci poate să aștepte, ca potrivnicul său să reclame și să facă dovezile trebuitoare. (Ulpian, *fragm. Vindobonense* II, 6 : „...interdicta quem fundum et quam hereditatem. Nam si fundum... ab aliquo petam, nec lis defendatur, cogitur a me transferre possessionem, sine nunquam possedi, sive antea possedi, deinde amisi possessionem).

III. *Per petitoriam formulam*. 1). Înainte de Justinian. a) Intrebuințarea rămășagului (*sponsio*) ajunsese o formalitate goală, și de aceea în vremea procedurii formulare *rei vindicatio* poate să fie intentată și *per petitoriam formulam* (Caius, IV § 92), adică se poate reclama direct, ca îndrituirea de proprietate să fie recunoscută. Procedura aceasta *per petitoriam formulam* e pomenită pentru întâia oară pe vremea lui Cicero (684 a. U. c.). — b) În ce privește regularea posesiunii provizorii se pășea, ca și în procedura *per sponsionem*. α) Dacă posesiunea lucrului nu-i contestată, pârâtul rămâne în posesiune și, ca să garanteze executarea hotărârii, ce se va rosti, dă *cautio iudicatum solvi* (§ 60, pag. 188, a, β). — Dacă pârâtul nu dă această garanție, reclamantul capătă dela magistrat *interdictum quem fundum* și se întâmplă cele ce am arătat mai sus. — β). Dacă posesiunea lucrului e contestată, se intentează sau *uti possidetis*, sau *utrubi* și acel dintre împlicinați, care va birui în posesor, va căpăta posesiunea lucrului. — c) Judecătorul, în această procedură, se rosteste expres și deadreptul asupra chestiunii proprietății, (iar nu prin inconjur, ca mai înainte, când hotăra, sau care din împlicinați făcuse un *sacramentum jus-*

tum, sau care din ei câştigase rămăşagul). Apoi, formula imputerniceşte pe judecător, ca dintr'o dată să condamne pe pârît la despăgubirea, pe care o datorea, fiindcă nu înapoiase lucrul în așa fel încât reclamantul să fie îndestulat. De aceea, când reclamantul își dovedește reclamația, judecătorul prin hotărîrea sa mai întâi recunoaște îndrituirea de proprietar a reclamantului (*pronuntiatio*) (§ 62, pag. 7, No. VIII). apoi poruncește pârâtului să înapoeze (*restituere*), și pentru cazul în care el nu se va supune poruncei, îl condamnă la o sumă de bani egală cu interesul reclamantului. Prin urmare *acum* nu mai e nevoie, ca după rostirea hotărîrii. să se înceapă un proces accesoriu *arbitrium liti aestimandae*, cum se făcea mai înainte; ci, acest *arbitrium* face parte din procesul principal înjghebat cu *rei vindicatio*. De atunci *rei vindicatio* ajunge *actio arbitraria*. (§. 56, pag. 159, No. 6). — 2) De la Justinian. În vremea sistemului formular *rei vindicatio* putea să fie intentată sau *per sponsonem*, sau *per petitoriam formulam*. a) Dar această din urmă procedură *per petitoriam formulam*, fiind mai simplă, a trebuit să birue pe cealaltă și de aceea să rămână singură pe vremea lui Justinian; ba, mai mult de cât atâta, ea se simplifică, fiindcă procesul nu mai este despărțit *in jure* și *in judicio*. b) Pârâtul rămâne în posesiunea lucrului, fără să mai dea vreo *cautio*. Dar, reclamantul, dacă voește, poate să întrerupă procesul început cu *rei vindicatio* și să înceapă un proces posesor, intentând sau interdictul *uti possidetis*, sau alt interdict, dacă se vor găsi întrunite elementele trebuitoare pentru acest scop. (Dig., 41, 2, *de acquir. vel amit. pos.*, 12 § 1) (§ 64, pag. 20, No. II). — c) Hotărîrea se rosteste expres și fără de înconjur asupra cestiunii proprietății, dar, pe lângă condamnarea la înapoierea lucrului și, în cazul contrar, la despăgubiri, mai cuprinde condamnări la despăgubiri întemeiate pe *obligatia* pârâtului de a repara pagubele pricinuite prin fapta sa. (§ 62, pag. 7, No. VIII). — d) Executarea hotărîrii. Când lucrul reclamat se găsește în puterea pârâtului, și acesta nu vrea să-l înapoeze, reclamantul poate cere, după alegerea sa, sau plata sumei de bani, la care fusese condamnat pârâtul, pentru cazul când nu va înapoi, sau cu ajutorul forței publice, *manu militari*, să se pună în posesiunea lucrului.

B. Obiect. Am văzut, că obiectul proprietății este un lucru corporal, determinat, având o existență individuală, și *in commercio* (§ 68, pag. 64, No. II). Fiindcă *rei vindicatio* servește la ocrotirea proprietății, de aceea și ea nu poate să aibă de obiect decât tot un astfel de lucru. (Dig., 6, 1, *dei rei vindicatione*, 6) Ast-

fel la început se poate reclama prin *rei vindicatio* numai *res Mancipi*, iar nu și *res nec Mancipi* și nici nemișcătoarele provin-
venciale. Mai pe urmă se poate reclama orice lucru corporal, fie
mișcător, fie nemișcător, fie fungibil, fie nefungibil, fie chiar înscri-
suri și documente. (Dig. 28, 3, *testamenta quemadmodum ape-
riantur*, 3). Dar, fiindcă lucrul trebuie să fie individualmente de-
terminat, de aceea: 1. Când avem de a face cu o *res connexa*,
trebuie mai întâi să se intenteze *actio ad exhibendum*, ca să se
despartă lucrul, care îl reclamăm. 2. Când e vorba de lucruri fun-
gibile, se poate reclama, numai dacă nu sunt amestecate cu alte
lucruri de acelaș fel și numai dacă pot fi recunoscute ca ale
noastre (§ 73, pag. 90, No. II). — 3. Când e vorba de o *uni-
versitas facti* (și după părerea lui Paul, dacă reclamantul e pro-
prietar a mai mult decât jumătatea lucrurilor, care alcătuiesc acea
universitas. Dig. 6, 1, *de rei vindic.*, 2) se poate reclama între-
buințându-se vorba, care arată acea *universitas*, d. p. si paret
illum *gregem* actoris esse; dar, dovada proprietății trebuie să se
facă pentru fiecare lucru, din care se alcătuiește *universitas* și ho-
tărîrea va fi privitoare numai la aceste lucruri, iar *capita aliena
non veniunt in restitutione*. (Dig., 6, 1, *de rei vindic.*, 1 § 3, 2,
3, 23 § 5). — 4. Când e vorba de o *universitas juris*, fiindcă obiec-
tul trebuie să fie un lucru corporal, *singula sunt vindicanda*. (Dig.
6, 1, *de rei vindic.*, 56). — 5. Când e vorba de o *pars indivisa*
sau o parte intelectuală, se poate reclama, dacă ea e *pars certa*
(Dig. 6, 1, *de rei vindic.*, 8). Mai mult decât atâta; acel care
dintr'o *justa causa* nu știe partea care i se cuvine, poate intenta
rei vindicatio, dar trebuie ca cel mai târziu în clipa rostirii hotărî-
rii să pună pe judecător în stare să determine obiectul reclamat.
(Caius, IV § 54, Dig., 6, 1, *de rei vindic.*, 76, § 1).

C. Reclamant. Reclamant în *rei vindicatio* este *proprietarul
neposesor*. I. În adevăr, pentru ca o persoană să poată reclama,
știm (§ 56, pag. 153), că trebuie să aibă o îndrituire, și aceasta
să fie vătămată. *Rei vindicatio*, ocrotind proprietatea, pentru ca
să poată fi intentată, trebuie: 1. Ca reclamantul să fie proprie-
tar, fie că e singur proprietar, fie că e coproprietar, în care caz
poate reclama *pro sua parte*. La început trebuie ca el să fie pro-
prietar quiritar. 2. Ca proprietarul să nu mai poată să dispună
de loc de lucrul său; aceasta se întâmplă numai când vătămarea
constă în deposedare: câtă vreme proprietarul nu-i împiedicat
să-și exercite îndrituirea sa de proprietate, nu există o vătă-
mămare, care să-l îndrituiască să intenteze *rei vindicatio*. De aceea,

în regulă generală, proprietarul, care are posesiunea lucrului, nu poate intenta *rei vindicatio* sub cuvânt, că pârîtul îi tăgăduște proprietatea sa. Justinian în *Institutiones* (4, 6, *de actionibus*, § 2) spune, că dela această regulă se face o singură abatere, pe care o va arăta în *Digesta* la locul cuvenit: „Sane uno casu, qui possidet nihilominus actoris partes obtinet, sicut in latioribus digestorum libris opportunius apparebit“. Dar, împăratul nu s'a ținut de cuvânt și în *Digesta* n'a arătat, care e acel *unus casus*. De aci s'a iscat o mare controversă! Invățații au găsit, nu un singur caz, ci mai mult de 20 de cazuri, în care proprietarul, deși posedază, totuși ar putea să intenteze *rei vindicatio*. Dar, până azi, nici unul din acele cazuri, nu e primit de toți. (Cf. Maynz. l. c., I, § 118, n. 38—43, Girard, l. c. (1918), pag. 347, n. 2, Dernburg, Pandekten, I, § 224, n. 9).

II. Temeiul acțiunii fiind proprietatea (fie proprietatea simplă, fie coproprietatea) vătămată în arătatul chip, reclamantul trebuie să facă următoarele două dovezi: 1. Că el este proprietar. a) Pentru aceasta e de ajuns să facă dovadă, că a dobândit proprietatea, nu și că o mai are încă; în adevăr, după cum știm, nașterea sau obârșia unei îndrituirii fiind dovedită, existența ei actuală este presupusă, până ce acel care susține, că ea s'a stins, dovedește stările de fapt, care au produs această stingere (§ 59, pag. 175, No. 1 și 2). La început trebuie să facă dovada, că a dobândit proprietatea printr'un chip de dobândire de al lui *jus civile*. b) În caz de dobândire originară a proprietății dovada este ușoară; reclamantul dovedește *specificatio, usucapio*, etc., prin care a dobândit proprietatea. c) În caz de dobândire derivată dovada este mai grea: Reclamantul trebuie să dovedească mai întâi, că *auctor* al său fusese proprietar, căci numai dacă acesta fusese proprietar, el putuse dobândi proprietatea, *nemo plus juris ad alium transferre potest, quam ipse habet*: apoi trebuie să dovedească mai departe și că autorul autorului era proprietar ș. a. m. d. până ce ajunge la un chip de dobândire originară, *specificatio, usucapio*, etc. De aceea, această dovadă e numită *probatio diabolica*. d) Reclamantul trebuie să fie proprietar în clipa în care s'a făcut *litis contestatio* și în clipa în care se rostește hotărîrea. Dacă la *litis contestatio* nu era proprietar, chiar de ar fi ajuns mai pe urmă, pierde procesul început și trebuie să intenteze o nouă reclamație (§ 60, pag. 185). Dacă reclamantul după *litis contestatio* pierde proprietatea, altfel decât din pricina unei *usucapio* a altuia (§ 56, pag. 164, f), deasemenea pierde procesul.— 2. A doua dovadă, pe

care trebuie s'o facă reclamantul este vătămarea îndrituirii sale. Pentru aceasta el trebuie să dovedească, în general, după cum am arătat, că pârîtul posedază lucrul reclamat. — Pentru ca să poată face mai ușor această dovadă, reclamantul poate să se servească și de *actio ad exhibendum* și de *interrogatio in jure* (§ 59, pag. 177). — Caius sfătuește pe acel, care să crede vătămat și vrea să intenteze *rei vindicatio*, să bage de seamă mai întâi, dacă nu cumva poate să dobândească posesiunea lucrului prin vreun interdict, și în acest caz să intenteze interdictul, *quia longe commodius est. ipsum possidere et adversarium ad onera petitoris compellere, quam alio possidente petere.* (Dig., 6, 1, de *rei vindic.*, 24).

D. **Pârât.** I. Pârât în *rei vindicatio* este posesorul neproprietar. Prin vorba *possessor* se înțelege aici orice persoană, care sau are în realitate lucrul reclamat în mânele sale și astfel, prin posesiunea sa, împiedică pe proprietar să și exercite îndrituirea, sau în chip fictiv e privită, că ar avea acel lucru în mânele sale. Persoanele din categoria întâia se numesc *veri possessores*; iar acelea din categoria a doua se numesc *ficti possessores*.

1. *Veri possessores* sunt de două feluri: a) Sau posesorul juridic, adică acel care are *possessio ad interdicta* (§ 63, pag. 10, No. III, 1). — b) Sau *detentor*, adică acel care are simpla *detentio* (§ 63, pag. 12, No. 2). [Jurisconsultul Pegasus, din vremea lui Vespasian, era de părere, că *rei vindicatio* poate fi intentată numai împotriva posesorilor juridici, iar nu și împotriva detentorilor (Dig. 6, 1, de *rei vindic.*, 9). Inșă dela Ulpian, jurisconsult din vremea Severilor, care era de părere, că *rei vindicatio* poate fi intentată nu numai împotriva posesorului juridic, ci împotriva tuturor acelorora *qui tenent et habent restituendi facultatem* (Dig., 6, 1, de *rei vindic.*, 9 in fine), și detentorii au putut fi pârâți]. Dela Constantin *detentor* poate să scape de *rei vindicatio*, dacă îndată, *statim*, arată pe acela în numele căruia deține, *dominum nominare* (Cod., 3, 19, *ubi rem actio exerceri debet*, 2). (Această operațiune se mai numește și *laudare auctorem suum, auctoris laudatio, auctoris nominatio*). Dacă pârâtul face *auctoris nominatio*, procesul se suspendă și reclamația este adusă la cunoștința lui *auctor*, căruia i se dă un răstimp, ca să se înfățișeze în judecată, și care poate sau să se înfățișeze, sau să nu se înfățișeze; dacă el se înfățișează, *detentor* este scos din proces; dacă nu se înfățișează, judecătorul, după o cercetare sumară a procesului, strămută posesiunea lucrului la reclamant, iar *auctor*, deși își păstrează toate îndrituirile sale, totuș nu le mai poate valorifica, de cât luând rolul de reclamant, adică începând el un non proces.

2. *Ficti possessores*. Dela Justinian, iar nu dela *senatusconsultum Juventianum*, (Cf. Girard, l. c. (1918), pag. 348, n. 3), *ficti possessores* pot fi pârâți. Ei sunt de două feluri: a) *Qui liti se obtulit*. Acesta e acela care, deși n'are lucrul în mânele sale, totuș, *dolo*, ca și cum l'ar avea, sau se oferă singur ca pârât, se înghesuie în proces, sau se lasă să fie reclamat, și face aceasta, pentru ca, de pildă, să dea prilej celui care posedază, ca în cursul procesului să sfârșească o *usucapio* începută. (Dig., 4, 3, *de dolo molo*, 39, Dig. 5, 3, *de heredit.*, *petit.*, 13 § 13, Dig., 6, 1, *de rei vindic.*, 7 și 25). — b) *Qui dolo desiit possidere (qui dolus fecit quominus possideret)*. Acesta la rândul său e de două feluri: α) Acela care, ca să scape de proces, înstreinează lucrul. β) Acela care, știind, că nu-i proprietarul lucrului, știind, că e *praedo*, se despoaie de lucru într'un chip oarecare, d. p. prin lepădare, prin sfărâmare, prin *commixtio*, prin *specificatio* ș. a. În amândouă aceste cazuri *dolus pro possessione est*. [Este foarte controversată cesțiunea, dacă *praedo* poate fi pârât și atunci, când a încetat să posedeze din pricina unei *culpa*, iar nu din pricina unui *dolus*. Pentru afirmativă se invoacă Dig., 5, 3, *de hereditate petitione*, 25 § 2. — Cf. Girard, l. c. (1918) pag. 352, n. 1]. [*Rei vindicatio*, a putut să se intenteze și împotriva posesorilor fictivi, fiindcă și *hereditatis petitio*, care nu-i decât o *hereditatis vindicatio* poate să fie intentată împotriva acelor persoane].

II. Nu e nevoie numai decât, ca pârâtul să posedeze și în clipa când se face *litis contestatio* și în aceea când se rostește hotărârea, ci, spre deosebire de reclamant (pag. 126, II, 1. d), este deajuns, ca el să posedeze în clipa în care se rostește hotărârea (Dig. 6, 1, *de rei vindic.*, 27 § 1). [In adevăr, cesțiunea de a se ști, dacă pârâtul trebuie să restituie lucrul, se cercetează după *pronuntiatio* (cf. mai jos pag.), așa că este deajuns, ca el să aibă *facultatem restituendi* în acea clipă].

III. Reclamantul poate să intenteze *rei vindicatio* după alegerea sa sau împotriva unui *verus possessor*, sau împotriva unui *fictus possessor*. [Dar, trebuie să facem deosebiri următoare: 1) Dacă reclamantul s'a judecat mai întâi cu un *fictus possessor*, el, chiar după ce a obținut plata despăgubirilor la care acesta fusese condamnat, poate să reclame și împotriva lui *verus possessor*; în adevăr, suma la care fusese condamnat *fictus possessor* este o pedeapsă pentru *dolus* al acestuia, așa că el o plătește în numele său propriu, iar nu pentru a descărca pe *verus possessor*, a cărui situație rămâne neschimbată față de reclamant. (Cf. mai jos, E,

I, 1, d, γ, pag. 135). — 2. Dacă reclamantul s'a judecat mai întâiu cu *verus possessor* și a *căpătat* lucrul înapoi, vătămarea îndrituirii sale încetează; deaceea el nu mai poate reclama împotriva nimănui, deci nici împotriva lui *fictus possessor*. — 3. Dacă reclamantul începe procesul cu *fictus possessor*, iar *verus possessor* intervine în acest proces și asigură pe reclamant, că va obține hotărîrea și o va putea executa, *fictus possessor* nu mai poate fi condamnat].

IV. Pârâtul, care tăgăduște posesiunea sa, este condamnat s'o strămute reclamantului, chiar dacă acesta nu dovedește, că lucrul este al său. (Dig., 6, 1, *de rei vindic.*, 80). În acest caz reclamantul nu mai are nevoie să continue procesul și să-și dovedească proprietatea, ci poate să aștepte în liniște, ca adversarul său să ia ofensiva și, dacă are vre-o îndrituire, să și-o valorifice. [Se susține, că și pârâtul care nu se apără, *litem non defendebat*, poate să fie condamnat să strămute posesiunea lucrului la reclamant. Această părere nu se sprijină pe vreun izvor privitor la *rei vindicatio*, ci pe analogia celor ce se întâmplă în alte cazuri, d. p. în *actio confessoria*, *actio negatoria*, *operis novi nuntiatio*, *damnum infectum*, ș. a.

[V. Înainte de Justinian, în ce privește pe *qui liti se obtulit*, Proculianii admiteau, că se poate intentă împotriva lui *rei vindicatio*; iar Sabinianii, că nu se poate intentă decât *actio ex stipulatu*, izvorând din *clausula doli* a cauțiunii *judicatum solvi* (Dig. 6, 1, *de rei vindic.*, 6). Dela Marcellus părerea Sabinianilor a biruit (Dig., 5, 3, *de hereditatis petitione*, 13 § 13). Justinian a rânduit, ca *rei vindicatio* să poată fi intentată împotriva lui *qui liti se obtulit* și a interpolat izvoarele (Dig., 5, 3, *de hered. petit.* 13 § 13 citat, Dig., 6, 1, *de rei vindic.*, 25 și 27) în acest senz. (V. Girard, l. c. (1918), pag. 348. n. 3, No. 2].

E. Scop și efecte. *Rei vindicatio* este o în *rem actio*, care, după cum am arătat (pag. 124), a ajuns o *arbitraria actio*. — Formula sa glăsuște: „*Si paret fundum Capenatem, de quo agitur, ex jure Quiritium Auli Agerii esse, neque is fundus arbitrio tuo Aulo Agerio restitueretur, quanti ea res erit, Numerium Negidium Aulo Agerio condemnato: si non paret absolvito*“. — Ea are de scop mai întâiu recunoașterea îndrituirii de proprietate și apoi, ca o urmare a acestei recunoașteri, încetarea vătămării. (Cf. § 62, pag. 7, No. VIII). Recunoașterea îndrituirii se face, prin aceea că judecătorul în hotărîrea sa spune, că reclamantul este proprietarul lucrului reclamat; această parte a hotărîrii se numește (§ 56, pag. 152), *pronuntiatio*.

Incetarea vătămării se obține, prin aceea că judecătorul poruncește pârâtului să nu mai împiedice pe reclamant să-și exercite îndrituirea, care i-a fost recunoscută, ceiace cuprinde în sine cel puțin restituirea lucrului; însă, fiindcă hotărîrea are efect retroactiv pînă în clipa, în care s'a făcut *litis contestatio* (§ 56, pag. 164, f), deaceia restituirea lucrului trebuie să se facă astfel, încât reclamantul să nu sufere nici o pagubă, adică să se găsească în acea stare, în care s'ar fi găsit, dacă ea s'ar fi făcut în acea clipă; aceasta însemnează, că pârâtul trebuie să restituie lucrul și pe lângă lucru, trebuie să mai dea și *causa rei*, adică să restituie lucrul *cum omni causa* (Dig., 6, 1, *de rei vindic.*, 20); nu e deajuns deci, ca pârâtul să dea numai lucrul înapoi!

Pentru ca *rei vindicatio* să producă aceste efecte, nu-i deajuns, ca ea să fie intentată, ci mai trebuie, ca procesul să fie înjghebat și ca reclamantul să facă dovada, că e proprietar al lucrului reclamat și că proprietatea sa este vătămată.

Pentru ca, înainte de Justinian, procesul să fie înjghebat, trebuie ca în procedura *per sponsionem* pârâtul să dea *cautio pro praede litis et vindiciarum* (pag. 122, II, 1, b), iar în procedura *per petitoriam formulam* să dea *cautio iudicatum solvi* (pag. 123, III, 1, b, α). Inșă, pârâtul nu poate fi silit să înjghebe procesul și să se apere: *In rem actionem pati non compellimur* (Dig., 6, 1, *de rei vindic.*, 80), *invitus nemo cogitur rem defendere* (Dig., 50, 17, *de regulis juris*, 156, pr.); deci procesul nu se poate înjgheba decât cu voia pârâtului. Dacă acesta, în cazurile de mai sus, nu vrea să dea *cautio* cuvenită, fie fiindcă susține, că nu posedează (Dig., 11, 1, *de interrogat. in jure*, 20 § 1), fie din altă pricină, iar reclamantul oferă el acea *cautio*, procesul *nu se înjghebează*, ci posesiunea lucrului e strămutată la reclamant: α) Când e vorba de lucruri nemișcătoare, această strămutare se face, după cum am văzut (pag. 123, No. II, 5 și No. III, 1, b, α in fine), prin *interdictum quem fundum*. β) Când e vorba de lucruri mișcătoare și acestea sau sunt în fața magistratului, (*in jure*), sau sunt aduse prin *actio ad exhibendum*, strămutarea posesiunii se face printr-o încuviințare, pe care magistratul o dă reclamantului, ca să ia lucrul, *rem duci vel ferri* (Dig., 2, 3, *si quis jus ducenti*, 1 § 1). Dacă pârâtul recunoaște expres că posedează, precum și dacă el recunoaște aceasta tacit, dând *cautio* cuvenită în cazurile de mai sus, procesul se *înjghebează*. — Dela Justinian, procesul se înjghebează, fără ca pârâtul să dea *cautio iudicatum solvi*, căci, după cum am văzut (pag. 124, No. 2, b), el nu mai este obligat

să dea această *cautio*; deci, nu se mai poate întâmpla cazul, ca pârâtul să recunoască tacit sau implicit, că posedază.

Pentru ca reclamantul să facă dovada, că este proprietar al lucrului, este de ajuns, dar foarte greu, ca el, după cum am văzut (pag. 126, II, 1, a, b, c), să dovedească în ce chip a dobândit proprietatea.

Pentru ca reclamantul să facă dovada, că proprietatea sa este vătămată, trebuie, ca el să dovedească, sau că pârâtul posedază în realitate, sau că acesta, în chip fictiv e privit, că posedază; și pentru ca să-i fie mai ușor să facă această dovadă, el poate, după cum am văzut (pag. 126, II, 2), să se servească de *actio ad exhibendum* (Dig., 44, 7, de *obligat. et actionibus*, 25) și de *interrogatio in jure* (Cf. Dig., 11, 1, de *interrogat. in jure*, 20 § 1 și 9 § 6, Dig., 6, 1, de *rei vindic.*, 36, pr.).

Înainte de Justinian, în cazul în care procesul s'a înjghebat (V. mai sus), adică în cazul în care pârâtul sau a recunoscut expres, că posedază, sau a recunoscut aceasta tacit, dând *cautio* cuvenită, reclamantul nu mai are nevoie să facă dovada unui fapt câștigat pentru proces. [Ba, unii Proculiani mergeau atât de departe, încât nu îngăduiau pârâtului, ca el să facă dovada contrară. Dar, părerea care a biruit, a fost, că pârâtul poate să facă dovada, că a încetat să posedeze după *litis contestatio* și că, în epoca (pag. 129, No. V) în care *rei vindicatio* nu era dată împotriva lui *qui liti se obtulit*, acesta să facă dovada, că nu posedă în clipa, în care s'a făcut *litis contestatio* (V. Girard, l. c. (1918), pag. 349 n. 1).] — Dela Justinian, dacă pârâtul nu recunoaște expres că posedază, reclamantul trebuie să dovedească aceasta.

Dacă, înainte de a se intenta *rei vindicatio*, se intentase sau *uti possidetis*, sau *utrubi* pentru regularea posesiunii provizorii, (§ 65, pag. 36, No. 3 și 4, § 79, A, I, 5, pag. 122, A, II, 1, b în fine, pag. 122, A, III, 1, b, §, pag. 123), reclamantul nu mai are nevoie să facă dovada, că pârâtul posedază.

Când procesul a fost înjghebat și când s'au făcut cele două dovezi de mai sus, judecătorul hotărăște în următorul chip: Mai întâiu prin *pronuntiatio* recunoaște îndrituirea de proprietate a reclamantului. În procedura *per sacramentum* și în cea *per sponsonem* această *pronuntiatio* este un adevărat *praejudicium*; în procedura *per petitoriam formulam* ea este un fel de *praejudicium*. (Cf. § 56, pag. 162, No. 16). — Pe urmă, judecătorul poruncește pârâtului să restituie lucrul, p. c. și *causa rei*.

I. Restituirea lucrului.

1. Chiar dacă în procedura *per sacramentum* s'ar fi putut ca pârâtul să fie condamnat să restituie lucrul în natură (pag. 121, No. 2, b, α), aceasta nu se mai putea face în vremea procedurii formulare, când, după cum știm, orice condamnare trebuie să fie bănească. Dar, și în această vreme, fiindcă *rei vindicatio* e o *arbitraria actio*, se putea ajunge la restituirea lucrului în natură în alt chip și anume: Fiindcă formula glăsuia „*nisi restituat, quanti ea res est, tantam pecuniam Numerium Negidium Aulo Agerio condemnato*”, judecătorul n'avea decât, ca, în caz de nerestituire a lucrului, să condamne pe pârât la o sumă foarte mare de bani, așa încât acesta, știind ce-l așteaptă, dacă nu va restitui, ca să preîntâmpine condamnarea la acea sumă mare de bani, să se grăbească dela sine să restituie lucrul. De aceea se păsea astfel: Judecătorul porunceă pârâtului, ca înlăuntrul unui răstimp anumit, să restituie lucrul în așa chip încât reclamantul să fie pe deplin îndestulat. Pârâtul putea sau să se supună acestei porunci, sau să nu se supună.

a) Dacă el se supune, trebuie ca înlăuntrul răstimpului fixat să restituie lucrul acolo, unde se afla când se făcuse *litis contestatio* (Dig. 6, 1, *de rei vindic.*, 10, 11 și 12).

α) În dreptul vechiu, cele mai adesea ori, pentru ca pârâtul să împlinească obligația de restituire, era deajuns să facă predarea materială a lucrului, *traditio*. Dar, uneori, fiindcă pe atunci *traditio* nu strămută în totdeauna proprietatea, el mai trebuia să strămute înapoi proprietatea, *dominium*, sau prin *mancipatio*, sau prin *in jure cessio*; aceasta se întâmplă, când pârâtul avea de restituit o *res mancipi*, pe care o dobândise printr'o *usucapio* împlinită în cursul procesului. (Dig., 6, 1, *de rei vindic.*, 18 și 45) (Cf. Girard, l. c. (1918) pag. 351, n. 1).

β) În dreptul nou, pentru ca pârâtul să împlinească obligația de restituire, era deajuns întotdeauna predarea materială a lucrului, *traditio*, căci aceasta avea acum de efect strămutarea proprietății; însă, fiindcă lucrul nu fusese restituit în clipa în care se făcuse *litis contestatio* și fiindcă din această pricină sau rezultase pagube, pe care reclamantul nu le cunoștea, sau putea să rezulte pagube în viitor, de aceea judecătorul obligă pe pârât să dea *cautio doli*, ca să garanteze pe reclamant de acele pagube. (Dig., 6, 1, *de rei vindic.*, 18).

γ) Când pârâtul se supunea poruncei judecătorului și restituia lucrul, procesul se sfârșea cu *absolutio* a sa; în adevăr, întrucât *condemnatio* din formulă era condițională, *nisi restituat*, el nu putea fi condamnat. Deci, în acest caz hotărîrea cuprindea sau numai

o *pronuntiatio* și o *absolutio* a pârâtului, sau, pe lângă acestea și o obligare a pârâtului de a da *cautio doli*.

b) Dacă pârâtul nu se supune poruncii de restituire, adică dacă sau nu restituia lucrul de loc, sau nu-l restituia așa, ca reclamantul să fie deplin îndestulat, reclamantul cerea judecătorului, ca să-l condamne la o sumă de bani egală cu valoarea pagubei, pe care i-o pricinuisse prin nerestituire, adică la *quantum res est*, la *aestimatio litis*. Pentru a face această *aestimatio litis*, judecătorul trebuia să țină seamă de următoarele deosebiri:

a) *Inainte de litis contestatio*, lucrul sau ajunsese să nu mai poată fi restituit (d. p. pierise, fusese înstreinat), sau suferise stricăciuni. În acest caz, *bonae fidei possessor* nu-i răspunzător nici de *culpa* și nici de *casus*, și deci nu poate fi condamnat la nici o despăgubire. În adevăr, dacă lucrul ajunsese să nu mai poată fi restituit, *bonae fidei possessor*, ne mai fiind posesor, nu poate fi nici pârât măcar; iar dacă lucrul suferise stricăciuni, *bonae fidei possessor* e numai dator să-l restituie în starea, în care se găsea, căci el se poate apăra, zicând, că a crezut, că lucrul e al său și deci, că poate face cu el ori ce voia, *quasi rem suam neglexit*. — *Malae fidei possessor*, dacă dobândise posesiunea lucrului sau prin violență (tâlhărie), sau prin furt, este răspunzător și de *culpa* și de *casus*, fiindcă în aceste două cazuri e privit, ca fiind totdeauna *in mora*, în întârziere, *semper enim moram fur facere videtur*, și deci poate fi condamnat la despăgubiri potrivit regulilor generale și pentru nerestituirea lucrului și pentru stricăciunile suferite de acesta. (Cf. Vol. II, § 109, pag. 41 și urm.). În cazurile în care *malae fidei possessor* dobândise posesiunea altfel decât prin violență, ori prin furt, chestiunea, dacă el e răspunzător și de *culpa* și de *casus* e controversată. Părerea cea mai nouă este, că el nu-i răspunzător și deci nu poate fi condamnat la despăgubiri. (Cf. Girard, l. c. (1918), pag. 352, n. 1; Maynz, l. c. I, § 119, n. 16).

β) *După ce s'a făcut litis contestatio*, lucrul ajunsese să nu mai poată fi restituit sau din pricina unui *casus*, sau din pricina unei fapte, fie *dolus*, fie *culpa* a pârâtului, sau *ex necessitate*.

Ipoieza întâia. Imposibilitatea de restituire a lucrului fusese pricinuită de un *casus*. Când acea imposibilitate se întâmplase înainte de *pronuntiatio*: *Bonae fidei possessor* nu-i răspunzător de nimic, căci el nu-i puse în întârziere prin *litis contestatio* (Dig., 5, 3, de *heredit. petit.*, 40, pr.) și deci nu poate fi condamnat. *Malae fidei possessor* este răspunzător, căci el este pus în întârziere prin *litis contestatio*, și va trebui deci să plătească des-

păgubiri, potrivit regulilor generale (Cf. Vol. II, § 109, pag. 41 și urm.) și va fi condamnat; el nu scapă de această răspundere decât dovedind, că lucrul ar fi pierit și la proprietarul reclamant; însă, dacă acesta la rândul său va dovedi, că în cazul în care lucrul i-ar fi fost restituit mai de grabă, ar fi putut sau să preîntâmpine paguba, sau s'o înlătureze, d. p. vânzând lucrul, *malae fidei possessor* va rămânea răspunzător (Dig. 6, 1, *de rei vindic.*, 15, § 3, Dig., 4, 2, *quod metus causa*, 14 § 11, Dig. 5, 3, *de heredit. petit.*, 20 § 21 și 40, pr.). — Când acea imposibilitate de restituire se întâmplase nu numai după *litis contestatio*, ci și după *pronuntiatio*: *Bonae fidei possessor* este răspunzător, fiindcă *pronuntiatio* are de efect să-l pună în întârziere; iar *malae fidei possessor* este deasemenea răspunzător, fiindcă el era pus în întârziere încă dela *litis contestatio*; deci amândoi trebuie să plătească despăgubiri, potrivit regulilor precedente privitoare pe *malae fidei possessor* (Dig. 6, 1, *de rei vindic.*, 15 § 3 și 17 § 1) și vor fi condamnați.

Ipoteza a doua. Imposibilitatea de restituire a lucrului fusese pricinuită sau de *dolus* al pârâtului, sau de *culpa* lui. În amândouă aceste cazuri și *bonae fidei possessor* și *malae fidei possessor* sunt răspunzători și deci trebuie să plătească despăgubiri potrivit regulilor generale (Cf. Vol. II, § 109, pag. 41 și urm.) și vor fi condamnați.

Ipoteza a treia. Imposibilitatea de restituire fusese pricinuită *ex necessitate*. Avem de a face cu această ipoteză, când pârâtul a înstreinat lucrul de nevoie, d. p. sau pentru ca să nu se strice (să nu putrezească ș. a.), sau pentru ca să se supună poruncii autorității (Dig. 6, 1, *de rei vindic.*, 15 § 1 și 2). În acest caz orice pârât, fie *bonae fidei possessor*, fie *malae fidei possessor*, este răspunzător numai de prețul pe care l-a primit din vânzare și va fi condamnat.

c) Dacă pârâtul voește să se supună porunci de restituire, dar fără de *culpa* sa, nu poate să restituie lucrul *acum*, nu-i răspunzător de nimic și poate să preîntâmpine condamnarea sa, dând *cautio* că va restitui *mai târziu*.

d) În cazurile de mai sus, când pârâtul, fiindcă nu restituie lucrul, trebuie să fie condamnat la despăgubiri, la *aestimatio litis*, aceasta se prețuește în chipul următor:

a) Când pârâtul e de bună credință și e vinovat numai de *culpa*, prețuirea *despăgubirilor* se face de judecător în înțelegere cu împricinății. În acest caz, pârâtul, plătind *aestimatio*, e îndrituit să ceară, ca reclamantul să-i cedeze toate îndrituirile și acțiunile pri-

vitoare la lucrul reclamat; iar reclamantul e dator să facă acea cesiune, de oarece primirea acelei *aestimatio* de către el e privită, ca echivalând sau cu o tranzacțiune, sau cu o vânzare; totuși reclamantul nu-i dator să garanteze acea cesiune.

β) Când pârâtul e de rea credință și vinovat de *culpa*, precum și când pârâtul, fie de bună credință, fie de rea credință, este vinovat de *dolus*, reclamantul e îndrituit, ca prin jurământ, *in litem jurare*, să prețuiască *întinderea pagubelor* (§ 59, pag. 179). În acest caz pârâtul, drept pedeapsă pentru reaua sa credință, nu-i îndrituit să ceară dela reclamant nici o cesiune și nici o prestațiune în schimbul despăgubirilor plătite. (Dig. 6, 1, *de rei vindic.*, 68, 69, 70 și 71).

γ) Când pârâtul este un *fictus possessor*, prețuirea despăgubirilor se face potrivit regulilor precedente de sub β, și *fictus possessor* nu e îndrituit să ceară dela reclamant nici cesiunea îndrituirilor și acțiunilor acestuia privitoare la lucru și nici vre-o prestațiune în schimbul despăgubirilor plătite. De aceea reclamantul, chiar după ce a obținut plata despăgubirilor de la *fictus possessor*, poate să reclame împotriva lui *verus possessor*. (V. mai sus D, III, 1, pag. 128).

δ) Când lucrul fusese înstreinat *ex necessitate* de pârât, valoarea despăgubirilor este egală cu prețul, pe care acesta l-a primit din vânzare (vezi mai sus b, β, ipoteza a treia, pag. 134).

e) În cazul în care după ce s'a făcut *litis contestatio*, lucrul suferise stricăciuni, se aplica pe cât este cu putință regulile de mai sus (b, β, și d, α, β, γ) (Dig. 6, 1, *de rei vindic.*, 13 și 14).

2. În vremea lui Justinian, dacă pârâtul avea lucrul în mânele sale și nu voea să-l restituie, reclamantul poate, după cum am văzut (A, III, 2, d, pag. 124), sau să ceară condamnarea pârâtului la *litis aestimatio* potrivit regulilor de mai sus, sau să ceară forța publică, *manus militaris*, și cu ajutorul acesteia să ia lucrul înapoi. — Când înainte de *litis contestatio* lucrul suferise stricăciuni, se admite, că posesorul de rea credință este răspunzător de *culpa*. (Cf. Girard, l. c. (1918), pag. 354, n. 2). În celelalte privințe se aplică tot de regulile de mai sus (2, a, β, b, β, c, d, e).

II. *Causa rei*. Am spus, că pârâtul trebuie să restituie nu numai lucrul, ci și *causa rei*. Prin *Causa rei* se înțelege tot ceea ce s'a împreunat cu lucrul, precum și tot ceea ce acesta a produs. (Dig. 6, 1, *de rei vindic.*, 20: „*et causa rei restituitur, id est ut omne habeat petitor, quod habiturus foret, si eo tempore, quo iudicium accipiebatur, restitutus illi homo fuisset*“). În ceea ce lucrul a produs

întra și fructele lui, atât cele naturale, cât și acele civile. Obligația pârâtului de a restitui fructele, a fost cărmuită de regulile următoare:

1. *In dreptul vechiu.* a) In ce privește fructele produse de lucru înainte de *litis contestatio*: α) *Malae fidei possessor* trebuie să restituie numai *fructus percepti*. β) *Bonae fidei possessor* nu trebuie să restituie nimic. — b) In ce privește fructele produse după ce s'a făcut *litis contestatio*: Atât *malae fidei possessor*, cât și *bonae fidei possessor* trebuie să restituie și *fructus percepti* și *fructus percipiendi* (§ 31, pag. 81), și dacă nu le restituie în natură, trebuie să plătească valoarea lor îndoită. (Festus, V^o *Vindiciae*. Cf. Girard, l. c. (1918), pag. 352, n. 2 in fine).

2. *In dreptul clasic și înainte de Justinian.* a) In ce privește fructele produse înainte de *litis contestatio*: α) *Malae fidei possessor* trebuie (din vremea lui Valentinian și Valens, 369 d. Ch.) să restituie nu numai *fructus percepti*, ca în dreptul vechiu, ci și *fructus percipiendi*; ba încă trebuie să restituie de două ori pe atâta fructe cât percepușe, și câte putea să perceapă. (Cod. Theodosian, 4, 18, *de fructibus*, 1). β) *Bonae fidei possessor* nu trebuie să restituie nimic. — b) In ce privește fructele produse după ce s'a făcut *litis contestatio*: α) *Malae fidei possessor* trebuie să restituie de două ori pe atâtea *fructus percepti*, și *fructus percipiendi*; apoi trebuie să restituie fructele, pe care el nu le putea obține, dar pe care *dominus* le-ar fi putut obține. (Dig., 6, 1, *de rei vindic.*, 62, § 1). (d. p. reclamantul, un geambaș de cai, putea să închirieze calul reclamat, pe când pârâtului, un senator, ori un cavaler, nu-i da mâna să facă astfel de afaceri), precum și fructele, care s'ar fi putut percepe după peirea lucrului. (Dig., 6, 1, *de rei vindic.*, 17 § 1, 33 și 79). β) *Bonae fidei possessor* trebuie să restituie îndoit *fructus percepti* și *fructus percipiendi*. — c) Din cele de mai sus se vede, că și după *litis contestatio* situația lui *bonae fidei possessor* e deosebită de aceea a lui *malae fidei possessor*; deci e greșit să se spună, că după *litis contestatio* posesorul de bună credință este asimilat cu acel de rea credință, deși chiar unele izvoare ale noastre se rostesc în acest chip. (Dig., 5, 3, *de heredit. petit.*, 25 § 7). — d) Orice pârât (fie de bună credință, fie de rea credință), care trebuie să restituie fructele, e îndrituit să pună în socoteală, adică să scadă toate cheltuelile, *impensae*, făcute cu producerea lor. (Dig., 22, 1, *de usuris*, 46, Cod., 7, 51, *de fructibus et litium expensis*, 1).

3. *In vremea lui Justinian.* a) In ce privește fructele pro-

duse înainte de *litis contestatio* : a) *Malae fidei possessor* trebuie să restituie *fructus percepti* și *fructus percipiendi* ; însă el nu mai este obligat să restituie de două ori pe atâtea fructe câte percepușe și câte putuse să perceapă. (Cod., 7, 51, *de fructibus*, 2. — β) *Bonae fidei possessor* trebuie să restituie *fructus exstantes*, dar nu și *fructus consumpti* și nici *fructus percipiendi*. (Cf. § 75, D, II, pag. 103). — b) În ce privește fructele produse după ce s'a făcut *litis contestatio* : Se aplică regulile de mai sus, (2, b, α și β, c și d.) cu deosebirea, că ori ce pârât trebuie să restituie numai atâtea fructe, cât a perceput, ori câte putuse să perceapă, iar nu de două ori pe atâtea. (Cod., 7, 51, *de fructibus*, 2).

4. Proprietarul, care prin *rei vindicatio* nu ceruse și fructele lucrului, nu le mai putea cere pe urmă, fiindcă nu are nici un mijloc pentru aceasta, afară numai dacă reaua credință a pârâtului nu dă naștere vreunei *in personam actio* pentru fructe, în care caz proprietarul poate prin această *actio* să ceară fructe și mai pe urmă, dar numai *fructus percepti*.

III. Reclamantul poate să obțină condamnarea pârâtului la despăgubirile de mai sus (I și II), numai în marginile interesului său. Deci : 1. Dacă el a fost îndestulat deplin de *verus possessor*, nu mai poate reclama pe *fictus possessor*. (Cf. D, III, 2, pag. 129). 2. Nudul proprietar nu poate reclama nici un fel de fructe. (Dig., 6, 1, *de rei vindicatione*, 33 in fine, 34 și 35).

IV. Când judecătorul condamnă pe pârât la despăgubiri pentru nerestituirea lucrului *cum omni causa*, hotărârea cuprinde *pronuntiatio* și *condemnatio*. Dar, dacă reclamantul nu dovedește că pârâtul posedază (fie în realitate, fie fictiv), hotărârea cuprinde numai *absolutio* fără de *pronuntiatio*. Insfârșit se poate ca procesul să se oprească și la *pronuntiatio*.

F. Mijloacele de apărare ale pârâtului. Pârâtul se poate apăra, dar nu în totdeauna. Astfel, nu este îngăduit pârâtului să se apere când procesul nu se înjghebează, fiindcă el nu dă *cautio* convenită (pag 130). În celelalte cazuri pârâtul se poate apăra, dar nu este silit s'o facă. Dacă pârâtul voește să se apere, el poate face aceasta în două feluri : Sau tăgăduind temeiul reclamației, sau sprijinindu-se pe o stare de fapt de sine stătătoare, care paralizează reclamația (§. 57, pag. 171, No. 1 și 2).

I. *Tăgăduirea temeiului reclamației.* Temeiul reclamației poate fi tăgăduit de pârât deasemenea în două feluri : Sau prin tăgăduirea proprietății reclamantului, sau prin tăgăduirea vătămării îndrituirii acestuia.

1. *Tăgăduirea proprietății*. Proprietatea reclamantului poate fi tăgăduită în trei feluri:

a) Prin *litis contestatio negativa*, adică pârâțul tăgăduiește pur și simplu, că reclamantul este proprietar. În acest caz reclamantul trebuie să facă dovada, că a dobândit proprietatea în mod legal. (§. 59, pag. 175, No. 1). Dacă reclamantul nu face această dovadă, el perde procesul, chiar dacă pârâțul n'ar fi îndrituit de loc să posedeze. (Instit., 4, 15, *de interdictis*, §. 4, Cod., 2, 1, *de edendo*, 4, în fine, Cod., 3, 32, *de rei vindic.*, 28, Cod., 4, 19, *de probationibus*, 2).

b) Prin susținerea pârâțului, că e proprietar. În acest caz tot reclamantul trebuie să facă dovada, că a dobândit proprietatea în mod legal; căci, pârâțul, susținând, că el este proprietar, implicit tăgăduiește, că reclamantul este proprietar. — Acest mijloc de apărare este numit de unii *exceptio dominii*. Dar pe nedrept îi se dă acest nume. În adevăr, prin *exceptio*, după cum știm, nu se tăgăduiește îndrituirea reclamantului, ci se invoacă o stare de fapt de sine stătătoare, care paralizează reclamația; apoi, dacă acel mijloc de apărare ar fi o *exceptio*, ar trebui, ca acel care-l invoacă, adică pârâțul, să-l dovedească, (§. 57, pag. 172, No. 2 și §. 59, pag. 175), pe când în cazul nostru pârâțul nu trebuie să facă nici o dovadă.

c) Prin tăgăduirea existenței actuale a proprietății, adică, după ce reclamantul face dovada, că a dobândit proprietatea, pârâțul susține, că ea nu mai are ființă acum, căci s'a stins și deci reclamantul a pierdut-o. În acest caz pârâțul trebuie să dovedească stările de fapt, care au avut de efect să stângă acea proprietate. (§. 59, pag. 175, No. 2). Dar, dacă pârâțul ajunsese proprietar printr'o *usucapio* împlinită în cursul procesului, aceasta nu-i va servi la nimic, căci, din pricina efectului retroactiv al hotărârii, el trebuie să dea înapoi lucrul.

2. *Tăgăduirea vătămării*. Vătămarea îndrituirii de proprietate poate fi tăgăduită de pârâț prin susținerea lui, că nu posedează. Fiindcă, în cazul în care procesul este înjghebat, pârâțul, după cum am văzut, (pag. 130), este privit, că implicit a recunoscut, că posedează, de aceia se pune întrebarea, dacă se mai poate îngădui unui alt fel de pârâț, să facă dovada contrară, adică să dovedească, sau că după ce s'a făcut *litis contestatio* a încetat să posedeze, sau că (în vremea de la început, când el, fiind o persoană *qui liti se obtulit*, trebuie să fie absolvit în *rei vindicatio* și nu poate fi condamnat decât într'o *actio ex stipulatu* izvorând

din *clausula doli* a cauțiunii *judicatum solvi*) nu posedă în clipa în care s'a făcut *litis contestatio*. Se pare, că unii Proculiani erau de părere, ca în aceste cazuri să nu se îngăduie pârâtului să facă acele dovezi. Dar părerea contrară a fost aceea, care a biruit; deci se poate îngădui pârâtului să facă acele dovezi. (Dig., 6, 1, *de rei vindic.* 27 §. 1). (V pag. 131).

II. *Sprîjinirea pe fapte de sine stătătoare*. Pârâtul, fără să tăgăduască temeiul reclamațiunii, poate din vremea procedurii formulare, să paralizeze reclamația, opunând diferite *exceptiones* (Dig., 44, 4 *de doli exceptione*, 2 §§ 3 și 5) și anume:

1. *Exceptio temporalis* de 30 ori de 40 ani, adică *praescriptio* (§ 56, pag. 168, No. 6).

2. *Exceptio rei iudicatae* (§ 60, pag. 181 și urm.).

3. *Exceptiones* asemănătoare cu *exceptio rei iudicatae* și anume:

a) *Exceptio* întemeiată pe o mărturisire.

b) *Exceptio* întemeiată pe un jurământ.

c) *Exceptio* întemeiată pe o tranzacțiune.

4. *Exceptio* întemeiată pe lipsa de interes a reclamantului, adică sau că reclamantul n'are interes să reclame de loc, sau n'are interes să reclame atât, cât a reclamat. În cazul întâi pârâtul reușește să fie absolvit. D. p. Dacă reclamantul, după ce s'a judecat cu un *verus possessor* și a fost îndestulat, pe urmă reclamă împotriva unui *fictus possessor*, acesta poate să-i opună lipsa totală de interes (E, III, 1, pag. 136). În cazul al doilea pârâtul reușește să se micșoreze câtimea condamnării. D. p. Dacă reclamantul este un nud proprietar, pârâtul poate să i opună lipsa parțială de interes și nu va fi condamnat să restituie și fructele (E, III, 2 pag. 136).

5. *Exceptio* întemeiată sau pe un *jus in re*, și anume *exceptio hypothecaria*, *exceptio ususfructus* (Cod., 4, 24, *de pignoratitia actione*, 10), sau pe o îndrituire de obligațiune izvorând d. p. dintr'un contract de închiriere, dintr'un contract de *commodatum* (Dig., 41, 2, *de adquir. vel amit. pos.*, 20), în virtutea cărora el, pârâtul, are *jus retentionis*, poate să oprească lucrul și să nu l restituie. — Însă, pârâtul, care a început prin a tăgădui proprietatea reclamantului, silindu-l astfel pe acesta să-și dovedească proprietatea, nu mai poate pe urmă să se apere invocând vreuna din aceste *exceptiones*, ci trebuie să restituie lucrul; iar ca să-și valorifice sau *jus in re* al său, sau îndrituirea sa de obligație, nu-i rămâne decât să ia mai pe urmă rolul de reclamant și să înceapă un nou proces. (Novella, 18, cap 10).

6. *Exceptio* întemeiată pe imposibilitatea de restituire a lu-

crului. Această *exceptio* poate fi invocată numai de pârâtul de bunăcredință și numai în cazul în care acea imposibilitate a fost pricinuită fără de vina unui astfel de pârât. — În acest caz însă, se poate, ca pârâtul să fie obligat, ca să dea *cautio*, că va restitui, când restituirea va fi cu puțință de făcut, și ca să cedeze reclamantului îndrituirile și acțiunile, pe cari le-ar fi dobândit în ce privește lucrul. — În cazul în care cineva e dat în judecată pe rând de doi reclamânți prin *rei vindicatio*, el, în procesul de al doilea, nu poate cere amânarea judecății, până ce se va judeca în procesul dintâi; ci, procesele se judecă separat și dacă el va fi restituit lucrul, fiindcă fusese condamnat la aceasta în procesul dintâiu, deabia atunci va putea să invoace imposibilitatea de restituire. În astfel de cazuri însă judecătorul e dator, ca în procesul dintâi să nu condamne pe pârât la restituirea lucrului, decât obligând pe reclamant, ca să dea *cautio*, prin care să-l garanteze pentru cazul în care și reclamantul de al doilea ar câștiga procesul. (Dig., 6, 1, *de rei vindic.*, 57 și 58).

7. *Exceptio* întemeiată pe obligațiile, pe care pârâtul din pricina posesiunii lucrului și le-a luat față de alte persoane. În acest caz reclamantul trebuie să dea *cautio* pârâtului, ca să-l garanteze de urmările acelor obligații. (Dig., 6, 1, *de rei vindic.*, 19 și 57), iar până atunci pârâtul are *jus retentionis*.

8. *Exceptio* întemeiată pe condamnarea la *aestimatio litis*. Pârâtul de bunăcredință, care, din pricina nerestituirii lucrului, e condamnat să plătească *aestimatio litis*, e îndrituit, ca să ceară în schimb să i se cedeze *rei vindicatio*, și ca să nu plătească *aestimatio litis*, până ce nu i se va face acea cesiune.

9. *Exceptio* întemeiată pe *impensae* făcute. Se pare, că regulele privitoare la *impensae* s'au dezvoltat pentru întâia oară cu prilejul obligației bărbatului de a restitui zestrea. Înainte de Hadrian acele regule au fost transplantate la *rei vindicatio*: Pârâtul nu poate cere despăgubiri pentru *impensae* făcute cu dobândirea lucrului. (Cod., 3, 32, *de rei vindic.*, 3 și 23, Cod., 3, 19 *ubi in rem actio*, 1, Cod., 6, 2, *de furtis*, 2, Cod., 8, 45, *de evictionibus*, 16, Cf. Cod., 5, 71, *de praediis et aliis rebus minorum*, 14 și 16). Deasemenea pârâtul nu poate cere despăgubiri pentru *impensae* făcute, ca lucrul să producă fructe; căci, dacă nu s'ar fi produs acele fructe, tot nu câștigă nimic. (Dig., 25, 1, *de impensis* 3 § 1 și 16). — În ce privește celelalte *impensae* pârâtul nu are nici o *actio* (Dig., 12, 6, *de condict. indel.* 33), dar, dacă se găsește în posesiunea lucrului, are o *exceptio* și anume o *exceptio doli*, cu ajutorul căreia poate:

valorifică *jus retentionis* (Caius 2 § 76, Dig., 6, 1, *de rei vindic.*, 27 § 5) cu deosebiriile următoare:

a) *Impensae necessariae* (§ 30 pag. 80). Afară de hoț, ori și care alt pârât, fie de bună credință, fie chiar de rea credință, e îndrituit să ceară despăgubiri pentru *impensae necessariae* (și dacă are lucrul în mânele sale, se bucură de *jus retentionis* până ce va fi despăgubit). (Cf. § 73, pag. 85, c) (Cod., 3, 32, *de rei vindic.*, 5, Cod., 8, 51 (52), *de infantibus expositis*, 1).

b) *Impensae utiles* (§ 30 pag. 80). Ori și care pârât are *jus tollendi*, adică e îndrituit să ia, să ridice îmbunătățirile făcute, dacă poate face aceasta, fără să strice lucrul; însă reclamantul se poate împotrivi la luarea lor, dacă plătește costul lor. (Dig., 6, 1, *de rei vindic.*, 27 § 5, 37 și 38). — În cazul în care îmbunătățirile nu pot fi despărțite de lucru, se face deosebire între pârâtul de bună credință și acel de rea credință. α) Pârâtul de bună credință e îndrituit la despăgubiri, care de regulă sunt egale cu atât cu cât s'a mărit valoarea lucrului, dar care uneori pot fi mai mari și să ajungă să fie chiar egale cu ceia ce s'a cheltuit, iar alteori pot să fie mai mici, ba chiar egale cu zero. (Dig., 6, 1, *de rei vindic.*, 38, Dig., *eodem*, 29, 30, 31, 32 și 48). — β) Pârâtul de rea credință nu e îndrituit la nici o despăgubire. (Instit., 2, 1, *de rer. divis.*, § 30).

c) *Impensae voluptuariae*. Ori care pârât are numai *jus tollendi*, să ia aceia ce s'a făcut cu astfel de cheltueli. Dar acest *jus tollendi* nu poate fi exercitat numai pentru a șicană pe reclamant (d. p. prin raderea picturilor de pe pereți). De altă parte *jus tollendi* încetează, când nu poate fi exercitat. (d. p. robul cu cheltuiala pârâtului a fost învățat să cânte, etc.).

d) Oricare pârât obligat să restituie fructele e îndrituit să scadă din valoarea lo *impensae* făcute cu producerea, culegerea și conservarea lor.

10. *Exceptio rei venditae et traditae*. Am arătat, că această *exceptio* a fost plăzmută mai întâi, pentru ca să se vină în ajutorul proprietarului bonitar (§ 66, pag. 50, b, β) și că apoi a fost dată și posesorului de bună credință (§ 67, pag. 63, No. 3). — Ea a fost plăzmută, când *titulus traditionis* fusese vânzarea; pe urmă a fost întinsă la toate felurile de înstrăinări, chiar și la înstrăinările gratuite, de pildă donațiunea, zestrea. (În aceste din urmă cazuri ea se numește d. p. *exceptio rei donatae et traditae*, *exceptio rei in dotem datae*). — Am arătat de asemenea, că ea are un caracter real, *in rem*, adică o putem opune nu numai înstrăi-

nătorilor, dela care noi am dobândit lucrul, și succesorilor *per universitatem* ai acestora (moștenitorilor lor), ci și succesorilor *in singulas res* (cu titlu particular) ai acestora, d. p. acelora, care dobândiseră lucrul sau dela adevăratul proprietar ajuns moștenitor al înstrăinătorului, sau dela înstreinător ajuns moștenitor al adevăratului proprietar. — Insfârșit, adăogăm, că ea poate fi opusă și creditorului ipotecar, care, pretinzând, că e proprietar, ar vrea să intenteze *rei vindicatio*, ca să ceară înapoi lucrul, ce ni l'a vândut în puterea îndrituirii sale de ipotecă, înființate de cineva care nu era proprietar al lucrului ipotecat. Pricina pentru care ea poate fi opusă aceluia creditor ipotecar, nu este, nici că el ar fi ținut de garanție față de noi și nici că ar fi lucrat ca mandatar al celui ce înființase ipoteca, ci numai fiindcă lucrând pentru altul, a lucrat pentru el însuși, *in rem suam*. (V. Maynz, l. c. Vol. I, § 120, n. 24—41). — Pentru ca *exceptio rei venditae et traditae* să poată fi invocată, trebuie ca sau în favoarea aceluia, care voeste s'o invoace, sau în favoarea succesorului (fie *per universitatem*, fie *in singulas res*) al acestuia, să se fi făcut sau *traditio*, sau cel puțin o *apprehensio* legală. (Dig., 21, 3, *de excep. rei vend.*, 1 § 5).

G. *Utilis actio ad rem vindicandam*. Am văzut, că la *specificatio* (§ 72, pag. 82), la *satio*, *plantatio* și *inaedificatio* (§ 73, pag. 84, 3, a, a) și la *ferruminatio*, *pictura*, *scriptura* și *textura* (§ 73, pag. 86, III, 1, a, b, c, d) se dă fostului proprietar o *utilis actio ad rem vindicandam* împotriva sau a proprietarului lucrului nou, sau a proprietarului lucrului principal, și că pupilul, soția și ostașul au deasemenea o astfel de *actio*, pentru ca să capete lucrurile cumpărate cu banii lor (§ 78, pag. 120, J). Vom vedea, că și emfitectarul și superficiarul au deasemenea o *utilis actio ad rem vindicandam*. În sfârșit, mai sunt și alte cazuri, d. p. Dig., 10, 4, *ad exhibend.*, 9 § 6, unde e vorba de o *in rem actio*, care se poate intenta împotriva pârâtului, care e gata *repetita die intentionem suscipere* (V. Glück, Commentar, Vol. XI, pag. 172 și urm), fragmentum de *dedecticiis*, 2, și altele. — Este controversă, dacă *utilis actio ad rem vindicandam* se dă *erga omnes*, sau ba (V. Maynz, l. c. Vol. I, § 118, n. 11 și n. 32—34, Girard, l. c. (1918), pag. 354, n. 5).

§ 80. *Actio Publiciana*

Istoric. 1. *Actio Publiciana* a fost plăzmită de pretorul *Publicius*, despre care nu știm nimic.

2. Formula acestei acțiuni glăsuște: *Si quem hominem A.*

Agerius emit et is ei traditus est, anno possedisset, tum si eum hominem de quo agitur ex jure Quiritium ejus esse oporteret, neque is homo arbitrio tuo restituetur: quanti ea res erit, Numerium Negidium Aulo Agerio condemnato: si non paret absolvito. (Cf. Caius, 4 § 36).

3. Din cuprinsul acestei formule se vede, că *actio Publiciana* se dă aceluia, care a cumpărat un lucru și căruia i s'a făcut *traditio* a acestui lucru, dar care totuș n'a dobândit astfel proprietatea quiritară, ci se găsește numai *in causa usucapiendi*, și că ea se sprijină pe ficțiunea împlinirii unei *usucapio*, care nu-i împlinită încă, și deci este o *utilis actio*, și anume o acțiune plăzmută prin analogie cu *rei vindicatio*, adică o *utilis rei vindicatio*. Cazurile, pe care le are în vedere această formulă, sunt următoarele două:

a) Când o persoană, având *jus commercii*, cumpărase o *res Mancipi* de la un proprietar quiritar, care însă în loc să-i facă sau *mancipatio* a lucrului, sau *in jure cessio* a lui, îi făcuse numai *traditio*, așa că din această pricină nu dobândise proprietatea quiritară, ci numai proprietatea bonitară, și deci nu era ocrotită prin *rei vindicatio*, ci se găsea numai *in causa usucapiendi*. Pentru ca să ocrotească pe acest proprietar bonitar, *Publicius* a privit *usucapio* neîmplinită de acesta, ca și cum ar fi fost împlinită și i-a dat acțiunea, care poartă numele său. În acest caz *actio Publiciana* este tot așa de absolută ca și *rei vindicatio*, adică poate fi intentată împotriva tuturor.

b) Al doilea caz este, când o persoană, având *jus commercii* și fiind de bună credință, cumpărase un lucru sau *a non domino*, sau de la un *dominus* necapabil de a înstreina, așa că din această pricină, deși i se făcuse *traditio* a lucrului, totuș nu dobândise proprietatea quiritară, ci numai posesiunea de bună credință (§ 67, pag. 61), și deci nu era ocrotită prin *rei vindicatio*, ci se găsea numai *in causa usucapiendi*. Pentru că și posesorul de bună credință se găsea *in causa usucapiendi*, de aceea s'a privit și *usucapio* neîmplinită de el, ca și cum ar fi fost împlinită, și i s'a dat *actio Publiciana*, ca să-l ocrotească. Dar, de data aceasta, din pricină deosebirilor dintre proprietatea bonitară și posesiunea de bună credință, *actio Publiciana* nu este tot așa de absolută, ca *rei vindicatio*, adică nu poate fi intentată împotriva tuturor; astfel, ea nu poate fi intentată împotriva aceluia, care are o îndrituire mai bună de cât posesorul de bună credință, adică împotriva proprietarului adevărat, și nici împotriva aceluia, care are o îndrituire egală cu a posesorului de bună credință, adică împotriva altui

posesor de bună credință, care se găsește în posesiunea lucrului și deci *in causa usucapiendi*.

4. Incetul cu încetul *actio Publiciana* a fost dată nu numai aceluia care cumpăraseră, adică a căror titlu de dobândire era vânzarea, ci și aceluia care dobândiseră în virtutea altor titluri, d. p. *res ex causa dotis tradita, res ex causa iudicati tradita, res ex causa solvendi tradita, res ex causa noxae deditiois tradita*. (Dig., 6, 2, de *Publiciana*, 3 § 1, 4, 5 și 6).

5. Apoi, ea a fost dată nu numai aceluia, care dobândiseră posesiunea lucrului în urma unei *traditio*, ci și aceluia, care se pusese unilateral în posesiune în virtutea unui *justus titulus*, mai ales aceluia, care făcuseră o *apprehensio* licită *sine vitio*, d. p. *ex causa legati, ex causa adjudicationis* (Dig., 6, 2, de *Publiciana*, 1 § 2 și 7 pr.), p. c. și în caz de dobândire a proprietății pretoriana (§ 66, pg. 51 No. IV).

6. În sfârșit, s'a admis, că acel care *quocumque titulo* a posedat *ex justa causa*, adică *bona fide*, un lucru, să poată intenta *actio Publiciana*; de aceea vorbele edictului „*id quod bona fide emit traditum*“ au fost schimbate în „*id quod traditur ex justa causa*“ (Dig., 6, 2, de *Publiciana*, 1 pr.).

7. Mai mult de cât atâta, și poate fiindcă posesiunea de bună credință, cerea numai o dobândire *ex justa causa* din partea posesorului, *actio Publiciana* a fost întinsă la toate dobândirile de îndrituiri reale *ex justa causa*: a) Atât la acelea, care puteau servi de temelie unei *usucapio*. b) Cât și la acelea chiar, care nu puteau servi de temelie unei *usucapio*, și anume la dobândiri de nemișcătoare provinciale (Dig. 6, 2 de *Publiciana*, 12 § 2) și de servituți, în vremea când acestea nu puteau fi dobândite prin *usucapio*, precum și la dobândiri de emfiteuză și de suprafață, care nici odată n'au putut fi dobândite prin *usucapio*, și de *pignus et hypotheca*, în privința cărora nici nu se poate închipui o *usucapio*. (Dig., 6, 2, de *Publiciana*, 12 § 2).

Prin urmare în dreptul nou *actio Publiciana*, deși continuă să facă parte din *utiles in rem actiones*, adică din *actiones* întemeiate pe o ficțiune, totuși nu se sprijină în totdeauna pe ficțiunea împlinirii *usucapiunii*, ci în unele cazuri se sprijină pe această ficțiune, iar în alte cazuri nu se sprijină. (Maynz, l. c. I, § 122, n. 8 și 9).

Să ne îndeletnicim în acest paragraf cu *actio Publiciana*, când lucrează ca *utilis rei vindicatio*, adică în cazurile în care e dată proprietarului bonitar, proprietarului pretorian, posesorului de bună credință și dobânditorului de nemișcătoare provinciale.

Obiect. Obiect al acțiunii Publiciane poate fi orice lucru, care poate fi reclamat prin *rei vindicatio*, cu condițiune, ca *usucapio* a lui să nu fie oprită de dreptul pozitiv. Deci, în dreptul clasic *res furtivae* și lucrurile, care nu pot fi înstreinate, nu puteau fi reclamate prin *actio Publiciana*. (Dig., 6, 2, de *Publiciana*, 9 § 5 și 12 § 4); iar în dreptul lui Justinian, de când există *longissimi temporis praescriptio* sau usucapiunea extraordinară, și *res furtivae* pot fi reclamate.

Reclamant. 1) În regulă generală reclamant este acel care a dobândit posesiunea lucrului, sau prin *traditio* în urma unei cumpărări, sau într'un chip nevicios în virtutea unei *justa causa* chiar cu titlu gratuit, și care a pierdut-o. În adevăr *actio Publiciana* sprijinindu-se pe ficțiunea împlinirii unei *usucapio*, nu se poate concepe o *usucapio* începută fără de posesiune. *Usucapio nisi possessione contingere non potest*.

2. În chip excepțional însă reclamanți mai pot fi și unele persoane, care n'au dobândit posesiunea lucrului, dar au un titlu apt de a strămută proprietatea fără o luare în posesiune a lucrului. [Aceste cazuri excepționale sunt: a) *Legata, fideicommissa* și *mortis causa donationes*, cu condițiune ca lucrul, care face obiectul acestor îndrituiri și pe care-l reclamăm prin *actio Publiciana*, să fi fost în puterea autorului nostru. b) *Res adjudicata, lis aestimata, si juravero rem neam esse, partus ancillae furtivae, qui apud bonum fidei emptorem conceptus est* și *res a non domino empta* de către un rob fugar]. În aceste cazuri se vorbește de *Publiciana* fără posesiune, *Publiciana ohne Besitz*. (Dig., 6, 1, de *Publiciana*, 1 § 2, 2, 7 pr. și §§ 1 și 7, 11 § 2, 12 § 1. 15) (Chestiunea e foarte controversată. Maynz, l. c. I, § 122, n. 15 și 16. Dernburg, Pandekten, I, § 228, n. 8, Windscheid, Pandekten, I § 199, cifra 2, Eck, Pandektenvorlesungen, § 79. Cf. Dig. 50, 17, de *regulis iuris*, 160 § 2).

3. Reclamantul trebuie să dovedească dobândirea îndrituirii sale și vătămarea acestei îndrituiri.

a) În ce privește dobândirea îndrituirii: La început, fiindcă edictul cerea numai o *justa causa* de dobândire, reclamantul trebuia să dovedească *acea causa*. Mai pe urmă însă, fiindcă *justa causa* a fost destăcută în *justus titulus* și *bona fides*, s'a cerut, ca reclamantul să facă dovada, că a dobândit *ex justo titulo* și *bona fide*; se admite, că e deajuns și un titlu putativ (Dig., 6, 2, de *Publiciana*, 7 § 2, Dig., *ead.*, 5) și că *bona fides* trebuie să existe numai în clipa dobândirii, *mala fides superveniens non nocet*, afară de cazul

de vânzare, când, după cum am mai văzut (§ 77 pag. 115, No. 3), ea trebuie să existe atât în clipa cumpărării, cât și în clipa, când s'a făcut *traditio* a lucrului. În sfârșit, de când există usucapiunea extraordinară (*longissimi temporis praescriptio*), reclamantul, care a împlinit-o, nu mai are nevoie să facă dovada, că a dobândit *justo titulo*, ci numai că a dobândit *bona fide*. — Alteceva, din punctul de vedere al dobândirii îndrituirii, reclamantul nu mai are de dovedit; mai cu seamă el nu-i obligat să facă dovada, că autorul său avea îndrituirea. Deci, în această privință e o mare deosebire între reclamantul în *actio Publiciana* și reclamantul în *rei vindicatio*. Cel dintâi stă cu mult mai bine decât acel de al doilea; căci, acesta, în caz de dobândire derivată, după cum am văzut (§ 79 pag. 126, II, 1, c.), trebuie să facă *probatio diabolica*, adică să facă dovada, că și autorul său era proprietar ș. a. m. d. Din această pricină, se explică de ce chiar proprietarii quiritari și, după ce a dispărut proprietatea bonitară și acea pretoriană, orice proprietari, care erau prevăzători, recurgeau la *actio Publiciana* (Dig., 21, 2, *de evictionibus*, 66), fie intentând numai această *actio*, fie intentând'o subsidiar odată cu *rei vindicatio*. (Cf. Dig., 43, 3, *quod legatorum*, I § 4). Mai mult decât atât, reclamantul, care pierduse în *rei vindicatio*, putea să intenteze *actio Publiciana*, căci chestiunea supusă judecătorului, nefiind aceeași în aceste două acțiuni, nu i se putea opune *exceptio rei judicatae*. (Dig., 21, 2, *de evictionibus*, 39 § 1).

b) *In ce privește vătămarea*: Reclamantul trebuia să facă dovada, că pârâtul posedază lucrul reclamat. Aceasta se face, ca și la *rei vindicatio*.

Pârât. Pârât în *actio Publiciana* poate fi atât oricine *qui facultatem restituendi habet*, adică posesorul juridic, precum și simplul *detentor*, cât și *ficti possessores*, ca și la *rei vindicatio*. Inșă, pentru ca reclamantul, să poată câștiga procesul, trebuie, ca îndrituirea sa să fie mai bună, să fie superioară îndrituirii pârâtului. Astfel:

1. Când pârâtul e adevăratul proprietar, reclamantul nu câștigă, fiindcă pârâtul are *exceptio dominii*, (care înainte de Justinian sună: *si non ea res Numerii Negidii ex jure Quiritum sit*; iar dela Justinian: *si non ea res Numerii Negidii sit* și) cu care paralizează reclamația. Dar, dacă reclamantul are și el sau *replicatio rei judicatae*, sau *replicatio rei venditae et traditae* fiindcă e proprietar bonitar, sau *replicatio doli* în general, atunci înlăturează *exceptio dominii* și câștigă (Dig., 44, 2, *de excep. rei judicatae*, 25, Dig., 6, 1, *de Publiciana*, 14, Dig., 9, 4, *de noxal. act.*, 28).

2. Când pârâtul este sau un posesor fără titlu, sau un posesor fără bună credință, reclamantul câștigă în totdeauna.

3. Când pârâtul este cineva, care, ca și reclamantul, posedază *ad usucapionem*, se găsește *in causa usucapiendi*, adică este un posesor de bună credință, se face o deosebire: α) Când împricinății au dobândit îndrituirea lor dela acelaș *auctor*, câștigă acela, căruia i s'a făcut mai întâi *traditio* a lucrului, căci poate opune celuilalt *exceptio rei venditae et traditae* (Dig., 6, 2, de *Publiciana*, 9 § 4). — β) Când împricinății au dobândit îndrituirea lor dela *auctores* diferiți, Julian și Ulpian sunt de părere, ca să câștige acel, care se găsește în posesiune (Dig. 16, 2, de *Publiciana*, 9 § 4), iar Neratius e de părere, ca să câștige tot acela, căruia i s'a făcut *traditio* mai întâiu (Dig., 19, 1, *emti*, 31 § 2). — Părerea susținută de Julian și Ulpian e mai întemeiată și se pare, că biruise chiar.

Scop și efecte. Când reclamantul și-a dovedit reclamația și când aceasta n'a fost paralizată prin nici o *exceptio*, judecătorul pășește mai întâiu la recunoașterea îndrituirii, *pronuntiatio*, și apoi la *arbitrium*, adică poruncește să se restituie lucrul etc.; iar în cazul în care pârâtul nu aduce la împlinire acel *arbitrium*, judecătorul pășește mai departe la *condemnatio*, întocmai ca și la *rei vindicatio*.

Dela Justinian încoace. Fiindcă dela Justinian încoace nu mai există, după cum am văzut (§ 66, pag. 51, D, în fine) decât un singur fel de proprietate, de aceea *actio Publiciana* a pierdut utilitatea, pe care o avea în caz de proprietate bonitară și de proprietate pretoriană, și are utilitate numai pentru posesorul de bună credință și pentru proprietarul, care dorește să scape de greaua dovadă a proprietății și să aibă de făcut o dovadă mai ușoară, și de aceea nu intentează *rei vindicatio*, ci *actio Publiciana* (pag. 146). Această utilitate e mărită chiar din punct de vedere practic, fiindcă, decând Justinian prin reformele sale a plăzmit, ceiace noi am numit usucapiunea ordinară (§ 77, pag. 113, No. J, 1, 2, 3 și pag. 114, F), proprietatea lucrurilor mișcătoare nu se mai poate dobândi prin *usucapio* de un an, ci prin usucapiunea ordinară de 3 ani, iar proprietatea nemiscătoarelor nu se mai poate dobândi prin *usucapio* de 2 ani, ci prin usucapiunea ordinară sau de 10 ani, sau de 20 de ani!

[Publiciana rescissoria. S'a susținut, că pretorul Publicius ar fi plăzmit și o altă *actio* întemeiată pe ficțiunea neîmplinirii unei *usucapio*, care era împlinită, și că această altă *actio* ar fi *Publiciana rescissoria*. Dar, nu este așa! *Actio publiciana rescissoria*, (de care se vorbește mai ales în Dig., 17, 1, *mandati*, 57) este *actio Publiciana* încuviințată *rescissa usucapione* în caz de *in integrum restitutio*. (Maynz, l. c. I § 122, n. 30—34)].

§ 81. *Actio negatoria și actio prohibitoria.*

Proprietatea este vătămată, nu numai când proprietarul este deposedat de lucrul său, când nu mai poate dispune de loc de acel lucru, ci și când este împiedecat să-și exercite îndrituirea în întinderea ei legală. D. p. când altcineva pretinde, că are un *jus in re* (servitute, emfiteuză, suprafață, ipotecă) asupra lucrului proprietarului, când zidul unui vecin *ventrem facit* în spre proprietatea celuilalt vecin (§ 66, pag. 57, II, 1, d), când cineva, ca să vâneze, calcă o moșie a altuia, cu toate că acesta oprise vânatul pe acea moșie (§ 70, pag. 76, B, II, 1) ș. a. m. d. Cele mai adesea ori vătămarea constă în aceea, că altă persoană pretinde, că are o servitute asupra lucrului proprietarului. În toate cazurile, în care vătămarea proprietății nu-i totală, nu constă în deposedare, ci e numai parțială, constă într'un fapt de mai mică însemnătate decât deposedarea, proprietarul este ocrotit sau prin *actio negatoria*, sau prin *actio prohibitoria*. Dar, fapte, care împiedică numai întâmplător pe proprietar, ca să dispună liber de lucrul său, nu-l îndreptățesc să intenteze nici una din aceste două acțiuni, ci numai cel mult o *in personam actio* împotriva făptașului.

Actio negatoria. Formula acestei acțiuni pare să fi fost următoarea: *Si paret Numerio Negidio ius non esse eundi agendi invito Aulo Agerio, sau si paret N^o N^o ius non esse tigna in parietem A^o A^o immissa habere.* De aci se vede, că *actio negatoria* e concepută în termeni negativi.

Procedură. *Actio negatoria*, ca și *rei vindicatio* se introduce la început *per sacramentum*, apoi *per sponsionem* și în sfârșit *per petitoriam formulam*.

Reclamant este proprietarul (fie singurul proprietar, fie coproprietar), care a suferit o vătămare parțială a proprietății sale, adică o vătămare de mai mică însemnătate decât deposedarea și care voește să se recunoască prin hotărîre, că proprietatea sa este liberă. La început el trebuia să fie proprietar quiritar. El trebuie să dovedească mai întâi proprietatea (sau coproprietatea) sa. Din acest punct de vedere *actio negatoria* e pe aceeași treaptă cu *rei vindicatio*. Apoi, reclamantul trebuie să mai facă dovada, că îndrituirea sa este vătămată, că adică sau din pricina faptelor pârâtului, sau din pricina unei stări de fapt, de care se bucură acesta, el nu poate să-și exercite îndrituirea sa în toată întinderea ei legală. Alceva nu mai are de dovedit reclamantul; mai cu seamă nu

trebuie să facă dovada, că proprietatea sa este liberă (§ 66, pag. 52, No. 1 in fine). (Dig., 7, 6, *si ususfr. petetur*, 5). (Cestiunea este foarte controversată. Cf. Girard, l. c. (1918), pag. 356, n. 4) (Cf. Dig. 39, 1, *de operis novi nuntiat.*, 15).

Pârât este autorul vătămării parțiale. Când vătămarea constă în exercitarea unei servituți, pârâtul trebuie să pretindă, că are îndrituirea de servitute, pe care o exercită. Dar, nu-i nevoie în totdeauna, ca pârâtul să pretindă, că are vre-o îndrituire asupra proprietății; căci, dacă cineva vatămă parțial proprietatea, cu atât mai mult putem reclama împotriva sa cu *actio negatoria*, dacă el nu invoacă nici o îndrituire în favoarea sa! În dreptul clasic vătămarea trebuie să constea într'un act de așa fel, încât să poată fi privit, că ar fi conținutul unei îndrituiri de a restrânge proprietatea; de aceea în formulă se zice *jus non esse*. În dreptul lui Justinian e de ajuns ori și ce act, care vatămă parțial proprietatea. Este controversată cestiunea, dacă e nevoie, ca vătămarea să se fi întâmplat, sau e de ajuns și pericolul unei vătămări. Credem, că e de ajuns, ca și la *uttipossidetis* (§ 65, pag. 31/32), teama de vătămare, (Dig., 7, 6, *si ususfr. petetur*, 5 § 6). (Contra: Mainz, l. c. I, § 111, n. 4).

Scop. *Actio negatoria* este o *in rem actio arbitraria* I. Ea are de scop, ca să se recunoască prin hotărîre, că proprietatea nu e supusă la restricțiunea pretinsă de pârât, că e liberă, și, ca urmare a acestei recunoașteri, pârâtul să fie condamnat, dacă nu va restitui, *nisi restituat*. 1) Recunoașterea proprietății, că este liberă, se face prin *pronuntiatio*. 2) Restituirea este poruncită prin *arbitrium*. Ea cuprinde: a) Punerea lucrurilor în starea în care se găseau înainte de vătămare. D. p. când pârâtul care se pretindea uzufructuar, are lucrul în mânele sale, el trebuie să înapoieze acel lucru; când pârâtul făcuse o gaură în perețele reclamantului, ca să bage o grindă, el trebuie să astupe gaura. b) Repararea pagubei pricinuite prin vătămare. (Dig., 8, 5, *si servitus vindicetur*, 4 § 2, 6 § 6, 7, 12, 14 pr., Dig., 7, 6, *si ususfr. petetur*, 5 pr. și § 6). c) Abținerea dela orice vătămare. d) Și, eventual, garantarea că nu va mai vătăma, *cautio ne amplius turbetur* (*cautio de non amplius turbando*). (Dig., 7, 6, *si ususfr. petetur* 5 § 6, Dig., 8, 5 *si servitus vindicetur*, 7 și 12). — 3) Dacă pârâtul nu restituie de bună voie, el este condamnat să plătească despăgubiri, *quanti res est*. (Dig., 39, 1, *de operis novi nuntiat.*, 15, Dig., 39, 2 *de damno infecto*, 45, Dig., 8, 5, *si servitus petetur*, 7 și 18).

II. Dacă pârâtul nu răspunde la acțiune, așa după cum trebuie, adică sau lipsește de la judecată, sau apararea sa e de rea credință, atunci: 1) Judecătorul îi poruncește imediat, cu obligația de a da *cautio*, ca să se abțină de aci înainte de la orice vătămare a lucrului reclamantului, iar lui nu-i rămâne altceva de făcut, de cât să ia rolul de reclamant și să înceapă un nou proces, în care să facă dovada, că are îndrituirea, care i-a fost tăgăduită în procesul cel dintâi. 2) Se poate ca judecătorul să încuviințeze reclamantului și o *missio in possessionem*.

Actio Publiciana negatoria. Am arătat (§ 80, pag. 143 No. 3), că *actio Publiciana* a fost plăzduită prin analogie cu *rei vindicatio*, ca să fie dată în cazurile, în care nu se putea da *rei vindicatio*. Fiindcă, după cum am văzut (§ 80, pag. 144 No. 7, a), *actio Publiciana* a fost întinsă la toate dobândirile de îndrituiri reale, de aceea, deși izvoarele noastre nu spun nimic, totuș se admite, că și în cazul, în care nu se poate intenta *actio negatoria*, să se dea o *actio Publiciana*, care e numită *actio Publiciana negatoria*. Acest caz e acela al posesorului de bună credință, care se găsește în *causa usucapiendi*, care are *possessio ad usucapionem*. Prin urmare ori de câte ori îndrituirea reală a posesorului de bună credință de mai sus va suferi o vătămare mai mică de cât deposedarea (v. mai sus pag. 148), el va putea intenta *actio Publiciana negatoria*.

Actio negatoria utilis. Fiindcă emfiteutecarul, superficialul și creditorul ipotecar sunt și ei interesați, ca să tăgăduască existența sau a servituților sau a altor restricțiuni pretinse de cineva asupra proprietății lucrului supus emfiteuzei, superficialiei, ipotecei, de aceea *actio negatoria* este dată *utiliter* și acestor persoane.

Actio prohibitoria. *Formula*. Spre deosebire de *actio negatoria*, care, după cum am văzut, are o formulă concepută în termeni negativi, *actio prohibitoria* are o formulă concepută în termeni prohibitivi, care se pare, că glăsuiește astfel: *Si paret Aulo Agerio ius esse prohiberi Numerium Negidium tigna immissa habere*.

Existența acestei acțiuni este dovedită prin scrierile juriconsulților bizantini, contemporani cu Justinian, care pomenesc de o *formula prohibitoria*. (V. Scholia lui Stephanus în *Suppl. Basilicorum*, edit. Zachariae p. 118. cf. Dig., 8, 2, de *serv. praed. urban.* 41, §. 1, Dig., 7, 6, si *usufr. petetur* 5, pr., Dig., 8, 5, si *serv. petetur*. 11).

Rolul acțiunii prohibitorie este controversat. 1. Unii învățați sunt de părere, că *actio negatoria* și *actio prohibitoria* sunt

identice și că se deosebesc între ele numai prin chipul cum sunt concepute, una în termeni negativi, și cealaltă în termeni prohibitivi. (Cf. Dig., 8, 2, *de servit. praed. urban.*, 41, §. 1). 2. Alții învățați susțin, că ar fi existat deosebiri materiale între cele două acțiuni din punctul de vedere al întinderii și al aplicațiunii lor, și că *actio prohibitoria* ar fi fost pentru servituți, ceea ce *actio negatoria* este pentru proprietate. — 3. Alții sunt de părere, că *actio prohibitoria* se întrebuițează, când reclamantul vrea să facă să înceteze imediat lucrări, care implică o vătămare iminentă și când el ar obține întreruperea acelor lucrări în cursul procesului, dând *cautio*; pe când în *actio negatoria* acele lucrări ar continua pe temeiul unei *cautio* dată de părât. — 4. În sfârșit alții susțin, că *actio prohibitoria* se întrebuițează, când părâtul pretinde, că are o servitute, care nu există decât *tuitione praetoris*. O astfel de servitute nu poate fi arătată, cu numele de *jus rezervat* pentru servituțiile, care există *jure civili*. În *actio negatoria* servitutea trebuind să fie arătată cu numele de *jus*, această acțiune nu poate fi întrebuițată, când servitutea există numai *tuitione praetoris* și deci se întrebuițează *actio prohibitoria*.

CAPITOLUL IV.

PIERDEREA SAU STÂNGEREA PROPRIETĂȚII

§ 82.

A. Proprietatea se pierde sau se stânge când dispăre unul din cele trei elemente ale sale (§ 62 pag. 3 No. II.) și anume sau obiectul, sau voința subiectului, sau recunoașterea dreptului pozitiv.

I. **Obiectul.** Obiectul proprietății dispăre sau prin peirea, fie fizică, fie juridică a lucrului, sau prin fapte asemănătoare cu această peire juridică.

1. *Peirea fizică.* Lucrul pierde fiziceste, când își pierde individualitatea, adică atunci când este distrus, nimicit, consumat, fie în urma unui *casus* (sau un fapt al firii, sau un fapt al unui al treilea) (§ 42, pag. 99), fie în urma unui fapt al proprietarului. O astfel de peire poate fi sau definitivă, sau vremelnică și sau de așa fel încât să nu mai rămână nimic din lucru, sau de așa fel încât să mai rămână ceva; când peirea e definitivă și de așa fel încât nu mai rămâne nimic din lucru, proprietatea e pierdută pentru totdeauna; când peirea e vremelnică proprietatea poate să rein-

vieze; în sfârșit, când mai rămâne ceva din lucru, proprietatea durează asupra rămășițelor (Dig., 6, 1, *de rei vindicatione*, 49 § 1). — Pilde:

a) Moartea, ori omorârea robului nostru; moartea, ori omorârea animalului nostru; arderea casei; consumarea fructelor noastre ș. a. În aceste cazuri, dacă nu mai rămâne nimic din lucru, proprietatea e pierdută definitiv; dar, dacă mai rămâne ceva din lucru, d. p. pielea animalului mort, proprietarul păstrează proprietatea asupra ei

b) *Specificatio* (§ 72, pag. 81, No. II). În acest caz, proprietatea se pierde definitiv, fiindcă lucrul cel vechiu, din care a fost făcut lucrul cel nou, este privit ca nimiciv definitiv.

c) *Accesiunea* (§ 371 pag. 82, A). În acest caz, proprietatea se pierde, fiindcă lucrul accesoriu e privit ca nimiciv sau definitiv, sau vremelnic, și ea e pierdută sau definitiv în cazul întâi, sau vremelnic în cazul al doilea. De pildă: a) *La satio, plantatio, fer-ruminatio, pictura, scriptura* și *textura* lucrul accesoriu e privit ca nimiciv definitiv și proprietatea lui e pierdută pentru totdeauna (§ 73, pag. 83, II, 1, pag. 86, III, 1, b, α, c, d). — b) *La inaedificatio, adjunctio* și *adplombatio* lucrul accesoriu e privit ca nimiciv vremelnic și proprietatea lui e pierdută numai vremelnic; ea poate să reînvieze sau la năruirea clădirei în caz de *inaedificatio* sau prin desfacerea, separarea lucrului accesoriu în caz de *adjunctio* și de *adplombatio*. (§ 73, pag. 84, 2, pag. 87, 2, a și b).

d) *Confusio* (§ 73, pag. 82 No. 1). În cazul în care lucrul poate fi separat acesta e privit, ca nimiciv vremelnic, și proprietatea lui e pierdută vremelnic; ea poate să reînvieze prin separarea lucrurilor.

e) *Commixtio* a banilor (§ 79, pag. 90, No. 2 în fine). În acest caz banii sunt priviți, că au fost consumați și deci, că au pierit definitiv, și proprietatea lor e pierdută pentru totdeauna.

2. *Peirea juridică*. Lucrul pierde juridicește, când, deși continuă să aibă ființă, deși nu-ș pierde individualitatea, totuși ajunge să se găsească într'o astfel de stare, încât nu mai e susceptibil de proprietate privată romană.

a) Devenirea *extra commercium* a lucrului. Pilde: α). Ogorul nostru ajunge *res publica*, când e acoperit sau de mare sau de un fluviu public. — β). Lucrul nostru ajunge *res sacra*, când este închinat sau zeilor din Olimp, sau lui Dumnezeu γ. Locul nostru ajunge *res religiosa*, când în el se îngroapă un om mort. — δ). Robul desrobot.

b) Luarea lucrului nostru de către dușman.

3. Fapte asemănătoare cu peirea juridică.

a) Recapătarea libertății naturale de către animalele sălbatice. (Dig. 41, 1, *de adquir. rer. domin.*, 3 § 2, 5 pr.). Dar, când un leu scapă din menagerie în Europa chiar dacă dispăre din vedere următorilor, rămâne proprietatea stăpânului menageriei, fiindcă în Europa, azi, nu se găsesc lei în stare de libertate. (Dernburg, *Pandekten*, I, § 223, n. 6).

b) Pierderea deprinderii de a veni înapoi acasă (*consuetudo revertendi*) din partea animalelor îmblânzite, adică sălbăticierea din nou a acestora.

c) Luarea înapoi de către dușman a lucrului luat de noi de la el. În acest caz *jus postliminii* produce efect în favoarea dușmanului.

II. Voința subiectului. Voința îndrituitului la proprietate dispăre, când el își schimbă voința pe care o avea, și voește, sau numai ca să nu mai fie proprietar al lucrului și de aceea îl lepădă, *derelictio*, sau și ca altă persoană să dobândească proprietatea lucrului și de aceea îl înstreinează către această persoană, *alienatio*.

1. *Derelictio*. a) Nu-i de ajuns, ca proprietarul să declare numai, că vrea să nu mai fie proprietar al unui lucru, ci mai este nevoie și de un fapt potrivit cu această voință din partea sa, d. p. aruncarea lucrului ș. a. — b). În ce privește vremea de când proprietatea este stânsă prin *derelictio*, a fost o controversă între cele două școli romane, pe care a curmat-o Justinian: a) Sabinianii sau Cassianii erau de părere, că proprietatea e pierdută din clipa lepădării lucrului. — b). Proculianii erau de părere, că proprietatea e pierdută deabia în clipa, în care o persoană oarecare face *occupatio* a lucrului lepădat. — c). Justinian a primit părerea Sabinianilor.

2. *Alienatio*. În caz de *alienatio* avem de a face cu o dobândire derivată a proprietății, cu o strămutare a proprietății. *Alienatio* face ca bunurile să circuleze. Reamintim, că nu toate lucrurile pot fi înstreinate, ci numai acelea a căror înstreinare nu-i oprită (§ 66, pag. 59, No. III)

III. Recunoașterea dreptului pozitiv. Acest element dispăre, când dreptul pozitiv nu mai vrea să recunoască stăpânirea noastră atupra lucrului și s'o ocrotească. — Aceasta se întâmplă în următoarele cazuri:

1. *Drept pedeapsă*. a). Proprietarul care ia cu de la sine pu-

tere, *violenter*, lucrul său posedat de altă persoană. pierde proprietatea acestui lucru. (Cod. 8. 4, *unde vi.* 7) (§ 55, pag. 150, No. 2 și n. 2). — *b*). In cazurile pomenite în § 78, (pag. 119), C, D, și E.

2. *Capitis diminutio*. *a) Capitis diminutio magna*. Fiindcă această *capitis diminutio* (§ 14, pag. 49) nimicește capacitatea civilă a unei persoane, de aceea aceasta pierde proprietatea lucrurilor, pe care le avea în stăpânirea sa. *b) Capitis diminutio minima*. α) Până la Justinian aceasta producea aceleași efecte ca și *capitis diminutio magna*. β) De la Justinian s'au făcut schimbări, despre care vom vorbi în îndrituirile de familie.

3. Fiindcă *plures eadem rem in solidum habere non possunt*, de aceea noi pierdem proprietatea lucrului nostru fără de voia noastră, în caz de accesiune, *specificatio*, *usucapio*.

B. Dar, proprietatea nu se pierde prin neîntrebuințarea și nefolosința de lucrul nostru! — Este drept, că dacă vreme sau de 30 de ani, sau mai mult, noi n'am avut lucrul în stăpânirea noastră, ci o altă persoană l-a avut în stăpânirea sa, atunci de vom intenta *rei vindicatio*, ca să luăm lucrul înapoi de la acea persoană, aceasta ni va putea opune *praescriptio longissimi temporis* și ni va respinge astfel reclamația. Dar, trebuie să facem o deosebire:

1. Dacă acea persoană a fost de *bună credință*, atunci ea, stăpânind lucrul sau 30 de ani, sau mai mult, a dobândit proprietatea prin usucapiunea extraordinară (*longissimi temporis praescriptio*) (§ 77, pag. 118, G.), iar noi am pierdut acea proprietate, în cât *praescriptio longissimi temporis*, care a fost opusă la *rei vindicatio*, va avea de efect să stângă nu numai această acțiune a noastră, ci și îndrituirea noastră de proprietate.

2. Dar, dacă acea persoană a fost de *rea credință*, atunci ea, oriși cât de multă vreme va fi stăpânit lucrul, n'a dobândit proprietatea lui (§ 77, pag. 119, H), în cât *praescriptio longissimi temporis*, care a fost opusă la *rei vindicatio*, va avea de efect să stângă numai această acțiune a noastră, iar nu și îndrituirea noastră de proprietate. (§ 56, pag. 171). In astfel de împrejurări:

a) Dacă noi dobândim posesiunea lucrului, proprietatea noastră, nefiind stânsă, va produce efect și o vom valorifica, ori și cât de multă vreme va fi ținut nestăpânirea și neîntrebuințarea lucrului din partea noastră. In adevăr, acea persoană, nefiind proprietară, n'are nici un mijloc, ca să ia lucrul înapoi de la noi, iar lucrul rămâne al nostru.

b) Dacă un al treilea va deposedă pe acea persoană și se va

pune în stăpânirea lucrului, proprietatea noastră, nefiind stânsă, va produce deasemenea efecte și o vom putea valorifica, oricât de multă vreme va fi ținut nestăpânirea și neîntrebuințarea lucrului din partea noastră. În adevăr, fapta celui de al treilea este o vătămare nouă a proprietății noastre și pune din nou în mișcare *rei vindicatio* a noastră, așa că putem intenta din nou *rei vindicatio* și de data aceasta, acel al treilea, dacă nu va fi stăpânit și el lucrul vreme de 30 de ani, ori mai mult, nu ni va putea opune *praescriptio longissimi temporis*, ca să ne respingă reclamația și deci noi vom lua lucrul înapoi!

TITLUL II

SERVITUȚILE

§ 83. Generalități

Definițiune. Servitutea este o îndrituire reală de folosință înființată asupra unui lucru corporal al altuia, *jus in re aliena*, și în favoarea sau a unei persoane individualmente și invariabil determinată, sau a unui lucru corporal nemișcător individualmente și invariabil determinat.

I. Lucrul, asupra căruia are ființă o îndrituire de servitute, se numește *lucrul supus*.

II. Din definiția de mai sus urmează, că servitutea este o restricțiune a proprietății lucrului supus. (§ 66, pag. 60, No. IV). Această restricțiune poate fi de două feluri:

1. Indrituitul la servitute poate să înrăurească asupra lucrului supus într'un chip oarecare, iar proprietarul celui lucru trebuie să sufere acea înrăurire, deși în virtutea îndrituirii sale ar putea s'o împiedice, dacă n'ar exista servitutea. În acest caz servitutea constă *in patiendo*. D. p. îndrituirea noastră de a trece pe pământul altuia (*jus itineris*), îndrituirea de a lua apă dintr'un izvor (*jus aquae hauriendae*) ș. a.

2. Indrituitul la servitute poate să oprească pe proprietarul lucrului supus, ca să dispună în chip deplin, nemărginit de acel lucru, adică acel proprietar trebuie să nu facă ceva cu lucrul său, deși în virtutea îndrituirii sale, ar putea să facă orice, dacă n'ar exista servitutea. În acest caz servitutea constă *in non faciendo*. D.

p. îndrituirea de a opri pe vecinul nostru să construiască mai sus de o înălțime anumită (*jus altius non tollendi*) ș. a.

III. Următoarele definițiuni ale servituții sunt criticabile.

1. Servitutea este o *desmembrare* a proprietății, o îndrituire desmembrată din proprietate și strămutată la altă persoană, un fel de succesiune în o parte din îndrituirea de proprietate. Această definițiune e greșită. Când am vorbit în general de *jura in re aliena* (§ 66, pag. 60 in fine), am arătat, că acestea nu sunt *desmembrări* ale proprietății. Servitutea fiind un *jus in re aliena*, urmează, că și ea nu-i o desmembrare a proprietății. De aceea, servitutea nu-i o succesiune, ci o costăpânire.

2. Servitutea este o folosință de o *calitate* a lucrului supus. Această părere privește calitatea, ca un lucru independent. Dar nu se poate admite o servitute asupra greutateii unui lucru, ori asupra fertilității lui. Prin servitute folosința e înființată asupra lucrului, iar nu asupra calității lui!

3. S'a susținut, că și definițiunea noastră e criticabilă, fiindcă nu s'ar potrivi pentru servituțiile *in non faciendo*, de oare ce îndrituitul în acest caz n'are nici o folosință. Dar, nu-i așa! Și în acest caz îndrituitul se folosește de ceva. D. p.: În *jus altius non tollendi*, folosința constă în a avea lumină!

Regule generale. Servituțiile sunt cărmuite de următoarele reguli generale:

I. *Servituțiile sunt inalienabile.* Servituțiile fiind înființate în favoarea sau a unei persoane *determinate*, sau a unui lucru corporal nemișcător *determinat*, se înțelege, că nu pot fi înstreinate. Dacă ele ar putea fi înstreinate, n'ar mai fi îndrituiri înființate numai în favoarea sau a unei persoane determinate, sau a unui lucru determinat. — Cel mult ele pot fi înstreinate, ca să nu mai restrângă proprietatea, pe care o restrâng; adică îndrituitul la servitute, poate s'o înstreineze în favoarea proprietarului lucrului supus. D. p. să renunțe la servitute.

II. Servitutea fiind o restricțiune a proprietății, ea nu-i presupusă nici odată, că are ființă; ci acel care pretinde, că are o servitute, trebuie să dovedească atât existența, cât și întinderea ei (§ 66, pag. 52, No. 1 și pag. 90 No. IV).

III. *Nemini res sua servit (nulli res sua servit).* Servitutea fiind o îndrituire asupra lucrului altuia, nu poate fi o îndrituire asupra lucrului nostru! — Ceiace proprietarul face cu lucrul său, o face în puterea firei absolute și exclusive a proprietății; pentru aceasta el n'are nevoie de vre-o îndrituire de servitute. De aceea,

după cum vom vedea, dacă acel, care are o servitute asupra lucrului altuia, ajunge proprietarui acelu lucr, servitutea se stinge prin *confusio*.

IV. *Servitus servitutis esse non potest*. Servitutea este o restricțiune a proprietății; adică o îndrituire asupra proprietății altuia; deci ea nu poate fi o îndrituire asupra unei servituți. Apoi, servitutea este inalienabilă; dacă s'ar putea înființa o servitute asupra unei servituți, s'ar înstreina această servitute (Dig. 8, 3, *de serv. praed. rustic.*, 33, § 1). [Practic s'ar putea, ca să înființăm o servitute asupra unei servituți. D. p. Morarul, care are o servitute asupra unui curs de apă, ar putea da unui grădinar îndrituirea, ca să servească de acea apă, când el, morarul, nu o va întrebuința. Dar, teoretic nu se poate aceasta! Din pricina teoriei Romanii au întâmpinat greutăți. (Cf. Dig. 33, 2, *de usu et usufr. et reditu*, 1)].

V. *Servitus faciendo consistere nequit*. Proprietarul lucrului supus nu e și nu poate fi ținut să facă ceva. În adevăr, lucrul supus, ca orice lucru, neputând face nimic, pentru ca o servitute să poată consta *in faciendo*, ar trebui, ca proprietarul acelu lucr, să facă ceva. Inșă, servitutea este o îndrituire reală, adică o îndrituire asupra unui lucru; servitutea *in faciendo*, trebuind să fie o îndrituire asupra unei persoane, care să fie ținută să facă ceva, nu mai este o îndrituire reală, ci o îndrituire de obligație. De aceea, proprietarul lucrului supus nu este și nu poate fi obligat în virtutea servituții, ca să facă ceva. [O abatere aparentă dela această regulă se întâlnește, după cum vom vedea, în servitutea *oneris ferendi*].

VI. *Servituțiile sunt indivizibile*. 1. Fiindcă servituțiile constau sau *in patiendo*, sau *in non faciendo*, de aceea nu pot fi divizibile. În adevăr, aceste două restricțiuni nu-s susceptibile de diviziune, nu se poate suferi numai în parte și nu se poate să nu se facă ceva numai în parte; acel care suferă mai puțin decât trebuie să suferă, nu suferă, și acel care nu se abține cu totul de a face ceva, face ceva. D. p. In cazul unei servituți de trecere pe un drum, proprietarul lucrului supus trebuie să ne lase să trecem pe întregul drum; dacă ne-ar lăsa să mergem numai până la jumătatea drumului și apoi ne-ar opri, aceasta n'ar fi o trecere, ci o plimbare!

2. Servituțiile sunt îndrituiri de folosință; folosința deasemenea nu-i susceptibilă de diviziune. Astfel în exemplul de mai sus, dacă am mers numai până la jumătatea drumului, n'am trecut încă, deci nu ne-am folosit de îndrituirea de trecere. Deasemenea, nu e

cu putință, ca o persoană să se folosească d. p. numai de $\frac{3}{4}$, ale unui cal! [Din această regulă urmează, că un coproprietar singur nu poate nici să dobândească o servitute, nici s'o piardă, *pro parte uti non possumus*. Numai toți coproprietarii pot să înființeze o servitute. Dig., 8, 3, de *servit. praed. rustic.* 11 și 32].—O singură abatere se face dela această regulă: *Ususfructus* e privit ca divizibil. Fiindcă folosința de lucrul supus uzufuctului este divizibilă din punctul de vedere al fructelor, care constituiesc însemnătatea practică a uzufuctului, de aceea s'a admis, ca ^{uzos} *uzufuctus* să fie divizibil.

VII. *Servitutea trebuie să fie de folos sau pentru persoana, sau pentru lucrul, în favoarea cărora a fost înființată.* În adevăr, servitutea este o restricțiune a proprietății. O îndrituire însă nu poate să fie supusă unei restricțiuni, decât dacă există un interes, care să îndreptățească acea restricțiune.—Dar, interesul poate fi nu numai prezent, ci și viitor.

VIII. Proprietarul lucrului supus trebuie să se abțină de a face ceva, ce sau ar împiedica, sau ar îngreui, sau ar face mai incomod exercițiul servituții, și din contră trebuie să acorde îndrituitului la servitute tot aceea ce e trebuitor pentru exercitarea servituții.

IX. Indrituitul la servitute la rândul său trebuie să întrebuințeze și să se folosească *civiliter* de lucrul supus, adică în chipul cel mai puțin împovăraător pentru proprietarul lucrului supus.

Feluri. Servituțiile pot fi deosebite din trei puncte de vedere și anume: Sau acel al subiectului, sau acel al cuprinsului, sau acel al exercițiului.

A. *Din punctul de vedere al subiectului sau al îndrituitului la servitute* deosebim: *Servitutes personarum* sau *servitutes hominum* și *servitutes praediorum* sau *servitutes rerum*.

I. *Servitutes personarum.* Servituțiile personale sunt acelea înființate în favoarea unei persoane anume determinate, fie o persoană fizică, fie o persoană juridică, și asupra unui lucru, fie mișcător, fie nemișcător. Ele sunt *inherente* persoanei în favoarea căreia au fost înființate.

II. *Servitutes praediorum.* Servituțiile prediale sau reale sunt acelea înființate în favoarea unui nemișcător anume determinat, numit *praedium dominans*, și asupra altui nemișcător, numit *praedium serviens*. Ele sunt *inherente* lui *praedium dominans*. Acest nemișcător nu-i privit, ca și cum ar fi o persoană, nu-i o persoană fictivă; aceasta ar fi *contra elegantiam juris*, căci un obiect nu

poate fi subiect de îndrituiri. Subiectul unei servituți prediale este fiecare proprietar succesiv al lui *praedium dominans*; iar servituțile i se cuvin, nu ca persoană, ci în calitatea lui de proprietar.

III. Unii învățați deosebesc servituțile personale în două categorii: Servituți personale regulate și servituți personale neregulate. 1. Servituțile personale regulate sunt servituțile personale de mai sus (No. I). — 2. Servituțile personale neregulate sunt servituți, care prin firea lor sunt reale, dar care sunt înființate în favoarea unei persoane anume determinate. Dar, deosebirea aceasta n'are însemnătate, fiindcă și așa numitele servituți personale neregulate sunt supuse regulilor servituților personale. (V. mai jos pag. 161/162.

B. *Din punctul de vedere al cuprinsului.* Din acest punct de vedere deosebim:

I, Servituți afirmative sau pozitive sau *in patiendo* și servituți negative sau *in non faciendo*.

1. Servituțile care sunt numite *in patiendo* din punctul de vedere al proprietarului lucrului supus (V mai sus pag. 155, No. 1), se numesc pozitive din punctul de vedere al îndrituitului, fiindcă aceasta poate să facă ceva, poate să înriurească într'un chip oarecare asupra lucrului supus.

2. Servituțile, care sunt numite *in non faciendo* din punctul de vedere al proprietarului lucrului supus (V. mai sus pag. 155, No. 2), se numesc negative din punctul de vedere al îndrituitului, fiindcă acesta poate să oprească pe celălalt, d. p. să construiască mai sus de o anumită înălțime.

II. Mai ales servituțile prediale din punctul de vedere al lui *praedium dominans* se deosebesc în: *Jura faciendi*, *jura habendi* și *jura prohibendi*.

1. *Jura faciendi* îndreptățesc pe proprietarul lui *praedium dominans* să facă ceva. D. p. Indrituirea de trecere.

2. *Jura habendi* îndreptățesc pe proprietarul lui *praedium dominans* să aibă o lucrare exterioară și permanentă, cu ajutorul căreia să-și poată exercita servitutea. D. p. *Servitus oneris ferendi*, *servitus tigni immittendi*.

3. *Jura prohibendi* îndreptățesc pe proprietarul lui *praedium dominans* să împiedice pe proprietarul lui *praedium serviens*, ca să facă un anumit act de proprietate. D. p. *servitus altius non tollendi*.

C. *Din punctul de vedere al exercițiului.* Deosebim:

I. Servituți calificate și servituți necalificate sau simple.

1. *Servituți calificate* sunt acelea, care cer construcții exterioare etc., pentru ca să poată fi exercitate. D. p. *servitus oneris ferendi, servitus tigni immittendi*.

2. *Servituți simple* sunt acelea, care pot fi exercitate, fără să fie nevoie de vre un fel de construcții. D. p. *jus itineris*.

II. Servituți continue și servituți discontinue.

1. *Servituți continue*. Prin servituți continue se înțelege: a). Acelea, care se exercită continuu, fără fapta omului.—b) Acelea, care pot fi exercitate în ori și ce vreme.

2 *Servituți discontinue*. Prin servituți discontinue se înțelege: a) Acelea, care au nevoie de fapta omului, pentru ca să fie exercitate. — b). Acelea, care se exercită numai la anumite oare etc.

Romanii n'au vorbe anumite pentru servituțile continue și pentru acelea discontinue; dar, fac deosebirea arătată. (Dig., 43, 20, *de aqua cottidiana*, 1 § 3, 2 și 5).

[**Observații.** Din punctul de vedere al Economiei Politice se pune întrebarea, dacă nu cumva servituțile împiedecă circulațiunea proprietății și dacă din această pricină n'ar fi bine, ca să nu se îngăduie înființarea de servituți. — Se răspunde, că servituțile în general nu restrâng proprietatea de cât foarte puțin și că ele rămân totdeanna subordonate proprietății. Tocmai prin aceasta se deosebesc servituțile de celelalte îndrituiri reale. Cei dreptul, se pare că uzufructul aduce o atingere mai mare proprietății. Inșă, dreptul pozitiv are două remedii pentru aceasta: Inalienabilitatea și scurta durată; în adevăr, uzufructul se stânge sau cu moartea uzufructuarului, când acesta e o persoană fizică, sau prin trecerea a 100 de ani, când el e o persoană așa numită juridică. — Altfel este cu emfiteuza și superficia; acestea sunt restricțiuni așa de mari ale proprietății, în cât nu rămâne mai nimic din proprietate; titularii lor au ajuns cu vremea proprietari. Deasemenea și ipoteca restrânge proprietatea foarte mult, fiindcă îndrituitul la ipotecă poate să-și apropieze valoarea patrimonială a lucrului ipotecat, ca să se îndestuleze].

CAPITOLUL I

SERVITUȚILE PERSONALE

§ 84.

Definițiune. Am spus (§ 83, pag. 158 No. I), că servituțile personale sunt acelea înființate în favoarea unei persoane individualmente și invariabil determinată.

Fire. Servituțile personale pot fi înființate numai pentru o vreme mărginită și anume: Când îndrituitul lor este o persoană fizică ele nu pot supraviețui acestei persoane, ci se sting cel mai târziu odată cu moartea acesteia; iar când îndrituitul este o persoană așa numită juridică, ele pot fi înființate cel mult pentru una sută ani.

Feluri. I. Din punctul de vedere al folosinței, un lucru corporal poate să ne fie folositor sau prin întrebuințarea sa, *usus*, sau prin fructele, *fructus*, pe care le poate produce.

1. Servitutea poate să îmbrățișeze amândouă aceste folosințe; în acest caz ea se numește *ususfructus* (prescurtare din *usus et fructus*). 2. Dar, servitutea poate să îmbrățișeze numai întrebuințarea lucrului; în acest caz ea se numește *usus*. — Amândouă acestea sunt servituți personale regulate, consfințite de *jus civile* și cârmuite de regule anumite întemeiate sau pe lege, sau pe jurisprudență.

II. La aceste două feluri de servituți personale s'a adăogat și altele, care au fost plătuite mai târziu și anume: *Quasi ususfructus*, *fructus sine usu*, *habitatio* și *operae servorum vel animalium*.

III. De asemenea se poate ca asupra unui lucru să se înființeze îndrituiri de folosință mai mult sau mai puțin întinse; în acest caz, firea acestor îndrituiri și regulele, care le cârmuesc, atârnă de voința particulară a înființătorilor; ele *in facto potius quam in jure consistunt*.

IV. În sfârșit, tot ceace poate fi înființat ca servitute, poate fi înființat și ca servitute personală. Reciproca nu-i adevărată. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 32). Astfel: O servitute reală poate fi înființată sau ca *usus*, sau ca *ususfructus* ale lucrului, la care se referă servitutea reală. D. p. *usus aquae personalis* (Dig., 8, 3, *de serv. praed. rustic.* 5 și 6 pr.). Deasemenea o servitute reală cu nume determinat poate fi înființată ca servitute personală cu acelaș nume. D. p. *jus aquae quod personae competit*. (Dar, acest *jus aquae* rămâne supus regulilor servituților personale, adică se va stinge la moartea îndrituitului). Altă pildă se găsește în Dig., 34, 1, *de alimentis*, 14 § 3.

[V. Am spus (§ 83, pag. 159, No. III), că servituțile reale înființate ca servituți personale se numesc servituți personale neregulate și că sunt supuse regulilor servituților personale; deci ele nu sunt supuse și regulilor servituților reale. Astfel, printre elementele care se cer, ca să se poată înființa o servitute reală, este, după cum vom vedea, și *vicinitas*, adică cele două *praedia*, acel *dominans* și acel *serviens*, trebuie să fie vecine, *praedia debent esse vicina*. Potrivit

cu cele spuse mai sus, când se va înființa o servitute personală neregulată, nu se va cere *vicinitas*. Dar, această cestiune e controversată din pricina izvorului din Dig., 34, 1, *de alimentis*, 14 § 3, pomenit mai sus. Este foarte probabil, că acest izvor e alterat. Se propun mai multe corectări:

1. In loc de „*inutiliter*“ să se cetească *non inutiliter*. (Maynz, l. c. I, § 125, n. 4 in fine).

2. Să se înceapă ideea cu „*nam et haustus*“ și să se sfârșească înțelesul la „*utendi*“. Pășindu-se astfel, n'ar fi vorba de o servitute, ci de o îndrituire de obligație. Vorbele *haec enim aqua personae relinquitur*“ ar fi răspuns la *ratio dubitandi* de mai înainte.

3. Să se facă punctuațiunea următoare: „*Nam et haustus aquae, ut pecoris ad aquam adpulsus, est servitus; personae tamen eius, qui vicinus non est*“; să se înlocuiască *inutiliter* prin *utiliter*; și să se continue fraza de mai sus cu vorbele „*utiliter relinquitur*“, Pășindu-se astfel, ar fi vorba de o servitute reală înființată ca servitute personală, care nu cere *vicinitas*. In favoarea acestei păreri se argumentează astfel: a) Sfârșitul „*haec enim.....*“ n'arată numai un raport de obligație. Gramaticalicește ar merge, ca să zicem, că e vorba de o obligație. Dar, de ce atunci ar mai face Ulpian parențeza aceea asupra îndrituirilor reale? Ulpian n'are obiceiul să facă dezvoltări lungi și neconcludente! (Se poate însă și ca acea dezvoltare să fie datorită vreunui copist, vreunei glose ș. a.) — b) Ulpian n'a putut susține o părere atât de puțin juridică; *vicinitas* e cerută la servituțile reale, dar nu și când servitutea reală e înființată ca personală; deci, s'ar putea preface *inutiliter* în *utiliter*.

4. Să se păstreze *inutiliter*, dar vorbele „*est servitus personae tamen*“ de schimbat în „*et servitus pascendi*“, fiindcă *servitus pascendi* adesea e unită cu *servitus appulsus pecorum ad aquam*. (Dig., 8, 3, de S. P. R., 4 și 6 § 5). Dacă aceasta ar fi ipoteza, pe care a avut-o Ulpian în vedere, atunci dezvoltarea relativă la *ratio dubitandi* ar părea firească, căci toate servituțile înșirate după vorba „*nam*“ sunt reale. Ulpian hotărăște, că servitutea în cestiune este personală. — In contra acestei păreri se poate spune, că pentru ca să putem s'o admitem, trebuie să presupunem, că și tâlcuitorii greci au greșit, când au citit „*est servitus personae tamen...*“ !]

Ususfructus. I. *Definițiune.* Izvoarele noastre definesc uzufructul astfel: *Ususfructus est jus alienis rebus utendi fruendi salva rerum substantia*. (Instit., 2, 4, *de usufr.*, pr., Dig., 7, 1, *de usufr.*, 1).

1. Din această definițiune rezultă, că uzufructul este un *jus in re aliena*, o îndrituire asupra lucrului altuia, care constă în întrebuințarea și bucurarea de acel lucru, cu condițiunea ca să nu se vatăme substanța, *salva rerum substantia*. (cf. Ulpian, *Regulae*, XX, 26: *usufructus legari potest.. earum rerum quarum salva substantia utendi fruendi potest esse facultas*) (V. Maynz, l. c., I. § 126, n. 1. Girard, l. c. (1918), pag. 370, n. 3).

2. Se zice, că definiția de mai sus ar avea cusurul principal, că nu face să iasă la iveală caracterul *viager* al uzufructului. (Girard, l. c. (1918), pag. 370). — Este drept, că uzufructul, după cum am văzut (§ 84 pag. 161), se stânge prin moartea uzufructuarului. Dar, de aci nu trebuie să scoatem încheierea, că uzufructul este *viager*. În adevăr, izvoarele noastre ni spun anume, că el poate fi înființat și pentru un răstimp determinat, d. p. pentru doi ani, ori pentru trei ani (Paulus, *Sententiae*, III, 6, 32: *tempore, quotiens ad certum tempus usufructus legatur, velut biennio aut triennio*) (Cf. Dig., 33, 2. *de usu et usufr. et redditu*, 35, Cod., 3, 33, de usufr., 5 și 12). Deci, uzufructul nu-i întotdeauna *viager*, ci el este *cel mult viager*. De aceea definițiunea de mai sus nu putea să scoată la iveală ceva, ce nu-i caracteristic pentru toate felurile de uzufruct.

II. *Istoric*. Uzufructul e mai nou decât cele mai vechi servituti prediale, *iter, actus, via și aquaeductus*, (§ 32, pag. 82) și pe vremea lui Cicero atinsese deplina sa dezvoltare.

III. *Terminologie*. 1. La Romani vorba *uti* nu însemnează numai a întrebuința un lucru, ci și a lua fructele acelui lucru; deasemenea vorba *frui* nu însemnează numai a lua fructele unui lucru, ci, fiindcă foarte rare ori e cu puțință, ca să luăm fructele unui lucru, fără ca să întrebuințăm acel lucru, de aceea *frui* însemnează și a întrebuința un lucru; mai mult de cât atâta, vorba *frui* are și alte înțelesuri, printre care cele mai adesea ori și pe acela, care arată folosul material, pe care ni-l poate da un lucru. (Maynz, l. c. I. § 126, n. 2).

2. Fiindcă, după cum am spus, *frui* însemnează și *uti*, de aceea *usufructus* este numit și *fructus*.

3. Indrituitul la uzufruct se numește *usufructuarius* și, din pricina celor spuse mai sus (No. 2), se mai numește și *fructuarius*.

4. Stăpânul lucrului supus uzufructului se numește *proprietaryus, dominus proprietatis* sau nudul proprietar.

5. Indrituirea lui *proprietaryus* se numește *proprietas* sau *nuda proprietas*.

IV. *Obiect.* Fiindcă uzufructul este îndrituirea de a întrebuința și de a ne bucura de lucruri, fără ca să le vătămăm substanța, *salva rerum substantia*, de aceea el poate să aibă de obiect numai astfel de lucruri *corporale*, care nu pier nici prin *usus* și nici prin *fructus*. Dar, aceste lucruri pot fi mișcătoare, d. p. *servi, jumenta* ș. a., ori nemișcătoare, d. p. *fundus, aedes* ș. a. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 3 § 1), aducătoare de venituri, ori chiar neaducătoare de venituri, căci și aceste pot să fie de folos în alte chipuri, prin desfătarea artistică ș. a. d. p. *statuae, imagines* (portrete ș. a.). (Dig., 7, 1, *de usufr.* 41, pr. și § 1).

V. *Îndrituirea uzufructuarului.* Uzufructuarul este îndrituit la *usus* și la *fructus* ale lucrului supus, fără ca să fie mărginit de nevoile sale personale.

1. Îndrituirea la *usus*.

a) Uzufructuarul poate întrebuința lucrul în chipul cel mai întins. Întrebuințarea lucrului cuprinde și accesoriile lui și tot ceea ce s'a întrupat cu el. De aceea, uzufructuarul poate exercita servituțile, care au ființă în folosul aceluia lucru (Dig., 7, 6, *si usufr. petetur*, 1, pr.) și poate întrebuința *alluvio* (Paulus, *Sententiae*, III. 6. 22). Dar, el n'are nici o îndrituire la *insula in flumine nata* (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 9 § 4) și nu dobândește jumătate din comoara găsită în lucrul supus. (Dig., 24, 3, *soluto matrimonio*, 7 § 12).

b) Uzufructuarul poate întrebuința în arătul chip lucrul supus, dar cu următoarele două condițiuni: Ca întrebuințarea să fie conformă cu menirea sau destinația lucrului și ca substanța acestuia să nu fie vătămată, adică să nu sufere schimbări esențiale. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 7, in fine, 8, 13 §§ 4—8, 15 § 1, 44, 61).

α) Întrebuințarea nu-i conformă cu menirea lucrului, d. p.: Când o corabie nu-i trimeasă pe mare, ci e scoasă pe uscat și întrebuințată ca locuință (cf. Dig., 7, 1, *de usufr.*, 12 § 1). Când un cal de călărie e pus să care gunoii ș. a. Când o baie particulară e întrebuințată ca baie publică.

β) Substanța este vătămată d. p.: Când o grădină este schimbată într-o grădinarie (fie de salată, fie de verdețuri, fie de zarzavaturi ș. a.). Când o livadă e schimbată într'un ogor. Când un ogor nu-i lucrat așa după cum trebuie, *recte* (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 9, pr.). Când, în dreptul vechiu, se înființă servituți asupra lucrului supus. (Dig., 8, 3, *de serv. praed. rustic.*, 33 § 1). — Dar, este îngăduit, ca, înlăuntrul oarecăror margini, uzufructuarul să facă și schimbări, d. p. Pe o moșie mare să facă un parc,

căci printr'aceasta nu se schimbă fața moșiei. Pe un ogor să deschidă cariere și mine pentru exploatarea mineralelor și metalelor descoperite după înființarea uzufructului, când aceasta se poate face fără să se pricinuiască o pagubă agriculturii, d. p. fără să se distrugă vii, livezi ș. a.; mai mult decât atâta, dacă veniturile carierilor și minelor ar fi mai mari de cât acelea ale viilor, livezilor ș. a. și dacă și proprietarul poate să suporte cheltuielile de exploatare, adică dacă prin deschiderea de cariere și mine *meliorare proprietatem*, atunci uzufructuarul poate să distrugă chiar viile, livezile ș. a. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 9 § 3, 13 §§ 5, 6 și 7).

2. Îndrituirea la *fructus*.

a) Uzufructuarul poate să se bucure de lucrul supus. Această bucurare constă mai ales în îndrituirea la fructele produse de acel lucru. Uzufructuarul din clipa în care începe uzufructul, este îndrituit să dobândească fructele [chiar dacă n'a dat *cautio fructuaria*]. (*Vaticana fragm.*, 44, Dig., 7, 1, *de usufr.*, 27, pr., 59, pr.) (cf. Dernburg, *Pandekten*, I, § 248, n. 12). El dobândește toate felurile de fructe (§ 31, pag. 80), pe cele naturale, pe cele industriale și pe cele civile. După cum am văzut (§ 75, pag. 100, B. No. 1, II și IV), el dobândește puii de animale prin simpla *separatio*, iar pe celelalte fructe deabia prin *perceptio*, chiar dacă e făcută înainte de vreme (Dig., 7, 1, *de usufr.* 48, § 1), și poate sau să le întrebuițeze la îndeplinirea nevoilor sale, sau să le vândă. (Cf. Dig., 7, 1, *de usufr.*, 12, pr.). Pilde: Uzufructuarul animalelor dobândește puii acestora p. c. și laptele, lâna, mierea lor. Acel al unui pământ, pe care sau sunt deschise, sau deschide cariere și mine, dobândește mineralele și metalele extrase (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 9 § 2). Acel al unei case poate s'o închirieze și dobândește chiria, adică fructele civile. Acel al unei moșii, pe care se găsește vânat, e îndrituit la produsele vânatului. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 62, pr., Dig., 22, 1, *de usuris*, 26). — Uzufructul unei turme este cărmuit de regule speciale: Uzufructuarul este îndrituit nu numai la puii animalelor, la laptele și lâna lor, ci și la *capita inutilia*, precum și la *capita defuncta*, dar e obligat la *summissio*, adică să întregească turma cu din puii animalelor. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 68, 69, 70) (V. § 66, pag. 55, b).

b) Nu toate produsele unui lucru sunt fructe. Astfel:

α) Tot ceea ce robul produce prin munca sa, p. c. și tot ceea ce el câștigă cu bunurile, ce i s'a încredințat de uzufructuar, *ex operis suis vel ex re nostra*, sunt fructe și deci se cuvin uzu-

fructuarului. (Caius, II, §. 91, Instit., 2, 9, *per quas personas nobis adquir.*, §. 4, Dig., 41, 1, *de adquir. rer. domin.*, 10 § 3). Dar, copiii roabei nu sunt fructus, fiindcă roabele nu se cumpără, spre a face copii; de aceea ei sunt dobândiți de proprietar, iar nu de uzufructuar. (Dig., 5, 3, *de heredit. petit.*, 27, pr., Dig., 7, 1, *de usufr.*, 68, Dig., 22, 1, *de usuris.*, 28, § 1).

β) În ce privește pădurile, uzufructuarul e îndrituit, de regulă, după firea și menirea lor. Când e vorba de pepiniere (*seminaria*), uzufructuarul poate dispune de arbori cu condițiunea, ca să-i înlocuiască. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 9 § 6). Când e vorba de o pădure supusă tăierii (*silva caedua*), uzufructuarul poate să facă chiar și tăieri *intempestive*. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 48, §. 1, Dig., 7, 1, *de usufr.*, 9 §. 7 în fine, 10, 59 §. 2). Când e vorba de păduri, care nu-s menite tăierii (*silva non caedua*), uzufructuarul poate să facă haragi pentru vie, poate pentru trebuințele sale să ia ramuri, arborii desrădăcinați, ori doborâți de furtună, arborii uscați, cu condiție, ca să-i înlocuească; dar, el nu poate tăia arborii cei mari. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 10, 11, 12, pr., 18, 19 § 1). Când păduri de arbori mari, codrii merei, sunt sau obiectul unic al uzufructului, sau principalul obiect, uzufructuarul poate tăia și arborii cei mari. (Dig., 7, 8, *de usu et habit.*, 22, pr.).

c) În ce privește fructele civile, când e vorba de închiriere sau de lucruri, sau de munci, uzufructuarul e îndrituit la o parte din chirie proporțională cu durata uzufructului. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 26, Dig., 45, 3, *de stip. serv.*, 18 § 3). Când e vorba de arendarea unui pământ, care produce recolte anuale și dacă arendașul și-a făcut toată recolta, uzufructuarul e îndrituit la toată arenda pe un an, chiar dacă stângerea uzufructului ar face ca arendarea să înceteze înainte de sfârșitul anului (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 58, pr.); în celelalte cazuri uzufructuarul dobândește arenda zi cu zi, adică în proporțiune cu durata uzufructului. (Cf. Maynz, l. c., I, § 126, n. 17 în fine, Girard, l. c. (1918), pag. 374, n. 3).

d) Din pricină că fructele lucrului supus uzufructului se pot divide, de aceea, după cum am văzut (§ 83, pag. 157 No. VI, 2 în fine), uzufructul, spre deosebire de toate celelalte servituți, este divizibil. Și mai departe, fiindcă uzufructul este divizibil, de aceea un coproprietar poate să înființeze singur un uzufruct asupra părții sale ideale, *pars indivisa*, deasemenea un proprietar poate să înființeze un uzufruct sau asupra unei părți ideale a lucrului său; d. p. asupra unei jumătăți din moșia sa, și în acest caz uzu-

fructuarul e îndrituit la jumătate din fructele acelei moșii, sau în folosul mai multor persoane împreună, așa că din pricina concurenței lor lucrul e împărțit în părți ideale, și fiecare persoană va avea uzufructul părții sale ideale. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 5, 49, 50, Dig., 7, 4, *quibus modis ususfr. amit.*, 14, 25, Dig., 7, 6, *si ususfr. petetur*, 5, § 2, Dig., 7, 8, *de usu*, 19, Dig., 10, 3, *communi divid.*, 7, § 10, Dig., 46, 4, *de acceptilatione*, 13 § 1).

3. *Exercitarea îndrituirilor de usus și de fructus.* Uzufructuarul poate să exercite aceste îndrituiri sau prin el însuși, sau prin alții, d. p. prin persoane de sub puterea sa, prin servitori, prin cesionari. Cesiunea exercițiului uzufructului poate fi sau vremelnică, d. p. o închiriere, ori o arendare, sau definitivă, fie gratuită, d. p. o donațiune, (Dig., 23, 3 *de iure dotium*, 66), fie oneroasă, d. p. o vânzare. Și fiindcă exercițiul uzufructului poate fi cedat, de aceea el poate fi și amanetat și ipotecat. (Dig., 20, 1, *de prignoribus*, 11 § 2). Atât cesionarii definitiv, cât și creditorii amanetari și acei ipotecari sunt ocrotiți *jure praetorio* printr'o *exceptio in rem*. — Așa dar, deși uzufructul, ca orice servitute, este inalienabil, totuși exercițiul uzufructului este alienabil! — Dacă uzufructuarul înstreinează, nu exercițiul uzufructului, ci uzufructul, d. p. cedează îndrituirea sa de uzufruct, cu toate că nu poate face aceasta, s'a admis, (după ce chestiunea fusese controversată), că cesiunea este nulă și nu produce nici un efect. (Maynz, l. c., I, § 126, n. 24). În caz de îndoială, dacă avem de a face cu o cesiune a exercițiului uzufructului, ori cu o cesiune a îndrituirii de uzufruct, trebuie, potrivit regulilor generale de tălcuire a actelor juridice (§ 52, pag. 144, No. 7), să admitem, că avem de a face cu o cesiune a exercițiului uzufructului. (Dig., 18, 6, *de periculo*, 8 § 2).

VI. *Indatoririle uzufructuarului.* La început uzufructuarul n'avea nici o obligație față de nudul proprietar. El nu era ținut, ca să facă ceva, pentru ca lucrul la sfârșitul uzufructului să se găsească în stare bună, d. p. nu era ținut să îngrijească de robul bolnav, ca să-l însănătoșeze, nu era ținut să stingă focul, eare din întâmplare aprinsese casa ș. a. Deasemenea, uzufructuarul nu era obligat *personal* față de nudul proprietar, ca la sfârșitul uzufructului să-i dea înapoi lucrul; și dacă nu-l da înapoi, nudul proprietar trebuia să intenteze împotriva uzufructuarului, ca și împotriva oricărui de al treilea, sau *rei vindicatio*, (fie că acesta avea lucrul în mânele sale, fie că încetase *dolo*, ca să-l mai aibă), sau *actio negatoria*. Dar, mai târziu, deși uzufructuarul n'avea

nici o obligație față de nudul proprietar, totuș pretorul a găsit, că este echitabil, să-l silească, a) să făgăduiască, și că se va folosi de lucru *civiliter*, ca un *bonus paterfamilias*, adică *usurum se boni viri arbitrato*, și că va da înapoi lucrul la sfârșitul uzufructului, adică *restiturum quod inde exstabit* (Dig., 7, 9, *usufructuarius quemadm. caveat*, 1, pr.) și b) să întărească această făgăduială dând o *cautio*, nu verbală numai, *verbis*, ci reală, *satisdatio*, prin garanți, ori prin ipoteci, (Dig., 7, 9 *usufructuar. quemadm. caveat*, 7, pr.). Această *cautio* se numește *cautio fructuaria*. În sfârșit, uzufructuarul a trebuit să mai făgăduiască și să mai garanteze și *dolum malum abesse abfuturumque esse*. (Dig., 7, 9, *usufructuar. quemadm. caveat*, 5, pr.). Dreptul pozitiv de mai târziu a scutit pe uzufructuar în unele cazuri să dea *cautio fructuaria*. (Dig., 35, 4, *si cui plus*, 1 § 18, Cod., 6, 61, *de bonis quae liberis*, 8 § 4. Cf. Dig., 7, 9, *usufr. quemadm. caveat*, 7, 9 § 2). Astfel, în afară de cazurile excepționale, în chip artificial, prin *cautio fructuaria*, s'a pus de regulă în sarcina uzufructuarului trei obligațiuni:

1. *Usurum se boni viri arbitrato*. Din această obligație și fiindcă uzufructuarul are toate foloasele lucrului, rezultă că:

a) Uzufructuarul este ținut de toate sarcinile și dările, care apasă asupra lucrului. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 7, § 2, 27, § 3, 52). Dar, el nu trebuie să plătească dobânzile creanței pentru siguranța căreia lucrul supus a fost ipotecat.

b) El este ținut, ca prin ostenele personale și prin cheltueli din punga sa, să întrețină lucrul supus, d. p. să lucreze pământul (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 13 § 2), să curețe șanțurile de noroaie, să dregă zăgazarile, să replanteze viile și pomii (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 18, Instit., 2, 1, *de rer. div.*, § 38), să completeze pertinențele (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 9 § 6), să repare clădirile. Dar, el nu-i ținut astfel, decât dacă toate acestea sunt întrețineri curente, care se fac obicinuît în fiecare an și care nu cer cheltueli prea mari. De aceea, în ce privește repararea clădirilor, el nu-i ținut să facă reparări radicale, ci numai *modica refectio*, d. p. dregerea acoperământului casei. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 7 §§ 2 și 3, Cod., 3, 33, *de usufr.*, 7). El poate să scape de această obligație, făcând *derelictio* a lucrului (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 48 pr., 64). Dar, dacă va reîncepe să exerciteze uzufructul, va trebui să facă *modica refectio*.

c) El este răspunzător de toate pierderile și stricăciunile, pe care le va fi suferit lucrul sau din *culpa* sa, sau din *culpa* oamenilor săi. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 9, pr., în fine și § 7, 10, 11,

12, 13 §§ 4—8, 15 §§ 1, 2, 5 și 6, 27 §§ 1 și 2, 65 pr., 68 § 2, 69, 70, Dig., *usufructuar. quemadm. caveat* 1 pr. și §§ 3 și 7, 2, 9 § 3). Astfel, el e răspunzător de stângerea serviciilor din pricină, că nu le a exercitat (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 15 § 7), precum și în cazul în care din neîngrijirea sa lucrul supus a fost dobândit de cineva prin *usucapio*. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 7 § 2). — Dar, el nu-i ținut de pierderile și stricăciunile suferite de lucru sau din pricina vechimei, sau prin *casus*. Astfel, el nu-i ținut să clădească din nou casa, care s'a năruit sau de veche ce era, sau din pricina unui cutremur (Cf. Dig., 7, 1, *de usufr.*, 7 § 2), nu-i ținut să replanteze arborii desrădăcinați, ori doborâți de furtună (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 59, pr.), nu-i ținut de nimic, dacă turma, pepiniera, livada și via au pierit în întregime; însă, dacă aceste lucruri n'au pierit în întregime, el trebuie să înlocuiască animalele moarte, arborii, pomii și vițele uscate din produsele cele noi ale acelor lucruri. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 7 § 3, 9 § 6, 18, 59 pr., 62 § 1, 68 în fine, 69, 70).

2. *Restitutum quod inde exstabit*. Pentru ca să se știe, în ce stare a fost lucrul la începutul uzufructului și întrucât e mai rău la sfârșit, este bine, ca atât uzufructuarul, cât și nudul proprietar să facă o descriere și o inventariare (Dig., 7, 9, *usufr. quemadm. caveat*, 1 § 4). Uzufructuarul fiind obligat să restituie lucrul și accesoriile lui, urmează, că:

a) Toate închirierile, arendările și celelalte dispozițiuni făcute de uzufructuar încetează față de nudul proprietar, căci pentru acesta ele sunt *res inter alios acta*. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 58 pr., 59 § 1. Cf. pag. 166, c și Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 11 § 2. Girard, l. c. (1918), pag. 373, n. 1 în fine).

b) Uzufructuarul are *jus tollendi* în ce privește clădirile și alte îmbunătățiri, ce le va fi făcut pe lucru supus. (Cf. Dig., 19, 2, *locati*, 19 § 4 și Dig. 7, 1, *de usufr.*, 15, pr. Mainz, l. c., I, § 127, n. 4). Când el a făcut cheltueli, pe care nu era obligat să le facă, poate să le ceară înapoi de la nudul proprietar, dacă sau le-a făcut cu învoirea acestuia, sau pot fi privite ca o *negotiorum gestio* (Cod., 3, 33, *de usufr.*, 7, Cf. Dig., 7, 1, *de usufr.*, 15, pr.).

3. *Dolum malum abesse abfuturumque esse*. În făgăduiala sa uzufructuarul se obligă să răspundă și de orice *dolus*, fie prezent, fie viitor. (Dig., 7, 9, *usufr. quemadm. caveat*, 5 pr.).

VII. *Indatoririle și îndrituirile nudului proprietar.*

1. Nudul proprietar trebuie să nu împiedice în nici un fel

pe uzufructuar, ca să întrebuițeze lucrul. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 7, § 1, 17, pr.).

2. Nudul proprietar, deși poate vinde lucrul și deși îl poate ipoteca, totuși nu poate nici singur, *nici cu învoirea uzufructuarului*, să înființeze asupra lucrului supus servituți de acelea, care ar restrânge exercițiul uzufructului (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 15 § 7); dar, el poate și singur să înființeze servituți, care nu restrâng acest exercițiu, d. p. un *jus altius non tollendi*. (Dig. 7, 1, *de usufr.*, 16).

3. In cazul în care uzufructuarul nu dă *cautio fructuaria*:

a) Dacă uzufructuarul n'are lucrul supus în mânele sale, nudul proprietar e îndrituit să refuze să-i pună lucrul la dispoziție, până ce va da *cautio*. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 13, pr.; Dig. 33, 2, *de usufr. legatis*, 24, pr.). Deci, dacă uzufructuarul va intenta *actio confessoria*, nudul proprietar îi va putea opune *exceptio*, că n'a dat *cautio*.

b) Dacă uzufructuarul are lucrul în mânele sale și nu dă *cautio*, nudul proprietar poate:

α) Sau să intenteze *rei vindicatio*, ca să ia lucrul înapoi. (Dig., 7, 9, *usufr. quemadm. caveat*, 7, pr., 12). [Se susține de unii, că acesta este vestitul *unus casus*, când proprietarul deși posedază prin uzufructuar, totuș poate să intenteze *rei vindicatio*. (V. § 79, C, I, 2 in fine, pag. 126)]. In acest caz, dacă uzufructuarul se va apăra, opunând *exceptio* întemeiată pe îndrituirea sa de uzufruct, nudul proprietar o va respinge cu *replicatio*, că n'a dat *cautio*.

β) Sau să intenteze *condictio cautionis*, ca să capete acea *cautio*, (Dig., 7, 5, *de usufr. ear. rer.*, 5 § 1, Dig., 7, 9, *usufr. quemadm. caveat*, 7, pr. in fine). — [Dar, este îndoială, dacă nudul proprietar putea să facă aceasta în dreptul clasic. Girard, l. c. (1918), pag. 376, n. 4]. In acest caz uzufructuarul poate să scape de obligația de a da *cautio*, făcând *derelictio* a lucrului. (V. Dernburg, Pandekten, I, § 248, n. 11).

γ) Sau, dacă uzufructuarul întrebuițează lucrul în chip abuziv, nudul proprietar poate să intenteze și o *actio poenalis* împotriva aceluia. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 15 § 3, 66).

[δ). Pe temeiul Dig., 7, 1, *de usufr.*, 13 § 2 se susține, că, pe lângă *condictio cautionis*, nudul proprietar mai are și o altă acțiune, care ar fi o *actio arbitraria* și care după unii nu este de cât *actio prohibitoria*, iar după alții o acțiune deosebită de aceasta (V. Girard, l. c. (1918), pag. 376, n. 4 in fine).

3. În cazurile, în care uzufructuarul nu-i scutit de *cautio* (pag. 168) nudul proprietar, dacă vrea, poate să renunțe la ea (Cf. Dig., 2, 14, *de pactis*, 46). Numai într'un singur caz nudul proprietar a fost oprit de Alexandru Sever, ca să renunțe la *cautio*: Testatorul, care lasă unei persoane uzufructul unui lucru, nu poate să scutească pe acea persoană de *cautio fructuaria*. (Cod., 6, 54, *ut in possess. legatorum servand.*, 7). Pricina acestei abateri este, că în acel caz *cautio* trebuie să fie dată moștenitorilor testatorului, așa că dacă acesta ar putea renunța la *cautio*, atunci moștenitorii săi ar putea fi vătămați de uzufructuarul, care, având lucrul în mânele sale, ar putea abuza de lucru. (Maynz, l. c., I, § 127, n. 11).

Quasi ususfructus. I. *Definițiune.* Quasi uzufructul este îndrituirea de a ne folosi de acele lucruri, care prin întrebuințare sau se consumă, sau se deteriorează. (Dig., 7, 5, *de usufr. earum rerum quae usu consumuntur vel minuuntur*, 1 și 2).

II. *Istoric.* 1. Fiindcă uzufructul, după cum am văzut (pag. 163 No. 1) este îndrituirea de a ne folosi de lucruri, fără ca să le vătămăm substanța, *salva rerum substantia*, de aceea, chiar pe vremea lui Cicero, regula era, că nu se putea înființa un uzufruct asupra lucrurilor, care prin întrebuințare sau se consumă, sau se deteriorează. Dar, mai târziu și încetul cu încetul această regulă a fost schimbată:

a) Mai întâi, un *senatusconsultum* a rânduit, că prin *legatum* se poate lăsa folosința de acele lucruri, care se consumă prin întrebuințare, d. p. cereale, vin, untdelemn, bani ș. a. (Dig., 7, 5, *de usufr. ear. rer.*, 2 și 7). Această îndrituire de folosință n'a putut să fie numită *ususfructus*: căci, oricât de mare era puterea senatului, totuș ea nu era în stare să schimbe *naturalis ratio*, care ni spune că *ususfructus* nu-i cu putință asupra lucrurilor, care se consumă prin întrebuințare. De aceea, această îndrituire a fost numită *quasi ususfructus*. (Dig., 7, 5, *de usufr. ear. rer.*, 2 § 1). În opoziție cu quasi uzufructul, se dă uzufructului numele de *verus ususfructus*.

b) Mai pe urmă quasi uzufructul a fost întins și la lucrurile, care prin întrebuințare sau se deteriorează sau se micșorează, d. p. lână, parfumuri, arome ș. a. (Dig., 7, 5, *de usufr. ear. rerum.*, 11).

c) Deasemenea quasi uzufructul a fost întins și la creanțe, *nomina*, care sunt lucruri corporale. (Dig., 7, 5, *de usufr. ear. rer.*, 3 și 4). [În aceste cazuri Romanii n'au zis, că avem de a

face cu o îndrituire asupra unei îndrituiri. V. Dernburg, Pandekten, I, § 249, n. 8.—Cf. mai sus § 9 pag. 34].

[d) In sfârșit, se admite, că quasi uzufructul a fost întins și la alte lucruri incorporale și anume, că se poate înființa un quasi uzufruct asupra unui uzufruct, p. c. și asupra unui *jus in agro vectigali*, asupra unei emfiteuze și asupra unei suprafețe. (Girard, l. c., (1918), pag. 372, m. 5). — Dar în ce privește întinderea quasi uzufructului la servituțile prediale rurale este controversă: Unii învățați sunt de părere, că se poate înființa un quasi uzufruct asupra servituților prediale rurale *iter, actus, via* și *aqueductus*. (Dig., 32, 2, de *de usu et usufr. per leg. datis*, 1). (Accarias, Droit Roman, I (1886) pag. 717, B. și nota 1). Alți învățați însă sunt de părere, că aceasta nu se poate. (Cf. Girard, l. c., (1918), pag. 372, n. 5].

2. Astfel s'a ajuns, ca să se poată înființa o îndrituire de folosință și sau asupra tuturor bunurilor unei persoane, adică asupra patrimoniului întreg al unei persoane, *omnium rerum, quas in cujusque patrimonio esse constaret* (Dig., 7, 5, de *usufr. ear. rer.*, 1), sau asupra unei părți din acele bunuri, adică asupra unei quote din patrimoniul unei persoane. In aceste cazuri, *ususfructus bonorum*, se poate să avem de a face și cu un *verus ususfructus* și cu un *quasi ususfructus*, dacă în patrimoniu se vor găsi și lucruri, care prin întrebuințare sau se consumă, sau se micșorează, și lucruri, care prin întrebuințare nici nu se consumă, nici nu se deteriorează. (Dig., 7, 5, de *usufr. ear. rer.*, 3. Dig., 33, 2, de *usu et usufr. per leg. datis*, 24, pr., 37, 43, Cod., 8, 54, de *donat.* 35 § 5).

[3. Se susține, că plâzmuirea quasi uzufructului se datorește legii Julia et Papia Poppaea. Această lege, după cum se știe din Istoria Dreptului Roman, a restrâns liberalitățile *mortis causa*, pe care și le puteau face soții fără copii, *orbi*, la o zecime în plină proprietate și la o treime în uzufruct asupra bunurilor soțului predecedat. Fiindcă într'o moștenire se pot găsi și lucruri, care prin întrebuințare sau se consumă, sau se deteriorează, și fiindcă asupra acestui fel de lucruri nu se putea să existe un uzufruct, rânduiala de mai sus a legii Julia et Papia Poppaea ar fi avut de rezultat, ca soțul supraviețuitor să fie lipsit și de acea parte de uzufruct, la care fusese redusă îndrituirea sa. Ca să se înlătore acest neajuns, sau s'a votat mai întâi *senatusconsultum*, de care am vorbit mai sus (II. 1, a), și apoi s'a votat legea Julia et Papia Poppaea, și în acest caz acel *senatusconsultum*, este un

preliminar indispensabil al legii *Julia et Papia Poppaea*, și datează din vremea lui August, sau, după ce s'a votat această lege, s'a votat acel *senatusconsultum*, și în acest caz el este un efect al acelei legi și poate să dateze ori din vremea lui August, ori din vremea lui Tiberiu].

III. *Indrituirile quasi uzufructuarului*. Aceste îndrituiri se deosebesc foarte mult de acelea ale uzufructuarului:

1. Quasi uzufructuarul ajunge proprietar al lucrurilor corporale supuse quasi uzufructului. (*Vaticana fragm.*, 46, *Instit.*, 2, 4, *de usufr.*, § 2, *Dig.*, 7, 5, *de usufr. ear. rer.*, 2 și 7). De aceea:

a) Quasi uzufructuarul suferă peirea și stricăciunile pricinuite acelor lucruri prin *casus*.

b) El poate să consume lucrurile consumptibile și să se folosească de acelea, care se deteriorează, ori se micșorează prin întrebuințare.

2. Când obiectul quasi uzufructului este o creanță datorită de quasi uzufructuar, acesta, până la sfârșitul quasi uzufructului, e îndrituit să nu plătească nici datoria, nici dobânzi. (*Dig.*, 7, 5, *de usufr. ear. rer.*, 3 și 4).

3. Când obiectul quasi uzufructului este o creanță de bani, ori de alte lucruri fungibile datorită de un al treilea, quasi uzufructuarul este îndrituit să ceară dobânzile, precum și plata și să dispună de lucrurile primite (*Dig.*, 7, 5, *de usufr. ear. rer.*, 3 și 4, *Dig.*, 33, 2, *de usu et usufr. per leg. datis*, 24. pr. *Cod.*, 3, 33, *de usufr.*, 1). Pentru ca el să poată cere plata, trebuie să i se cesioneze *actio* a acelei creanțe.

4. Când obiectul quasi uzufructului este sau un *jus in agro vectigali*, sau o emfiteuză, sau o suprafață, quasi uzufructuarul este îndrituit să ceară să i se plătească darea datorită (câștiul, *reditus*, *canon*, *pensio*, *solarium*).

IV. *Indatoririle quasi uzufructuarului*. Aceste îndatoriri sunt:

1. Quasi uzufructuarul este obligat, ca la sfârșitul quasi uzufructului să restituie lucruri de aceeași câtime, calitate și valoare, cu acelea, pe care le-a primit, *ejusdem generis et qualitatis*; iar dacă nu le poate restitui în natură, să plătească *aestimatio* a lor. De aceea, dacă quasi uzufructul are de obiect altfel de lucruri decât bani, e mai bine, ca ele să fie prețuite înainte de a fi primite de quasi uzufructuar. (*Dig.*, 7, 5, *de usufr. ear. rer.*, 7). D. p. Când quasi uzufructuarul a avut vreme de 20 de ani quasi uzufructul unor vinuri, el nu trebuie să restituie vinuri vechi de 20 de ani, ci de aceeaș vechime cu acelea, pe care le-a primit. (*Dig.*, 7, 5, *de usufr. ear. rer.*, 7, *Instit.*, 2, 4, *de usufr.*, § 2).

2. Quasi uzufructuarul este obligat, ca să garanteze restituirea de mai sus a lucrurilor primite prin darea unei *cautio*. Fiindcă această *cautio* a fost impusă prin *senatusconsultum*, care a recunoscut pentru întâia oară quasiuzufructul, de aceea se numește *cautio senatoria*. (Dig., 7, 5, *de usufr. ear. rer.*, 2, 5, 7). Dacă quasi uzufructuarul nu dă această *cautio*, nu poate să ceară să i se dea lucrurile, care fac obiectul îndrituirii sale și nu poate să reclame nici dobânzile creanțelor, care fac obiectul îndrituirii sale, și nici plata acestor creanțe. (Dig., 33, 2, *de usu et usufr. per leg. datis*, 24).

V. *Îndrituirile proprietarului*. Proprietarul lucrurilor, care au fost supuse quasiuzufructului, nu păstrează nici o îndrituire reală asupra acelor lucruri. El are numai o îndrituire de obligație, adică o creanță, care tinde, ca să se obțină restituirea unei valori egale la sfârșitul quasiuzufructului și a cărei eficacitate e asigurată prin *cautio senatoria*. (Dig., 7, 5, *de usufr. ear. rer.* 2, pr., 5 § 1, 7, 9, 10 pr. 11, Dig., 7, 9, *usufr. quemadm. caveat*, 7 § 1).

VI. Din cele spuse mai sus reiese, că quasiuzufructul este un fel de împrumut, un fel de *mutuum*, cu garanție.

VII. *Quid* în cazul în care îndrituirea de folosință are de obiect *vestimenta*, veșminte, (haine, rufe ș. a.)?—Dacă o *câtime* de veșminte este obiectul folosinței, avem de aface cu un quasiuzufruct. (Dig. 7, 1, *de usufr.*, 15 § 4). — În celelalte cazuri însă, și dacă înființătorul folosinței nu spune anume, că dă *usus fructus* al veșmintelor, adică în caz de indoială, unele izvoare ale noastre (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 4 și 5, Dig. 7, 9, *usufr. quemadm. caveat*, 9 § 3. Cf. Dig., 24, 3, *soluto matrimonio*, 66 § 1, Instit., 3, 24, *de loc. et conduc.*, § 5) zic, că acea folosință este un *verus usufructus*; iar altele (Instit., 2, 4, *de usufr.*, § 2), zic, că ea este un *quasi usufructus*. Din pricina acestei contraziceri, chestiunea e controversată. Holander zice, că această controversă este o *pulchra et nobilis quaestio!* Dacă se admite, că avem de a face cu un *verus usufructus*, atunci uzufructuarul, la sfârșitul uzufructului, trebuie să restituie *vestimenta* în starea, în care se vor găsi fără de *culpa* sa, adică de cele mai de multe ori nimic; iar dacă se admite, că avem de a face cu un *quasi usufructus*, atunci quasi uzufructuarul, la sfârșitul îndrituirii sale, trebuie să restituie *vestimenta* de aceeaș *câtime*, *calitate* și *valoare* cu *acelea* primite.

1. Ca să se curme controversa, s'a propus, să se înlocuiască vorba *vestimenta*, în Instit., 2, 4, *de usufr.*, § 2, cu vorba es-

calenta. Înălăturându-se astfel contrazicerea izvoarelor, urmează, că folosința de *vestimenta* este în totdeauna un *verus ususfructus*. — Inșă acea înlocuire e arbitrară.

2. Fiindcă *vestimenta* sunt lucruri, care prin întrebuintare se micșorează, și fiindcă asupra unor astfel de lucruri se poate înființa și un *quasi ususfructus*, de aceea, în caz de îndoială, când înființăterul îndrituirii n'a spus anume, că vrea să înființeze un *verus ususfructus*, credem, că se poate admite, că avem de a face, nu cu un *ususfructus* (Cf. Maynz, l. c., I, § 128, n. 14 și 15), ci cu un *quasi ususfructus*. (Dernburg, Pandekten, I (1892), § 249, n. 5, pag. 599, Girard, l. c., (1918), pag. 372, n. 1). În sprijinul acestei păreri vine argumentarea următoare: Folosința de lână este întotdeauna un *quasi uzufruct* (Dig., 7, 5, *de usufr. ear. rer.* 11), (V. mai sus II, 1, b, pag. 171). Deci, când *vestimenta* sunt de lână, folosința de astfel de *vestimenta* este întotdeauna un *quasi uzufruct*. De ce să n'avem de a face tot cu un *quasi uzufruct* și când *vestimenta* nu sunt de lână, ci de alte materii, care *usu minuuntur* ?!

Usus. I. *Definițiune.* *Usus* este îndrituirea de a ne folosi de lucrul altuia, fără însă de a-i lua și fructele. (Dig., 7, 8, *de usu et habitatione*, 2, pr.) *Usus sine fructu*.

II. *Terminologie.* Îndrituitul la *usus* se numește *usuarius*.

III. *Îndrituirile usuarului.*

1. De regulă *usuarius* este îndrituit numai la cea mai întinsă întrebuintare a lucrului supus, *plenum usum, omnem usum*: dar, nu-i îndrituit de loc la fructe, *frui non potest*. De aceea se zice în izvoare, că are *nudus usus, id est sine fructu*. (Dig. 7, 8, *de usu*, 1 § 1). D. p. *Usus* al unei clădiri îndrituiește pe *usuarius* că să locuiască în acea clădire, dar nu-l îndrituiește nici ca să vândă exercițiul îndrituirii sale, nici să-l închirieze, nici să-l dăruiească. (Instit., 2, 5, *de usu et habit.*, § 2, Dig., 7, 8, *de usu et habit.*, 11). *Usus* al unor boi îndrituiește pe *usuarius* să întrebuinteze boii la arat, la cărat ș. a. (Dig., *eod.* 12 § 3).

2. Dar, în chip excepțional, când întrebuintarea lucrului sau n'ar fi adus nici un folos usuarului, sau i-ar fi adus un folos prea mic, *favor testamentorum*, adică tălcuirea largă a rânduelilor testamentare, a făcut ca el să fie îndrituit și la fructele lucrului, dar cu cea mai mare rezervă și cu condiție, ca să nu treacă dincolo de ceea ce era necesar. Astfel:

a) Când *usus* al unei turme de oi a fost lăsat *legatum*, ar trebui, ca *usuarius* să poată numai să întrebuinteze acea turmă,

ca să îngrășe un pământ, *ad stercorandum*. Inșă, fiindcă acest folos e prea mic, este îngăduit usuarului, ca să ia și puțin lapte de la oi, căci *neque enim tam stricte interpretandae sunt voluntates defunctorum*. (Dig., 7, 8, *de usu et habit.*, 12, § 2).

b) *Usarius* al unui *fundus* ar trebui, ca să se plimbe numai pe acel *fundus*. Dar, fiindcă acest folos e prea mic, i se îngăduie să ia legume, fructe, fân, lemne pentru trebuința zilnică a sa și a lor săi. (Dig., 7, 8, *de usu et habit.*, 12 § 1, 15, pr., 16, pr.).

c) Când *usus* are de obiect o pădure supusă tăierii, uzuarul are aceeași îndrituire ca și uzufructuarul, adică poate să facă tăieri potrivit chipului de exploatare al pădurii. (Dig., 7, 8, *de usu et habit.*, 22, pr.).

d) Când *usus* are de obiect lucruri, care prin întrebuințare sau pier, sau se micșorează, *usarius* are îndrituirile quasiuzufructuarului. (Dig., 7, 5, *de usufr. ear. rer.*, 5 § 2, 10 § 1).

3. Deși *usus* este indivizibil, și deși trebuie să fie exercitat în persoană de *usarius*, totuși: Familia, desrobiții, *clientes*, prietini, oaspeții usuarului pot să ia parte la întrebuințarea lucrului. (Dig., 7, 8, *de usu et habit.*, 2 § 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12 § 5, 22 § 1, Instit., 2, 5, *de usu et habit.*, § 1). Când casa, care face obiectul unui *usus*, este prea mare pentru *usarius*, acesta e îndrituit chiar să dea cu chirie partea pe care n'o poate locui. (Dig., 7, 8, *de usu et habit.*, 2 § 1, 4, pr.). Când *usus* al unui lucru a fost lăsat unei persoane, care întrebuințează lucrurile de acelaș fel dându-le cu chirie, ea va putea să închirieze acel lucru. D. p. Unui *auriga* s'a lăsat *usus* al unor cai. (Dig., 7, 8, *de usu et habit.*, 12 §§ 4 și 6).

IV. *Indatoririle usuarului*. Uzuarul are în general aceleași îndatoriri ca și uzufructuarul și pentru asigurarea îndeplinirii lor trebuie să dea *cautio*. (Dig., 7, 8, *de usu et habit.*, 15 § 1 in fine, Dig., 7, 9, *usufr. quemadm. caveat.*, 5 § 1, 11). Astfel el suferă sarcinele și dările; trebuie să întrebuințeze lucrul *ad arbitrium boni viri*, fără să i vatăme substanța; la sfârșitul uzului trebuie să restituie lucrul. Inșă *usarius* nu-i ținut să facă reparațiile de întreținere de cât numai, când proprietarul este lipsit cu totul de orice folos al lucrului supus și când această lipsire totală se întâmplă în folosul lui *usarius*. (Dig., 7, 8, *de usu et habit.*, 18).

Fructus sine usu. După cum se poate, ca să se dea cuiva *usus sine fructu*, deasemenea se poate să i se dea și *fructus sine usu*. La început regula era, că *fructus sine usu esse non potest* (Paulus, *Sententiae*, III, 6, 24, Dig., 7, 8, *de usu*, 14, § 1),

fiindcă, după cum am spus (pag. 163 III, 1), de regulă, nu se poate dobândi fructele unui lucru, dacă nu suntem îndrituiți și să întrebuințăm lucrul. Dar, mai târziu s'a recunoscut, că se poate înființa și *fructus sine usu* cu condițiune, ca uzufructuarul să nu întrebuințeze lucrul de cât numai pentru ca să se poată bucura de fructe. (Dig., 7, 8, *de usu*, 14 § 3). (V. Dernburg, l. c., I, § 247 n. 14).

Habitatio. I. *Definițiune.* *Habitatio* este îndrituirea de a ne folosi de o casă, locuind în ea.

II. *Fire.* In ce privește firea juridică a *habitațiunii* Romanii au avut mai multe păreri.

1. *In dreptul vechiu.* *Veteres* au avut două păreri (Dig. 7, 8, *de usu et habitatione*, 10 § 3): a) *Habitatio* este îndrituirea de a locui o casă vreme de un an, fără ca înăuntrul acestui răstimp să fim obligați să plătim vre o chirie. Deci, de oare-ce chiriașul este ertat de chirie pe timp de un an, *habitatio* nu-i altceva de cât o ertare de chirie pe timp de un an. — b) *Habitatio* nu-i o îndrituire anuală, ci pe viață de a locui o casă. Această părere susținută de Rutilius, care a fost consul în anul 649 a. U. c., a fost primită de Celsus și de urmașii acestuia. (Dig. 7, 8, *de usu et habit.* 10 § 3).

2. *In dreptul clasic și în acel anterior lui Justinian.* In acest răstimp găsim trei păreri (Instit., 2, 5, *de usu et habit.*, § 5, Cod. 3,33 *de usufr. et habitatione*, 13, pr.): a) *Habitatio* este un *usus*. b) Marcellus susține, că ea este un *ususfructus*. c) *Habitatio* nu-i nici *usus*, nici *ususfructus*, ci este o îndrituire specială, *jus proprium*, care, ca și proprietatea, ne îndrituește să intentăm *rei vindicatio*.

3. *In dreptul lui Justinian.* Acest împărat *propter rerum utilitatem*, adică pentru ca acel îndrituit să aibă un folos, un câștig, a primit părerea lui Marcellus, că *habitatio* este un *ususfructus* (Instit. 2, 5, *de usu et habit.*, § 5).

III. *Indrituiri.* De la Justinian îndrituitul la *habitatio* poate să se folosească de casă sau în persoană, sau dând-o cu chirie, dar nu și ca să dispună de ea cu titlu gratuit. (Instit. 2, 5, *de usu et habit.* § 5, Cod. 3,33, *de usufr. et habit.*, 13 § I; Cf. Dig. 7, 8 *de usu et habit.*, 10 pr.: „*donare non poterit...*”).

IV. *Indatoriri.* Indrituitul la *habitatio* trebuie să dea *cautio*, ca și uzufructuarul și ca și uzuarul. (Dig. 7, 9, *usufr. quemadm. caveat*, 5 § 3).

V. *Deosebiri de celelalte servituti personale.* 1. *Habitatio* nu se stânge nici prin neexercițiu (Dig. 7, 8, *de usu et habit.*, 10 pr.)

și nici prin *capitis diminutio*, (Dig. 7, 8, *de usu et habit.*, 10 pr.), fiindcă *in facto potius quam in jure consistit* (Dig. 4, 5, *de capitis minutis*, 10). — 2. Când *habitatio* e înființată printr'o donațiune între vii, moștenitorii donatorului o pot revocă. (Dig. 39,5, *de donat.* 27 și 32, Dig. 2,15 *de transactionibus*, 8 § 1, Dig. 34,1, *de alimentis legatis*, 6 și 23).

Operae servorum. I. *Definițiune.* *Operae servorum* este îndrituirea de a ne folosi de muncile robilor. (Dig. 7, 7, *de operis serv.* 1).

II. *Fire.* In ce privește firea juridică a acestei îndrituiri, Romanii au avut deasemenea mai multe păreri.

1. Ea este un *usus*. (Julian în Dig. 7, 7, *de oper. serv.* 5).

2. Ea este un *ususfructus*. (Caius în Dig. 7, 7, *de oper. serv.* 3 și 4). Dar Ulpian e de părere, că nu-i *ususfructus*, fără însă să spună ce este. (Dig. 7, 9, *ususfr. quemadm. caveat*, 5, § 3: „si... *operae hominis*.... *relictæ fuerint*, *stipulatio locum habebit*, licet per omnia haec *usumfructum non imitantur*»).

3. Ea nu-i nici *usus*, nici *ususfructus*. (Aceasta e părerea lui Mommsen, care zice, că, în Dig. 35,2 *ad legem Falcidiam*, 1 § 9, vorbele „*cum usus neque ususfructus in eo legato esse videtur*“ trebuie să se cetească „*cum neque usus neque ususfructus in eo legato esse videtur*“).

III. *Indrituiri.* Indrituitul la *operae servorum* poate sau să se folosească singur de aceste *operae*, sau să le dea cu chirie altei persoane. (Dig. 7, 7, *de oper. serv.*, 3: „*et ob operas mercedes*“, Dig. 33,2, *de usu et usufr. per leg. datis*, 2). Deci *operae servorum* se apropie de *ususfructus*.

IV. *Indatoriri.* Și îndrituitul la *operae servorum* trebuie să dea *cautio*.

V. *Deosebiri de celelalte servituți personale.* 1. *Operae servorum* nu se stâng nici prin neexercițiu și nici prin *capitis diminutio* (Dig. 33,2, *de usu et usufr. per leg. datis*. 2). — 2. Ele trec la moștenitori. (Dig. *eodem*). (V. Maynz, l. c. I, § 131, n. 3, *Dernburg. Pandekten*, I, § 250, n. 15). — 3. Se stâng, când robul e dobândit de altcineva prin *usucapio*. (Dig. *eodem*).

G. Operae animalium. I. *Definițiune.* *Operae animalium* este îndrituirea de a ne folosi de muncile animalelor. (Dig. 7, 9, *ususfr. quemadm. caveat*, 5 § 3).

II. *Fire.* Această îndrituire nu-i un *ususfructus*. (Dig. 7, 9, *ususfr. quemadm. caveat*, 5 § 3: „si... *operae hominis vel cujus alterius animalis relictæ fuerint*, *stipulatio locum habebit*, licet

per omnia haec *usumfructum non imitantur*“). Ea este analoagă cu *operae servorum*, deci se apropie de *ususfructus*.

III. *Indrituiri, îndatoriri și deosebiri*. Aceleași ca și la *operae servorum*. Fiindcă îndritul poate da cu chirie animalele, urmează, că *operae animalium* se apropie de *ususfructus*.

CAPITOLUL II

SERVITUȚILE PREDIALE

§ 85.

Definițiune. Am spus (§ 83, pag. 158, No. II). că servituțile prediale sau reale sunt acele înființate în folosul unui nemîșcător individualmente și invariabil determinat, numit *praedium dominans*, și asupra altui nemîșcător, numit *praedium serviens*.

Fire. Servitutea predială este o extensiune a proprietății lui *praedium dominans* în paguba proprietății lui *praedium serviens*, care este supusă unei restricțiuni. Extensiunea și restricțiunea sunt privite ca niște însușiri juridice sau folositoare, prielnice, sau vătămătoare, neprielnice, după cum sau rodnicia, sau nerodnicia sunt însușiri firești ale unui nemîșcător). Dig., 50, 16, *de verbor. signif.*, 86: *Quid aliud sunt jura praediorum, quam praedia qualiter se habentia, ut bonitas, salubritas, amplitudo*. Dig., 50, 16, *de verbor. signif.*, 126: *jus fundi per dominum deterius factum*). De aci urmează, că:

1. O servitute predială poate să aibă ființă numai între nemîșcătoarele, care sunt *in commercio*, care sunt susceptibile de proprietate; iar nu între nemîșcătoarele *extra commercium*, nici asupra lucrurilor mișcătoare și nici în favoarea unei persoane.

2. O servitute predială nu poate fi înstreinată fără de *praedium dominans* și nici *praedium dominans* nu poate fi înstreinat fără de servitutea predială, care are ființă în folosul său; de aceea înstreinarea lui *praedium dominans* implică și înstreinarea acelei servituți prediale.

Regule. Servituțile prediale sunt cărmuite de regulile generale ale servituților (§ 83, pag. 156 și urm., No. I—IX) și de unele reguli speciale. De aceea, ne vom îndeletnici aici cu aceste reguli speciale și în aceeași vreme, vom desvolta unele din regulile generale, care au însemnătate mai mare pentru servituțile prediale.

I. *Servitus fundo utilis esse debet*. Am văzut (§ 83, pag. 158, No. VII), că servitutea trebuie să fie de folos sau pentru persoana, sau pentru lucrul în favoarea căroră a fost înființată. (Dig. 8, 1, *de servit.* 8, pr., 15 pr., 19). Prin urmare, în caz de servitute predială, trebuie, ca servitutea să aducă un folos lui *praedium dominans*, să-i mărească valoarea. Aceasta poate să rezulte și din fapte și împrejurări, care măresc nu foloasele materiale, ci plăcerea, pe care ni o poate face *praedium dominans* grație servituții înființate asupra lui *praedium serviens*. D. p.: *Praedium dominans* să aibă o priveștițe mai frumoasă, să aibă un cerdac acoperit pentru plimbare, să aibă apă pentru desfătare. (Dig. 8, 2, *de serv. praed. urban.* 3, 15, 16, Dig., 8, 5, *si servit. vindicetur*, 8, 1, Dig., 43, 20 *de aqua cott.*, 3, pr.). De aceea nu-i deajuns, ca numai proprietarul lui *praedium dominans* să aibă foloase personale, d. p. să culeagă fructe, să se plimbe, să șadă la masă (*cenare*) pe nemișcătorul altuia. Astfel de îndrituiri nu pot fi înființate ca servituți. (Dig., 8, 1, *de servit.*, 8, pr.). Mai mult de cât atâta, dacă s'ar îngădui, ca ele să fie înființate ca servituți, ar fi foarte greu de determinat mărginile exercițiului lor și s'ar putea foarte lesne ca ele să ajungă împovărătoare!

II. *Servitus perpetuam causam habere debet* (Dig., 8, 2, de S. P. U., 28 in fine), adică servitutea trebuie să aibă o bază statornică. Ea are o astfel de bază, când poate fi exercitată în orice vreme fără de vre un ajutor din afară. Pentru ca un astfel de exercițiu să fie cu puțință trebuie, ca folosul, pe care *praedium dominans* urmează să-l aibă, să rezulte din însuș *praedium serviens*, adică din firea acestuia, din alcătuirea lui, din însușirile lui statornice, iar nu din împrejurări extrinsece. Numai așa servitutea poate fi o îndrituire reală asupra unui lucru al altuia, adică o îndrituire *nemișcătoare* asupra acelui lucru, o îndrituire care n'atârnă de întâmplări din afară și de înrâuriri streine; numai așa servitutea poate fi o calitate folositoare inherentă lui *praedium dominans*, o extensiune a proprietății acestuia și o calitate vătămătoare inherentă lui *praedium serviens*, o restricțiune a proprietății acestuia.

1. Din regulă de mai sus urmează, că :

a) Nu se poate înființa ca servitute predială o îndrituire, care n'ar putea să dureze decât un răstimp restrâns, al căreia exercițiu chiar ar face, ca ea să nu mai poată dura, ci să se stingă. D. p. *Servitus aqueductus* poate fi înființată asupra unui lac hrănit de izvoare (*lacus perpetuus*), care are *aqua perennis*, *aqua viva* :

dar, nu poate fi înființată asupra unei mlaștini (*stagnum*), asupra unui havuz (*cisterna*), asupra unui lac nehrănit de izvoare, care au numai apă stătătoare (Dig., 8, 2, de S. P. U., 28, Dig., 8, 3, de S. P. R., 23, § 1, Dig. 43, 22, de fonte, 1 § 4, Dig., 43, 20, de aqua cott., 1 § 5).

b) Nu se poate înființa ca servitute predială o îndrituire, al căreia exercițiu ar atârna nu de o faptă a îndrituitului, ci de una a altei persoane, mai ales a proprietarului lui *praedium serviens*. D. p. *Primus*, după ce spală o cameră a sa, obicinuește, ca, printr-o gaură făcută în perețele acelei camere, să dea drumul zoiilor, care se scurg pe locul lui *Secundus*. Acesta nu poate dobândi *servitus fluminis*, fiindcă scurgerea, fiind datorită faptei lui *Primus*, n'are *causa perpetua*. Altfel ar fi, dacă prin acea gaură s'ar scurge apele de ploaie; căci, deși nu plouă într'una, totuși scurgerea nu-i datorită faptei unei persoane, ci are o bază impersonală! (Dig., 8, 2, de S. P. U., 28).

2. Dar, deși la început regula de mai sus se aplică foarte strict, totuși mai pe urmă ea a fost aplicată în chip mai larg. Astfel îndrituirea de a aduce apă, ori de a lua apă, putea să fie înființată nu numai *ex capite vel ex fonte*, ci *quocunque loco (idoneo)*. (Cf. Dig., 8, 3, de S. P. R., 9, Dig., 43, 20, de aqua, 1 § 8, Dig. 8, 4, *communio praediorum*, 2).

3. V. mai jos III, 2, pag. 183.

III. *Praedia debent esse vicina*. (Dig., 8, 3, de S. P. R., 5 § 1). Cele două nemișcătoare (*praedium dominans* și *praedium serviens*) trebuie să fie vecine. Dar, aceasta nu însemnează, că ele trebuie numai decât să fie alăturate, să se atingă; ci, că situația lor trebuie să fie astfel, încât servitutea predială să poată fi exercitată, adică *praedium dominans* să poată să aibă dela *praedium serviens* folosul, pe care servitutea trebuia să i-l aducă. Pentru ca aceasta să fie cu putință, trebuie, ca să nu fie nici o piedică, nici de drept, nici de fapt, la exercitarea servituții. De aceea, uneori trebuie, ca acele două *praedia* să se atingă, d. p. când e vorba de picăturile apelor de ploaie, care se scurg de pe streășina lui *praedium dominans* pe *praedium serviens*. Alteori însă, se poate ca acele două *praedia* să fie depărtate mult unul de altul și despărțite prin nemișcătoare intermediare chiar numeroase, d. p. când e vorba de a aduce apă din *praedium serviens*. — În acest din urmă caz, pentru ca servitutea predială să aibă ființă, trebuie, ca exercițiul său să nu fie împiedicat de nemișcătoarele intermediare, adică, după cum am spus, să nu fie nici o piedică, nici de drept, nici de fapt, la exercițiul

servituții. Fiindcă nemișcătorul, intermediar poate fi sau *in commercio*, sau *extra commercium*, trebuie să facem deosebiriile următoare:

1. Când nemișcătorul intermediar este *res in commercio*. Se poate, ca acest nemișcător să fie sau supus și el aceleiaș servituți, ca și *praedium serviens*, sau să nu fie supus.

a) Dacă nemișcătorul intermediar este supus și el aceleiaș servituți, atunci exercițiul servituții este posibil de drept. D. p. Îndrituirea de trecere între două nemișcătoare, despărțite printr'un al treilea, care și el e supus acestei îndrituiri.

b) Dacă nemișcătorul intermediar nu-i supus și el aceleiaș servituți, atunci aceasta uneori poate să fie exercitată de fapt, iar alteori nu poate. D. p. *Praedium dominans*, care e proprietatea lui *Primus*, are *jus altius non tollendi* până la 10 metri asupra lui *praedium serviens*, care e proprietatea lui *Secundus*, dar asupra nemișcătorului intermediar, care e a lui *Tertius*, nu s'a putut dobândi această îndrituire. În acest caz, câtă vreme *Tertius*, nu construște de loc, *Primus* poate să-și exercite de fapt servitutea sa asupra lui *praedium serviens* și să împiedice pe *Secundus* să construească mai sus de 10 metri. — Dar, dacă *Tertius* zidește o casă înaltă de 15 metri, atunci *Primus* e împiedicat de fapt, ca să-și exercite servitutea sa și *Secundus* poate să zidească și el mai sus de 10 metri. Aceasta nu însemnează, că *jus altius non tollendi* e pierdut. Ce-i dreptul, această servitute se poate stinge prin neexercițiu însoțit de *usucapio libertatis*, așa că, dacă zidirea lui *Tertius* durează răstimpul cerut pentru acest fel de stângere, servitutea se stinge; dar, dacă, înainte de trecerea acelu răstimp, *Tertius* dărămă zidirea sa, atunci *Primus* are din nou puțința de fapt, ca să-și exercite servitutea și poate să constrângă pe *Secundus*, ca să dărăme până la înălțimea de zece metri, ceea ce zidise mai sus de această înălțime.

2. Când nemișcătorul intermediar este *res extra commercium* și anume sau *divini juris*, sau *humani juris*.

a). Nemișcătorul intermediar este *res divini juris*. Fiindcă de astfel de lucruri nu ne putem servi (§ 38 pag. 84), urmează că:

α) Servituțiile, care cer, ca să ne servim de acel nemișcător intermediar, nu pot fi exercitate de fapt asupra lui și deci nu pot să aibă ființă. D. p. o servitute de trecere.

β) Dar, servituțiile, care nu cer, ca să ne servim de acel nemișcător, pot să fie exercitate de fapt și deci pot să aibă ființă. D. p. o servitute de vedere.

b) Nemișcătorul intermediar este *humani juris*, dar *extra*

commercium și anume sau *res publica*, sau *res universitatis*, d. p. o stradă, o piață. Fiindcă de străzi și de piețe se poate servi orice cetățean cu condițiune, ca să nu împiedice pe ceilalți să se servească și ei (§ 39, pag. 86), urmează, că:

a) Atât *jura prohibendi*, cât și *jura faciendi* pot fi exercitate de fapt în arătatul chip și deci pot să aibă ființă. D. p. *Jus altius non tollendi, jus itineris*.

β). Dar *jura habendi* nu pot fi exercitate de fapt în arătatul chip și deci nu pot să aibă ființă. D. p. *servitus aquaeductus, servitus projiciendi*. (Dig. 8, 2, de S. P. U., 1, pr.)

c) Se mai poate, ca acele două *praedia* să fie despărțite printr'un fluviu public. In acest caz, dacă există sau vad prin acel fluviu, sau punte, orice servitute predială se poate exercita de fapt și deci poate fi înființată. Dacă nu-i nici vad și nici punte și, pentru ca să trecem fluviul, este nevoie de o luntre, atunci *jura faciendi*, d. p. o îndrituire de trecere nu poate să fie înființată, fiindcă lipsește *causa perpetua* (v. pag. 180, II); dar, cel puțin *jura prohibendi*, putând fi exercitate de fapt, pot să fie înființate. (Dig. 8, 3, S. P. R., 38).

IV. Servituțile prediale nu pot să atârne nici de *dies* și nici de *condicio*, dar pot să atârne de *modus*. (Cf. Dig., 8, 1, de *servitutibus*, 4, pr.). Aceasta însemnează, că o servitute predială nu poate să fie înființată nici *ex die*, nici *sub condicione*, adică să înceapă de la un termin, ori dela împlinirea unei condițiuni, și nici *ad diem*, nici *ad condicionem*, adică să se stângă la sosirea unui termin, ori la împlinirea unei condițiuni, și că o servitute predială poate să fie înființată *sub modo*, cu o sarcină oarecare, de pildă, ca îndrituitul să treacă sau numai calare, sau cu un anumit fel de căruță, sau cu o anumită greutate, sau numai cu o turmă de oi ș. a.

1. Regula că servituțile prediale nu pot să atârne nici de *dies* și nici de *condicio*, se justifică în două chipuri:

a) *Istoriceste*. La început servituțile nu puteau să fie înființate *inter vivos* de cât sau prin *mancipatio*, sau prin *in jure cessio* (v. mai jos pag....), la care, după cum știm (§ 49, pag. 128, 130, și 138, § 69, pag. 67, A și pag. 72, A), nu se putea adăoga nici *dies* și nici *condicio*.

Teoreticeste. In ce privește *dies ad quem* și *condicio ad quam*, adică terminul și condițiunea așa numite rezolutorii (§ 49 pag. 123 și 129), se poate găsi și un argument teoretic. Am văzut, (§ 83, pag. 158/159], că servituțile prediale sunt înființate asupra unui

nemișcător și în folosul altui nemişcător, independent de proprietarul acestuia, adică în folosul tuturor proprietarilor viitori, succesivi. Dacă s'ar putea, ca o servitute predială să fie înființată sau numai până la sosirea unui termen, sau până la împlinirea unei condițiuni, atunci ea n'ar mai fi înființată în folosul tuturor proprietarilor viitorii succesivi!

2. Dar, regula de mai sus putea să fie înconjurată de părți prin invoeli accesorii, *pacta*, adăogate sau la *mancipatio*, sau la *in jure cessio*, prin care se spunea, ca servitutea să nu fie exercitată decât sau până la sosirea termenului, sau până la împlinirea condițiunii, și care erau ocrotite de pretor prin *exceptio pacti* sau *exceptio doli*. În astfel de cazuri, dacă îndrituitul la servitute ar fi voit s'o exerciteze și după sosirea termenului, ori după împlinirea condițiunii, proprietarul lui *praedium serviens* îi opunea *exceptio pacti*. (Dig., 45, 1, *de verbor. oblig.*, 56 § 4 in fine). [Se pare, că în dreptul clasic, când servituțiile au fost întinse și la nemişcătoarele provinciale și când ele puteau fi înființate prin convențiuni întărite cu *stipulatio poenae*, s'a admis, ca servituțiile prediale să poată atârna de *dies*, ori de *condicio*. (Cf. Dig., 33, 3, *de servitute legata*, 3). Deasemenea, la o convențiune, prin care cineva se obligă *ad constituendam servitutem*, se putea adăoga și *dies* și *condicio*. (Cf. Dig., 45, 1, *de verbor. oblig.*, 98, pr.)].

3. În ce privește *modus* avem de atras luarea aminte, că el poate să se confunde cu întinderea servituții și cu determinarea exercițiului ei. (V. mai jos No. VI, pg. 186).

V. *Indivizibilitatea servituțiilor prediale*. Am văzut, că servituțiile (afară de *ususfructus*) sunt indivizibile. (§ 83, pag. 157, No. VI). Când e vorba de servituțiile prediale, urmările indivizibilității lor sunt:

1. Servitutea apasă *praedium serviens* în întregime; fiecare moleculă a acestuia suferă însușirea restrictivă ajunsă inherentă lui. Pentru ca să scăpăm de această urmare și pentru ca servitutea să apese numai o parte a nemişcătorului, trebuie, ca să despărțim această parte din întreg, să facem din ea un nemişcător de sine stătător. D. p. Proprietarul care a dat o îndrituire de trecere pe un drum anumit de pe moșia sa, poate, dacă îi îngăduie configurația moșiei, să despărțea partea de moșie, pe care se găsește drumul, și să facă din ea un nemişcător deosebit. (Dig., 8, 4, *communio praed.*, 6 § 1).

2. Servitutea se cuvine lui *praedium dominans* în întregime; fiecare moleculă a acestuia se bucură de însușirea extensivă ajunsă

inherentă lui. Dacă voim să înființăm servitutea numai în folosul unei părți din *praedium dominans*, trebuie deasemenea să despărțim acea parte și s'o facem un nemiscător de sine stătător.

a) Dacă *praedium dominans*, după înființarea servituții, este împărțit, fiecare pârțică se bucură de servitute în întregime, și deci servitutea poate să fie exercitată de fiecare proprietar parcelar, *omnes partes servitus sequitur*. (Dig., 8, 3, de S. P. R., 23 § 3 și 25, Dig., 8, 1, de servit., 4 § 2, 5 § 1, Dig., 10, 3, *communi divid.*, 19 § 4).

b) Dar, deși fiecare pârțică se bucură de toată servitutea, în aceeaș vreme, totuși servitutea se poate stânga *separat* pentru fiecare din acele pârțicele prin neexercitare. Deci, multiplicitatea îndrituiților în loc să fie păgubitoare, este dimpotrivă mai priincioasă pentru *praedium serviens*. (Dig., 8, 6, *quemadm. serv. amitt.*, 6 § 1).

3. Când *praedium serviens* este o coproprietate, pentru ca să se înființeze o servitute asupra sa, trebuie, ca toți coproprietarii să concureze la acea înființare. (Dig., 8, 1, de servit., 2). În adevăr, pe deoparte un coproprietar nu poate să supună servituții ceea ce nu-i aparține, iar pe de altă parte el nu poate să înființeze servitutea numai asupra quotei sale.

4. *Servitus per partes retinetur*. Servitutea nu se poate stinge *pro parte*, deși alte îndrituiri se pot stânga parțial. D. p.

a) Proprietarul lui *praedium dominans* dobândește o *pars indivisa* a lui *praedium serviens*. Ori și cât de mare ar fi partea dobândită și ori și cât de mică ar fi rămas partea nedobândită, servitutea rămâne întreagă. Deci, e deajuns, ca o parte foarte mică din *praedium serviens* să nu fie dobândită de proprietarul lui *praedium dominans*, pentru ca servitutea să nu se stângă de loc. Acest proprietar ajunge astfel să aibă o *servitus* asupra lucrului său, deși *nemini res sua servit* (§ 83, pag. 156, No. III). Tot așa se întâmplă, când proprietarul lui *praedium serviens* dobândește o *pars indivisa* din *praedium dominans*, când aceste două *praedia* ajung comune *pro parte*, când doi proprietari, având fiecare câte un *praedium dominans* și aceeaș servitute asupra unui *praedium serviens*, dobândesc împreună acest din urmă *praedium*. (Dig., 8, 2, de S. P. U., 30 § 1, Dig., 8, 3, de S. P. R., 27, 34).

b) În sfârșit, dacă în tot răstimpul cerut pentru *praescriptio* a servituții, aceasta a fost exercitată în folosul numai unei pârțicele oricât de mici din *praedium dominans*, acesta păstrează servitutea întreagă. Deasemenea, dacă unul numai din coproprietarii

lui *praedium dominans* sau a exercitat servitutea, sau e o persoană față de care nu curge *praescriptio*, toți coproprietarii păstrează servitutea. (Dig., 8, 6, *quemadm. serv. amitt.*, 5, 6 pr., 8 § 1, 9, 10, pr., Dig., 8, 3, *de S. P. R.*, 18).

VI. *Exercitarea servituților prediale*. Proprietarii celor două *praedia* au următoarele îndrituiri și îndatoriri în ce privește exercitarea servituților :

1. Proprietarul lui *praedium dominans*

a) Trebuie să se folosească de servitute în marginile trase de actul, prin care s'a înființat acea servitute, nu-i este îngăduit, ca să treacă dincolo de aceste margini. De aceea, dacă acel act nu-i lămurit în această privință, atunci, fiindcă *servitus fundo utile esse debet*, exercițiul servituții nu trebuie să întrecă nevoile lui *praedium dominans*; căci, ceea ce trece dincolo de aceste nevoi nu mai e folositor pentru acest *praedium*. (Dig., 8, 1, *de servit.*, 4 § 1, 5 § 1, 19, Dig., 8, 3, *de S. P. R.*, 5 § 1, 6, pr. și § 1 Dig., 8, 4, *communio praedior.*, 14, Dig., 8, 6, *quemadm. serv. amitt.*, 7 și 11).

b) El trebuie să exercite servitutea *civiliter*, adică în chipul cel mai puțin împovărător. (§ 83, pag. 158, No. IX). D. p. Când prin actul înființător nu se arată prin ce parte să fie exercitată servitutea de trecere, îndrituitul, deși poate trece pe ori și unde, totuș nu trebuie să treacă, pe unde ar fi mai supărător pentru proprietarul lui *praedium serviens*, d. p. prin curte, dacă poate trece tot așa de bine și de lesne prin altă parte. (Dig., 8, 1, *de serv.*, 9, Dig., 8, 3, *de S. P. R.*, 13 § 3).

2. Proprietarul lui *praedium serviens*

a) Trebuie pe de o parte să se abțină de la orice act, care sau ar împiedeca, sau ar îngreua exercițiul servituții, iar pe de altă parte să îngăduie tot ce-i necesar pentru acel exercițiu. (cf. § 83, pag. 158, No. VIII). D. p. Cine a dat o îndrituire de a adăpa vitele, trebuie să îngăduie îndritului și de a trece cu vitele la adăpat. Cine a dat o îndrituire de a trece, care, ca să fie exercitată, are nevoie de oarecare lucrări, trebuie să îngăduie ca proprietarul lui *praedium dominans* să facă acele lucrări. (Dig., 8, 1, *de servit.*, 10, Dig., 8, 2, *de S. P. U.*, 20 § 1, Dig., 8, 3, *de S. P. R.*, 9 § 3, Dig., 8, 4, *communio praed.*, 11).

b) Proprietarul lui *praedium serviens* poate să exercite și el stăpânirea, care face obiectul servituții, dacă firea lucrurilor îngăduie aceasta și dacă îndrituirea lui *praedium dominans* nu suferă nici o atingere prin aceasta, și poate, cu aceleași condițiuni, ca

să înființeze sau aceleași servituți, sau servituți nouă în folosul altor *praedia*. D. p. Poate și el să treacă pe acelaș drum. Dacă este iarbă de ajuns, poate și el să-și ducă vitele la pășent. Dacă este apă de ajuns, poate și el sau să ia, sau să aducă apă. Dar, nu se poate, ca și el să sprijine *tigna* în peretele său, ori ca să sprijine clădiri pe zidul său. (Dig., 8, 3, de S. P. R., 2, § 2, 14, Dig., 8, 4, *communio praed.*, 15).

Feluri. I. Servituțile prediale sunt de două feluri: *Servitutes praediorum rusticorum*, servituți rurale sau *rustice* și *Servitutes praediorum urbanorum*, servituți urbane.

1. Această deosebire are însemnătate din mai multe puncte de vedere: Servituțile rurale sunt, în vechiul drept, *res mancipi* (§ 32, pag. 82) și deci pot fi înființate și prin *mancipatio*: cele urbane sunt *res nec mancipi* și deci nu pot fi înființate prin *mancipatio* (Caius, II § 29: *jura praediorum urbanorum in jure cedi tantum possunt: rusticorum vero etiam mancipari possunt*). Servituțile rurale pot fi ipotecate, pe când cele urbane nu pot fi. (Dig. 20, 1, de *pignoribus*, 11 § 3, 12). Servituțile rurale se sting prin *nox usus*, pe când cele urbane cer și *usucapio libertatis* din partea lui *praedium serviens*.

2. In ce privește principiul, pe care se întemeiază deosebirea aceasta, Romanii nu ne spun nimic și de aceia cestiunea e controversată:

a) Se susține, că trebuie să se aibă în vedere *praedium serviens*, așa că dacă acesta e un *praedium rusticum* (adică un nemișcător, fie dela țară, fie dela oraș, care sau e menit agriculturii, sau pe care nu se află clădiri), servituțile prediale înființate asupra sa sunt *Servitutes praediorum rusticorum*, servituți rurale; iar dacă *praedium serviens* e un *praedium urbanum* (adică un nemișcător, fie dela oraș, fie dela țară, pe care se află clădiri (Dig. 50, 16, de *verb. signif.*, 198, Dig. 8, 4, *communio praed.*, 1, pr.), servituțile prediale înființate asupra sa sunt *Servitutes praediorum urbanorum*, servituți urbane, (cf. Dig., 6, 2, de *Publiciana*, 11 § 1). Dar această părere e contrazisă de multe izvoare. Apoi, fiindcă servituțile înființate în folosul unei persoane se numesc servituți personale, avându-se în vedere pe îndrituit, iar nu lucrul supus, e greu de crezut, că servituțile înființate în folosul unui *praedium* să fi fost deosebite avându-se în vedere, nu pe îndrituit, *praedium dominans*, ci lucrul supus, *praedium serviens*. De aceea

b) Părerea dominantă azi susține, că trebuie să se aibă în

vedere *praedium dominans*, așa că servitutea predială înființată în folosul unui *praedium rusticum* este rurală, iar aceea înființată în folosul unui *praedium urbanum* este urbană. Deci, se poate, ca aceiași servitute predială, să fie sau rurală, sau urbană. D. p. servitutea de trecere, care e rurală, fiindcă de regulă e înființată în folosul unui *praedium rusticum*, va fi urbană, dacă va fi înființată în folosul unui *praedium urbanum* și servitutea *altius non tollendi*, care e urbană, fiindcă de regulă e înființată în folosul unui *praedium urbanum*, va fi rurală, dacă va fi înființată în folosul unui *praedium rusticum*. (Dig., 43. 19, *de itinere*, 1, pr. și § 1, Dig., 8. 3, *de S. P. R.*, 2, pr.). — Dar, această părere e contrazisă de izvoarele, care numesc servituți rurale pe acelea înființate în folosul agriculturii, și servituți urbane pe acelea înființate în folosul clădirilor (Instit., 2, 3, *de servit.*, pr., §§ 1 și 2), așa că de aci ar urma, că fiecare servitute predială are în totdeauna acelaș caracter, oricare ar fi aplicările sale, adică are un caracter absolut, iar nu unul relativ.

c) Se susține, că servituți urbane sunt acelea, care nu pot să existe fără de o clădire, d. p. *servitus tigni imittendi*; iar servituți rurale sunt acelea, care pot să existe fără de clădiri, d. p. îndrituirea de trecere. Această părere e contrazisă de izvoarele invocate de părerea a doua.

d) Altă părere zice, că deosebirea în servituți rurale și servituți urbane să întemeieze pe firea îndrituirii de exercitat, și anume servituțile rurale sunt *jura faciendi*, iar servituțile urbane sunt sau *jura habendi*, sau *jura prohibendi*. Deci, ca să știm cu ce fel de servitute predială avem de a face, nu trebuie să cercetăm, nici ce fel de *praedium* (*rusticum* ori *urbanum*) este sau *praedium dominans*, sau *praedium serviens*, ci cu ce fel de *jura* avem de a face, cu *jura faciendi*, ori cu *jura habendi* și *jura prohibendi*. Astfel, când avem de a face cu un *jus faciendi*, servitutea este rurală, oricum ar fi *praedium dominans*, chiar dacă ar fi *urbanum*, și oricum ar fi *praedium serviens*, chiar dacă ar fi *urbanum*; iar când n'avem de a face cu un *jus faciendi*, ci sau cu un *jus habendi*, sau cu un *jus prohibendi*, servitutea este urbană. În potriva acestei păreri se spune, că *servitus aquaeductus*, care ne îndrituiește să avem un canal, adică o construcție statornică, și care deci este un *jus habendi*, nu-i o servitute urbană, ci rurală! Inșă, îndrituirea de căpetenie a servituții de apeduct este de a aduce apă din *praedium serviens*, iar îndrituirea de a avea un canal e o îndrituire accesorie, cu ajutorul căreia putem să exercităm îndrituirea

principală; deci. *servitus aquaeductus* este un *jus faciendi* și de aceea e servitute rurală. Dacă am avea un canal de la *praedium dominans* la *praedium serviens*, dar n'am putea să aducem apă prin el, n'am avea *servitus aquaeductus*! — Inșă, în cazul în care canalul trece și printr'un *praedium* intermediar, atunci, față cu acest *praedium*, servitutea, constând într'un *jus habendi*, este o servitute urbană. (Dig., 6, 2, de *Publiciana*, 11 § 1).

e) Se susține, că deosebirea, de care vorbim, se explică astfel: La început servituțile au fost numite, de pe ceiace era exterior și se vedea. *Iter, actus, via* și *aquaeductus*, care erau *res mancipi*, și care sunt cele mai vechi și mai însemnate pentru un popor esențialmente agricol, fiind înființate în folosul nemișcătoarelor de la țară, *praedia rustica*, este firesc, ca să fi fost numite *servitutes praediorum rusticorum*, servituți rustice sau rurale. Pe urmă, când s'a recunoscut servituți prediale și în folosul clădirilor, a fost ceva firesc, ca acestea, în opoziție cu servituțile rurale, să fie numite *servitutes praediorum urbanorum*, servituți urbane. În sfârșit, a venit teoria și reflexiunea, care constatând, că servituțile rurale sunt *jura faciendi*, iar cele urbane sunt sau *jura habendi*, sau *jura prohibendi*, au stabilit treptat regule deosebite potrivit cu însușirile intrinsece ale servituților prediale, și astfel s'au dezvoltat deosebit servituțile rurale de cele urbane. De aceea, când o servitute, care de regulă e rurală, este înființată în folosul unei clădiri, d. p. o îndrituire de trecere, ea rămâne cărmuită de regulele servituților rurale, chiar dacă i s'ar da alt nume. (Dig., 8, 3, de *S. P. R.*, 2, pr., Dig., 8, 4, *communio praediorum*, 7 § 1, 14). (Rivier, Cours de Pandectes).

II. Izvoarele noastre mai vorbesc de *servitutes quae in solo consistunt* și *servitutes quae in superficie consistunt*. Se pare, că acele dintâi sunt servituțile rurale, iar acele de al doilea servituțile urbane. (Dig., 8, 1, de *servit.*, 3, Dig., 8, 2, de *S. P. U.*, 20, pr., Dig., 8, 3, de *S. P. R.*, 13, pr.).

Servituți rurale. *Servitutes praediorum rusticorum* (S. P. R.) sunt cele mai vechi servituți. Cele mai însemnate dintre ele în ordinea vechimei lor sunt:

1. *Indrituirea de trecere*. Aceasta de trei feluri, *iter, actus* și *via*, care sunt cunoscute de legea celor 12 table și sunt *res mancipi* (§ 32, pag. 82).

1. *Jus itineris* este îndrituirea de a trece sau pe jos, sau călare, sau în *lectica* pe locul altuia. (Dig., 8, 3, de *S. P. R.*, 7, pr., 12).

2. *Jus actus* este îndrituirea de a trece pe locul altuia sau

cu turme, cirezi, herghelii de vite, sau cu vite de povară (*jumenta*) și vite de ham (*armenta*), sau chiar cu carul (*plaustrum*), dar nu de a transporta în acest chip și pietre și *tigna*. (Dig., 8, 3, de S. P. R., 7 pr.) Această îndrituire cuprinde de regulă și *jus itineris*. Însă se poate și dimpotrivă; în acest din urmă caz fără turme ș. c. l. nu se poate trece. (Instit., 2, 3, de *servit.*, pr., Dig., 8, 3, de S. P. R., 1, pr.)

3. *Jus viae* este îndrituirea de trecere cea mai întinsă; ea cuprinde *jus itineris* și *jus actus* precum și îndrituirea de a trece cu orice fel de căruțe și de a transporta pietre, *tigna* și alte materiale de construcție. (Instit., 2, 3, de *servit.*, pr.) — Legea celor 12 table rânduește, ca *via* să fie largă de opt picioare, iar la *anfractum* de 16 picioare; dar învolile părților pot să schimbe această lărgime. (Dig., 8, 3, de S. P. R., 8). Un izvor al nostru ni spune că *jus viae* ne îndrituește și la *rectam hastam referre* (Dig., 8, 3, de S. P. R., 7, pr.), ceea ce probabil însemnează, că *via* trebuie să fie atât de spațioasă, în cât când trecem d. p. prin pădure, *hasta* să nu se atingă de crengile copacilor; deci putem tăia crengile pe sus și prin prejur.

II. *Servitus aquaeductus* sau *servitus aquae ducendae*. Și această servitute e cunoscută de legea celor 12 table și este *res Mancipi*. Ea ne îndrituește să aducem apă pe un *praedium* al nostru sau dintr'un *praedium* al altuia, sau printr'un *praedium* al altuia, fie în cursul întregului an (*aqua cottidiana*), fie numai în cursul unui anotimp (d. p. *aqua aestiva*), fie numai în anumite zile, ori în anumite ceasuri. Ea cuprinde în sine și îndrituirea de a pune tuburi, olane în *praedium serviens*, dar nu și de a face canale zidite. (Dig., 8, 3, de S. P. R., 1, pr., 9, Dig., 43, 20, de *aqua cottid.*, 1 §§ 2 și 3, 2, 3 §§ 1 și 2, 4, 5, pr., Dig. 39, 3, de *aquae pluv. arcendae*, 17 § 1). — [*Servitus aquaeductus* nu-i tot una cu *jus aquae immittendae vel educendae in fundum*. (Dig., 8, 3, de S. P. R., 29)].

III. *Servitus aquae haustus* sau *servitus aquae hauriendae*. Cicero ni spune, că această servitute e veche. Ea ne îndrituește să scoatem apă din *praedium serviens*, și cuprinde în sine și *jus itineris*. (Dig., 8, 3, de S. P. R., 1 § 1, 2 § 1, 3 § 3, 9, 20 § 3).

IV. *Servitus pecoris ad aquam adpellendi*, îndrituirea de a duce vitele la adăpat; ea cuprinde în sine și *jus actus*. (Dig., 8, 3, de S. P. R., 1 § 1, 4, 6 § 1).

V. *Servitus pascui* sau *servitus pecoris pascendi*, îndrituirea de a duce vitele noastre la păscut; ea cuprinde în sine deasemenea

jus actus. În lipsă de învoeli între părți în ce privește întinderea acestei îndrituiri, ea nu poate fi exercitată decât pentru vitele, care sunt alipite de *praedium dominans*. (Dig., 8, 3, de S. P. R., 1 § 1, 3 pr. și § 3, 4, 6 § 1, Dig., 8, 4, *communio praed.*, 13 § 1, Cod., 3, 34, de *servit.*, 6).

VI. *Servitus navigandi*, îndrituirea de a naviga (de a merge pe apă) pe un *lacus perpetuus*, care se află pe locul altuia, pentru ca să ajungem la locul vecinului. (Dig., 8, 3, de S. P. R., 23. § 1). Ea este un fel de îndrituire de trecere.

VII. *Jus lapidis eximendi*, îndrituirea de a scoate piatră de pe *praedium serviens*. (Dig., 8, 3, de S. P. R., 3 § 2, 6).

VIII. *Jus cretae eximendae*, îndrituirea de a scoate cridă de pe *praedium serviens*. (Dig., 8, 3, de S. P. R., 5 § 1).

IX. *Jus harenae fodiendae*, îndrituirea de a săpa și lua nisip. (Dig., 8, 3, de S. P. R., 1 § 2, 6 § 1).

X. *Jus calcis coquendae*, îndrituirea de a arde var. (Dig., 8, 3, de S. P. R., 1 § 2, 5 § 1, 6 § 1).

XI. *Jus silvae ceduae ut pedamenta in vineas non desint*, îndrituirea de a tăia din pădure spre a face haragi de vie. (Dig., 8, 3, de S. P. R., 3 § 1, 6 § 1).

[*Jus tugurii habendi*, îndrituirea de a avea un bordeiu pe locul altuia, când avem sau *servitus pascui*, sau *servitus pecoris appellendi*. (Dig., 8, 3, de S. P. R., 6 § 1).]

Servituți urbane. *Servitutes praediorum urbanorum* (S. P. U.) sunt mai nouă de cât *iter, actus, via* și *aquaeductus*. Cele mai însemnate în ordinea vechimei lor sunt:

I. *Servitus cloacae immitendae*, îndrituirea să facem prin *praedium serviens* un canal pentru scurgerea zoilor. Dig., 8, 1, de *servit.* 7, Dig., 43, 23, de *cloacis*, 1 §§ 4, 6 și 8).

II. *Indrituirea de a sprijini ceva pe praedium serviens*. Aceasta e cunoscută de Cicero. Ea e de două feluri:

1. *Jus tigni immittendi*, îndrituirea de a băga grinzi, ori alte materiale de construcție în zidul vecinului. (Dig., 8, 2, de S. P. U., 2, 6, Dig., 8, 5, si *servit. vindic.*, 8 §§ 1 și 2, 14 pr., Dig., 8, 6, quemadm. *servit. amitt.*, 18 § 2).

2. *Servitus oneris ferendi*, îndrituirea de a sprijini orice fel de construcții pe zidul vecinului. În acest caz proprietarul lui *praedium dominans* e îndrituit să ceară, ca proprietarul lui *praedium serviens* și să sufere sprijinirea, *ut onera ferat* și să repare zidul său, *ut aedificia reficiat*. (Dig., 8, 2, de S. P. U., 33 pr., Dig., 8, 5, si *servit. vindic.*, 6 § 2). De aci urmează, că această

servitute constă și *in patiendo* și *in faciendo* din partea proprietarului lucrului supus, și deci că ea face abatere de la regula *servitus faciendo consistere nequit.* (§ 83, pag. 157, No. V). [Această abatere se explică astfel: Înainte ca teoria să stabilească regulile, care cărmuesc servituțile, un obicei foarte vechiu făcuse, ca proprietarul lui *praedium serviens* să fie obligat să țină în stare bună zidul, pe care se sprijină construcțiile vecinului. Dovadă despre aceasta sunt formularele, care se întrebunțau, când se înființau servituți *oneris ferendi* și în care se găsește clauză cu acea obligațiune introdusă pe cale consuetudinară: „cum in lege aedium scriptum esset: *paries oneri ferundo uti nunc est ita sit*“ ... (Dig., 8, 2, de S. P. U., 33). Pe urmă, în vremea Republicei, după ce s'a pus regula, că *servitus faciendo consistere nequit*, s'a ivit chestiunea, dacă această regulă trebuie să se aplice și servituții *onerendis ferendi*, sau ba. Aquilius Gallus, foarte logic, era de părere, ca ea trebuie să se aplice. Dar, Servius Sulpicius și Labeo erau de părere, ca să se păstreze vechea regulă consuetudinară. (Dig., 8, 5, *si servit vindic.*, 6 §§ 2 și 3, 8 § 2). Fiindcă, de regulă, zidul, de care-i vorba, este menit să servească lui *praedium serviens*, ar fi fost prea jignitor pentru proprietarul acestuia, dacă s'ar fi recunoscut proprietarului lui *praedium dominans* îndrituirea, ca el, unilateral și potrivit numai intereselor sale, să întrețină zidul. Inșă, dacă nu se recunoaște proprietarului lui *praedium dominans* o astfel de îndrituire, se înțelege dela sine, că pentru ca servitutea *oneris ferendi* să poată să existe, și să poată să-și împlinească menirea, nu mai rămânea altceva de făcut de cât, ca obligația de a ținea zidul în stare bună să fie pusă în sarcina proprietarului lui *praedium serviens*. Astfel, considerații economice au trecut înaintea logicei! Rezultatul e, că *servitus oneris ferendi* n'are un caracter curat real, ci amestecat cu elemente obligatoare; totuș ea, din punct de vedere practic, este folositoare. (Dernburg, Pandekten, I, § 236, n. 5—8, Girard, l. c. (1918), pag. 364, n. 1. Cf. Maynz, l. c. I, § 133, n. 3]. — Proprietarul lui *praedium serviens* poate să scape de obligația de a întreține zidul prin *derelictio* a clădirii sale. (Dig., 8, 5, *si servitus vindic.*, 6 § 2).

III. *Indrituirea de vedere.* Și aceasta era cunoscută de Cicero. Ea este de două feluri:

1. *Servitus altius non tollendi*, îndrituirea de a opri pe vecin, ca sau să clădească, sau să înalțe clădirea lui mai sus de o înălțime determinată. (Dig., 8, 2, de S. P. U., 2, 6, 11 § 1, 12,

21, 23 § 1, 32, pr.). [In cazul acestei servituți proprietarul lui *praedium serviens* nu poate clădi mai sus de înălțimea determinată, dar proprietarul lui *praedium dominans* nu dobândește îndrituirea să clădească el. Deci, iată încă o dovadă, că servituțile nu sunt desmembrări ale proprietății. (§ 83, pag. 156, No. III, I și § 66, pag. 60 in fine; Dernburg, Pandekten, I § 237, n. 4).] — Isoarele noastre vorbesc și de o *servitus altius tollendi*, care se pare, că e îndrituirea de a ne abate dela regulamentele locale privitoare la înălțimea clădirilor care se vor face. (Maynz. I. c. I, § 133 n. 10).

2. *Servitus ne luminibus officiat* sau *servitus ne prospectui officiat*, îndrituirea de a opri pe vecin să ne ia sau să ne astupe lumina, vederea, prin clădirile, pe care le-ar putea face pe locul său. (Dig., 8, 2, de S. P. U., 1 § 2, 3, 4, 12, 15, 16, 17, 22, 23 pr., 31, Dig., eod., 2, Cf. Dig., eod. 9).

IV. *Îndrituirea scurgerii apelor de ploaie*. Aceasta deosemena e cunoscută de Cicero. Și ea este de două feluri:

1. *Servitus stillicidii recipiendi, avertendi, immittendi*, îndrituirea, ca apele de ploaie sub formă de picături (d. p. picăturile streșinei) să se scurgă pe locul vecinului. (Dig., 8, 2, de S. P. U., 2, 17 § 3, 20 §§ 3 și 6, 21, 28).

2. *Servitus fluminis recipiendi, avertendi, immittendi*, îndrituirea, ca apele de ploaie adunate în uluce să se scurgă pe locul vecinului.

Izvoarele noastre vorbesc și de o *servitus stillicidii vel fluminis non recipiendi*, care se pare, că e îndrituirea de a ne abate de la regulamentele locale privitoare la obligațiile vecinilor de a primi ca pe locul lor să se scurgă apele de ploaie. (Maynz, I. c. I, § 133, n. 8).

V. *Jus projiciendi* sau *jus protegendi*, îndrituirea de a avea balcoane, streșine ș. a. deasupra locului vecinului. (Dig., 8, 2, de S. P. U., 1, pr., 2, Dig., 50, 16, de verbor. signif., 242 § 1).

V. *Servitus luminum*, care se pare, că e îndrituirea de a avea ferestre sau în zidul vecinului, sau în zidul comun, sau în zidul nostru împotriva regulamentelor locale. In ipoteza din urmă avem o servitute asupra lucrului nostru! S'a îngăduit aceasta, pentru ca să scăpăm de prohibițiunile prevăzute prin acele regulamente. (V. Maynz, I. c. I, § 133, n. 12).

VI. *Servitus sterculinii*, îndrituirea de a avea o groapă pentru gunoi alături de zidul vecinului (Cf. Dig., 8, 5, si *servit. vindic.*, 17 § 2).

VII. *Servitus fumi immitendi*, îndrituirea, ca fumul de la noi să treacă la vecin. (D. p. în cazul vestitei taberna casearia din Minturni). (Dig., 8, 5, si *servit. vindic.*, 8 §§ 5 și 6).

VIII. *Servitus vaporis immittendi*, îndrituirea ca aburii de la baie ș. a. de la noi să treacă la vecin. (Dig, 8, 5, si *servit. vindic.*, 8 § 7).

CAPITOLUL III

QUASI POSSESSIO. — QUASI TRADITIO A SERVITUȚILOR

§ 86.

A. **Quasi possessio.** I. *Definițiune.* *Quasi possessio* este exercitarea de fapt a puterii cuprinse într'o servitute.

Fiindcă, după cum am văzut (§. 63, pag. 9, c), posesiunea este și exercitarea de fapt a puterii cuprinse în îndrituirea de proprietate, de aceea extensiv se poate zice, că exercitarea de fapt a puterii cuprinse în orice îndrituire este ceva asemănător cu *possessio*: ea nu-i *possessio*, fiindcă aceasta are de obiect lucruri corporale, iar îndrituirile sunt lucruri incorporale, ci este *quasi possessio* sau *juris possessio*. Să învederăm aceasta prin câteva pilde: Când o persoană dobândește conform cu dreptul pozitiv îndrituirea de a băga grinzi în clădirea vecinului, ea are *jus tigni immittendi*, chiar dacă nu va băga grinzi, adică chiar dacă nu va exercită îndrituirea sa. Dar când o persoană bagă grinzi în clădirea vecinului, fără să fi dobândit în chip legal o astfel de îndrituire, atunci ea, exercitând de fapt puterea cuprinsă în *jus tigni immitendi*, are *quasi possessio* a acestui *jus*. În sfârșit, când o persoană dobândește în chip legal îndrituirea de a băga grinzi în perețele vecinului și bagă grinzile, ea are și *jus tigni immitendi* și *quasi possessio* a lui *jus tigni immittendi*.— Dar, Romanii au recunoscut numai o *quasi possessio* a servituților, iar nu și a celorlalte *jura in re aliena* și nici a îndrituirilor personale, a celor de familie și a celor de obligație. De aceea la Romani *quasi possessio* este, după cum am spus, exercitarea de fapt a puterii cuprinse într'o îndrituire de servitute. [Totuși izvoarele noastre vorbesc și de o *possessio civitatis* (*edictum Claudii de civitate Ananinorum*, rândurile 25—27, în Bruns (*Fontes juris romani*, edit. 7, pars prior, pag. 253—254) și de o *possessio libertatis*. (Cod. 7, 22, *de longi tempor. praescr.*, 1 și 2).

II. *Elemente.* *Quasi possessio*, ca și *possessio*, este alcătuită din două elemente: *Corpus* și *animus quasi possidendi*.

1. *Corpus* este exercitarea de fapt a puterii cuprinse într'o servitute, indiferent dacă acel, care face o astfel de exercitare, este ori nu este îndrituit s'o facă.

2. *Animus quasi possidendi* este voința de a exercită ca o îndrituire puterea cuprinsă într'o servitute. Deci: a) Nu-i deajuns ca să exercităm acea putere cu titlu precar, ori cu titlu de toleranță sau îngăduire. — b) Dar, nu e nevoie, ca să credem, că suntem îndrituiți să exercităm acea putere. (Dig., 43, 19, *de intinere actiue* 7, Dig., 8, 6, *quemadm. servit. amitt.*, 25). De aceea, se poate să avem nu numai o *quasi possessio bonae fidei*, ci și o *quasi possessio malae fidei*. — c) Pilde: *Quasi possessio* a uzufructului cere *animus utendi fruendi*, *quasi possessio* a uzului cere *animus utendi* ș. a. m. d.

III. Dobândirea și pierderea *quasi posesiunii*. Atât dobândirea, cât și pierderea *quasi posesiunii* sunt cărmuite de regulile de la posesiune, afară de câteva deosebiri.

Ca să dobândim *quasi possessio* trebuie, ca elementele acesteia, *corpus* și *animus quasi possidendi*, să fie întrunite. Pentru ca aceste două elemente să fie întrunite, trebuie, ca să facem *apprehensio* a unei servituții oarecare, adică să facem un act, care să ne pună în stare să exercităm puterea cuprinsă în acea servitute, și ca acest act să-l facem cu *animus quasi possidendi*.

Ca să pierdem *quasi possessio*, trebuie, ca să dispară cel puțin unul din cele două elemente ale acesteia: Sau să dispară *corpus*, adică să ne găsim într'o astfel de stare, încât să nu mai putem exercită puterea cuprinsă în servitutea, de care-i vorba. Sau să dispară *animus*, adică să nu mai avem *animus quasi possidendi*. Sau să dispară și *corpus* și *animus quasi possidendi*.

Să aplicăm acum aceste reguli la servituțiile personale și la acele prediale; dar, fiindcă *animus quasi possidendi* nu prezintă nici o greutate din acest punct de vedere, de aceea ne vom în-deletnici numai cu *apprehensio*.

1. *In ce privește servituțiile personale.*

a) *Ususfructus* și *usus*. Pentru aceste două servituții *apprehensio* constă în *detentio* a lucrului supus; *detentio* a lucrurilor mișcătoare se capătă prin predarea lor, iar aceea a lucrurilor nemışcătoare prin intrarea în nemışcător. Putem dobândi și exercita *quasi possessio* a acestor două servituții sau prin noi înșine sau prin reprezentanți. Deci uzufructuarul și uzuarul, după cum am văzut (§ 84, pag. 167, No. 3 și pag. 176, No. 3) pot închiria, arenda etc. Chiriaș, ori arendaș poate fi și proprietarul lucrului supus;

în acest caz uzufructuarul și uzuarul exercită posesiunea pentru proprietar, iar acesta exercită quasi posesiunea pentru uzufructuar și uzuar.—Pierdem *quasi possessio* a uzufructului și a uzului, d. p. când piere lucrul supus.

b) *Habitatio, operae servorum și operae animalium*. Acestea se apropie de *ususfructus*; dar *quasi possessio* a lor prezintă unele neregularități.

2. *In ce privește servituțile prediale.*

a) *Jura prohibendi*. Uneori *apprehensio* pentru acest fel de servituți este foarte ușor de făcut și nu lăasă nici o îndoială, că a fost făcută. D. p. când vecinul nostru, voind să zidească mai sus, este oprit de noi, fie printr'un act privat, fie printr'un ordin de oprire, pe care l'am căpătat de la magistrat, și el se supune, adică se lasă de zidit, este neîndoelnic, că am făcut *apprehensio* și am dobândit *quasi possessio* a servituții *altius non tollendi*. — Alteori, când d. p. vecinul nostru se abține să zidească mai sus, e foarte greu de spus, dacă *apprehensio* a fost făcută, ori nu. De aceea regula adevărată este: Simpla abținere din partea vecinului nostru nu-i o dovadă, că noi avem *quasi possessio*; căci, acea abținere poate fi întâmplătoare, așa că deși ne folosește de fapt, totuș juridicește nu dobândim nimic. Pentru ca abținerea vecinului nostru să ne folosească juridicește trebuie, ca să se întâmple *opinioe necessitatis*, adică din pricină că el știe, că-i obligat să se abție, că are conștiință de această obligație. *Opinio necessitatis* poate să rezulte sau dintr'un titlu, care există în favoarea noastră, d. p. dintr'un contract, dintr'un testament ș. a., cunoscute de vecinul nostru, sau din supunerea lui la actul de împotrivire, fie făcut de noi în chip privat, fie poruncit de magistrat.—Pierdem *quasi possessio* a acestor *jura prohibendi*, când d. p. vecinul zidește mai sus, etc.

b) *Jura habendi*. Pentru acestea *apprehensio* constă în facerea lucrărilor trebuitoare exercițiului lor. D. p. sprijinim o construcție pe clădirea vecinului.—Pierdem *quasi possessio* a acestor servituți, când d. p. acele construcții sunt distruse.

c) *Jura faciendi*. Pentru acest fel de servituți *apprehensio* constă în facerea actelor necesare pentru exercitarea servituții. Aceste acte trebuie făcute nu cu titlu de toleranță, ori de bun plac ori precar, ci cu titlu de îndrituire (v. mai sus II, 2, pag. 274). D. p. când Primus se duce în vizită la vecinul său Secundus și apoi la plecare esă prin cealaltă parte a drumului, n'a făcut un act de exercitare a servituții de trecere. Dar, când Primus, voind

să treacă pe imobilul lui Secundus și fiind oprit de acesta, birnește rezistența și trece, el face un act de exercitare a servituții de trecere. *Quasi possessio* a acestor *jura faciendi* se dobândește și se păstrează și prin reprezentanți. Reprezentanții sunt toți acei, care fac actul trebuitor pentru exercițiul servituții *fundi nomine*, adică în numele lui *praedium dominans*. În adevăr, servituțile prediale, după cum știm (§ 83, pag. 158, A, II), fiind inerente lui *praedium dominans*, se cuvin proprietarului acestuia, nu ca persoană, ci în calitate de proprietar al lui *praedium dominans*; deci se poate zice, că acei care exercită servitutea *fundi nomine*, adică în numele lui *praedium dominans*, sunt reprezentanți și ai proprietarului acestui *praedium*. — Pierdem *quasi possessio* a acestor servituți, când suntem puși în imposibilitate de a mai face actele trebuitoare pentru exercițiul lor, d. p. suntem opriti să trecem și nu putem birui rezistența proprietarului lui *praedium serviens*.

B. Quasi traditio a servituților. Știm (§ 64, pag. 16 și urm.), că *traditio* este predarea corporală, fizică, a unui lucru făcută de posesorul actual unei alte persoane cu cugetul, ca acesta să dobândească posesiunea aceluia lucru, ca adică acesta să exercite de acum încolo asupra lucrului puterea, pe care mai înainte o exercita celălalt. Posesorul actual, făcând *traditio*, consimte la un astfel de exercițiu. Deci, din punct de vedere al efectelor sale juridice, *traditio* nu-i altceva de cât exercitarea cu învoirea posesorului actual al unui lucru a puterii, pe care el o avea mai înainte asupra aceluia lucru. (Cf. § 64, C, 2 pag. 22 și § 74. C, III, pag. 93-94). Dacă acum, posesorul actual al unui lucru consimte, ca o persoană să exercite asupra aceluia lucru puterea cuprinsă într-o servitute, adică să exercite o *quasi possessio*, atunci se întâmplă ceva asemănător cu o *traditio*. În adevăr, servituțile fiind îndrituiri, adică lucruri incorporale, și lucrurile incorporale neputând fi predate fiziceste, exercitarea de mai sus nu-i o *traditio*, ci e numai ceva asemănător cu o *traditio*, este o *quasi traditio*. Deci *quasi traditio* a unei servituți poate fi definită, că este: **Exercitarea puterii cuprinse în acea servitute cu învoirea posesorului actual al lucrului supus.** [Sau *quasi* posesiunea acelei servituți cu învoirea posesorului actual al lucrului supus. Sau *patientia et usus* al unei servituți, și anume *patientia* din partea posesorului lucrului supus și *usus* de bună credință din partea celeilalte persoane].

C. B. C. n. m. p. i.

CAPITOLUL IV
 INFIINȚAREA SERVITUȚILOR

§ 87.

Servituțiile pot fi înființate în mai multe chipuri, fie chipuri potrivite cu *jus civile* și anume *mancipatio*, *in jure cessio*, rândueli de ultimă voință, *adjudicatio*, *usucapio* și *lex*, fie chipuri potrivite cu *jus praetorianum* și anume *pacta et stipulationes*, *quasi traditio*, *deductio* cu prilejul unei *traditio*, și *longa quasi possessio*. Din toate acestea *mancipatio* și *in jure cessio* nu mai există pe vremea lui Justinian; rânduelile de ultimă voință, *adjudicatio*, *lex*, *quasi traditio*, *deductio* cu prilejul unei *traditio* și *pacta et stipulationes* există și pe vremea lui Justinian; în sfârșit *usucapio* a servituțiilor (care fusese desființată înainte de Justinian prin *lex Scribonia*) și *longa quasi possessio* au fost înrâurite de reformele lui Justinian privitoare la *usucapio* și *longi temporis praescriptio*, prin care se dobânda proprietatea. Să ne îndeletnicim mai întâi cu *mancipatio*, *in jure cessio*, *pacta et stipulationes*, *quasi traditio*, *deductio* cu prilejul unei *traditio* și *longa quasi possessio* până la Justinian și apoi cu rânduelile de ultimă voință, *adjudicatio*, *pacta et stipulationes* sau convențiunea, *quasi traditio*, *deductio*, *usucapiunea* și *lex*, care sunt singurele chipuri de înființare a servituțiilor dela Justinian încoace.

A. *Mancipatio*, *in jure cessio*, *pacta et stipulationes*, *quasi traditio*, *deductio* cu prilejul unei *traditio* și *longa quasi possessio* până la Justinian.

I. **Mancipatio.** Aceasta putea să fie întrebuințată pentru a înființa servituți rurale prin *constituere servitutum*, pentru a înființa orice fel de servitute prin *deducere servitutum* și pentru a înființa servituți prediale prin *imponere servitutum*.

1. *Constituere servitutum.* Servituțiile rurale, *iter*, *actus*, *via* și *aquaeductus*, fiind *res Mancipi* (§ 32, pag. 82) pot fi înființate prin *mancipatio*. (Caius, II §§ 29 și 31). Pentru aceasta dobânditorul trebuie să rostească, probabil, vorbele: *aiō mihi jus esse eundi in fundo Corneliano idque mihi emptum esto hoc aere aeneaque libra*. (In aceste cazuri nu se poate zice, că avem de a face cu o *translatio servitutis*, căci nu se strămută o servitute, care există, ci se înființează una, care până atunci nu mai există) (§ 40, pag. 90. deosebirea dintre dobândirea translativă și dobândirea constitutivă).

2. *Deducere servitutum.* Prin *deductio* se poate înființa orice fel de servitute în două chipuri:

a) *Mancipio dans*, înstreinând o *res Mancipi* a sa, poate să-și oprească, *deducere*, orice servitute asupra acelui lucru. Pentru aceasta el trebuie să adauge la *mancipatio* o *lex rei suae dicta* (§ 69, pag. 70, C). (Caius, II, § 33, *Vaticana fragm.*, 45, 47). În aceste cazuri se vorbește nu numai de *deducere servitutum*, *deductio servitutis*, ci și de *recipere servitutum*.

b) *Remancipare*. Mai întâi prin *mancipatio* proprietatea unui lucru este dată aceluia care vrea să dobândească o servitute; apoi, acesta *remancipat*, adică face o nouă *mancipatio*, prin care strămută înapoi la vechiul proprietar proprietatea acelui lucru, oprindu-și servitutea. (*Vaticana fragm.*, 51 in fine). [Acest chip de înființare însă e primejdios, căci noul proprietar poate să abuzeze de îndrituirea sa și, sau să înstreineze lucrul, sau să înființeze asupra lui *jura in re aliena*. În acest din urmă caz, chiar dacă noul proprietar face remancipațiunea, lucrul se întoarce la vechiul proprietar încercat de acele *jura in re aliena*. (Girard, l. c. (1918), pag. 380, n. 1)].

3. *Imponere servitutum*. Proprietarul, care are două nemișcătoare și înstreinează pe unul din ele prin *mancipatio*, poate prin *lex rei suae dicta* (§ 69, pag. 70, C) să înființeze în folosul acestui nemișcător o servitute predială asupra celui alt nemișcător, pe care nu l-a înstreinat. (Dig., 8, 4, *communis praed.* 3 și 6. Dig., 8, 3, de *S. P. R.* 33).

II. *In jure cessio*. În dreptul vechiu *in jure cessio* este chipul general și obicinuit de a înființa orice fel de servituți, atât servituți, care sunt *res Mancipi*, cât și servituți, care sunt *res nec Mancipi*, fie prin *constituere servitutum*, fie prin *deducere servitutum*.

1. *Constituere servitutum*. Pentru aceasta *in jure cessio* e întrebuințată ca *actio confessoria* fictivă: Acel care vrea să dobândească o servitute, d. p. un uzufruct, după ce s'a înțeles cu acel care vrea s'o înființeze, face pe reclamantul și susține, că are un uzufruct, zicând probabil: *aiō mihi esse jus utendi frueti fundo Corneliano*. (Cf. Caius, II, §§ 29, 30 și 32).

2. *Deducere servitutum*. În acest caz *in jure cessio* este întrebuințată ca *rei vindicatio* fictivă: Proprietarul, care, înstreinând un lucru vrea să-și oprească o servitute, d. p. un uzufruct, asupra acelui lucru, se înțelege cu dobânditorul lucrului, care face pe reclamantul și susține, că lucrul e proprietatea sa, dar e supus unui uzufruct, zicând probabil: *aiō hunc fundum meum esse ex jure Quiritium deducto usufructu*. (*Vaticana fragm.*, 47).

III. *Pacta et stipulationes*. Cele două chipuri de mai sus, *mancipatio* și *in jure cessio* nu pot fi întrebuințate pentru ca să

se înființeze servituți nici de *peregrini*, și nici în folosul peregrinilor, fiindcă nu-s *cives*, nici în folosul și nici asupra nemișcătoarelor provinciale, fiindcă acestea sunt *extra commercium*, nici de proprietarul bonitar, fiindcă nu-i proprietar *quiritar*, nici de arendașii sau de *agri vectigales*, sau de *superficie*, fiindcă nu sunt proprietari ai nemișcătoarelor luate în arendă.

1. În provincii, pentru ca să se înființeze servituți sau de peregrini, sau în folosul peregrinilor, sau în folosul sau asupra nemișcătoarelor provinciale, se întrebunțează *pacta et stipulationes*. Acel care voește să înființeze o servitute și acel care voește s'o dobândească, se învoesc, ca acel întâi să înființeze servitutea în folosul celui de al doilea și ca să-l lase s'o exerciteze. O astfel de învoeală sau convențiune se face prin *pactum*, care nu cere nici o formalitate, și prin *stipulatio*, care cere anumite formalități. Și uneori, pentru ca acea învoea'ă să fie întărită, înființatorul mai făgăduiește să sufere o *poena*, d. p. să plătească o sumă de bani, dacă l va opri pe dobânditor în vre un fel oarecare să exercite servitutea, adică se făcea o *stipulatio poenae* deodată cu *stipulatio* privitoare la exercițiul servituței. Astfel de *stipulationes poenae* se fac, pentru ca să fie bine stabilit și constatat, că proprietarul lucrului supus nu din toleranță sufere, ca lucrul să fie supus unei folosințe oarecare, ci fiindcă asupra acelu lucru există o servitute. Aceste servituți nu sunt *jure civili constitutae*; totuș ele sunt ocrotite de guvernatorii provinciilor, prin *edictum provinciale* al lor. Ocrotirea constă în aceea că dobânditorului servituții i se dă *actio confessoria*, în care în chip fictiv sau *peregrinus* este privit, că e *civis*, sau nemișcătorul este privit, că e *in commercio* (că adică e situat sau în Roma, sau în Italia). Deci servituțile acestea există *jure praetorio* și produc efecte *tutione praetoris*. (Caius, II § 31, Cod., 3, 34, *de servit.*, 3, Cf. Dig., 8, 4, *cāmmunia praed.*, 3).

[Se susține de unii învățați, că, înainte de Justinian, servituțile, fiind îndrituiri reale, nu pot fi înființate prin convențiuni (*pacta, stipulationes*), căci acestea dau nașterea numai la obligații. Inșă, după cum vom vedea, ipoteca, *jus in agro vectigali*, emfiteuza și *superficiea*, care sunt îndrituiri reale, pot fi înființate prin convențiuni și anume ipoteca prin *pactum hypothecae*, iar *jus in agro vectigali* prin contractul de arendare, emfiteuza la început printr'un contract sau de vânzare, sau de arendare, iar de la Zenon prin *contractus emphyteutecarius*, și *superficiea* printr'un contract sau de vânzare, sau de arendare, adică prin contracte consensuale. Deci,

de ce nu s'ar fi putut, ca și alte îndrituiri reale și anume servituțiile să poată fi înființate prin convențiuni?! Din cele spuse mai sus urmează, că sunt două feluri de convențiuni, unele care sunt înființătoare de îndrituiri reale, convențiuni generatoare sau constitutive de îndrituiri reale, și altele care sunt înființare numai de obligații, convențiuni obligatorii, convențiuni prin care o persoană se obligă să facă ceva. Prin urmare și *pacta et stipulationes* pot fi sau înființătoare de servituți și în acest caz ele vor glăsui d. p. *uti, frui, agere licere*, sau obligatorii, și în acest caz ele vor glăsui d. p. *usumfructum, iter, viam dari*, (Dig., 45, 1, *de verb. oblig.*, 136. § 1). adică învoeli prin care o persoană se obligă să înființeze în viitor sau un uzufruct, sau o îndrituire de trecere. *Pacta et stipulationes* de care am vorbit noi mai sus, sunt convențiuni înființătoare de îndrituiri reale și nu trebuie să fie confundate cu *pacta et stipulationes*, care sunt numai convențiuni obligatorii. (Maynz, l. c. I §. 139, n. 6, Girard, l. c. (1918), pag. 381, n. 4).]

2. Arendașii sau de *agri vectigales*, sau de superficie pot să înființeze servituți asupra nemișcătoarelor luate de ei în arendă tot prin *pacta et stipulationes*, ca mai sus. Și aceste servituți nu sunt *jure civile constitutae*, totuși și ele sunt ocrotite de pretor prin *edictum urbanum (urbicum)* și îndrituții la ele pot să intențeze *utiliter* acțiunea confesorie. (*Vaticana fragm.*, 61, Dig. 7, 4, *quibus modis ususf. amitt.* 1, pr., Dig., 6, 2, *de Publiciana*, 12, §§. 2 și 3, Dig., 43, 18, *de superficiebus*, 1 §§. 6 și 9).

3. Dar este controversă: dacă în Roma și Italia se pot înființa servituți prin *pacta et stipulationes* de către proprietarii bonitari și acei quiritari. Fiindcă, după cum am văzut, evoluțiunea privitoare la înființarea servituțiilor prin *pacta et stipulationes* a început în provincii cu mult înainte de Justinian și fiindcă în vremea lui Justinian, adică la sfârșitul acelei evoluții, *pacta et stipulationes*, după cum am spus (pag. 198), sunt întrebuintate în toată împărăția pentru a înființa servituți, și anume sau uzufructul, (Instit., 2, 4, *de usufr.*, § 1) sau servituți prediale (Instit., 2, 3, *de servit.*, §. 4). am fi ispitiți să zicem, că și în răstimpul dintre începutul și sfârșitul evoluției, *pacta et stipulationes*, au fost întrebuintate pentru a înființa servituți și în Roma și Italia și că aceste servituți deși nu erau *jure civili constitutae*, totuși existau *jure praetorio* și produceau efecte *tutione praetoris*. În sprijinul acestei păreri se poate invoca și unele isvoare (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 3, pr., 25. §. 7, Dig. 8, 3, *de S. P. R.*, 33 pr. și

36). Dar, tot rămâne o îndoială din pricină, că în unele din aceste izvoare *pacta et stipulationes*, de care se vorbește în ele, au fost privitoare la început numai la nemișcătoarele provinciale, iar în altele la început era vorba de *in jure cessio* și spicuatorii lui Justinian au făcut o *interpolatio* înlocuind pe *in jure cessio* prin *pacta et stipulationes*. (V. Girard., l. c. (1918), pag. 381, n. 4 în fine).

IV. *Quasi traditio și deductio cu prilejul unei traditio*. La început, fiindcă servituțile sunt lucruri corporale, nu se poate întrebuița *traditio* pentru înființarea lor. În adevăr *traditio* fiind predarea posesiunii unui lucru corporal nu poate sluji pentru a înființa o servitute nici prin *constituere*, căci nu se poate predă posesiunea unei servituți, și nici prin *deducere*, căci nu se poate preda posesiunea unui lucru micșorată de posesiunea servituții.

1. Dar, de când s'a recunoscut *quassi possessio* (§. 86, A, pag. 277), servituțile pot fi înființate prin *constituere* și prin *deducere*.

a) *Constituere servitutum* se poate prin *quasi traditio*, adică prin *patientia et usu*. (§. 86, B, pag. 197). (Dig., 8, 3, *de S. P. R.*, 1 și 2, Dig., 6, 2, *de Publiciana*, 11 §. 1). (Cf. Caius, II, §. 28).

b) *Deducere servitutum cu prilejul tradițiunii unui lucru*. Persoana, care, înstreinând un lucru, voește să-și oprească o servitute asupra acelui lucru, poate să-și ajungă acest scop făcând *traditio* a lucrului și, oprindu-și *quasi possessio* a acelei servituți. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 32, Dig., 8, 4, *communio praed.*, 3 și 6, pr.). (Cf. *Vaticana fragm.*, 47, a).

2. Servituțile înființate în aceste două chipuri sunt ocrotite de pretor, ca și posesiunea lucrurilor corporale prin *interdicta* și prin *actio Publiciana*.

[La început, fiindcă, după cum am spus (§. 86, B, pag. 197), nu se poate face *traditio*, adică predarea corporală, fizică, a servituților, lucruri corporale, de aceea Labeo, Caius și Pomponius sunt de părere, că nu se poate înființa nici o servitute prin *traditio*. (Dig., 8, 1, *de servit.*, 20, Caius, II, §. 28, Dig., 19, 1, *de act. emti*, 3, §. 2). Dar, Javolenus, înainte de Pomponius, susține, că exercitarea servituților este echivalentă cu *traditio* a lor, „*ego puto usum ejus juris pro traditione possessionis accipiendum esse*“; (Dig., 8, 1, *de servit.*, 20). — Părerăa lui Javolenus a fost aceea care a biruit. (Dig., 8, 3, *de S. P. R.*, 1 și 2, Dig., 6, 2, *de Publiciana*, 11, §. 1, *Vaticana fragm.*, 61). (Cf. Girard, e. c. (1918), pag. 383, n. 1—6].

V. *Longa quasi possessio*. In dreptul vechiu până la *lex Scribonia*, care e sau de pe la sfârșitul Republicei, sau dela începutul împărăției, servituțiile puteau fi înființate și prin *usucapio*. (Dig. 41, 3, *de usurpationibus*, 4, § 29); iar dela această lege n'au mai putut fi înființate prin *usucapio*. (Dig., 8, 1, *de servit.*, 14, pr., Dig., 41, 1, *de adquir. rer. domin.*, 43, § 1, 10, § 1). Pricina pentru care s'a oprit, ca servituțiile să poată fi dobândite prin *usucapio*, pare să fi fost deprecierea nemișcătoarelor. In adevăr, era prea neechitabil, ca o servitute să se poată înființa asupra unui nemișcător numai prin trecerea a doi ani și el să fie depreciat prin trecerea unui răstimp atât de scurt! Dar, *lex Scribonia* nu privea și nemișcătoarele provinciale, fiindcă acestea, fiind *extra commercium*, nici odată nu s'a putut, ca asupra lor să se dobândească servituți prin *usucapio*. In provincii se putea dobândi, cel puțin servituți prediale, prin *diuturnus usus*, *longa quasi possessio*, *longi temporis consuetudo*. (Dig., 8, 5, *si servit. sindic.*, 10, pr., Dig. 39, 3, *de aquae. pluv. arc. act.* 1, §§ 22 și 25, Dig., 43, 19, *de itinere*, 5, § 3, Cod., 3, 34, *de servit.*, 1 și 2). La început răstimpul cerut pentru acest fel de dobândire varia după provincii, pe urmă a ajuns să fie fixat la 10 ani *inter praesentes* și 20 de ani *inter absentes*. (Cf. Paulus, *Sententiae*, 5, 5 a, 8, Dig., 18, 1, *de contrah. emt.*, 76, § 1, Dig., 7, 33, *de praescr. longi temp.*, 12, pr.). Servituțiile astfel înființate nu erau *jure civile constitutae*, dar existau *jure praetorio* și produceau efecte *tuitione praetoris*. Ele erau ocrotite prin *actio confessoria*, pe care dobânditorul servituții o putea intenta *utiliter*.

B. *Rândueli de ultimă voință*, *convențiunea*, *adjudecatio*, *usuca-piunea* și *lex pe vremea lui Justinian*. In vremea aceea *mancipatio* și *in jure cessio* căzuseră în *desuetudo* și au fost înlocuite prin convențiune. Spicuitorii digestelor au înlocuit *in jure cessio* din scrierile juriconsulților clasici sau prin *cessio*, sau prin *concessio*; însă amândouă aceste vorbe nu-s potrivite, căci n'avem de a face cu o *cessio* în înțelesul tehnic al acestei vorbe, iar *concessio* nu-i o noțiune juridică.

I. *Rândueli de ultimă voință*. Prin rândueli de ultimă voință, d. p. sau prin testament, sau prin codicili, se pot înființa orice fel de servituți, mai ales servituți personale. D. p. prin testament se lasă sau un *legatum*, sau un *fideicommissum*, care au de obiect sau un *usufructus*, sau un *quasi usufructus*, sau o *habitatio* ș. a. m. d. Amănunte despre acest chip de înființare al servituțiilor vom da, când vom ajunge la *successiones mortis causa* și anume la *legata* și la *fideicommissa*.

II. **Convențiunea.** Orice fel de servitute poate fi înființată printr'o convențiune încheiată între proprietarul viitorului lucru supus și sau acel în folosul căruia se înființează o servitute personală, sau proprietarul lui *praedium dominans* în folosul căruia se înființează o servitute predială.

1. Convențiunea poate fi: a). Sau un *pactum, pactio*, adică un act juridic neformal. b). Sau o *stipulatio*, adică un act juridic formal. (§ 45, n. 3, pag. 106, și § 48, n. 1, pag. 116).

2. Înființatorul servituții trebuie să fie proprietar al lucrului, asupra căruia voește s'o înființeze și să aibă capacitatea să dispună de acel lucru în chipul, în care a dispus. (Dig., 8, 4, *communio praed.*, 1, § 1, 6, pr., 8, Dig., 8, 6, *quemadm. serv. amit.*, 11, § 1, Dig., 35, 1, *de condiciomibus et demonstr.*, 105); iar dobânditorul servituții, când aceasta e predială, trebuie să fie proprietar al lui *praedium dominans*.

a). În cazul în care avem de aface cu coproprietari sau de o parte, sau de alta, sau de amândouă părțile, indivizibilitatea servituțiilor produce efectele următoare; α). Un coproprietar singur nu poate să înființeze nici o servitute, afară de uzufruct asupra lucrului comun, ci trebuie ca toți coproprietarii să concureze la acea înființare (§ 85, pag. 185, No. 3 și § 84, pag. 166, lit. d), (*V. Mainz, l. c., § 140, No. 6 și 7*). — β). Deasemenea, trebuie ca toți coproprietarii să concureze la înființarea unei servituții în folosul lucrului comun. (Dig. 8, 1, *de servit.* 8, în fine 11). — γ). În sfârșit, un coproprietar nu poate nici să dobândească o servitute asupra lucrului comun și nici să înființeze una asupra unui lucru al său în folosul lucrului comun. (Dig. 8, 4, *comm. praed.* 6, § 3).

b. Voința părților de a înființa o servitute n'are nevoie să fie arătată expres; ea poate să reeasă din împrejurări, adică din măsurile luate în privința viitorului lucru supus; dar, ea nu este presupusă nici odată. (§ 66, pag. 60, No. IV).

3. Se poate înființa o servitute predială asupra unei clădiri, care nu există încă (Dig. 8, 2, *de S. P. U.*, 10, 23, § 1), și o îndrituire de *aquaeductus* pentru o apă, care se va căuta și se va găsi (Dig. 8, 2, *de S. P. U.*, 10, Dig., 8, 1, *de servit.*, 15, pr. in f.), căci în aceste cazuri n'avem de aface nici cu *dies* și nici cu *condicio*, de care nu poate să atârne o servitute predială (§ 85, pag. 183, No. IV), ci cu fapte, care sunt *essentialia* ale îndrituirii de înființat. (§ 49, No. 1, pag. 120).

4. Convențiunea nu trebuie să fie însoțită de *quasi traditio*. a). Am văzut, că înainte de Justinian, când o servitute era în-

fințată prin *pacta et stipulationes*, nu se cerea, ca acestea să fie însoțite de *quasi traditio*. — b) Apoi: α) Acel care înstreinează un lucru, poate să-și păstreze o servitute asupra acelu lucru, fără ca să mai fie nevoie de o *quasi traditio* a acestei îndrituirii (pag. 202, No. IV, 1, b). — β) Nu se poate nici închipui măcar o *quasi traditio* în ce privește servituțile negative (§ 83, pag. 159, B. I, 2) și acelea a căror exercitare atârnă de o întâmplare viitoare. — γ) Izvoarele noastre spunând, că servituțile se pot înființa printr'o convențiune, nu adaugă, că ea trebuie să fie însoțită de *quasi traditio*. (Instit., 2, 3, *de servit.*, § 4, Instit. 2, 4, *de usufr.*, § 1). (Cestiunea aceasta e controversată. V. Maynz, l. c., I. § 140, n. 16 - 25, Dernburg, Pandekten, I § 251, n. 15 și urm.).

5. Prin abateri s'a întins și la emfiteutecar și la superficial indrituirea de a înființa servituți asupra nemșcătorului supus sau emfiteuzei, sau superficiei. In aceste cazuri servituțile se stă g *ipso jure* la sfârșitul emfiteuzei și a superficiei. (pag. 201. No. 2).

III. **Adjudicatio.** In procesele de împărțeață (§ 75, pag. 105) judecătorul roman. având o mare putere, pentru ca să mulțumească interesele tuturor împričinaților, poate prin hotărîrea sa să dea unuia din comuști, d. p. unui comoștenitor. proprietatea unui lucru din moștenire, iar altui comoștenitor o servitute asupra acestui lucru. d. p. nn uzufruct; poate deasemenea, ca asupra părții atribuite unuia din devălmași, să dea celuilalt o indrituire sau de trecere. sau de apeduct ș. a. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 6, § 1, Dig., 10, 2, *familiae herciscundae*, 16, § § 1 și 2, Dig., 10, 3, *comm. divid.*, 6, § 10, 7, § 1, 18).

1. *Inainte de Justinian:* a) Dacă procesul era un *judicium legitimum*, servitutea înființată prin hotărâre era întotdeauna *jure civili constituta*. — b) Dacă procesul era un *judicium imperio continens*, servitutea, deabia în dreptul clasic, era *jure praetorio constituta*.

2. *Dela Justinian.* Orișicum ar fi fost *judicium*, servitutea era *jure civili constituta*.

IV. **Usucapiunea.** Am văzut (§ 77, E, pag. 113), că Justinian a contopit *usucapio* și *longi temporis praescriptio*, prin care, până la el, se putea dobândi proprietatea. Cu acest prilej împărțatul a rânduit, ca și servituțile să poată fi dobândite prin *praescriptio longi temporis* de 10 ani *inter praesentes* și de 20 de ani *inter absentes*. (Cod., 7, 33, *praescr. longi temporis*, 12 § 4). Această prescripțiune achizitivă sau usucapiune, ca să poată fi invocată cere întrunirea următoarelor elemente: *Quasi possessio. justa causa* și *tempus*.

1. *Quasi possessio* (§ 86, A, II, 1 și 2, pag. 194-195), adică să exercităm ca o îndrituire puterea cuprinsă în servitute. De aceea, deși vom fi trecut 15 ani pe nemișcătorul vecinului, adică deși vom fi exercitat puterea cuprinsă în servitutea de trecere, totuș, dacă, de câte ori treceam, vom fi cerut voe de la acel vecin, ca să trecem, nu vom fi dobândit servitutea de trecere, fiindcă ne a lipsit *animus quasi possidendi* (Dig. 8, 5, *si serv. vindic.*, 10, pr.).

2. *Iusta causa quasi possessionis*, adică *quasi possessio* să nu fie *viciosa*, ceia ce însemnează, că trebuie, ca noi să exercităm *nec vi nec clam nec precario* puterea cuprinsă în servitute. (Dig. 8, 5, *si serv. vindic.*, 10 pr.). — Dovadă că *quasi possessio* are *iusta causa* n'o facem noi, ci proprietarul lucrului supus trebuie să facă dovada, că *quasi possessio* a noastră este *viciosa*.

3. *Tempus*. Trebuie ca *quasi possessio* să fi fost continuată fără întrerupere vreme sau de 10 ani *inter praesentes*, sau de 20 de ani *inter absentes*. — Dar, *quasi possessio* a nemișcătoarelor rare ori va avea nevoie să fie continuată vreme de 20 ani. În adevăr, nemișcătoarele trebuind să fie *vicina*, numai atunci va fi nevoie de 20 de ani, când ele se vor găsi unul de o parte a graniței și celalalt de cealaltă parte. — Și la usucapiunea servituților se ține seamă de *accessio quasi possessionis*. (Dig., 43, 19, *de itinere*, 3, §§ 2, 6-10, și 6, Cf. Caius, IV, § 151). — Judecătorul va aprecia, de câte ori pe an trebuie să se fi exercitat servitutea, pentru ca *quasi possessio* să nu fi fost întreruptă. (Dig., 43, 19, *de itinere*, 5, § 3). — *Quasi possessio* poate fi întreruptă sau *corpore*, sau *animo*.

a) *Corpore*. *Quasi possessio* e întreruptă *corpore*: α) Dacă, fiind vorba de servituți negative (§ 83, pag. 159, B, I, 2), starea de lucruri conformă cu servitutea a fost schimbată, d. p. vecinul a zidit mai sus. (Dig., 8, 2, de *S. P. U.* 6, Dig. 8, 5, *si serv. vindic.* 6, § 1). — β) Dacă, fiind vorba de servituți pozitive (§ 83, pag. 159, B, I, 1), proprietarul lucrului supus face un act potrivit servituții, d. p. ne oprește să trecem. (Dig. 8, 2, de *S. P. U.* 6 și 20 pr.). — γ) În toate cazurile când proprietarul lucrului supus, sau protestează, sau ne oprește să exercităm servitutea. În adevăr, în aceste cazuri, dacă vom continua să exercităm servitutea n'o mai exercităm *nec vi nec clam* și deci *quasi possessio* ajunge *viciosa*. (Dig. 41, 3, *de usurpat.*, 4 § 27, Dig., 43, 19, *de itinere*, 3, pr. și § 1, Dig., 43, 24, *quod vi aut clam*, 1 §§ 5 și 7, Cod. 3, 34, *de servit.*, 2, Cod., 7, 32, *de adquir. poss.*, 10).

b) *Animo. Quasi possessio* e întreruptă *animo*, când acel care exercită servitutea nu mai are *animus quasi possidendi*.

[4. *Controverse.* a) Din cele spuse mai sus reiesă, că pentru usucapiunea servituților nu se cere nici *bona fides* și nici *justus titulus*. Totuși unii învățați susțin, că se cere și cel puțin *bona fides*, iar alții, că se cere și *bona fides* și *justus titulus*.

a) Din Dig., 8, 6, *quemadm. servit. amitt.*, 25 și Dig., 45, 20, *de aqua*, 1 § 10, se caută să se scoată argumente, ca să se facă dovada, că se cere și *bona fides*. (Maynz, l. c. I, §. 142, n. 7, Molitor, *La possession etc.*, pag. 428). — Dar, în potriva acestei păreri se spune, că izvoarele noastre nu cer *bona fides*. (Dig. 43, 19, *de itinere*, 5 § 3). (Windscheid, *Pandekten*, I, (1906), § 213, n. 6, pag. 1090, Dernburg, *Pandekten*, I (1902), § 252, pag. 614).

β) Din cod., 3. 34, *de servit.*, 2, care zice *eo sciente*, se caută să se susțină, că se cere *justus titulus*, ori cel puțin *scientia domini*. Dar. Dig., 8, 5 *si serv. vindic.*, 10, pr. spune expres, că nu e nevoie de *justus titulus*. Apoi *justa causa* rezultă cu prisosință din exercițiul public al servituții unit cu *patientia* lucrului supus; în adevăr, servitutea trebuind să fie exercitată *nec vi nec clam nec precario*, orice persoană care e interesată, ca să aperse libertatea lucrului, și o astfel de persoană este nu numai proprietarul lucrului supus, ci mai ales posesorul lui, trebuie să afle de acel exercițiu, în cât *patientia* din partea acelei persoane este o *presumptio*, că exercițiul e legitim. (Se zice *patientia lucrului supus*, iar nu *patientia proprietarului* lucrului supus, fiindcă acest din urmă chip de rostire ar echivala cu *scientia domini*, care însă nu se cere de izvoarele noastre și fiindcă interesat, ca să aperse libertatea lucrului, poate fi nu numai proprietarul lucrului supus, ci mai ales, după cum am zis, posesorul lui. (Maynz. l. c. I, § 142, n. 8, și 9). În fine, astăzi e dovedit, că usucapiunea servituților este un fel de usucapiune specială, așa că nu poate fi supusă regulilor usucapiunei ordinare, prin care se dobândește proprietatea. (Dernburg. *Pandekten*, I, § 252, n. 12).

b) Fiindcă izvoarele noastre spun, că *aquaeductus cujus origo memoriam excessit*, adică apeductul, de a căruia înființare nimeni nu-și mai aduce aminte, trebuie să fie *privit, ca și cum*, a fost *jure constitutus* (Dig. 43, 20, *de aqua*, 3 § 4, Dig. 39, 3, *de aquae plu. arc. act.* 26), de aceea unii învățați au susținut, că servituțiile discontinue (§ 83, pag. 160, II, 2, a), nu pot fi dobândite prin usucapiunea sau de 10, sau de 20 de ani, ci numai printr'o usucapiune imemorială, adică numai dacă au fost exercitate în-

lăuntru unui *tempus ultra memoriam*. (Cf. Dig., 39, 3, *de aquae pluviae arcendae act.*, 2, pr. și §§ 1, 3, 4, 5, 7, 8, 10.) (Vinnius, *Selectae quaestiones*, I, 31). (Cf. § 44, pag. 106, No. 3).—Dar, abaterea de mai sus privitoare la *aquaeductus* nu poate fi întinsă la alte cazuri. (Maynz, b. c., I § 142 n. 16—18).

c) Se susține, că intentarea acțiunii ar întrerupe usucapiunea servituțiilor. Dar pentru motivele arătate la usucapiunea ordinară (§ 77, pag. 117, No. 5, b, β), trebuie să admitem, că în acest caz usucapiunea nu-i întreruptă. (*Contra*: Dernburg, l. c., I, § 252, n. 14).

V. **Lex**. Dintre servituții numai uzufructul poate fi dobândit în virtutea rânduelilor dreptului pozitiv, fără să mai fie nevoie de un act de dobândire. Aceasta se întâmplă în următoarele două cazuri:

1. În dreptul nou *paterfamilias* are în general uzufructul bunurilor, a căror proprietari sunt *filiifamilias* ai săi, adică uzufructul lui *peculium adventicium* (Cod. 6, 60, *de bonis maternis*, Cod., 6, 61, *de bonis quae liberis*).

2. Dacă este desfăcută o căsătorie, foștii soți, în unele cazuri, rămân numai cu o îndrituire de uzufruct a) asupra încredințării numite *lucra nuptialia* și b) chiar asupra altor bunuri, în cazul când ei încheie o a doua căsătorie. (Cod. 5, 9, *de secundis nuptiis*, 3 § 1, 5, Novella 22, c. 23—26, 46 § 2, Cod., 5, 17 *de repudiis*, 11 §§ 1 și 2, Novella 117, c. 1 și 2).

CAPITOLUL V.

OCROTIREA SERVITUȚILOR

§ 88

Indrituirile de servitute sunt ocrotite prin *actio confessoria* și *actio Publiciana confessoria*, iar *quasi possessio* a servituțiilor e ocrotită prin *interdicta*. [Cele două dintâi mijloace de ocrotire sunt acțiuni petitorii, iar cele mai multe din cele din urmă sunt acțiuni posesorii].

A. **Actio confessoria**. I. *Definițiune*. *Actio confessoria* este o în *rem actio arbitraria*, care ocrotește servituțiile înființate *jure civile* atât împotriva unei vătămări totale, cât și împotriva unei vătămări parțiale, adică atât când indrituitul este împiedicat cu totul, ca să-și exercite servitutea, cât și când el este numai turburat în acest exercițiu (Dig., 8, 5, *si servit vind.*, 2, pr.).

Am văzut (§ 79, pag. 125, c. I, 2 și § 81, pag. 148), că

rei vindicatio ocrotește proprietatea împotriva unei vătămări totale, iar *actio negatoria* o ocrotește împotriva unei vătămări parțiale. Fiindcă *actio confessoria* ocrotește servituțile împotriva și a unei vătămări totale și a uneia parțiale, urmează, că *actio confessoria* este pentru servituți ceea ce *rei vindicatio* și *actio negatoria* sunt pentru proprietate; cu alte vorbe, că ea joacă rolul și de *rei vindicatio* și de *actio negatoria*.

II. Terminologie. 1. Fiindcă, după cum am văzut (§ 78, pag. 120), acțiunea prin care se reclamă proprietatea unui lucru se numește *rei vindicatio*, de aceea acțiunea, prin care se reclamă o servitute, se numește *vindicatio servitutis*, *petitio servitutis*.

2 Fiindcă servitutea nu e un lucru corporal, ci unul incorporal, o îndrituire, de aceea acțiunea, prin care se reclamă o servitute, se numește și *vindicatio juris*, întocmai cum e numită și acțiunea prin care se reclamă sau o emfitează, sau o suprafață, sau o ipotecă.

3. În ce privește numele de *confessoria* dat acțiunii prin care se reclamă o servitute sunt două păreri:

a) Fiindcă în vechea procedură *per sacramentum*, în precesele privitoare la servituți, împrișinatul, care pretindea, că are o servitute, zicea „*ajo mihi jus esse eundi agendi per fundum Cornelianum*“, iar celălalt împrișinat, care pretindea că proprietatea sa nu e supusă acelei servituți, zicea „*nego tibi jus esse eundi agendi*“, adică, fiindcă unul din împrișinați afirmă, că are o servitute, iar celălalt împrișinat negă aceasta, de aceea acțiunea celui dintâi a fost numită *actio confessoria*, iar cea a celui de al doilea a fost numită *actio negatoria*. Pe atunci așa dar aceste două acțiuni se încrucișau. Mai pe urmă, în vremea procedurii formulare, acea încrucișare procesuală a dispărut și *actio confessoria* a rămas pentru acel care pretinde, că are o servitute, iar *actio negatoria* pentru proprietarul, care pretinde, că proprietatea sa nu-i supusă vreunei restricțiuni oarecare, fie servitute, fie altceva. (§ 81, pag. 148).

b) Înaintea de Justinian acțiunea, prin care se reclamă un uzufruct, se numea *vindicatio ususfructus*, iar aceea prin care se reclamă ori ce altă servitute, se numea *vindicatio servitutis*. Spicuiitorii digestelor sunt aceea, care prin *interpolatio* au dat acelor acțiuni numele de *actio confessoria*. (Cf. Girard, l. c. (1918), pg. 387, n. 2).

III. Procedura. *Actio confessoria*, ca și *rei vindicatio*, se întentează la început *per sacramentum*, apoi *per sponsionem* și în sfârșit *per petitoriam formulam*.

1. *Per sacramentum*. In această procedură reclamantul rostește d. p. vorbele următoare: *Aio mihi jus esse eundi agendi per fundum Numerii Negidii, sau aio mihi jus esse utendi fruendi fundo tuo*. Pârâtul răspunde: *Nego tibi jus esse*. Pe urmă se făcea *sacramentum*, judecătorul hotărăște *utrius sacramentum iustum, utrius iniustum est*, ș. a. m. d.

2. *Per sponsionem*. Acum împlicinații fac o *sponsio praejudicialis* (§ 60, pag. 187, I, 2). Reclamantul întreabă, d. p. *Si jus utendi fruendi fundo Corneliano mihi est, centum dare spondes?* Pârâtul răspunde: *Spondeo!* Etc.

3. *Per petitoriam formulam*. In această procedură îndrituitul la o servitute susține înaintea pretorului, că are acea îndrituire și că i-a fost vătămată și cere, ca să-i fie recunoscută. Pretorul dă o formulă, care, d. p., glăsuește: *Si paret Aulo Agerio jus esse utendi fruendi fundo Corneliano, qua de re agitur, nisi Numerius Negidius Aulo Agerio arbitrato tuo restituet, quanti ea res erit Numerium Negidium Aulo Agerio condemna, si non paret, absolve*. Pentru ca executarea hotărârii să fie asigurată, pârâtul trebuie să dea *cautio judicatum solvi*. In cazul în care pârâtul nu dă această *cautio*, cât și în acela în care el *litem non defendebat*, reclamantul e în drept să ceară sau interdictul *quem usumfructum* și cu ajutorul acestuia capătă posesiunea lucrului supus uzufructului (*Vaticana fragm.*, 92, Ulpian, *Fragm. Vindobon.*, Paulus, *Sententiae*, 5, 6, 8, b), sau interdictul *quam servitute* și cu ajutorul lui capătă posesiunea lucrului supus servituții. (Paulus, *Sententiae*, 5, 6, 8 c, *Dig.*, 39, 1, *de operis novi nunt.*, 15).

4. Procedurile *per sponsionem* și *per petitoriam formulam* au coexistat în vremea sistemului formular (§ 79, pag. 124, N, 2). Dar, aceasta din urmă, fiind mai practică, a rămas singură în vremea lui Justinian și s'a mai simplificat chiar (§ 79, pag. 124, No. 2, a și b).

IV. *Reclamant*. 1. Reclamant în *actio confessoria* este îndrituitul la servitute. (Înainte de Justinian îndrituit era numai acela care dobândise servitutea *jure civili*).

a) Când e vorba de o servitute personală, reclamant este persoana, în folosul căreia s'a înființat acea servitute. Dacă această servitute este un uzufruct, reclamânți mai pot fi și cesionarii *exercitiului* uzufructului. (§ 84, pag. 167, No. 3). (Dernburg, *Pandekten*, I, § 225, n. 4).

b) Când e vorba de o servitute predială, reclamant este proprietarul actual al lui *praedium dominans*. (§ 83, pag. 158, A,

II). (Dig., 8, 5, *si servit. vindic.*, 2, § 1). — Dacă *praedium dominans* este proprietatea mai multora, adică dacă el este o coproprietate, reclamant poate fi fiecare coproprietar al aceluia *praedium*. (Dig., 8, 5, *si serv. vindic.*, 4, §. 3, 6, § 4, Dig., 43, 27, *de arbor. caed.*, 1, § 5).

2. Reclamantul trebuie să facă dovadă, că are sau îndrituirea de servitute, sau exercițiul uzufructului și că acestea au fost vătămăte.

a) Dovada, că are îndrituirea de servitute, o face, dovedind, că a dobândit-o prin unul din închipuirile de înființare ale servituților (§ 87, pag. 198—208). In caz de dobândire derivată a servituții, dovada aceasta, ca și la proprietate, e foarte greu de făcut, căci trebuie să se dovedească și că înființătorul servituții a fost proprietar, că autorul autorului a fost proprietar ș. a. m. d., adică trebuie să se facă *probatio diabolica*. — In caz de servituți prediale reclamantul trebuie să mai facă dovadă, că e proprietarul lui *praedium dominans* (Dig., 44, 1, *de exceptionibus*, 16) așa că, dacă acesta a fost dobândit derivat, trebuie să facă *probatio diabolico* și din acest punct de vedere; deci, în cazul de servituți prediale reclamantul, uneori, trebuie să facă o dublă *probatio diabolica*. — β) Dovada, că are exercițiul uzufructului, o face, dovedind, că acest exercițiu i-a fost cesionat.

b) Dovada, că îndrituirea de servitute reclamată este vătămăte, o face, dovedind faptele, care au avut de efect sau să-l împiedece să exerciteze acea servitute, sau să-i turbure exercițiul ei. (Dig., 7, 1, *de usufr.* 60. Dig., 7, 6, *si usufr. petetur*, 4, pr. 5 pr. și §§ 5 și 6, Dig., 8, 5, *si serv. vindic.*, 4 § 5, 6 1, § 9, 10 § 1).

V. *Pârât*. Pârât în *actio confessoria* este orice persoană, care sau împiedecă pe reclamant să exerciteze servitutea, sau îl turbură în acest exercițiu, sau îl pune în pericol cu una din acestea. (§ 65, pag. 31—32, § 81, pag. 149). (Dig., 8, 5, *si serv. vindic.*, 9), adică autorul unei vătămări, fie totale, fie parțiale, care sau s'a întâmplat, sau este pericol să se întâmple. [O astfel de vătămăre trebuie să fie îndreptată împotriva servituții, nu-i deajuns numai, ca ea să fie îndreptată împotriva persoanei îndrituitului la servitute, adică trebuie, ca servitutea însăși să fie pusă la îndoială. nu-i deajuns o vătămăre personală. (Dernburg, l. c. l. § 255, No. 2)]. De pildă: Acel care face un sanț deacurmezișul drumului, pe care avem îndrituirea de trecere; acel care ne oprește să facem reparațiile trebuitoare pentru exercițiul servituții; acel

care sau construiește mai sus de cât o înălțime anumită, sau începe să construiască.

1. Ținând samă de acestea, pârât poate fi: a) Proprietarul lucrului supus. b) Fiecare din coproprietarii lui *praedium serviens*. c) Posesorul juridic al lucrului supus. d) *Detentor* al acestui lucru. e) Și în sfârșit ori și cine ne vatămă servitutea în unul din chipurile arătate. D. p. Uzuctuarul poate să intenteze *actio confessoria* nu numai împotriva nudului proprietar, care sau nu-i predă lucrul supus uzuctuarului, sau îl împiedică în exercițiul uzuctuarului, ci și împotriva proprietarului nemișcătorului vecin, care-l împiedică să exerciteze servituțile prediale existente în folosul nemișcătorului supus uzuctuarului. Indrituitul la un apeduct poate să intenteze *actio confessoria* nu numai împotriva proprietarului lui *praedium serviens*, ori a proprietarului nemișcătorului intermediar, ci și împotriva oricui îl împiedică să aducă apa. (Dig., 7, 6, *si ususfr. petatur*, 1 pr., 4, §. 4, 5 § 1, 10 §. 1, 19, Dig., 3, 5, *negotius gestis*, 31 § 7). (Cf. Mainz l. c., I §. 136, n. 7, în fine, Dernburg, Pandekten, I, §. 255, n. 9). Dar acel care are *servitus oneris ferendi* nu poate să intenteze *actio confessoria* de cât împotriva proprietarului lui *praedium serviens*. (Dig. 8, 5, *si serv. vindic.*, 6 §. 3).

2. Pârâți mai pot fi și *ficti possessores*, atât *qui liti se obtulit*, cât și *qui dolo desiit possidere*. (Dig., 7, 6, *si ususfr. pet.*, 6).

3. Așa dar pârât în *actio confessoria* este autorul, fie real, fie fictiv, al unei vătămări, fie totale, fie parțiale, a unei îndrituirii de servitute și fie întâmplare, fie în pericol de a se întâmpla. (Cf. Mainz, b. c., I, § 136, n. 8: O simplă contestare a unei îndrituirii de servitute, n'ar fi o vătămare).

VI. Scop și efecte. *Actio confessoria* are de scop recunoașterea îndrituirii de servitute reclamată și ca urmare a acestei recunoașteri, încetarea vătămării adică *restituere*; iar în cazul contrar condamnarea pârâtului la o sumă de bani egală cu paguba pe care reclamantul o suferă din cauză, că nu s'a făcut *restitutio*.

1. *Recunoașterea îndrituirii de servitute*. Aceasta se face prin *pronuntiatio* a hotărârii. (*Vaticana fragm.*, 53, *Instit.*, 4, 6, *de actionibus*, § 3, Dig., 7, 6, *si ususfr. pet.*, 7, 6, Dig., 8, 4, *communio praed.*, 17, Dig., 8, 5, *si serv. vindic.*, 2 pr., 4, § 7, 8, § 4, 9, pr., Dig., 19, 1, *de act. emti*, 35).

2. *Restituere*. Judecătorul prin *arbitrium*, *arbitratus*, poruncește pârâtului să pună pe reclamant din nou în integralitatea îndrituirii sale. (Înainte de Justinian și acest *arbitratus* nu poate fi executat *manu militari*). Pentru aceasta trebuie:

a) Ca reclamantul să poată exercita din nou servitutea sa. Aceasta variază după împrejurări, d. p. : α) Dacă e vorba de un uzufruct, pârâtul trebuie să înapoieze lucrul supus uzufructului. (Dig., 7, 6, *si ususfr. pet.*, 1 pr. 5, 6). — β) Dacă e vorba de *ius altius non tollendi*, pârâtul trebuie să dărâme ceea ce a clădit mai sus. — γ) Dacă e vorba de *servitus oneris ferendi*, pârâtul trebuie să repare clădirea, pe care se sprijină construcțiile. — δ). Dacă este vorba de reparații pentru exercitarea servituții, reclamantul trebuie să fie lăsat să facă acele reparații. D. p. să dreagă drumul. (Dig., 8, 5, *si serv. vindic.*, 4, § 5, 6, § 5). — ϵ) Dacă sunt piedici la exercitarea servituții, reclamantul trebuie să fie lăsat să înlătore aceste piedici sau pe socoteala pârâtului, când acesta e vinovat de *culpa*, sau pe socoteala sa în celelalte cazuri. (Dig., 39, 3, *de aqua*, 6, § 7). — ζ) Dacă este vorba de o servitute, care s'a stâns în timpul procesului prin neexercițiu, pârâtul trebuie s'o reînființeze (Dig., 8, 5, *si serv. vindic.*, 8, § 4, Dig., 7, 6, *si ususfr. pet.*, 5, § 5).

b) Ca reclamantul să fie despăgubit de toate pagubele pe care le-a suferit din pricina vătămării, adică din pricină că sau n'a putut să-și exercite de loc servitutea, sau a fost turburat în acest exercițiu. Deci, dacă e vorba d. p. de un uzufruct, pârâtul trebuie să restituie fructele produse de lucrul supus. Restituirea fructelor se face potrivit cu regulile dela *rei vindicatio*, adică se ține seamă, dacă pârâtul este de bună creaință, ori de rea creaință. (Instit., 4, 17, *de officio iudicis*, § 2, Dig., 7, 6, *si ususfr. pet.*, 5, §§ 3 și 6, Dig., 8, 5, *si serv. pet.*, 4, §§ 2 și 3, 6, § 2 și 6, 8, § 2, Cod., 3, 34, *de servit.*, 5).

c) Ca reclamantul să nu mai fie vătămat. Deci, pârâtul trebuie să se abțină de la orice vătămare viitoare și să garanteze aceasta dând *cautio ne amplius turbetur* (*cautio de non amplius turbando*). (Dig., 7, 6, *si ususfr. pet.*, 5, §§ 5 și 6 în fine, Dig., 8, 5, *si serv. pet.*, 7, Dig., 43, 20, *de aqua*, 7). (Cf. § 81, pag. 149, 2, d).

3. Condamnarea pârâtului la o sumă de bani. Pârâtul, dacă nu face *restitutio* în chipul mai sus arătat, e condamnat potrivit regulilor de la *rei vindicatio* (§ 79, pag. 133, b, pag. 134 c și d. și pag. 135, e), adică uneori judecătorul prețuiește câtimea despăpubirilor, iar alteori reclamantul prin *jusjurandum in litem* fixează acea câtime. (Dig., 22, 1, *de usuris*, 19, § 1, Dig., 7, 6, *si ususfr. petet.*, 7 în fine). (Cf. Mainz, l. c., I § 136, n. 15).

VII. Dacă pârâtul lipsește dela judecată, p. c. și dacă apărarea sa e de rea creaință, d. p. tăgăduște pe nedreptul faptele de vătămare de care este învinovățit, atunci, drept pedeapsă:

1. Sau judecătorul primește toate concluziile reclamantului și condamnă pe pârât, obligându-l să dea *cautio de non amplius turbetur*. În acest caz, pârâtul, dacă are vre o îndrituire, pentru ca s'o mai poată valorifica, trebuie să ia rolul de reclamant, adică trebuie să înceapă un nou proces și el să facă dovada îndrituirii sale, d. p. să intenteze *actio negatoria* și să facă greaua dovadă a proprietății (Dig., 39, 1, *de operis novi nunt.*, 15).

2. Sau judecătorul condamnă pe pârâtul, care a clădit, ca să strămute reclamantului posesiunea clădirii, nu pentru ca acesta s'o dărâme imediat, ca în cazul de mai sus (VI, 2, a, β, pag. 213). ci, ca să facă aceasta, dacă pârâtul înlauntru a 100 zile, nu va reclama, că este îndrituit să clădească. (Dig., 39, 2, *de damno infecto*, 45). [V și Dig., 8, 5, *si serv. vindic.*, 18].

VIII. *Quid*, dacă reclamantul este un coproprietar și sau câștigă procesul, sau îl pierde? Deasemenea, *quid*, dacă pârâtul este unul din coproprietari și sau câștigă, sau pierde procesul? (V. Maynz, l. c. I, § 136, n. 4 și 9. Dernburg. Pandekten, I, § 255, n. 7).

IX. *Actio confessoria utilis*. 1. Arendașul unui *ager vectigalis*, emfiteutecarul, superficiarul și creditorul ipotecar sunt interesați, ca servituțile, care există în favoarea nemișcătoarelor asupra cărora sunt îndrituiți, să nu fie vătămate; de aceea ei pot să intenteze *utiliter* acțiunea confesorie. (Dig., 8, 1, *de servit.* 16, Dig., 39, 1, *de operis novi nunt.*, 3, § 3, 9, Dig., 43, 18, *de superf.*, 1, § 9, Dig., 43, 25, *de remissionibus*, 1, § 5).

2. Înainte de Justinian, pentru ocrotirea unor servituți, care erau înființate, nu *jure civile*, ci *jure praetorio*, se da o *in rem actio*, care uneori e numită *actio confessoria utilis*. D. p. pentru ocrotirea unei servituți de *aquaeductus* dobândite *diuturno usu et longa quasi possessione*. (Dig., 8, 5, *si servit. vindic.*, 10 pr.). (§ 87, pag. 203).

3. În sfârșit servituțile înființate prin *pacta et stipulationes* sau în folosul peregrinilor, sau asupra nemișcătoarelor provinciale, sau de arendașul unui *ager vectigalis*, ori al unei superficiei, sunt ocrotite tot printr'o *actio confessoria utilis*. (§ 87, pag. 200-201).

B. **Actio Publiciana confessoria**. I. Înainte de Justinian. Am văzut că există o *rei vindicatio utilis*, care se numește *actio Publiciana*. (§ 80, pag. 142). Tot așa există și o *actio confessoria utilis*, care se numește *actio Publiciana confessoria*. În opoziție cu aceasta, cealaltă e numită *actio Publiciana directa*.

1. *Actio Publiciana confessoria* se da în următoarele cazuri:

a) Când o servitute fusese înființată de un proprietar quiritar fără de îndeplinirea formalităților cerute de *jus civile*, adică fără să facă o *mancipatio*, ori o *in jure cessio* a acelei servituți, ci, făcând numai o convențiune însoțită de *quasi traditio* sau *patientia*. (Cf. Dig., 8, 3, S. P. R., 1 § 2, Dig., 6, 2, de *Publiciana*, 11 § 1). În acest caz servitutea, nefiind înființată *jure civile*, nu putea să fie ocrotită prin *actio confessoria*; dar, ea fiind înființată *jure praetorio*, era ocrotită prin *actio Publiciana confessoria*.

b) Când o servitute fusese înființată *a non domino*, adică de cineva, care nu era proprietarul lucrului supus, d. p. de un arendaș al unui *ager vectigalis*, de un emfitehtar, de un superficialiar, etc

[2. Formula acestei acțiuni nu este sigură.

a) Fiindcă *actio Publiciana directa* presupune o *usucapio* împlinită, s'a susținut, că și *actio Publiciana confessoria* presupune o astfel de *usucapio*, și ca să se înlăture obiecțiunea, că de la *lex Scribonia* servituțile nu se pot dobândi prin *usucapio*, s'a presupus, că n'a existat o *lex Scribonia*. Dar, această presupunere arheologică nu-i nici verisimilă și nici nu-i de ajuns, din pricina deosebirilor dintre *usucapio* și *longi temporis praescriptio* a servituților. (Cf. Girard, l. c., (1918), pag. 388, n. 4).

b) Fiindcă de la *lex Scribonia* servituțile nu se pot dobândi prin *usucapio* și fiindcă *longa quasi possessio* n'a fost admisă de cât târziu de tot, de aceea s'a susținut că *actio Publiciana confessoria* în vremea sistemului formular ar fi avut sau o formulă *in factum concepta*, care ar fi glăsuț: «*Si jus eundi agendi per fundum Cornelianum Aulus Agerius a Numerio Negidio emit et id ei traditum est neque Numerius Negidius Auli Agerii restituat...*», sau o formulă *in jus concepta*, care ar fi glăsuț: «*Quod jus eundi agendi a Numerio Negidio Aulo Agerio traditum est, si jure constitum esset, tunc Aulo Agerio jus esset eundi agendi per fundum...*»

c) Fiindcă și după ce se îplinea *longa quasi possessio*, servitutea tot nu era dobândită *jure civile*, nu se poate admite nici că s'ar fi spus judecătorului, ca în mod fictiv să privească *longa quasi possessio* ca împlinită; căci, el, în afară de învățăturile cuprinse în formulă, necunoscând decât rânduelile lui *jus civile*, ar fi respins reclamația. De aceea, poate, că ar trebui să presupunem, că formula avea o parte, care silea pe judecător să țină seamă de regulile acelei *longa quasi possessio*. (Girard, l. c. (1918), pag. 388, n. 4 in fine)].

II. *De la Justinian.* 1. În vremea lui Justinian cazul de mai sus de sub I, 1, a (pag. 215 nu se mai poate întâlni. Deci, de la Justinian încoace, numai când o servitute a fost înființată a *non domino*, numai atunci este nevoie de *actio Publiciano confessoria*. — a) Pentru ca să se poată intenta această acțiune se cere întrunirea aceluiași elemente, ca și pentru *actio Publiciana directa*. Reclamantul trebuie să fi dobândit *quasi possessio* a servituții prin *quasi traditio*, (prin *patientia et usus*) de bună credință, adică fiind convins, că înființătorul servituții era în drept s'o înființeze. El trebuie să facă numai dovada, că a dobândit *quasi possessio ex justa causa*, și n'are nevoie să mai dovedească și buna credință, fiindcă aceasta este presupusă până la dovada contrară. Deosemena nu trebuie, ca la *actio confessoria*, să facă și dovada, că înființătorul servituții era proprietar. Deci, în *actio Publiciana confessoria* dovada e mai ușor de făcut de cât în *actio confessoria*. b). În ce privește celelalte condițiuni privitoare la cine poate fi reclamant, cine pârât, ce scop și ce efecte are această acțiune, avem de spus numai, că ele sunt aceleași ca și la *actio confessoria* de oarece *actio Publiciana confessoria* nu-i de cât o *actio confessoria utilis* sau fictivă.

2. Fiindcă în această acțiune dovada e mai ușor de făcut de cât în *actio confessoria*, de aceea chiar îndrituitul perfect la o servitute, care poate intenta *actio confessoria*, și deci n'are nevoie de *actio Publiciana confessoria*, poate, dacă vrea, s'o intenteze pe aceasta, de oarece cine poate mai mult, de regulă, poate și mai puțin. El poate sau să intenteze numai această acțiune, sau s'o intenteze subsidiar cu *actio confessoria*, sau, după ce a pierdut în *actio confessoria* să intenteze *actio Publiciana confessoria*. (§ 80, pag. 145, No. 3, a in fine).

C. **Interdicta.** *Quasi possessio* a servituțiilor e ocrotită prin *interdicta* și anume sau prin acelea, care ocrotesc posesiunea lucrurilor corporale și care sunt date uneori direct, iar alteori *utiliter*, sau prin *interdicta speciale*. *Quasi possessio* a servituțiilor personale și a acelor prediale urbane este ocrotită prin *interdictele*, care ocrotesc posesiunea lucrurilor corporale; iar *quasi possessio* a servituțiilor prediale rurale e ocrotită prin *interdicta speciale*.

I. *Quasi possessio a servituțiilor personale*, poate fi sau numai turburată, sau chiar pierdută.

1. Când *quasi possessio a servituțiilor personale* a fost numai turburată, se întrebuințează *interdicta retinendae possessionis*, pe care le cunoaștem, adică până la Justinian sau *uti possidetis* în

caz de nemiscătoare, sau *utrubi* în caz de mișcătoare, iar de la Justinian numai *uti possidetis*. Astfel:

a) În dreptul vechiu uzufructuarul poate să intenteze *utiliter* interdictele *utrubi* și *uti possidetis* (*Vaticana fragm.*, 90 și 91), iar în dreptul-nou îndrituitul la orice servitute personală poate să intenteze *uti possidetis*. (Dig., 43, 17, *uti possidetis*, 4).

b) Autor al turbarării poate fi sau nudul proprietar, sau proprietarul lucrului supus, sau un al treilea, sau, când sunt mai multe uzufructuri înființate asupra aceluiaș lucru *pro partibus indivisis*, turburător poate fi unul din uzufructuari chiar ș. a. m. d.

2. Când *quasi possessio a servituților personale a fost pierdută*, se întrebuițează interdictele *recuperandae possessionis* și anume sau *unde vi*, sau de *precario*.

a) În dreptul vechiu uzufructuarul unui nemiscător poate să intenteze *utiliter* interdictul *unde vi*. (*Vaticana fragm.*, 90 și 91). În dreptul nou orice îndrituit la o servitute personală, având de obiect un nemiscător, poate să intenteze interdictul *unde vi*. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 60, Dig. 39, 5, *de donat.*, 27 in fine, Dig., 43, 16, *de vi*, 3 §§ 13—17, 9 § 1, 10). Prin acest interdict se capătă restituirea nemiscătorului și despăgubiri pentru pagube suferite prin lipsirea de *quasi possessio*. Dacă, d. p. uzufructuarul, din pricină că a fost lipsit de *quasi possessio* a nemiscătorului de către nudul proprietar, a pierdut chiar îndrituirea de uzufruct, proprietarul trebuie să-i înființeze din nou uzufructul. — Dar, dacă s'a pierdut *quasi possessio* a unui mișcător, nu se poate întrebuița *unde vi*, căci el nu ocrotește nici posesiunea lucrurilor mișcătoare corporale.

b) Dacă exercițiul uzufructului a fost acordat cu titlu precar și precaristul refuză restituirea lucrului supus uzufructului, uzufructuarul poate să intenteze interdictul de *precario* direct. (Dig. 43, 26, *de precario*, 2 pr. și § 3).

II. *Quasi possessio a servituților prediale urbane.*

1. *Jura prohibendi* nu sunt ocrotite prin *interdicta possessoria*. Pricina este, că dacă am pierdut *quasi possessio* a unei îndrituiri de acest fel, nu va fi vorba ș'o restabilim, ci să înlăturăm faptul material, care a pricinuit *quasi possessio*.

Pentru acest scop sunt alte mijloace, — *actio confessoria*, *operis novi nuntiatio* și *interdictum quod vi aut clam* — ; cu acest din urmă d. p. putem sili pe vecin, ca să dărâme spre a stabili starea de mai înainte, și chiar să ne despăgubească, dacă am suferit vre-o pagubă.

2. *Jura habendi*. *Quasi possessio* a acestora e nedespărțită de posesiunea lui *praedium dominans*, așa că orice vătămare adusă

quasi posesiunii lor, este o turburare a posesiunii lui *praedium dominans*; dar dacă am pierde o astfel de quasi posesiune, vătămarea aceasta n'ar fi decât tot o turburare a posesiunii lui *praedium dominans*; deci, cea mai mare vătămare a quasi posesiunii unui *jus habendi* nu poate fi decât o turburare a posesiunii lui *praedium dominans*. De aceea în totdeauna se dă interdictul *uti possidetis* direct. (Dig., 43, 17, *uti possidetis*, 3 § 6, Dig., 8, 2, *De S. P. U.*, 20 pr., 32 § 1).

Dela această regulă este o abatere: In caz de vătămare a quasi posesiunii unui *jus cloacae* nu se dă interdictul *uti possidetis* (§ 65, pag. 33). Pentru ocrotirea quasi posesiunii lui *jus cloacae* avem două interdicte, unul *restitutor* și altul *prohibitor*, din pricină că această servitute e foarte însemnată pentru salubritatea publică. Tot din această pricină *exceptio viciosae possessionis* nu poate fi opusă, ci chestiunea, dacă *quasi possessio* este ori nu este *justa*, e lăsată să aștepte.

III. *Quasi possessio a servituților prediale rurale*. Servituțile rurale sunt *jura faciendi* și *quasi possessio* a lor nu se manifestă prin singurul fapt al construcțiilor statornice, permanente. D. p. în cazul unei servituți de apeduct poate să existe un canal; însă, posesiunea canalului nu-i deajuns pentru *quasi possessio* a apeductului, ci mai trebuie să aducem apă. De aceea, *uti possidetis* nu-i bun de întrebuințat pentru ocrotirea acestor servituți. Ele sunt ocrotite prin interdicte speciale, care pe vremea lui Cicero (cam pe la 685 a. U. c.) sunt pe deplin dezvoltate, care se aseamănă cu *uti possidetis*, fiindcă sunt *prohibitoria* (au pe *fieri veto*), și care au de scop să putem exercita servituțile rurale și să căpătăm despăgubiri pentru pagubele pricinuite. Astfel:

1. *Indrituirea de trecere* este ocrotită prin două interdicte:

a) *Interdictum de itinere actuque privato* este dat aceluia, care în cursul anului precedent vătămării, a trecut pe nemișcătorul altuia cel puțin vreme de 30 zile *nec vi nec clam nec precario*. (Dig., 43, 19, *de itinere*, 1 pr., 2).

b) *Interdictum de itinere actuque reficiendo* este dat numai proprietarului lui *praedium dominans*, pentru ca să repare și întrețină în bună stare drumul. El nu-i posesor, ci *proprietas causam continet*; de aceea reclamantul trebuie să-și dovedească nu numai *quasi possessio*, ci și îndrituirea. Mai mult decât atâta, se poate, ca reclamantul să fie obligat să dea chiar *cautio damni infecti*, garanție pentru pagubele, pe care le-ar putea pricinui cu prilejul reparațiilor. El cere condiții mai multe decât *actio confessoria*:

aceasta cere în adevăr, ca îndrituirea de servitute să fie dovedită, dar nu mai cere, ca să dovedim și *quasi possessio* a ei, adică exercitarea ei! (Dig. 8, 5, *si servit.*, 4 § 5).

2. *Indrituirea de a aduce apă* e ocrotită prin patru interdicte, care sunt date aceluia, care *nec vi nec clam nec precario* și de bună credință a adus apă cel puțin odată sau din nemișcătorul vecinului, sau printr'un nemișcător al vecinului, și împotriva oricui l-ar împiedica să continue în acelaș chip. (Dig., 43, 20, *de aqua*, 1, pr., §§ 10, 19 și 39, 22).

a) *Interdictum de aqua cottidiana* este dat aceluia, care în condițiile de mai sus a adus apă cel puțin odată în răstimpul anului trecut, *hoc anno*. (Dig., 43, 20, *de aqua*, 1 §§ 3, și 31).

b) *Interdictum de aqua hyberna* este dat aceluia, care în aceleași condițiuni a adus apă cel puțin odată în răstimpul ernei trecute, *priore hieme*. (Dig., 43, 20, *de aqua*, 1 §§ 3, și 35).

c) *Interdictum de aqua aestiva* este dat aceluia, care în aceleași condițiuni a adus apă cel puțin odată în răstimpul verei trecute, *priore aestate*. (Dig., 43, 20, *de aqua*, 1, §§ 3, 29 și 31).

d) *Interdictum de rivis reficiendis vel purgandis* este dat în condițiunile de mai sus pentru facerea reparațiilor trebuitoare. (Dig., 43, 21, *de rivis*).

3. *Indrituirea de a scoate apă și de a adăpa* este ocrotită prin două interdicte, care sunt supuse regulilor precedente (No. 2):

a) *Interdictum de fonte* (Dig., 43, 22, *de fonte*, 1, pr. §§ 1-3, 5) — Fiindcă îndrituirea de a scoate apă și aceia de a adăpa cuprind în sine și îndrituirea de trecere, urmează, că se vor putea intenta și cele 2 interdicte, care ocrotesc această îndrituire.

b) *Interdictum de fonte reficiendo vel purgando*. (Dig. 43, 22, *de fonte*, 1, §§. 6—11).

4. Pentru celelalte servituți rurale nu găsim nici un interdict special. Se pare, că acțiunile petitorii (*a. confessoria* și *a. Publiciana confessoria*) p. c. și celelalte acțiuni *in personam* erau de ajuns pentru ocrotirea lor.

CAPITOLUL VI

STÂNGEREA SERVITUȚILOR

§ 89

Servituțile se stâng potrivit cu regulile generale de stângere a îndrituirilor (§ 40, pag. 91) și se mai stâng și potrivit unor reguli speciale.

I. *Peirea lucrului supus*. Servitutea, fiind o îndrituire reală, cere un obiect pentru ca să poată să vieze; deci:

1. Când obiectul servituții pierе în întregime sau fizicește, sau juridicește, ea se stânge. D. p. Când casa asupra căreia există servitutea (uzufruct ș. a.) se dărâmă, fie din pricina unui cutremur, fie din altă pricină. Când robul supus uzufructului sau moare, sau este desrobot. Când ogorul, grădina ș. a. supuse uzufructului sunt acoperite de un fluviu public, ori de mare. (Instit., 2, 4, *de usufruc.*, § 3, Dig., 7, 1, *de usufr.*, 2, Dig., 7, 4, *quibus modis*, 23, 24, 26, 30).

2. Când obiectul pierе parțial, servitutea nu se stânge, afară numai dacă starea lucrurilor n'ajunge astfel încât să nu mai fie cu puțință, ca servitutea să fie exercitată. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 53).

3. *Mutatio rei*. In caz de schimbare, ori prefacere a obiectului trebuie să deosebim:

a) Servituțiile prediale continuă să trăiască, dacă puterea cuprinsă în ele se mai poate exercita (Dig., 8, 2, *de S. P. U.*, 20 §. 2, 31, Dig., 8, 3, *S. P. R.*, 13, pr.).

b) Servituțiile personale se stâng. Astfel despre uzufruct se spune expres: *Rei mutatione amittitur ususfructus*. (Paulus, *Sententiae*, 3, 6, 31). Aceasta se explică prin aceea că *uti frui* atârână de o formă anumită a lucrului. D. p.:

α) Dacă o livadă supusă unui uzufruct, este schimbată într'un ogor, uzufructul se stânge. (Dig., 7, 4, *quibus modis ususfr.*, 31, Dig., 47, 14, *de abigeis*, 3, pr.).

β) Dacă o turmă de oi este redusă la 2—3 oi, uzufructul se stânge. (Dig., 7, 4, *quibus modis*, 31).

γ) Dacă din o *quadriga* mor doi cai, uzufructul se stânge. (Dig., 7, 4, *quibus modis ususfr.*, 10 § 8).

4. *Quid*, dacă lucrurile mai pe urmă sunt puse în starea în care se aflau mai înainte de peire, ori de schimbare?

a) Servituțiile prediale, dacă nu se vor fi stâns prin neexercitare în răstimpul intermediar, reînviază. (Dig., 7, 4, *quibus modis*, 24, §. 1, Dig. 8, 2, *de S. P. U.*, 31, Dig., 8, 6, *quemadm. serv. amit.*, 14, pr.).

b) Servituțiile personale, după unele isvoare (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 23, 24, pr., și 71) reînviază; iar după altele (Paulus, *Sententiae*, 3, 6, 31, Dig., 7, 1, *de usufr.*, 36 pr., Dig., 7, 4, *quibus modis ususfr.*, 10 §§. 1 și 7,) nu reînviază.

II. *Peirea îndrituitului*.

1. Servituțiile personale înființate în folosul unei persoane

fizice anumite, se stâng sau prin moartea firească, a acestei persoane, sau prin *capitis diminutio* a ei. În dreptul vechiu orice *capitis diminutio* stângea toate servituțile personale afară de *habitatio*, *operae servorum* și *operae animalium*; în dreptul lui Justinian *capitis diminutio minima* nu mai produce acest efect. Uzufuctul înființat în folosul unei persoane așa numite juridice, se stânge sau prin trecerea a 100 de ani dela înființarea lor, sau prin desființarea ei înainte de 100 de ani. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 56). Uzufuctul acordat unei persoane și moștenitorilor ei încetează prin moartea acelora, care succedează imediat celui dintâi uzufuctuar. (Dig., 7, 4, *quibus modis*, 3, §. 3, 5, Dig., 45, 1, *de verbor. oblig.*, 38, §§. 10 și 12, Cod., 3, 33, *de usufr.*, 14). Uzufuctul lasat *legatum* sau unui rob, sau unui *filius familias* nu se stânge prin moartea acestor persoane, și nici prin *capitis diminutio* a lor, ci continuă să existe în folosul lui *paterfamilias* al lor; deasemenea moartea lui *paterfamilias* nu stânge acel uzufuct, dacă *filius familias*, ori robul supraviețuiesc. (Maynz l. c., I, §. 145, n. 25 și 26). (Cod., 3, 33, *de usufr.*, 15, 16, 17. Cf. *Vaticana fragm.*, 55, 57, 71).

2. Servituțile prediale se stâng numai prin peirea lui *praedium dominans*, adică prin peirea nemișcătorului în folosul căruia au fost înființate. Dacă acest *praedium* e reinființat și dacă în răstimpul intermediar servituțile nu s'au stâns prin neexercițiu, ele reinviază. (Dig., 8, 2, *de S. P. U.*, 20 § 2).

III. *Confusio*. Când proprietatea restrânsă și servitutea, care o restrânge se găsesc întrunite în aceeași persoană, servitutea se stânge pentru totdeauna, căci *nemini res sua servit*. (§ 83, pag. 156, Regulele generale, No. III).— *Confusio* a nudei proprietăți și a uzufuctului se numește *consolidare*.— Dacă, întrunirea celor două îndrituiri e numai parțială, am văzut ce se întâmplă. (§ 85, pag. 185, No. 4, a). (Dig., 7, 9, *usufr. quemadm. cav.*, 4, Dig., 8, 4, *communio praed.*, 10, Dig., 8, 6, *quemadm. serv. amit* 1).

IV. *Renunțarea prin convențiune*. Îndrituitul la servitute poate să renunțe în folosul proprietarului lucrului supus la îndrituirea înființată sau în folosul său, sau în folosul unui *praedium* al său și atunci servitutea se stânge, iar lucrul supus este liberat de orice restricțiune. [Renunțarea la o servitute e o înstreinare a acesteia în folosul proprietarului lucrului supus (§ 83, pag. 156, No. I în fine)] În vechiul drept renunțarea trebuia să fie făcută sau prin *remancipatio*, sau prin *in jure cessio*, (întrebuințată ca *actio negatoria*). (Caius, 2, § 30, Paulus, *Sententiae*, 3, 6, 28 și 32); nu

era deajuns o simplă convențiune. Dar, în vremea sistemului formular, după ce au fost plázmuite *exceptiones*, dacă se făcea o convențiune de renunțare, și dacă renunțătorul intenta *actio confessoria*, cealaltă parte putea să-i opună *exceptio doli*. (Dig., 44, 4, de *doli mali except.*, 4, § 12). În timpul lui Justinian renunțarea nu se poate face de cât prin convențiune și produce aceleași efecte. Ea poate să fie făcută și tacit; dar nu e presupusă niciodată. (Dig., 8, 6, *quemadm. serv. amit.*, 8, pr., Dig., 44, 1, de *doli mali excep.*, 4, § 12, Dig. 8, 2, de *S. P. U.*, 21). Când mai mulți inși sunt îndrituiți la o servitute indivizibilă, aceasta se stânge numai, dacă renunțarea e făcută de toți îndrituiții. — *Derelictio* a servituții, fiind o renunțare unilaterală, nu stânge servitutea de cât, dacă e acceptată de cealaltă parte, căci, câtă vreme nu-i acceptată, poate fi revocată. [Aceasta nu contrazice cele ce am spus mai sus (§ 84, pag. 168, 1, b. in fine), că uzufructuarul poate scăpa de obligația de a face *modica refectio* prin *derelictio* a lucrului supus. Atunci nu era vorba de *derelictio* a servituții, ci de *derelictio* a lucrului, de *derelictio* a exercițiului servituții; de aceea am și adăogat, că, dacă uzufructuarul va reîncepe să *exerce* uzufructul, va trebui să facă *modica refectio*) (Cf. Windscheid, *Pandekten*, I, § 215, n. 11) (Dig., 7, 1, de *usufr.*, 48, pr., 64, 65, pr.). [Alți învățați sunt de părere, că servituțile se sting și prin *derelictio* neacceptată de proprietar. (Dig., 23, 3, de *predotium*, 66, Instit., 2, 4, de *usufr.*, § 3, Dig., 8, 2, de *S. P. U.*, 21, Dig., 8, 3, de *S. P. R.*, 20, Dig., 8, 4, *communio praed.*, 17). (Cf. Derburg, *Pandekten*, I, § 254, n. 13)]. [Deasemenea *derelictio* a lucrului supus făcută de proprietarul acestuia nu stinge servitutea, căci deși lucrul ajunge *res nullius*, totuși față de îndrituitul la servitute e tot *res aliena*, căci nu-i lucrul său. (Ulpian, *Fragm. Vindob.* I § 19)].

V. Implinirea unei *condicio* și sosirea unui *dies* așa numiți rezolutori stâng numai servituțile personale. (*Vaticana fragm.* 50, Dig. 8, 1, de *servit.*, 4). (Cf. § 85, pag. 183, No. IV). Dar uzufructul înființat în folosul unei persoane până ce un al treilea va ajunge la o vrăstă oarecare, durează până la acea dată, chiar dacă acel al treilea va fi murit mai înainte. (Cod., 3, § 3, de *usufr.*, 12, pr.).

VI. Revocarea îndrituirii de proprietate a înființătorului servituții stânge servitutea, când acea revocare are putere *in rem*. (Dig., 8, 6, *quem admod. servit.*, 11 § 1). Deasemenea servituțile înființate de emfiteutecar, sau de superficial se stâng, când se stinge emfiteuza, ori superficiala.

VII. *Neexercitarea sau praescriptio*. 1) Spre deosebire de proprietate servituțiile personale (afără de *habitatio* și *operae servorum*, vel *animalium*) și servituțiile rurale (*jura faciendi*), se stâng prin neexercițiu și anume: Dacă îndrituitul nu exercită aceste servituți în lăuntru răstimpului cerut pentru usucapiunea servituțiilor, adică 10 ani *inter praesentes* și 20 de ani *inter absentes*, atunci acest *non usus* atrage stângerea acelor servituți, fiindcă ele, ca să fie exercitate, cer un act pozitiv, așa că dacă acest act nu-i făcut, lucrul supus se găsește în stare de libertate; deci pentru aceste servituți se poate spune *servitutes non utendo pereunt*.

2. Dar, pentru servituțiile urbane, care sunt sau *jura habendi*, sau *jura prohibendi*, nu-i deajuns *non usus* pentru stângerea lor, ci se mai cere *usucapio libertatis* a lucrului supus, adică trebuie, ca lucrul supus să fie posedat *nec vi nec clam nec precario*. în tot răstimpul cerut pentru usucapiune, sau liber de servitute, sau într'o stare contrară exercițiului servituții. D. p. În cazul unei *servitus tigni immittendi* nu i deajuns, ca să nu fie bagată nici o grindă în gaura zidului vecinului, ci mai trebuie, ca acesta să fi astupat gaura.

3. O servitute predială, care, deși n'a fost exercitată nici de îndrituitul la ea, nici de un reprezentant al acestuia, dar a fost exercitată de un al treilea *fundi nomine*, nu se stânge.

4. V. §. 85. pag. 185, No. 4, b.

TITLUL III

EMFITEUZA

§. 90.

I. *Definițiune*. Emfiteuza este o îndrituire reală de folosință durabilă, moștenibilă și alienabilă, asemănătoare cu proprietatea asupra unui nemîșcător cultivabil al altuia, cu îndatorirea de a plăti un câștiu.

II. *Terminologie*. 1. *Emphyteusis*, *jus emphyteuticum*, embatic, bezman, sădire, emfiteuză. 2. *Emphyteuta*, embaticar, bezmanar, săditor, emfiteutecar. 3. *Ager emphyteutecarius*, pământ supus emfiteuzei.

III. *Obiect*. Emfiteuza are de obiect un pământ *cultivabil*. Ea nu poate să aibă de obiect un pământ, care nu-i cultivabil, d. p. un pământ stâncos, un munte de piatră.

IV. Scop. Emfiteuza are de scop *îmbunătățirea* prin cultivare a pământului, care este obiectul său.

V. *Obârșie*. I. Instituțiunile juridice, care se aseamănă mai mult, ori mai puțin cu emfiteuza și din care aceasta s'a putut desvolta, sunt:

a) Posesiunea lui *ager publicus*. Posesorul unui astfel de *ager* are folosința deplină a lui în schimbul unui câștiu, pe care-l plătește statului, și această folosință trece la moștenitorii posesorului. E drept, că statul poate să revoace folosința; dar el făcea acest lucru de tot, d. p. *cogente inopia*. (Maynz, l. c. I, §. 146, n. 1-3).

b) *Jus in agro vectigali, jus perpetuum*. Municipiile și coloniile preotești arendează pământurile *cultivate*, mai ales pe acelea, pe care le aveau în locuri depărtate, sau pe un răstimp lung, de regulă 100 de ani, uneori și mai mult, sau pe *vecie*, pentru un câștiu, care se numește *vectigal* și cu clauza, *ea lege*, ca, atâta vreme, cât câștiul este plătit regulat, nici arendașul, nici moștenitorii săi să nu poată fi scoși de pe acele pământuri. (Caius, III, §. 145). De la *vectigal* se trage numirile de *ager vectigalis* a pământului arendat în chipul de mai sus, și de *jus in agro vectigali* a îndrituirii izvorând dintr'o astfel de arendare; iar de la arendarea pe vecie se trage numirea de *jus perpetuum*. Și statul arendează uneori pământurile sale în acelaș chip.

c) *Jus emphyteuticum, jus embateuticum*. În vremea împăraților din pricina năvălirilor barbarilor agricultorii din apropierea hotarelor statului fug, iar pământurile din acele părți rămân ^{ne}lucrate. Împărații, având moșii mari și *nelucrate, necultivate*, prin apropiere de hotare, pentru ca să favorizeze agricultura, *ἐν φουτεῖον*, adică pentru ca să îmbunătățească pământul și pentru ca să atragă pe agricultori, arendează acele moșii pe vreme lungă și pentru un câștiu foarte mic acelorora, care își iau sarcina să le lucreze. Tot așa faci și particularii, mari proprietari, și bisericile cu pământurile lor *necultivate*. Din veacul al doilea d. Chr. aceste arendări sunt numite *emphyteusis, jus praedii*. (Dig., 27, 8, *de reb. eor. qui sub tut.*, 3 §. 4, Cod., 5, 71, *de praed. minor.*, 13). Împăratul Zenon a rânduit, că, în caz de pierdere parțială a pământului supus emfiteuzei, câștiul să nu fie micșorat proporțional cu pierderea și, numai în caz de pierdere totală a aceluși pământ, să nu se mai plătească nici un câștiu. (Cod., 4, 66, *de jure emphyt.*, 1).

2. Justinian contopește *jus in agro vectigali* sau *jus perpetuum* cu *jus emphyteuticum* și plăzmuiește astfel îndrituirea de emfiteuză, pe care am definit-o. Din pricina contopirii de mai sus

spicuirile lui Justinian zic: *ager vectigalis, id est emphyteutecarius* (Dig., 6, 3, *si ager vectigalis, id est emphyteutecarius petatur*), *si ager vectigalis id est emphyteuticus* (Dig., 8, 2, *qui satisfacit*, 15, § 1).

3. Aşa dar, particularii, văzând ceea ce statul, municipiile, colegiile preoţeşti şi împăraţii făceau în dreptul public, au început să facă şi ei în dreptul privat şi astfel contractele de arendare pe răstimpuri lungi din dreptul public au trecut în dreptul privat.

VI. *Îndrituirile emfiteutecarului*. 1. Fiindcă emfiteuza este asemănătoare cu proprietatea, de aceea îndrituirile emfiteutecarului sunt următoarele:

a) Emfiteutecarul poate să se folosească de pământul supus emfiteuzei ca şi cum ar fi proprietar, cu singura mărghinire, ca să nu-l deterioreze. Deci, el poate să dispună de pământ în chipul cel mai întins; poate să dispună chiar şi de subsanţă, făcând schimbări, care după părerea sa sunt sau trebuitoare, sau folosite, şi care nu deteriorează pământul, şi poate să se folosească şi de îndrituirile inerente acestui pământ. D. p. El poate să are, să samene etc. un ogor. Poate dintr'un ogor să facă sau o livadă sau o vie, sau o grădinarie şi dintr'o vie să facă sau un ogor, sau o livadă ş. a. Poate să nu cultive pământul (d. p. să lase ogorul să se înţelenească, via să se păraginească), dacă prin necultivare nu se deterioază, ci rămâne cel puţin în starea în care a fost la început. Poate să exercite servituţile, care există în folosul pământului supus emfiteuzei. (Instit., 3, 24, *de locatione*, § 3, Dig., 6, 3, *si ager*, 1, *Novella* 7, c. 2 § 2, *Nov.* 120, c. 8).

b) Emfiteutecarul dobândeşte fructele prin simpla *separatio*, (§. 75, A, II, pag. 100).

2. Fiindcă emfiteuza este moştenibilă, de aceea ea trece la moştenitorii emfiteutecarului. (Caius, III, § 145, Instit., 3, 24, *de locat.*, § 3, Dig., 10, 2, *fam. ercisc.*, 9 şi 10, *Nov.*, 7, c. 3, *Nov.*, 120, c. 6 § 1). (Cf. Dig., 6, 3, *si ager*, 1, pr.).

3. Fiindcă emfiteuza este alienabilă, de aceea emfiteutecarul poate să dispună de îndrituirea sa ori cum va crede de cuvîntă, după bunul plac, prin acte fie *inter vivos*, fie *mortis causa*, şi poate fi expropriat de ea.

a) El poate să arendeze emfiteuza.

b) El poate să înfiinţeze asupra emfiteuzei *jura in re*, fie servituţi care se stâng, când se stânge şi emfiteuza (Dig., 7, 4, *quibus mod.*, 1, pr.), fie ipoteci (Dig., 20, 1, *de pignor.*, 31, Dig., 13, 7, *de pigner. act.*, 16 § 2).

c) El poate s'o treacă altei persoane prin acte de înstrăinare

sau oneroase, d. p. vânzare, schimb, ș. a., sau gratuite, d. p. dăruire, *legatum* (Dig., 30, de *legatis*, 1) ș. a. — In caz de vânzare însă el are și obligații. (V. mai jos. VII, 1, d., pag. 227).

d) El poate să fie expropriat de emfiteuza sa de creditorii ipotecari. potrivit regulilor de la ipotecă.

e) El poate fi expropriat și de ceilalți creditori (de creditorii chirografari) pe cale de executare silită.

f) Dar, în caz de împărțală, judecătorul, nu poate să împartă în părți pământul supus emfiteuzei, *ne praestatio vectigalis confundatur*. (Dig., 10, 3, *communi divid.*, 7. Cf. Dig., 10, 2, *familiae ercisc.*, 10).

4. Știm, că este controversată chestiunea dacă emfiteutecarul are posesiunea juridică a pământului supus emfiteuzei și deci, dacă e ocrotit prin *interdicta possessoria*, ori ba. (§ 63, III, 1, a, γ. pag. 11).

[a] Se susține, că emfiteutecarul, deși are o îndrituire reală foarte întinsă și moștenibilă, totuș aceasta nu-i deajuns, ca să admitem, că el are și posesiunea juridică a pământului supus emfiteuzei și se argumentează astfel: α) Și uzufructuarul are o îndrituire reală întinsă și totuș nu are posesiunea juridică. — β) Transmisibilitatea unei îndrituiri prin moștenire nu i deajuns, ca să dea îndrituitului posesiunea juridică. — γ) Emfiteutecarul nu-i decât un arendaș, și, arendașii având numai *detentio* (§ 63, III, 2, d, pag. 12), trebuie ca și emfiteutecarul să aibă numai *detentio*, iar nu posesiunea juridică. Numai dacă *dominus* îi va fi acordat posesiunea juridică a pământului supus emfiteuzei, și se va dovedi aceasta, numai atunci va avea acea posesiune. — δ) Emfiteuza e o instituție nouă, care s'a dezvoltat imperfect și nu-i ocrotită prin *interdicta possessoria*.

b) Alți învățați sunt de părere, că emfiteutecarul are posesiunea pământului supus emfiteuzei și își sprijină această părere pe Dig., 8, 2, *qui satisdare cogantur*, 15 § 1, care spune, că emfiteutecarul este *possessor*, pe când uzufructuarul nu-i *possessor*. (Cf. Maynz, l. c. I, § 81, n. 13—21, § 147, n. 8 și 9, § 149, n. 2, Dernburg, Pandekten, I, § 260, n. 9, Girard, l. c. (1918), pag. 394, n. 4)].

VII. *Indatoririle emfiteutecarului*. Trebuie să deosebim obligațiile impuse emfiteutecarului de lege și obligațiile impuse lui fie prin actul de înființare a emfiteuzei, fie printr'o învoeală de mai pe urmă.

1. *Obligații impuse de lege*. Dacă nici prin actul de înființare a emfiteuzei, și nici prin vre o învoeală de mai pe urmă nu

să impus nici o obligație emfiteutecarului, precum și dacă acele acte au pierit, emfiteutecarul are următoarele obligații:

a) Trebuie să plătească birurile și să sufere celelalte sarcini, care apasă asupra pământului. (Cod., 4, 66, *de jure emphyt.* 2).

b) Trebuie să cultive pământul, ca un bun *paterfamilias* și, la sfârșitul emfiteuzei, să-l înapoieze în starea, în care l-a găsit, fiind răspunzător de orice deteriorare a lui pricinuită prin *culpa* sa. (Nov., 7, c. 3, § 2, Nov., 120, c. 8.

c) Trebuie să plătească anual proprietarului câștiul, *ređitus*, *pensio*, *canon*, aratat prin actul de înființare al emfiteuzei.—Obligația de a plăti *canon* încetează numai, când pământul supus emfiteuzei pierе în întregime, căci atunci stângându-se emfiteuza din lipsă de obiect, se stânge și acea obligație. (Cod., 4, 66, *de jure emphyt.*, 1). Dar, când acel pământ pierе parțial, *canon* nu e micșorat în chip proporțional cu partea de pământ pierită. De aci urmează, că acel *canon* se plătește, nu ca echivalent pentru folosința de pământ, ci ca recunoaștere din partea emfiteutecarului, că proprietarul, înființător al emfiteuzei, și-a păstrat proprietatea, *in agnitionem reservati dominii, in recognitionem dominii*. (Cf. Glück, *Ausführliche Erläuterung der Pandekten*, VIII, pag. 391, § 600, n. 66 și pag. 416, § 605, n. 2). De aceea, acel *canon* de regulă este mic și trebuie plătit chiar și în cazul în care emfiteutecarul nu trage nici un folos, fie din pricină că sau pământul n'a produs nimic, sau produsele au pierit, fie din pricină că el n'a cultivat pământul. — Izvoarele noastre ni spun, că acel *canon* constă într'o sumă de bani. (Instit., 3, 24, *de locat.*, § 3, Dig., 6, 3, *si ager*. 1, pr., 2, Cod., 4, 66, *de jure emphyt.*, 2 și 3). Dar, nimic nu se împotrivesște, ca darea să constea și într'o câtime de fructe. (Arg. ex. Dig., 19, 2, *locati*, 15, § 4, Cod., 4, 65, *de locato*, 21). — Noul dobânditor al unei emfiteuze este oare obligat să plătească *canon* arierat al predecesorului său? (Windscheid, *Pandekten*, I, § 220, n. 6, sprijinindu-se pe Dig., 30, *de legatis*, 39, § 5, e de părere, că el trebuie să plătească).

d) Emfiteutecarul dacă vrea să vândă emfiteuza, trebuie să facă *denuntiatio*, să dea de știre proprietarului, că vrea să vândă. Proprietarul, înlăuntrul a două luni de la *denuntiatio*, dând acelaș preț ca și cumpărătorul, poate să cumpere emfiteuza cu precădere. (Cod., 4, 66, *de jure emphyt.*, 3 §§ 1 și 2). Dacă proprietarul nu face aceasta înlăuntrul acelor două luni, emfiteutecarul poate să vândă emfiteuza oricui va voi (Cod., 4, 66, *de jure emphyt.*, 3 § 3) și, eventual, dacă proprietarul va cere de la el, trebuie să plătească 2⁰/₁₀, din prețul vânzării, *laudemium*. (Cod., 4, 66, *de jure emphyt.*, 3 § 4).

2. *Obligații impuse emfiteutecarului sau prin actul de înființare al emfiteuzei, sau printr'o convențiune încheiată mai pe urmă între el și proprietar.* Actele de mai sus, fie că sunt *pactiones*, învoeli, fie că sunt altceva, trebuiesc respectate. (Cod., 4, 66, de *jure emphyt.*, 2 pr., și 3 pr.). Numărul obligațiilor impuse prin aceste acte atârnă de cuprinsul acestora. Cu titlu de pilde înșirăm:

a) Se poate, să se impue emfiteutecarului obligația, ca să cultive pământul într'un chip anumit. In acest caz, el nu mai poate dintr'un ogor să facă o vie, dintr'o vie să facă un ogor ș. a. m. d.; cu un cuvânt, nu mai poate să facă schimbări. *nu mai poate să dispună de substanță*; de altă parte, dacă d. p. via a fost distrusă, fără de *culpa* sa, trebuie s'o replanteze.

b) Se poate să se stabilească o proporție între *canon* și produsele pământului. In acest caz, emfiteutecarul e obligat să plătească acel *canon*, care va rezulta; după ce se va determina proporția.

c) Se poate să se impună emfiteutecarului obligația, ca să plătească *regulat* atât *canon*, cât și birurile, și ca să înfățișeze chitanțele de plata birurilor; și să se sancționeze aceste obligați, cu scoaterea lui, *rejecire*, din emfiteuză. (Cod., 4, 66, de *jure emphyt.*, 2).

d) Se poate să se impună emfiteutecarului obligația, ca sau să nu înstreineze de loc *meliorationes*, pe care le-a făcut, sau să le înstreineze cu anumite condiții, sau să nu *transfere*, adică nici prin înstreinare, nici altfel, să nu treacă îndrituirea de emfiteuză la alții. (Cod., 4, 66, de *jure emphyt.*, 2 pr. și 3 pr.).

VIII. *Îndrituirile proprietarului:*

1. Proprietarul e îndrituit să ceară, ca emfiteutecarul să-și îndeplinească toate obligațiile de mai sus.

2. In caz de *înstreinare* a emfiteuzei, proprietarul este îndrituit la *laudemium*, adică să i se plătească 2⁰/₁₀ sau din prețul vânzării, când înstreinarea s'a făcut prin vânzare, sau din valoarea cu care va fi prețuită emfiteuza, când înstreinarea s'a făcut altfel de cât prin vânzare, d. p. prin schimb, donațiune etc. — El poate cere *laudemium* sau de la emfiteutecar, sau de la noul dobânditor. (Cod., 4, 66, de *jure emphyt.*, 3 §§. 1 și 2) — In caz de trecere a emfiteuzei la moștenitori, nu se plătește *laudemium*, fiindcă moștenirea nu-i o *alienatio*. (§ 40, pag. 92, *alienatio*).

3. In cazul în care emfiteutecarul vrea să *vândă* emfiteuza, proprietarul are îndrituirea de preemțiune, dacă, înlăuntrul a două luni de la *denuntiatio* făcută de emfiteutecar (v. mai sus pag. 227, d.),

dă acelaș preț ca și cumpărătorul, adică are *protimisis*, precădere, înaintea tuturor cumpărătorilor.—Dreptul pozitiv a recunoscut proprietarului această îndrituire, ca să l apere de paguba, pe care emfiteutecarul și cumpărătorul i-ar putea-o pricinui, dacă ei, ca să micșoreze *laudemium*, ar arătă d. p. prin înscrisul de vânzare un preț mai mic, de cât acela, care se plătește în realitate. Proprietarul, în asemenea caz preîntâmpină paguba, cumpărând el emfiteuza cu acel preț mic.

IX. *Deosebirea dintre emfiteuză și uzufruct*. Din cele de mai sus reiese, că emfiteuza se aseamănă în multe privinți cu uzufructul și deci ar putea fi privită ca o servitute personală. Dar, ea se deosebește de uzufruct din următoarele puncte de vedere:

1. Uzufructul este inherent uzufructuarului și nu poate fi nici moștenit și nici înstreinat, pe când emfiteuza nu-i inherentă emfiteutecarului, ci e și moștenibilă și alienabilă.

2. Uzufructul poate fi cel mult viager, pe când emfiteuza poate fi și pe vecie.

3. Uzufructuarul trebuie să dea *cautio fructuaria*, pe când emfiteutecarul, deși are mai multe îndrituiri decât uzufructuarul, totuș nu dă nici o *cautio*.

4. Uzufructuarul dobândește numai unele fructe prin *separatio*, pe când emfiteutecarul le dobândește pe toate prin *separatio*.

5. Uzufructuarul nu plătește nimic pentru folosința sa, pe când emfiteutecarul plătește *canon*!

6. Uzufructuarul n'are posesiunea juridică a lucrului supus, pe când emfiteutecarul, după unii învățați, are posesiunea pământului supus emfiteuzei.

X. *Înființarea emfiteuzei*. Emfiteuza poate să fie înființată de proprietarul unui pământ cultivabil sau prin rândueli de ultimă voință, sau prin convențiune. Ea mai poate fi înființată de judecător prin *adjudicatio*. Este controversat însă, dacă ea poate să fie înființată prin *usucapiune*, ori nu poate.

1. *Rândueli de ultimă voință*. Amănunte vom da, când vom ajunge la *successiones mortis causa*. (Dig., 30, de *legatis*, 71, § 6).

2. *Convențiune*. a) Convențiunea, prin care se înființează o emfiteuză, este numită, de la Zenon încoace, *contractus emphyteutecarius*, care e un contract consensual, adică este perfect prin singura împreună-înțelegere a contractanților, fără să mai fie nevoie de vreun înscris, ori de altă formalitate oarecare. De aci consecința foarte gravă, că emfiteuza, îndrituire reală așa de mare, (cu îndrituirile așa de întinse ale emfiteutecarului și cu obligațiile acestuia),

poate să ia naștere și numai prin darea din cap! — În chip excepțional se cere un înscris: *a*) Când e vorba să se înființeze o emfiteuză asupra pământurilor bisericilor. (Novella, 120, c. 6). — *β*) Și când contractanții vor să se abată de la regulile așezate de Zenon. (Cod., 4, 66, *de jure emphyt.*, 1, *verbis*: In quo cuncta. (Cod., 4, 66, *ead.*, 3). (Dar, acest caz e controversat). — *b*) *Contractus emphyteutecarius*, consimțit de proprietarul pământului, chiar dacă nu spune, că prin el se înființează îndrituirea reală de emfiteuză, implică înființarea acestei îndrituiri. Dacă însă acest contract e consimțit de un *non dominus*, p. c. și dacă printr'o convențiune cineva se obligă numai, ca să înființeze o emfiteuză, atunci din aceste acte nu se naște o îndrituire reală, ci numai o *in personam actio*. (Cf. § 87, pag. 200—201). — *c*) Nu e nevoie de *quasi traditio*, pentru ca emfiteuza să fie înființată prin convențiune. Izvoarele noastre spun anume, că arendașii de *agri vectigales*, de îndată ce *fundum fruendum conduxerunt*, au *in rem actio*. (Dig., 6, 3, *si ager*, 1 § 1). — Dar, dacă emfiteutecarul voește să poată intenta și *actio Publiciana*, este nevoie de *quasi traditio*. Deasemenea, când se înstreinează o emfiteuză existentă, este nevoie de *quasi traditio*.

3. *Adjudicatio*. În procesele de împărțeală judecătorul poate să înființeze în folosul unuia din devălmași o emfiteuză asupra nemîșcătorului cultivabil comun.

4. *Uscapiunea*. Izvoarele noastre nu vorbesc nici despre dobândirea prin usucapiune a unei emfiteuze existente și nici despre dobândirea prin usucapiune, ca emfiteuză, a unui pământ cultivabil; de aceea s'a născut controversă.

a) Fiindcă emfiteuza, asemănându-se și cu proprietatea și cu uzufructul, este ceva intermediar între aceste două, și fiindcă atât proprietatea, cât și uzufructul se pot dobândi prin usucapiune, de aceea se susține, că și emfiteuza poate fi dobândită prin usucapiune și anume printr'o posesiune de bună credință, *nec vi nec clam nec precario*, continuată vreme sau de 10 ani *inter praesentes*, sau de 20 de ani *inter absentes*, fără de *justus titulus*, ca și la servituți (Dernburg, Pandekten, I, § 260, n. 6).

b) Fiindcă usucapiunea, ca instituțiune a dreptului pozitiv, nu poate fi aplicată decât în cazurile admise expres de dreptul pozitiv, și fiindcă izvoarele noastre nu spun nicăeri, că emfiteuza se poate dobândi prin usucapiune, de aceea se susține, că emfiteuza nu se poate dobândi prin usucapiune. În sprijinul acestei păreri se invoacă și împrejurarea, că îndrituirea de emfiteuză nu-i susceptibilă de *quasi possessio*, întru cât emfiteutecarul, după părerea

unora, are posesiunea chiar a pământului supus emfiteuzei (Maynz, l. c., I, § 150, n. 5).

5. Când o emfiteuză a fost înființată *a non domino* asupra unui pământ cultivabil în folosul unei persoane, aceasta nu dobândește îndrituirea reală de emfiteuză; dar, dacă de bună credință *nec vi nec clam nec precario* se găsește în posesiunea aceluia pământ, este, după cum vom vedea (XI, 2, f), ocrotită printr'o *actio Publiciana utilis*.

XI. *Ocotire*. 1. Posesorii de *ager publicus* sunt ocrotiți prin *interdicta possessoria* de atunci, de când posesiunea a fost ocrotită în acest chip.

2. Arendașii de *agri vectigales*: a) Impotriva proprietarilor sunt ocrotiți prin *in personam actiones*, izvorând din contractele de arendare. — b) Impotriva celor de al treilea sunt ocrotiți la început prin *interdicta possessoria*, care li se ceda de proprietari. (Dig., 10, 3, *communi divid.*, 7, Cf. Dig., 10, 2, *familiae exerc.*, 10). Dar, fiindcă acest chip de a proceda dă naștere la trăgăneli păgubitoare intereselor amânduror părților, de aceea mai pe urmă s'a recunoscut, că acești arendași au *jus possessionis* și deci pot să intenteze direct *interdicta possessoria* împotriva celor de al treilea. (Dig., 2, 8, *qui satisd.* 15, § 1). — c) Impotriva *tuturor* sunt ocrotiți prin *actio vectigalis*. Fiindcă ocrotirea prin *interdicta possessoria* nu-i îndeustulătoare, de aceea, raportul înființat prin contractul de arendare pe vecie a fost înălțat la rangul de îndrituire reală, plážmuindu-se o *utilis petitio* sau o *utilis in rem actio*, pe care Ulpian o numește *actio vectigalis*, care este o *in factum actio* imitând *rei vindicatio* și care se aseamăna în totul cu *actio confessoria*, când este intentată de uzufructuar. (Dig., 6, 3, *si ager*, 1 § 1. Cf. Dig., 6, 1, *de rei vindic.*, 73 § 1, 74 și 75, Dig., 8, 1, *de servit.*, 16. Dig., 21, 2, *de evictionibus*, 66, pr., Dig., 39, 2, *de damno infecto*, 15 § 26). — d) In potriva aceluia, care se împotrivesc la exercitarea servituților existând în folosul pământului emfiteutecar, sunt ocrotiți prin *actio confessoria utilis*. (Dig. 8, 1, *de servit.*, 16, Dig., 39, 1, *de operis novi nunt.*, 3, § 3) (§ 88, No. IX, pag. 214). — e) Impotriva aceluia, care vor să exercite vre-o servitute asupra aceluia pământ sunt ocrotiți prin *actio negatoria utilis* (81, pag. 150). — f) Când li s'a înființat o emfiteuză *a non domino* și dacă sunt de bună credință, sunt ocrotiți prin *actio Publiciana utilis*. (Dig., 6, 2, *de Publiciana*, 12 § 2). — g) In sfârșit pentru a preîntâmpina și pentru a repara celelalte vătămări ale exercițiului îndrituirii lor, ei pot să întrebuințeze *utiliter* toate mijloacele

legale, care, în astfel de cazuri, servesc proprietarului, afară de *rei vindicatio*, și anume: *actio finium regundorum*, *actio arborum furtim caesarum*, *actio aquae pluviae arcendae*, *interdictum quod vi aut clam*, *operis novi nuntiatio* și *cautio damni infecti* împreună cu tot ceea ce urmează în acest caz. (Dig., 10, 1, *finiura reg.*, 4 § 9, Dig., 47, 7, *arbor. furt. caesarum*, 5, § 3, Dig., 39, 3, *de aquae pluv. arc. act.*, 23 § 1, Dig., 43, 24, *quod vi aut clam*, 11 § 14, Dig., 39, 1, *de operis novi nunt.*, 3 § 3, Dig., 39, 2, *de damno infecto*, 13 § 8).

3. Emfiteutecarii, ori și care ar fi durata emfiteuzei lor, sunt ocrotiți prin toate mijloacele de mai sus (2, b—g), fiindcă îndrituirea de emfiteuză a fost plăzduită din contopirea lui *jus in agro vectigali* (*jus perpetuum*) cu *jus emphyteuticum*. (V. mai sus V, 2, pag. 224).

4. Dacă se admite, că emfiteutecarul are posesiunea juridică a pământului supus emfiteuzei, atunci el este ocrotit și prin *interdicta possessoria*.

5. Proprietarul, pentru ca să-și apere proprietatea împotriva usurpării unei emfiteuze, ar trebui, potrivit regulilor generale, să intenteze *actio negatoria*; dar, fiindcă usurparea emfiteuzei ar cuprinde în sine și *usurparea posesiunii pământului*, de aceea se zice, că el trebuie să intenteze *rei vindicatio*. (Maynz, l. c., I, § 149, n. 11. Arg. ex. Dig., 43, 18, *de superficiebus*, 1 § 4).

XII. *Stângere*. Emfiteuza se stânge atât potrivit regulilor generale de stângere a îndrituirilor, cât și potrivit unor reguli speciale.

1. Peirea totală, fie fizică, fie juridică, a pământului supus emfiteuzei. (Cod., 4, 66, *de jur emphyt.*, 1 in fine).

2. Moartea emfiteutecarului fără să lase moștenitori. (Controversă: Se susține, că *fiscus* ar ajunge *ipso jure* emfiteutecar!). —

3. *Confusio* a însușirilor de proprietar și de emfiteutecar, fie că cel întâi succedează în îndrituirile celui de al doilea. fie dimpotrivă. În acest caz proprietatea se consolidează. —

4. Revocarea proprietății, în cazul în care emfiteuza a fost înființată de acel, care avea o astfel de proprietate.

5. Trecerea răstimpului, dacă emfiteuza a fost înființată pentru un răstimp anumit. (Dig., 6, 3, *si ager*, 3, *Novella* 7, c. 3 §. 2, *Nov.* 120, c. 6 § 1).

6. *Renunțarea prin convențiune* încheiată de emfiteutecar și proprietar. (Cod., 4, 10, *de oblig., et act.*, 5). — *Quid*, dacă emfi-

teutecarul face *derelictio* a emfiteuzei, adică renunță unilateral la îndrituirea sa? Controversă:

a) Se susține, că emfiteuza se stânge prin *derelictio* și se invoacă în sprijinul acestei păreri analogia cu proprietatea. (Dernburg, Pandekten, I § 260, n. 25).

b) Alții susțin, că emfiteuza nu se stânge prin *derelictio*, fiindcă aceasta este o renunțare unilaterală, care, ca să producă efecte, trebuie să fie acceptată de *dominus*. Deci, până la acceptare emfiteutecarul nu-i liberat și, dacă acceptarea va fi refuzată, el deasemenea nu va fi liberat. (Windscheid, Pandekten, I, § 222, n. 3).

7. *Non usus* însoțit de *usucapio libertatis*, adică dacă vreme de 10 ani *inter praesentes* și de 20 de ani *inter absentes* pe de o parte emfiteutecarul nu exercită emfiteuza, iar proprietarul, ori un al treilea posedă pământul liber de orice emfiteuză.

8. *Privațiunea*. Proprietarul este în drept să ceară de la dragătoria judecătorească (Cod., 4, 66, *de jure emphyt.* 2), să pronunțe stângerea emfiteuzei drept pedeapsă, când emfiteutecarul:

a) Vinde emfiteuza, fără să-i dea de știre despre vânzare. (Cod., 4, 66, *de jure emphyt.*, 3).

b) Deteriorează foarte tare pământul supus emfiteuzei. (*Novella* 7, c. 3, § 2, *Nov.* 120, c. 8).

c) Trei ani de a rândul nu plătește birurile. (Cod., 4, 66, *de jure emphyt.*, 2. *Novella* 7, c. 3, §. 2).

d) Nu plătește canon vreme de doi ani, când e vorba de bunuri ale bisericilor, și vreme de trei ani, când e vorba de altfel de bunuri. (Cod., 4, 66, *de jure emphyt.*, 2, *Nov.* c. 3, §. 2, *Nov.* 120, c. 8). — *Quid*, dacă emfiteutecarul face oferte tardive? Proprietarul, nu-i obligat să le primească; dar, dacă le primește, aceasta implică renunțare la îndrituirea sa de a cere, ca judecata să rostească stângerea emfiteuzei. (Cod., 4, 66, *de jure emphyt.*, 2).

XIII. Am spus mai sus (No. III), că emfiteuza are de obiect un pământ cultivabil. Dar, în trei *constitutiones* (Cod. Theodos., 10, 3, *de locatione fundorum juris emphyt.*, 5, *Novella*, 7, c. 3, §§ 1 și 2, *Nov.*, 120, c. 1 și 2) se spune, că ea poate să aibă de obiect ori ce nemișcător, chiar și clădiri. (Cf. Dig., 39, 2, *de damno infecto*, 15 § 26).

TITLUL IV
SUPERFICIA

§. 91

I. *Definițiune.* Superficia este o îndrituire reală de folosință, durabilă, moștenibilă și alienabilă, asemănătoare cu proprietatea, asupra unei clădiri aflătoare pe pământul altuia, cu îndatorirea de a plăti un câștiu.

II. *Terminologie.* 1. *Superficies* are două înțelesuri, unul general și altul special: a) În înțelesul general *superficies* este ori și ce se clădește deasupra pământului. (Dig., 7, 1, *de usufr.*, 71, Dig., 8, 3, *de S. P. R.*, 13, pr.) *Superficies* în acest înțeles este un accesoriu al pământului și, potrivit regulilor generale, *accessio cedit principali* (§. 74, A, pag. 82), este a proprietarului aceluși pământ, *superficies solo cedit*. — b) În înțelesul special *superficies* este îndrituirea reală, pe care am definit-o mai sus. În acest înțeles se zice *superficies*, *superficium*, bezman, zidire, superficie.— 2. *Superficiarius*, bezmanar, ziditor, superficialiar. — 3. *Solarium*, *pensio* e câștiul de plătit de superficialiar.

III. *Obiect.* 1. Superficia are de obiect o clădire aflătoare pe locul altuia. [Din izvoarele noastre, care glăsuesc *superficiarias aedes appellamus, quae in conducto solo positae sunt* (Dig., 43, 18, *de superficibus*, 2), rezultă, că trebuie să fie o clădire făcută de superficialiar]. — Acea clădire poate fi: a) Sau o clădire întreagă. — b) Sau o parte dintr-o clădire. [În Dig., 43, 17, *uti possidetis*, 3, §. 7, e vorba de o clădire cu două rânduri, care au amândouă intrarea din stradă, *aditum ex publico*, și din care unul este clădit în pământ, este o subterană, o bașcă, un subsol, și aparține proprietarului pământului, iar celălalt, *coenaculum*, este clădit deasupra pământului, peste subsol, și aparține superficialiarului]. — 2. Din izvoarele noastre (Dig., 8, 3, *de S. P. R.*, 13, pr.) reiesă, că se discută, dacă nu cumva și o vie poate să fie obiect al superficiei.

IV. *Scop.* Superficia are de scop pe de o parte, și mai ales, ca să asigure populației lipsite de mijloace o locuință statornică, iar pe de altă parte, ca să asigure și proprietarului locului supus superficiei un venit statornic.

V. *Obârșie.* 1. Particularii erau uneori interesați, ca să aibă clădiri statornice pe locuri de ale statului. Aceste clădiri, potrivit regulii *superficies solo cedit*, sunt proprietatea statului; dar, dacă

acei particulari plăteau un câştiu, *solarium*, pentru folosinţa de ele, statul, atâta vreme cât câştiul era plătit regulat, îi lăsa să se folosească cu titlu de închiriere. Astfel d. p.: a) *Argentarii* (bancherii şi zarafii), ca să fie în calea acelor, cari au nevoie de serviciile lor, clădeau *tabernae* (tarabe, cantoare) în *forum* (piaţă), şi, ca aceia să-i găsească în totdeauna la locul ştiut, plăteau foarte regulat câştiul convenit statului, proprietarul pieteii. (Dig., 18, 1, *de contrah. emt.*, 32). — b) Păzitorul coloanei lui Marcu Aureliu, ca să-şi împlinească mai bine, *rectius*, slujba sa, a cerut şi a capătat voie, ca în apropiere de coloană şi pe loc public, *loco publico*, să facă o clădire cu banii săi, plătind statului ca şi ceilalţi un câştiu, *solarium sicut caeteri*, şi, pe vremea lui Septimiu Sever, în anul 193 d. Ch., a făcut acea clădire. (Bruns, *Fontes*, ed. 7, pag. 344/345).

2) Municipiile obicinuiu de asemenea să închirieze pe răstimpuri lungi *praedia urbana* la particulari, ca aceştia să clădească pe ele şi să plătească un câştiu pentru folosinţa de clădirile făcute. D. p. *aedificium Puteolanum*. (Bruns, *Fontes*, ed. 7, pag. 344).

3. Proprietarii particulari, văzând ceea ce făceau statul şi municipiile, adică văzând ceea ce se întâmplă în dreptul public, au început şi ei să facă în dreptul privat, adică au început şi ei să închirieze *praedia urbana* pe răstimpuri lungi la diferite persoane, mai ales la acele lipsite de mijloace, ca să clădească pe ele şi să plătească un câştiu. (Vestitul Crassus a făcut chiar speculaţii cu superficiile). Astfel contractele de închiriere pe răstimpuri lungi au trecut din dreptul public în dreptul privat.

4. Toţi superficiarii, fiind chiriaşi, sunt ocrotiţi numai prin *in personam actiones* izvorând din contractele de închiriere, adică faţă numai de proprietari. Dar, această ocrotire nu este îndestulătoare, când ei sunt vătămaţi în exercitarea îndrituirii lor de folosinţă a clădirilor de alte persoane afară de proprietari. În aceste cazuri ar fi trebuit să se admită, că se poate să existe o îndrituire reală asupra clădirii separată de îndrituirea asupra pământului. Inşă, în dreptul privat, din pricina regulii *superficies solo cedit*, nu se putea face o astfel de separaţie juridică între aceea ce este clădit pe un pământ şi acest pământ. Pe de altă parte o astfel de separaţie era foarte practică, în cazurile în care închirierea nu era îndestulătoare. De aceea, dreptul privat a venit în conflict cu interesele vieţii practice. Din pricina însemnătăţii practice a superficiei pretorul a pus capăt conflictului, plâzmuind

două mijloace nouă pentru ocrotirea ei: a) Mai întâi, și prin analogie cu *uti possidetis*, a plăzduit un *interdictum de superficiebus*, *interdictum de superficie*, pe care superficiarul, care exercită superficialia în virtutea unei *justa causa*, poate în numele său propriu să-l intenteze împotriva tuturor acelorora, care l-ar turbură în exercițiul superficialiei, ori l-ar vătămă în alt chip. — b) Pe urmă ca să poată superficiarul să ia înapoi clădirea din orice mână, chiar și de la proprietar, pretorul, în cazul în care superficialia era înființată pe un răstimp îndelungat, îi dă, *causa cognita*, o *in rem actio utilis*, care se aseamănă cu *rei vindicatio*, pe care a avut-o de model. De atunci, îndrituirea de superficialie, fiind ocrotită printr-o *in rem actio*, a fost înălțată la rangul de îndrituire reală, recunoscându-se, că se poate, ca o persoană să aibă o astfel de îndrituire asupra unei clădiri aflătoare pe un pământ, deși nu are nici o îndrituire asupra acelui pământ.

VI. *Îndrituirile superficialarului*. 1. Fiindcă superficialia, ca și emfiteuza, este asemănătoare cu proprietatea, de aceea:

a) Superficiarul poate, după aprecierea sa, să facă orice fel de clădire și poate s'o dărâme și să ia materialele.

b) El poate să întrebuițeze clădirea și să se folosească de ea, cum va crede de cuvință.

2. Fiindcă superficialia este moștenibilă, de aceea superficialarul poate s'o treacă la moștenitorii săi.

3. Fiindcă superficialia e alienabilă, de aceea superficialarul poate să dispună după bunul său plac, atât de îndrituirea sa, cât și de clădirea sa. Astfel:

a) El poate să închirieze clădirea.

b) El poate să înființeze asupra clădirii *jura in re*, p. c. servituți, (Dig., 43, 18, *de superficiebus*, 1 § 6, Dig., 7, 4, *quibus modis*, 1, pr.) care se stâng, când se stânge și superficialia, și poate să dobândească servituți în folosul clădirii (Dig., 43, 18, *de superficiebus*, 1 § 9). — El poate să înființeze deasemenea ipoteci asupra clădirii (Dig., 13, 7, *de pign. act.*, 16, § 2, Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 13 § 3, Dig., 20, 4, *qui potiores*, 15).

c) El poate să treacă îndrituirea sa altei persoane prin acte de înstreinare sau oneroase, d. p. vânzare, schimb, (Dig., 6, 2, *de Publiciana*, 12, § 3), sau gratuite, d. p. dăruire, *legatum* (Dig., 43, 18, *de superf.*, 1, § 7). În caz de vânzare, spre deosebire de emfiteuză, el nu trebuie să facă *denuntiatio* și nici să plătească *laudemium*.

4. Știm, că este controversată cestiunea, dacă superficiarul are posesiunea juridică a clădirei (§ 63, III, 1, a, γ, pag. 11).

[a] Se susține, că superficiarul nu are posesiunea juridică, invocându-se mai întâi aceleași argumente, ca și la emfiteuză (§ 90, No. VI, 4 pag. 226). Superficiarul este un arendaș, și arendașii având numai *detentio* (§ 63, III, d, pag. 12), trebuie ca și superficiarul, ca și ceilalți arendași, să aibă numai *detentio*, iar nu posesiunea juridică. Apoi, se adaugă, că un izvor al nostru (Dig., 43, 17, *uti possidetis*, 3 § 7) dă lui *dominus fundi* interdictul *uti possidetis* împotriva superficiarului și că deci de aci urmează, că *dominus fundi* are posesiunea juridică a pământului supus superficiei. În sfârșit se zice, că superficiarul, având *interdictum de superficiebus*, nu mai are nevoie de *interdicta possessoria*.

b) Alți învățați sunt de părere, că superficiarul are posesiunea juridică și argumentează în următorul chip: Izvoarele noastre nu spun nicăeri, că *dominus fundi* ar avea și ar păstră posesiunea juridică a clădirei și chiar dacă s'ar admite aceasta, am avea de a face numai cu o ficțiune goală. (Dernburg, Pandekten, I, § 259, n. 12). Apoi *interdictum de superficiebus*, de și plăzmuț prin analogie cu *uti possidetis*, totuș nu-i o acțiune curat posesorie, căci el, pe lângă exercitarea superficiei, mai presupune și o *justa causa*, adică superficia să fie exercitată *nec vi nec clam nec precario*, deci superficiarul cu tot acest interdict, are nevoie și de *interdicta possessoria*. În sfârșit, izvorul de mai sus (Dig., 43, 17, *uti possidetis*, 3 § 7) ie privitor la un caz special (V. mai sus III, b, pag. 323), în care *dominus fundi* este posesorul și a solului și a subsolului, iar superficiarul, este posesor al părții de clădire de deasupra subsolului. În acest caz superficiarul poate să turbure posesiunea lui *dominus fundi* și poate și să n'o turbure. Dacă o va turbura, *dominus fundi* va putea să intenteze *uti possidetis* contra superficiarului; iar dacă n'o va turbură, ci va exercita superficia în marginile cuvenite, *dominus fundi* nu va putea să intenteze *uti possidetis* în potriiva superficiarului, ci acesta va fi ocrotit de pretor *secundum legem locationis*. Astfel fiind lucrurile, întru cât izvoarele noastre nu vorbesc de o *quasi possessio superficiei*, trebuie, ca, prin analogie cu emfiteuza, să zicem, că superficiarul are posesiunea clădirei, și în cazul în care *fundus* e ocupat în întregime și direct de clădire, că are și posesiunea pământului supus superficiei. Cu atât mai mult trebuie să zicem așa, cu cât se pare, că *dominus fundi* are *rei vindicatio* în contra aceluia, care ar uzurpa o superficie. (Maynz, l. c. I, § 152, n. 19 — 24)].

VII. *Indatoririle superficiarului.* Superficiarul, ca și emfiteutecarul, are obligații impuse de lege și obligații impuse sau prin actul de înființare al superficiei, sau printr'o convențiune, pe care a încheiat'o mai pe urmă cu proprietarul.

1. *Obligații impuse de lege.* Aceste obligații sunt următoarele:

a) Superficiarul trebuie, ca și uzufrectuarul și emfiteutecarul, să plătească birurile și să sufere sarcinile, care apăsă asupra pământului supus superficiei.

b) La sfârșitul superficiei trebuie să înapoieze acest pământ în stare bună și nedeteriorat prin *culpa* sa. (Maynz, l. c., I, § 152, n. 11).

2. *Obligații impuse sau prin actul de înființare al superficiei, sau printr'o convențiune de mai pe urmă:*

a) Superficiarul trebuie să plătească lui *dominus fundi* câștiul *solarium, pensio*, arătat prin actul de înființare. (Dig., 6, 1, *de rei vindic.*, 74, Dig., 7, 1, *de usufr.*, 7 § 2 in fine, Dig., 20, 4, *qui potiores*, 15. Dig., 30, *de legatis*, 39 § 5, Dig., 39, 2, *de damno infecto*, 39 § 2, Dig., 43, 8, *ne quid in loco publico*, 2 § 17, Cod., 11, 69 (70), *de deversis praediis*, 1). Acest câștiu se plătește, nu ca echivalent pentru folosința, pe care o are superficiarul, ci ca o recunoaștere din partea sa, că *dominus fundi* și a păstrat proprietatea, *in agnitionem reservati dominii, in recognitionem dominii*; el este o *demonstratio ad oculos* că superficiarul nu-i proprietar și că altcineva este proprietar. Dar, se poate și ca superficiarul să fie ertat de plata câștiului, dacă, d. p. consimte ca la moartea sa, clădirea să rămână lui *dominus fundi*. Așa s'a întâmplat cu *aedificium Puteolanum*. (V. mai sus V, 2, pag. 324). — Noul dobânditor al superficiei este oare obligat să plătească *solarium* arierat al predecesorului? (Dernburg, Pandekten, I § 259, n. 16, respunde afirmativ).

b) Superficiarul trebuie să facă și orice alte prestații, care i-au fost impuse prin actele de mai sus.

VIII. *Înființare.* Superficia poate să fie înființată de *dominus fundi* și dobândită de altcineva în aceleași chipuri ca și emfiteuza, și anume prin:

1. *Rândueli de ultimă voință.* Amănunte vom da, când vom ajunge la *successiones mortis causa*. (Dig., 30, *de legatis*, 81 § 3, 86 § 4).

2. *Convențiune.* a) Această convențiune poate fi sau un act cu titlu oneros, sau un act cu titlu gratuit. α) De regulă ea este un contract de închiriere. (Dig., 43, 18, *de superficibus*, 1,

pr. și §§ 1—3, Dig. 43, 17, *uti possidetis*, 3 § 7 în fine, Dig., 39, 2, *de damno infecto*, 18 § 4). În acest caz *solarium* se plătește treptat-treptat. — β) Dar, se poate, ca ea să fie și o vânzare. (Dig., 43, 18, *de superfic.*, 1 § 1, Dig., 6, 2, *de Publiciana*, 12 § 3. Contra: Dernburg, Pandekten, I, § 259, n. 2). În acest caz *solarium* se plătește odată pentru totdeauna. — γ) Convențiunea poate fi un schimb. — δ) În sfârșit ea poate fi o dăruire. Și în acest caz se va plăti un *solarium* foarte mic în *recognitione dominii*. — b) Nu e nevoie ca această convențiune să fie însoțită de *quasi traditio*. Dar, dacă superficialul voește să poată intenta și *actio Publiciana*, este nevoie de *quasi traditio*. Deasemenea, când se înstreinează o suprafață deja existentă este nevoie de *quasi traditio*. (Dig., 43, 18, *de superf.*, 1 § 7) [Dernburg, Pandekten, I, § 259, n. 8, e de părere, că trebuie *quasi traditio*. Însă am văzut, că la emfiteuză, cu care suprafața se aseamănă atât de mult, nu-i nevoie de *quasi traditio*; apoi, Caius, care cunoaște suprafața (Dig., 43, 18, *de superf.*, 2), era de părere, (după cum am văzut în § 87, pag. 208, No. IV, 2), că nu se poate face *traditio* a lucrurilor încorporale].

3. *Adjudicatio*. În procesele de împărțeață judecătorul poate să înființeze în folosul unuia din devălmași o suprafață asupra unui *fundus* comun.

4. *Usucapiunea*. Aceeaș controversă ca și la emfiteuză. (V. § 90, pag. 230). (Dernburg, Pandekten, I § 259, n. 10).

5. Când o suprafață a fost înființată *a non domino* în folosul unei persoane, aceasta nu dobândește îndrituirea reală de suprafață, ci, dacă e de bună credință dobândește o îndrituire publiciană, adică dacă se găsește în posesiunea clădirii, este, după cum vom vedea (XI, 3) ocrotită printr'o *actio Publiciana utilis*.

IX. *Ocrotire*. 1. Superficiarul este ocrotit față de *dominus fundi* prin *in personam actiones* izvorând din convențiunea prin care suprafața a fost înființată, iar față de toți prin *interdictum de superficibus* și *in rem actio*, despre care am vorbit mai sus (V, 4, a și b, pag. 236). — 2. Superficiarul poate să intenteze *utiliter* aceleași *actiones*, pe care și emfiteutecarul le intentează tot *utiliter*. (§ 90, XI, 2, d, e, g, 3, pag. 231 și 232). — 3) Când suprafața a fost înființată *a non domino*, superficialul este ocrotit prin *actio Publiciana utilis*, dacă e de bună credință. (Dig., 6, 2, *de Publiciana*, 12 § 3). — 4. Dacă se admite, că superficialul are posesiunea juridică, el e ocrotit și prin *interdicta possessoria*. — 5. *Dominus fundi*, ca să-și apere proprietatea împotriva usurpării

unei superficiei, se pare, că are *rei vindicatio*. (Dig., 43, 18, de *superf.*, 1 § 4). (Maynz. l. c., I, § 152, n. 23).

X. *Stângere*. — 1. Superficia se stânge în aceleași chipuri ca și emfiteuza, afară de privațiune (§ 90, No. XII, 8, a, b, c) pentru cele trei cazuri dintâi. În ce privește însă neplata câștului, se admite de unii, că în cazul în care superficialarul nu plătește câștial vreme de doi ani, superficiala se stânge, ca și emfiteuza, dacă *dominus fundi* cere aceasta pe cale judecătorească. (Arg. ex. Dig., 19, 2, *locati*, 54 § 1, 56). (Maynz, l. c. I § 152, n. 14). — 2. Când prin actul de înființare a superficiei, ori prin vreo convențiune de mai pe urmă s'au prevăzut și alte cauze de stângere, superficiala se stânge, dacă *dominus fundi* vrea să ceară aceasta. (Dernburg, Pandekten, I, § 259, n. 18). — 3. Dar, prin peirea clădirii nu se stinge superficiala, fiindcă superficiala este tocmai indrituirea de a face o clădire și de a o păstră. (Dernburg, Pandekten I, § 249, n. 19).

XI. *Deosebirea dintre emfiteuză și superficială*. Deși, după cum reieșă din cele de mai sus, superficiala se aseamănă foarte mult cu emfiteuza, totuși aceste instituțiuni se deosebesc din două puncte de vedere: — 1. *Interdictum de superficibus* ocrotește numai pe superficialar, iar nu și pe emfiteutecar. — 2. Cele trei cazuri dintâi de privațiune stâng numai emfiteuza, iar nu și superficiala.

TITLUL V

PIGNUS ȘI HYPOTHECA

§ 92. Definiție și istoric.

A. *Definițiune*. *Pignus* și *hypotheca* sunt îndrituirii reale accesorii asupra unui lucru al altuia, servind de garanție reală a unei creanțe și tinzând la realizarea valorii de schimb a acelui lucru pentru îndeștulara creanței.

De aci urmează, că *pignus* și *hypotheca* îmbrățișează lucrul supus lor din punctul de vedere al valorii lui de schimb (§ 62, III, 3, pag. 4), ca putând fi schimbat în bani; de aceea, ele sunt forma principală a *creditului real*.

Tendența de a realiza valoarea de schimb a lucrului supus este caracteristică pentru *pignus* și *hypotheca*, este steagul roș!

B. *Istoric*. I. Ca să asigure pe creditor printr'o garanție reală,

Romanii au întrebuințat mai întâi *pignus*, apoi *fiducia* adăogată fie la o *mancipatio*, fie la o *in jure cessio*, și 'nsfârșit *hypotheca*. (Cf. N. Herzen, *Origine de l'hypothèque romaine* 1899).

1. *Pignus*. Garantarea prin *pignus* se putea face în două feluri și anume, ca datornicul să predea creditorului său drept siguranță sau o *res Mancipi*, sau o *res nec Mancipi*.—

a) Datornicul proprietar al unui lucru *Mancipi*, (fie mișcător, fie nemișcător), predă creditorului său acel lucru cu titlul de amanet, adecă îl pune a amanet, *pignori deponere*. Această predare, era o *predare de fapt*, o *traditio* de fapt. Ea avea de efect, ca creditorul să dobândească asupra lucrului amanetat numai o *stăpânire de fapt*, adică să aibă lucrul în mânele sale. Deci, datornicul rămânea proprietar al acelui lucru, iar creditorul nu dobândește asupra lui nici posesiunea și nici vre-o îndrituire oarecare, așa că nu putea nici să se folosească de el, nici să se bucure de fructele lui, nici să și-l însușească și nici să-l vândă, pentru ca, în caz de neplată, să se poată îndestula prin vreunul din aceste chipuri.

Acest fel de garantare are pentru datornic un folos și două neajunsuri, iar pentru creditor un neajuns.

Datornicul, rămânând proprietar al lucrului amanetat, are folosul, că este la adăpost de orice pagubă. În adevăr, fiind proprietarul lucrului, el poate cu *rei vindicatio* să reclame și să ia lucrul înapoi nu numai de la creditor, ci, în cazul în care acesta ar fi abuzat de împrejurarea, că lucrul se găsea în mânele sale și l-ar fi înstreinat, poate să-l i-a înapoi chiar de la cei de al treilea.

Datornicul, ne mai având lucrul amanetat în mânele sale, are două neajunsuri :

Întâi, el nu poate să se folosească de lucru și să-l întrebuințeze, nici măcar ca să câștige suma de bani trebuitoare pentru plata datoriei.—Acest neajuns poate fi înlăturat printr'o convențiune a părților, prin care datornicul să fie îndrituit, ca să întrebuințeze lucrul și să se folosească de el sau gratuit, cu titlul precar, sau oneros, în schimbul unui echivalent, cu titlul de închiriere. (Cf. Dig. 43, 26, *de precario*, 6 §. 4, Dig., 13, 7, *de pigner. act.*, 35, §. 1). Dar, acest mijloc pe de o parte are și el neajunsuri, iar pe de altă parte nu-i ușor de întrebuințat : *Precarium* este, după cum știm, revocabil *ad nutum* din partea lui *rogatus* (*precarium dans*), așa că datornicul poate fi lipsit ușor de folosința lucrului. Închirierea obligă pe datornic să facă jertfe nouă, așa că pe lângă ce avea de plătit de mai înainte, va trebui să plătească și chiria. În sfârșit, creditorul nu se va învoi cu ușu-

rință, ca lucrul să ajungă din nou în mânele datornicului, căci și-ar zădărnici asigurarea, pe care o are, punând singur pe datornic în stare să-și înstreineze valabil lucrul amanetat.

Al doilea neajuns este, că orișicât de mare ar fi valoarea lucrului amanetat, datornicul își sleiește dintr'o dată tot creditul. În adevăr, el, ne mai având lucrul în mânele sale, nu-l mai poate predă de fapt unui nou creditor drept garanție.—Acest neajuns nu poate fi înlăturat!

Creditorul are un singur neajuns, dar destul de mare! El, nedobândind nici posesiunea și nici vre-o îndrituire asupra lucrului amanetat, are neajunsul, că, deși lucrul se găsește în mânele sale, totuși asigurarea sa este o *asigurare numai de fapt* și deci foarte slabă! În adevăr, creditorul nu are de cât garanția, care rezultă din acea, că datornicul, neputând să dispună fizicește de lucru, trebuia să aibă dorința de a-l recăpăta, ceea ce îl face să plătească datoria; cu alte vorbe *pignus* dă creditorului numai un mijloc, cu care să constrângă pe datornic să plătească datoria. Dar:

Dacă datornicul reclamă lucrul înapoi prin *rei vindicatio*, creditorul n'avea nici un mijloc juridic de apărare, ci numai unul practic, ce-i drept destul de bun, și anume să ceară imediat plata creanței și să exercite *executarea personală* asupra datornicului!

Dacă se întâmplă, ca lucrul să fie luat de un al treilea din mânele creditorului, adică dacă aceasta pierdea stăpânirea de fapt a lucrului, atunci el sta și mai rău, rămânea fără nici o asigurare! În adevăr, ca să recapete stăpânirea pierdută și să aibă astfel din nou măcar asigurarea de fapt de mai sus, creditorul, fiindcă nu dobândește nici o îndrituire asupra lucrului amanetat, nu are nici un mijloc direct, ci numai unul indirect, și anume să ceară concursul datornicului. Însă, acest concurs deasemenea nu-i este asigurat cu nimic, fiindcă datornicul nu-i obligat nici într'un fel, ca să i-l dea; ba, mai mult de cât atâta, dacă se va fi întâmplat, ca datornicul să fi fost înțeles cu acel care luase lucrul din mânele creditorului, este neîndoelnic, că datornicul nu va da creditorului nici un concurs, ca să recapete stăpânirea pierdută.

Starea creditorului amanetar a fost întrucâtva îmbunătățită în următoarele chipuri:

α) În vremea procedurii formulare pretorul a dat creditorului *exceptio pignoris*, cu ajutorul căreia să respingă *rei vindicatio* intențată de datornic și să poată opri astfel lucrul. De atunci creditorul amanetar a dobândit asupra lucrului amanetat o îndrituire, *jus retentionis*, și deci de atunci nu se mai putea ca acel lucru să-i fie luat înapoi de datornic.

β) După ce interdictele posesorii au fost plătuite, pretorul, ca să nu lase pe creditorul amanetar să fie cu totul la bunul plac al datornicului, îi dă interdictele posesorii, adică recunoaște, că el are posesiunea juridică a lucrului amanetat, *jus possidendi*. Pretorul a putut foarte lesne să facă aceasta. În adevăr, fiindcă datornicul se despoiasse de bunăvoie de orice stăpânire asupra lucrului în folosul creditorului, pretorul a putut presupune, că datornicul înțelesese prin aceasta să dea creditorului toate foloasele inerente acelei stăpâniri.—De atunci creditorul, dacă pierde stăpânirea asupra lucrului amanetat, adică dacă este deposedat, poate să intenteze interdictele posesorii împotriva aceluia care-l deposedase (fie datornicul, fie altcineva) și să recapete astfel posesiunea și deci garanția slabă de mai sus.—Dar, dacă în urma deposedării lucrul ajunge în mânele celor de al treilea, creditorul, deși are interdictele posesorii, totuș nu poate urmări lucrul în mânele acelora, din pricină că, după cum știm, acele interdicte pot fi intentate numai împotriva autorului deposedării, dar nu și împotriva celor de al treilea, adică nu și împotriva acelora, care, fără să fi săvârșit vre o deposedare, ajunseseră în stăpânirea lucrului. Deci, în astfel de cazuri, creditorul rămâne iarăș fără nici o garanție. (Cf. Maynz, l. c. I, §. 81, n. 19 și 20, § 153, n. 9-11).

γ) Pentru ca asigurarea prin *pignus* să fie mai puternică, părțile se puteau învoi, ca în caz de neplată, adică la scadența datoriei, creditorul să aibă *jus distrahendi*, să fie îndrituit să vândă lucrul amanetat și să se îndestuleze din preț (Caius, II §. 64), adică încheiau un *pactum de vendendo*. *Pactum de vendendo*, întrebuințându-se foarte des, a ajuns, ca să fie chiar subînțeles, ori de câteori se înființă un *pignus*. — În sfârșit, părțile se mai puteau învoi, ca, dacă datoria nu era plătită înlăuntrul unui timp determinat, datornicul, drept pedeapsă, să piardă îndrituirea de a cere înapoierea lucrului, iar creditorul să păstreze, ca și cum ar fi al său, acel lucru, și, *crude nude*, creanța să fie privită ca stânsă, (adică valoarea lucrului să se compenseze cu valoarea creanței) (Paulus, *Sententiae*, 13, Dig., 18, 1, *de contrah. emt.*, 81, pr.). O astfel de învoeală este o vînzare și o tradițiune condițională și se numește *lex commissoria*. — Dar, toate învoelile de mai sus, fie exprese, fie subînțelese, nu dădeau creditorului nici o îndrituire reală, așa că asigurarea acestuia tot nu era îndestulătoare în cazul, în care el era deposedat și lucrul ajungea în mânele celor de al treilea, împotriva cărora, după cum am văzut, nu putea să intenteze interdictele posesorii, pentru ca să recapete posesiunea lucrului amanetat.

b) Datornicul, în loc de un lucru *mancipi*, putea pune amanet unul *nec mancipi* (fie mișcător, fie nemișcător). Acest fel de garantare se deosebea la început de acela printr'un lucru *mancipi*; iar mai pe urmă deosebirea a dispărut.

La început, pe vremea când *res nec mancipi* nu puteau fi obiect de proprietate quiritară (§. 66, p. 46, A, I, 2), garantarea printr'un lucru *nec mancipi* se deosebea de cealaltă numai prin aceea, că datornicul neavând *rei vindicatio* (§. 79, p. 124, B), nu putea să ia lucrul înapoi de la creditor, în cât acesta avea o siguranță de fapt mai mare, fără ca pentru aceasta să fi fost nevoie să se fi plăzduit *exceptio pignoris*.

Dar, după ce și *res nec mancipi* au putut fi obiect de proprietate quiritară și deci au putut să fie reclamate prin *rei vindicatio*, singura deosebire de mai sus a dispărut,

c) Din toate cele spuse până acum urmează, că în orice caz asigurarea prin *pignus* are două neajunsuri mari: întâi, datornicul își sleiește dintr'o singură dată tot creditul, de care se bucura pe temeiul valorii lucrului pus amanet. Al doilea, creditorul are numai o garanție de fapt, adică slabă de tot, care poate ajunge chiar iluzorie, dacă el pierde posesiunea lucrului amanetat.

[d) Starea creditorului amanetar mai putea fi îmbunătățită într'un chip. Cato, în *de re rustica*, 146, vorbind de plata arenzii unei livezi de maslini, spune: «*Recte haec dari fierique satisque dari domino, aut cui jusserit, promittito satisque dato arbitrato domini. Donicum solutum erit aut ita satis datum erit, quae in fundo inlata erunt, pigneri sunt. Ne quid eorum de fundo deportato. Si quid deportaverit, domini esto.*» De aci se vede, că arendașul, (care făgăduise proprietarului livezei, ca să-i plătească și să asigure plata prin garanție personală), până ce va plăti, ori până ce va da garanție, pune amanet *lucrurile*, care fuseseră aduse pe acea livadă (*illata*), adică toate lucrurile, fie *mancipi*, fie *nec mancipi*, și se'nvoește, ca lucrul, care va fi luat și dus în altă parte, să fie al proprietarului livezii, *domini esto*. — Dar, este controversă mare în ce privește înțelesul vorbelor *domini esto*. (G. Girard, l. c., p. 780, n. 1 și N. Herzen, l. c. p. 30—54 și p. 39, n. 4).]

2. *Fiducia* adăogată sau la o *mancipatio*, sau la o *in jure cessio*. Garantarea prin *fiducia* (§. 45, p. 108/109) se făcea în următorul chip: Datornicul, proprietar al unui lucru (fie *mancipi*, fie *nec mancipi* și fie mișcător, fie nemișcător) trece creditorului său proprietatea aceluia lucru sau prin *mancipatio* (dacă lucrul era

mancipi), sau prin *in jure cessio* (atât când lucrul era *mancipi*, cât și când era *nec Mancipi*) și'n aceeaș vreme părțile încheie un *pactum fiduciae*, prin care creditorul făgăduiește, că, îndată ce datornicul își va fi plătit datoria, să-i treacă înapoi proprietatea acelui lucru sau prin *mancipatio* (*remancipare*), sau prin *in jure cessio*. În urma acestora creditorul dobândește proprietatea acelui lucru și deci are *rei vindicatio*, pe care o poate intenta împotriva orîșicui; iar datornicul pierde acea proprietate.

În acest fel de garantare creditorul stă foarte bine, iar datornicul stă foarte rău!

a) Creditorul, fiind proprietarul lucrului, stă foarte bine; ba, chiar prea bine față de cum stă datornicul!

α) Dacă valoarea lucrului dat este mare, creditorul are o asigurare foarte puternică! În adevăr, chiar dacă datornicul ar înstreină lucrul, ori ar înființa asupra lui îndrituiri reale în paguba creditorului și chiar dacă alți creditori ai datornicului ar sechestra acel lucru, l-ar urmări etc., creditorul fiduciar nu are să se teamă de nimic, căci, fiind proprietarul lucrului, are ca orice proprietar îndrituirea de urmărire (§. 62, p. 5, No. 2, a) și îndrituirea de precădere (§. 62, p. 5, No. 2, b), precum și *rei vindicatio*, așa că sau poate să urmărească lucrul în orice mână s'ar găsi, să treacă înaintea tuturor altora și să ia lucrul în stăpânire, sau poate să rămână în stăpânirea lui.

β) Creditorul, dacă are posesiunea lucrului, se bucură, ca orice proprietar de fructele acelui lucru, de pildă de muncile robului etc. și poate să-l întrebuințeze oricum va voi.

γ) Creditorul, deși făgăduise datornicului, că, îndată ce aceasta va fi plătit datoria, îi va trece înapoi proprietatea lucrului, totuși, el, fiind proprietarul lucrului, putea să-l înstreineze și prin instreinare să treacă altuia proprietatea acelui lucru.

b) Datornicul stă foarte rău, mai rău de cât în cazul de garantare prin *pignus*:

α) Ca și'n acel caz, datornicul este lipsit de întrebuințarea și de folosința lucrului. — Acest neajuns este de obicei înlăturat, prin aceea, că părțile încheie deasemenea o învoeală deosebită, prin care posesiunea și folosința acelui lucru sunt lăsate datornicului sau gratuit, cu titlu precar, sau oneros, în schimbul unei sume de bani de plătit creditorului, cu titlu de închiriere, ori de arendare. În aceste cazuri creditorul, prin *mancipatio*, ori prin *in jure cessio*, dobândește numai îndrituirea de proprietate și *rei vindicatio*, dar nu și celelalte foloase materiale ale proprietății.

β) Ca și în caz de *pignus*, datornicul, înstreinând lucrul prin *mancipatio*, ori prin *in jure cessio*, își sleiește tot creditul dintr'o singură dată, ori și cât de mare ar fi valoarea aceluia lucru.—Acest neajuns nu poate fi înlăturat!

γ) Apoi, datornicul este cu totul la discreția creditorului. Acesta, fiind proprietar al lucrului, îl poate după cum am văzut să-l înstreineze.

δ) Datornicul, dacă plătește datoria, nu-ș recapătă de plin drept proprietatea lucrului; ci, pentru aceasta, trebuie, ca lucrul să-i fie dat înapoi de creditor ori prin *mancipatio*, ori prin *in jure cessio*. În cazul în care creditorul nu da înapoi lucrul prin unul din aceste chipuri, starea datornicului este următoarea: La început, el, fiindcă avusese încredere, *fiducia*, în creditor, fiindcă se lăsase pe buna credință a acestuia, n'are nici o acțiune, prin care să-l silească să-i dea lucrul înapoi, ci are numai o înlesnire legală, ca să și recapete proprietatea și anume: Deși știe, că lucrul nu încetase juridicește să fie al altuia, adică, deși nu-i de bună credință, totuș printr'o posesiune a lucrului neîntruptă vreme numai de un *un* an, fie că lucrul e mișcător, fie chiar că e nemiscător, poate să-și dobândească proprietatea, *usureceptio fiduciae*. (§. 77, p. 110, No. V, 2, a). Mai mult de cât atâta, datornicul, chiar dacă nu plătise datoria, poate prin *usureceptio fiduciae* să-și redobândească proprietatea; căci, creditorul, care lasă, ca datornicul să poseze lucrul, este presupus, că a renunțat la garanția sa. (Dar, această presupunere încetează, când datornicul, după cum am văzut mai sus, căpătase posesiunea lucrului de la creditor, fie cu titlu precar, fie cu titlu de închiriere, ori de arendare.)—Mai târziu, în vremea procedurii formulare, de când *pactum fiduciae* a fost înzestrat cu *actio*, datornicul are *actio fiduciae*, cu ajutorul căreia poate să reclame pe creditor, ca să-i dea lucrul. [Datornicul poate chiar să cedeze *actio fiduciae* orișicui, *afară de creditor*; cesionarul este indrituit, ca să ofere creditorului plata creanței lui, iar creditorul trebuie să treacă lucrul în proprietatea cesionarului prin *mancipatio*. (Paulus, *Sententia*, II, 13,3).]—Dar, *actio fiduciae* este o *in personam actio*, adică o acțiune, care nu poate fi intentată împotriva orișicui, ci numai împotriva creditorului; deci, în cazul în care creditorul va fi înstreinat lucrul, datornicul precum și cesionarul acestuia nu pot să-l ia înapoi din mânele celor de al treilea!

c) Deși, după cum am văzut, creditorul, ajungând proprietarul lucrului dat drept garanție, putea să se bucure de fructele lui, să-l întrebuințeze oricum va voi și să-l înstreineze, totuș acestea

erau un abuz din partea sa; căci, *fiducia* îndrituia pe creditor numai, ca să păstreze acel lucru, până ce va fi pe deplin îndeștulat, iar nu și ca să se îndeștuleze din el. De aceea creditorul nu trebuia nici să întrebuinteze acel lucru, nici să se bucure de fructele lui, nici să și-l însușiască și nici să-l vândă, pentru ca în caz de neplată, să se poată îndeștula prin vreunul din aceste chipuri. Deci, *fiducia*, ca și *pignus*, avea de efect la început numai, ca să dea creditorului un mijloc, cu care să constrângă pe datornic să plătească datoria. — Apo!, fiindcă învoelile, prin care posesiunea și folosința lucrului se lăsau datornicului, (fie gratuit, fie oneros), erau foarte obicinuite, jurisprudența a desvoltat garanțarea prin *fiducia* în așa chip, în cât creditorul, chiar dacă are posesiunea lucrului, să nu se bucure de fructele lui, d. p. de muncile robului, de cât cu îndatorirea de a micșora creanța în proporție cu folosința sa. (Paulus, *Sententiae*, II, 13, 2).

d) Ca și în caz de *pignus*, părțile puteau să încheie un *pactum de vendendo*, prin care creditorul să dobândească *jus distrahendî*, adică să fie îndrituit, ca, în caz de neplată a datoriei la scadență, să vândă lucrul și să se îndeștuleze din preț.

[Observăm din nou, că deși printr'un astfel de *pactum de vendendo* părțile se învoiseră implicit, ca lucrul să nu fie înstreinat înainte de scadența datoriei, totuși creditorul, fiind proprietarul lucrului, dacă-l înstreina înainte de scadență, trecea altuia proprietatea lui.] —

e) Părțile puteau deasemenea să facă o *lex commissoria*. (Paulus, *Sententiae*, 13).

f) Din cele de mai sus urmează, că și asignarea prin *fiducia* are în orice caz două neajunsuri: întâi, datornicul își sleiește dintr'o dată tot creditul, de care se bucură pe temelul valorii lucrului dat drept garanție. Al doilea, datornicul e lăsat cu totul la bunul plac al creditorului, care, fiind proprietar al lucrului, poate abuza de aceasta și face cu lucrul orice voia.

3. *Hypotheca*. Pentru ca să se nlătoreze neajunsurile garanțării prin *pignus* și prin *fiducia*, era de nevoie, ca să se găsească un mijloc, care pe o departe să nu despoaie pe datornic nici de proprietatea și nici de posesiunea lucrului, ce trebuia să servească de garanție, și să nu-i sleiască dintr'o dată tot creditul, iar pe de altă parte să dea creditorului o îndrituire puternică asupra acelui lucru, alta decât proprietatea, și independentă de posesiunea acestuia, care să fie ocrotită printr'o *in rem actio*, adică printr'o acțiune, care să poată să fie intentată și împotriva celor de al

treilea deținători ai acelui lucru. Mijlocul acesta a fost găsit de *dreptul pretorian* cu prilejul închirierilor de case și al arendărilor de moșii.

a) Chiriașii din Roma, fiind de cele mai adeseaori streini, necunoscuți sosiți de curând, nu puteau găsi persoane, care să garanteze pentru ei și de aceia nu puteau să asigure plata chiriei prin garanții personale, cauțiuni, ci numai prin garanții reale, adică prin mijlocirea unor lucruri (v. § 45, p. 110), d. p. prin mijlocirea lucrurilor mișcătoare, pe care ei le aduc în casă, *invecta et illata*, ca s'o mobileze. Pentru aceasta ar fi trebuit să se întrebuițeze sau *pignus*, adică predarea acelor lucruri în posesiunea închirietorului, făcându-se atâtea *traditiones* de fapt, câte lucruri erau, sau *fiducia*, adică trecerea acelor lucruri în proprietatea închirietorului, făcându-se fie atâtea *mancipationes fiduciae causa* câte *res mancipi* erau, fie atâtea *in jure cessiones fiduciae causa* câte *res nec mancipi* erau. Dar, dacă s'ar fi pășit astfel, atunci, pe de o parte, acele lucruri fiind numeroase, ar fi trebuit prea multe *traditiones*, *mancipationes*, *in jure cessiones*, ceea ce era greu în practică; iar pe de altă parte, chiriașul ar fi fost lipsit de folosința lucrurilor. E drept, că neajunsul din urmă ar fi putut fi înlăturat, dacă închirietorul ar fi vroit să îngăduie, ca chiriașul să se folosească de lucruri cu titlul de *precarium*; dar și'n aceste cazuri, *precarium* fiind revocabil *ad nutum*, închirietorul putea ori când, după bunul plac, să lipsească pe chiriaș de acea folosință. De aceea, din pricina greutăților practice și a neajunsurilor de mai sus se obicinuia încă *de pe la sfârșitul Republicei*, ca asigurarea să se facă *fără predarea efectivă a lucrurilor*, numai printr'o *simplă convențiune*, prin care se spunea, că toate *invecta et illata* să servească de garanție pentru închirietor, adică se făcea nu un *pignus*, amanet, ci numai o convențiune de amanet.—Inșă, o astfel de convențiune nu era recunoscută de *jus civile*. De aceea, dacă chiriașul, deși nu plătise chiria, voia totuși să se mute dimpreună cu *invecta et illata*, închirietorul nu avea nici un mijloc legal, ca să oprească lucrurile. Fiindcă *jus civile* avea aici o lacună, magistrații au fost siliți s'o umple. Pretorul, *pe temeiul că lucrurile fusese aduse în casa închirietorului*, a îndrituit pe acesta, înainte de Labeo (cf. Girard, l. c. 1918, p. 982, n. 2 și 3), să facă *perclusio*, adică să închidă ușile casei și să oprească *invecta et illata*, fie că erau ale chiriașului, fie că erau ale unui al treilea. Printr' aceasta pretorul a recunoscut, că o simplă convențiune de amanet, adică o convențiune, fără predarea efectivă a lucru-

rilor, este deajuns, ca închirietorul să dobândească asupra celor *invecta et illata* un *jus retentionis*, pe care până atunci nu-l avea decât, dacă i se făcuse un *pignus*, adică dacă i se predase de fapt acele lucruri, dacă avea posesiunea lor. Dar, în ce privește asigurarea închirietorului, pretorul n'a mers mai departe de recunoașterea îndrituirii la *perclusio*; el nu i-a recunoscut nici o îndrituire *reală* asupra celor *invecta et illata*, și deci nu i-a dat nici o *actio*, ca să le poată urmări, după ce fuseseră scoase din casă.

b) Arendașii, *coloni*, fiind mici exploatare de *praedia rustica*, oameni săraci, nu puteau în totdeauna să găsească persoane, care să garanteze pentru ei, și de aceea nu puteau să asigure plata arenzii prin garanții personale, cauțiuni, ci numai prin garanții reale, adică prin mijlocirea unor lucruri, d. p. prin lucrurile mișcătoare, ca robi, animale, unelte de arat ș. a., pe care ei le aduc pe moșie, *invecta et illata*, pentru exploatarea agricolă. Deci, ar fi trebuit să se pășească, după cum am arătat mai sus, făcându-se atâtea *traditiones, mancipationes fiduciae causa, in jure cessiones fiduciae causae* câte lucruri erau și, dacă s'ar fi pășit astfel, s'ar fi dat peste aceleași greutăți practice și neajunsuri. Din această pricină se obicinuia, tot *de pe la sfârșitul Republicei*, ca asigurarea să se facă deasemenea fără predarea efectivă a lucrurilor, numai printr'o simplă convențiune, prin care să se spună, că toate *invecta et illata*, să servească de garanție pentru arendator (*dominus* al unui *praedium rusticum*), adică se făcea nu un *pignus*, amanet, ci numai o convențiune de amanet.—Inșă o astfel de convențiune, după cum am văzut, nu era recunoscută de *jus civile*. De aceea, dacă arendașul, deși nu plătise arenda, ori nu dăduse cauțiune (garanție personală), că o va plăti, totuși voia să scoată de pe moșie, ori scosese *invecta et illata*, arendatorul nu avea nici un mijloc legal, nici ca să oprească lucrurile, nici ca să dobândească posesiunea asupra lor. Fiindcă *jus civile* avea și aci o lacună, pretorul deasemenea a fost silit s'o umple și să vină și în ajutorul arendatorului, după cum venise în ajutorul închirietorului. Dar, de data aceasta, *perclusio* nu putea să fie întrebuintată. În adevăr, o moșie nu poate fi închisă ca o casă; ori și cât de mare ar fi supravegherea, arendașul, mai ales când arendatorul nu era de față, ar fi putut izbuti să scoată de pe moșie cel puțin o parte din *invecta et illata*. De aceea, tot înainte de Labeo, (Cf. Girard, l. c. (1918), p. 783, n. 3), un pretor Salvius, despre care nu știm cine este (cf. Girard, l. c., 1918,

p. 782, n. 4), pe temeiul că lucrurile fuseseră aduse pe moșie, a plăzduit un *interdictum adipiscendae possessionis* și *prohibitorium*, numit, după numele său, *interdictum Salvianum*, pe care arendatorul, la scadența arenzii, fie că *invecta et illata* mai erau pe moșie, fie că fuseseră strămutate aiurea, și fie că erau ale arendașului, fie că erau ale unui al treilea, putea să-l intenteze împotriva arendașului, dacă acesta se găsea în posesiunea acelor *invecta et illata*, și să pună mâna pe ele, să dobândească posesiunea lor și să le ducă, ori unde ar fi voit, *quominus ea ducas vim fieri veto*.—Dar *interdictum Salvianum* nu era îndestulător: Mai întâi, fiindcă în definitiv el nu da arendatorului de cât tot numai o garanție de fapt, rezultând din posesiunea acelor *invecta et illata*. Apoi, fiindcă, fiind *adipiscendae possessionis*, el nu mai putea servi, dacă arendatorul, după ce-l intentase odată și dobândise posesiunea, mai pe urmă pierdeă această posesiune. În sfârșit, fiindcă, nu putea fi intentat împotriva celor de al treilea, ci numai împotriva arendașului și numai dacă acesta se găsea în posesiunea acelor *invecta et illata* și fiindcă arendașul putea fără multă greutate să scape de această posesiune, înainte ca arendatorul să fi pus mâna pe lucruri. De aceea, *interdictum Salvianum* nu era în stare să înlocuească deplin nici *jus retentionis*, pe care creditorul îl avea în caz de *pignus*, nici *perclusio* a închirietorului și nici lipsa posibilității unei *perclusio* eficace a unei moșii, așa că cele mai adesea ori ocrotirea sa ar fi fost zădărnicită!—Pentru ca și arendatorul să fie bine ocrotit, un alt pretor, Servius, despre care iar nu știm cine-i (cf. Girard, l. c. (1918), p. 783 n. 2), în răstimpul de după Labeo și înainte de Cassius (cf. Girard, l. c. p. 783. n. 4 și 5), a plăzduit o *in rem actio*, adică o *actio*, pe care arendatorul, la scadența arenzii, putea s'o intenteze și împotriva celor de al treilea, adică putea cu ajutorul ei să urmărească acele *invecta et illata* în orișice mână și să dobândească posesiunea lor, dacă, în clipa în care se încheiase convențiunea de amanet, ele fuseseră ale arendașului, *in bonis coloni fuisse*. Această *actio* a fost numită *actio Serviana*, după numele plăzduitului său. Prin ea Servius a făcut, ca din simpla convențiune de amanet dintre arendaș și arendator să izvorască o îndrituire reală pretoriană, dacă *invecta et illata* fuseseră ale arendașului în clipa încheierii acelei *conventiuni*. (Dar, dacă ele în acea clipă n'ar fi fost ale arendașului, arendatorul, nu dobândeă nici o îndrituire reală, fiindcă o astfel de îndrituire nu poate să fie înființată de cât numai de stăpânul unui lucru.)— În acest chip în virtutea unei

simple convențiuni de amanet s'a ajuns pe de o parte, ca arendatorul (*dominus* al unui *praedium rusticum*) să poată să dobândească, la scadența arenzii, posesiunea lucrurilor, *invecta et illata*, care serveau de garanție, și să fie ocrotit nu numai cu interdictele posesorii, ci, ca la *fiducia*, printr'o *in rem actio*, care poată să fie intentată și împotriva celor de al treilea; iar pe de altă parte, ca arendașul (*colonus*) să nu piardă nici posesiunea și nici proprietatea acelor *invecta et illata*, adică să nu fie lipsit de ele nici de drept și nici de fapt și deci să nu-și sleiască dintr'o singură dată tot creditul, ci să poată să garanteze cu aceleași lucruri și pe alți creditori.

c) În celelalte cazuri afară de arendările de *praedia rustica*, (adică în cazurile în care creditorii nu erau arendatori, datornicii nu erau arendași și datoriile nu erau datorii de arenzi), simpla convențiune de amanet nu da naștere la o îndrituire reală. Dar, fiindcă în practică se văzuse folosul cel mare al unei astfel de convențiuni, dacă lucrurile, care serveau de garanție fuseseră ale datornicului, *in bonis fuisse*, de aceea, cam pe la mijlocul veacului întâi d. Ch. (cf. Girard, l. c. (1918), p. 783, n. 5 și 6), *actio Serviana* a fost întinsă prin analogie la toate celelalte feluri de creditori, de datornici și de datorii, când părțile încheiaseră o convențiune, prin care creditorul era garantat cu lucruri, care erau ale datornicului. *Actio Serviana* întinsă prin analogie, a fost, conform regulilor generale (§. 56, No. 7, p. 160), numită *quasi-Serviana actio*, *utilis Serviana actio*. — Prin plâzmuirea acestei *actio quasi Serviana* s'a generalizat noua îndrituire reală pretoriană.

d) Pentru a se arăta această nouă îndrituire reală s'a întrebuițat vorba grecească *hypotheca*. De aceea, *convențiunii* de amanet i s'a zis *pactum hypothecae*, iar *actio quasi Serviana* a fost numită și *actio hypothecaria*.

e) Din cele de mai sus este invederat, că *hypotheca* întrunește foloasele, pe care le da *pignus* și *fiducia* și înlătură neajunsurile acestor două instituțiuni și că ea nu-i de cât o prelucrare, o îmbunătățire a lui *pignus*. — De aceea se susține, că *hypotheca* romană s'a dezvoltat în chip organic din *pignus* și din *fiducia*; că ea n'a imitat nici ipoteka grecească, deși are acelaș nume ca și acesta, și nici *subsignatio praediorum* și *obligatio praediorum* ale dreptului public roman și că ea, cel mult, a putut să fi suferit numai oarecare înfriuriri accesorii. (Girard, l. c. (1918), p. 781, n. 2 și 3).

f) La 'nceput *hypotheca* îndrituia pe creditor numai, ca să

păstreze lucrurile, care serveau de garanție, până ce va fi pe deplin îndestulat. În adevăr, atât *actio Serviana*, cât și *actio quasi Serviana* au de scop numai, ca să facă pe creditor, ca la scadență să dobândească posesiunea acelor lucruri, ^{posesiunea vindictivă} ~~*jus possidendi*~~, adică să-l pună în starea, în care se găsește un creditor asigurat prin *pignus*. De aceea, creditorul avea numai *jus retentionis* asupra acelor lucruri, dar nu se putea îndestula din ele nici întrebuițându-le, nici bucurându-se de fructele lor, nici însușinduși-le și nici vânzându-le. — Pentru ca el să le poată vinde, trebuia la început să închee un *pactum de vendendo* cu datornicul; mai târziu un astfel de pact, fiind des întrebuițat, a ajuns să fie subînțeles. Și în caz de *hypotheca* părțile, puteau să adaoge o *lex commissoria*. (Dig., 18, 1, de contrah. emt., 81, pr.).

II. Cele trei feluri de garanție reală, *pignus*, *fiducia* și *hypotheca*, au coexistat multă vreme; apoi *fiducia* a dispărut și au rămas numai celelalte două.

1. *Pignus* se întrebuițea mai ales, când lucrurile, care trebuie să servească de garanție, sunt lucruri mișcătoare. În astfel de cazuri, dacă s'ar fi întrebuițat sau *fiducia* sau *hypotheca*, creditorul n'ar fi fost destul de asigurat. În adevăr, lucrurile mișcătoare, putând fi dosite lesne, dacă s'ar fi întrebuițat *fiducia*, ar fi putut fi sustrase de la *rei vindicatio* a creditorului, iar dacă s'ar fi întrebuițat *hypotheca*, ar fi putut fi sustrase de la *actio Serviana*, ori de la *actio quasi Serviana* ale creditorului. Acesta, ca să fie îndestul de asigurat, trebuie să aibă lucrurile mișcătoare în posesiunea sa. — *Fiducia*, se întrebuițea mai ales, când lucrurile, care trebuie să servească de garanție, sunt nemișcătoare; căci, astfel de lucruri, neputând fi dosite, nu puteau să fie sustrase de la *rei vindicatio* a creditorului. — *Hypotheca* se întrebuițea atât când lucrurile, care trebuie să servească de garanție, sunt mișcătoare, cât și când ele sunt nemișcătoare, dacă se voia să se nlătureze neajunsurile lui *pignus* și ale *fiduciei*.

2. La început *pignus*, *fiducia* și *hypotheca*, după cum am văzut, n'aveau de efect să dea creditorului *jus distrahendi*, adică nu îndrituiau pe creditor, ca în caz de neplată a datoriei la scadență, să vândă lucrul, care-i servea de garanție, pentru ca să se îndestuleze din preț. — Ba, mai mult de cât atâta, creditorul *amanetar*, care vindea lucrul amanetat, săvârșea o hoție. — Dar

a) Incepând cel puțin de pe vremea lui Servius Sulpicius s'a putut, ca *jus distrahendi* să fie dobândit de creditor, prin aceea că se adăoga, după cum am văzut, un *pactum de vendendo* sau

la *pignus*, sau la *fiducia*, sau la *hypotheca*, adică se încheia o convențiune, prin care datornicul da *expres* creditorul *jus distrahendi*. Pe atunci, *jus distrahendi*, întru cât izvora dintr'o convențiune expresă, era un efect numai *accidental* al garanțiilor reale. De aceea, creditorul amanetar, care vindea lucrul amanetat, fără să fi fost îndrituit la aceasta printr'un *pactum de vendendo*, săvârșea o hoție. (Dig., 47, 10, *de injuriis*, 15 § 32, Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 35, Caius, II §. 64, Dig., 47, 2, *de furtis*, 74 (73), *Formula Baetica*, rândurile 12—15, Dig., 13, 7, *de pigner. act.*, 8, §§. 4 și 5, Cod., 4, 24, *de pigner. act.*, 4).

b) Mai târziu, pe vremea lui Ulpian și Paul, *pactum de vendendo*, fiindcă era întrebuițat foarte des, a ajuns, să fie *subînțeleles* ori de câte ori se înființa sau un *pignus*, sau o *fiducia*, sau o *hypotheca*. De atunci, *jus distrahendi*, întrucât izvora dintr'un *pactum de vendendo* subînțeleles, a ajuns să fie un efect *natural* al garanțiilor reale. De aceea, creditorul putea să vândă lucrul, fără să mai aibă nevoie să fie îndrituit la aceasta printr'o convențiune expresă. (Dig., 13, 7, *de pigner. act.*, 4, *Paulus Sententiae*, 2, 5, 1).—Dar, *jus distrahendi*, fiind numai un efect natural al garanțiilor reale, iar nu un efect esențial, putea fi înlăturat printr'o convențiune contrară, *ne pignus distrahatur*. De aceea, în lipsa unei astfel de convențiuni, creditorul putea să vândă lucrul (Cod., 8, 27 (28), *de distract. pign.*, 7); iar în caz de convențiune *ne pignus distrahatur*, el nu-l mai putea vinde, și dacă-l vindea, săvârșea o hoție. (Dig., 13, 7, *de pigner. act.*, 4).—

c) În sfârșit, *jus distrahendi* a ajuns să fie un efect *esențial* al garanțiilor reale, așa că nu mai putea fi înlăturat printr'o convențiune contrară *ne pignus distrahatur*, ci, chiar dacă părțile ar fi încheiat o astfel de convențiune, creditorul tot putea să vândă lucrul. Aceasta s'a întâmplat pentru garanția prin *fiducia* cel mai târziu pe vremea lui Paul (*Paulus Sententiae*, II, 13, 5), iar pentru garanțiile prin *pignus* și *hypotheca* deabea pe vremea lui Justinian (Dig., 13, 7, *de pigner. act.*, 4 in fine. Cf. Herzen, l. c., p. 163, n. 1, Girard, l. c., (1918), p. 794, n. 3. —

d) Dar, după cum creditorul era îndrituit să vândă lucrul, tot așa și datornicul era îndrituit să ceară, ca vânzarea să se facă; nu se putea, ca datornicul să fie lipsit de această îndrituire. Deci, creditorul era nu numai îndrituit să vândă lucrul, ci și obligat la aceasta. De aceea, creditorul, pentru ca să se îndestuleze, nu putea să păstreze lucrul pentru dânsul, ci trebuia să-l vândă și să se îndestuleze din prețul căpătat, iar dacă, după în-

destularea sa, mai rămânea ceva din preț, trebuia să dea datornicului acel prisos, *superfluum, hyperocha*. Și, ca să se năltureze orice fraudă, dreptul pozitiv a oprit pe creditor să cumpere lucrul fie el însuș, fie prin persoane interpuse. (Paulus, *Sententiae*, II, 13, 1 și 4).

3. La *pignus, fiducia* și *hypotheca*, se putea, după cum am văzut, să se adauge învoeala penală numită *lex commissoria*. Această învoeală este o vânzare condițională. Fiindcă *lex commissoria* putea să fie întrebuințată cu scopuri cămătărești, deaceea Constantin a oprit, ca ea să mai poată fi adăogată la *pignus* și *hypotheca*. Justinian a păstrat această rânduială prohibitivă. (Cod., 8, 34 (35), *de pactis pignorum et lege commissoria in pignoribus rescindenda*, 3).

4. De pe vremea lui Alex. Sever, creditorul și datornicul se puteau învoi, ca în caz de neplată a datoriei, creditorul să poată dobândi proprietatea lucrului, care servea de garanție, plătind valoarea cu care acest lucru va fi prețeluit în clipa scadenței datoriei. O astfel de învoală este deasemenea o vânzare condițională. (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 16 §. 9).

5. *Fiducia* n'a fost mult înrîurită de *hypotheca* și a dispărut, când au dispărut și *mancipatio* și *in jure cessio*, adică prin veacul V d. Ch. (§. 69 p. 71, F și p. 73, D. Cf. Girard, l. c., 1918, p. 784, p. 535, n. 2 și p. 527, n. 2).—*Pignus* însă a fost înrîurit de *hypotheca*, fiindcă el presupune o convențiune prealabilă de *hypotheca*. În adevăr, datornicul face un *pignus*, adică predă un lucru în posesiunea creditorului, numai după ce s'a învoit cu acesta, ca acel lucru să-i servească de garanție, adică după ce s'a încheiat mai întâi o convențiune de *hypotheca*; *pignus*, presupunând o convențiune înainte mergătoare de *hypotheca*, a putut să fie și el ocrotit prin *actio quasi Serviana*, în cazul în care lucrul în *bonis fuisse* ale aceluia, care-i pusese amanet, și să producă aceleași efecte ca și *hypotheca*.

6. După ce *fiducia* a dispărut, *pignus* a continuat să trăiască alături de *hypotheca* și amândouă aceste feluri de garanție reală produceau aceleași efecte.

CAP. I.

§. 93. Firea îndrituirilor de *pignus* și de *hypotheca*.

A. Am văzut, în paragraful de mai înainte, că orice creditor garantat fie prin *pignus*, fie prin *hypotheca*, a ajuns să aibă *jus possidendi, actio* sau *Serviana*, sau *quasi Serviana* și *jus distrahendi*.

I. Creditorul garantat prin *pignus* are *jus possidendi*, posesiunea juridică, fiindcă lucrul corporal, care servește de garanție, i-a fost predat. (V. §. 63, I, 1, pag. 8, §. 63, III, 1, a, β, pag. 10 și §. 92, pag. 334).—Creditorul garantat prin *hypotheca*, ~~poate~~ să dobândească *jus possidendi* asupra lucrurilor corporale, care servesc de garanție, intențând la scadență sau *actio Serviana*, sau *actio quasi Serviana*. (V. §. 92, b. pag. 345 și f. pag. 347) *statorici pignus*

II. Creditorul garantat, fie prin *pignus*, fie prin *hypotheca*, are sau *actio Serviana*, sau *actio quasi Serviana*, cu ajutorul căroră poate să urmărească lucrurile corporale, care servesc de garanție, în orișice mână s'ar fi găsit, fără ca să țină seamă de schimbarea proprietarului lor și să le ia cu precădere. (V. §. 92, b, pag. 345 și c. pag. 346). *sa dobandeasca*

III. Creditorul garantat, fie prin *pignus*, fie prin *hypotheca* are *jus distrahendi*, pentru ca, în caz de neplată a creanței sale, să poată vinde lucrurile, care-i servesc de garanție, și să se îndestuleze din prețul lor. *statorici pignus sa dobandeasca*

B. Pentru ca să se arate, că un lucru servește de garanție reală, adică pentru ca să se arăte raportul, în care se găsește lucrul lovit sau de *pignus*, sau de *hypotheca*, se întrebuintează în izvoarele noastre vorbele următoare: *rem obligare*, *rem obstringere*, *rem in obligationem deducere*, *rem in obligationem dare*; *rem pignori obligare*, *rem pignori dare*.

C. Fiindcă, după cum am văzut (A. II), creditorul garantat, fie prin *pignus*, fie prin *hypotheca*, poate sau cu *actio Serviana*, sau cu *actio quasi Serviana* să urmărească în orișice mână s'ar găsi lucrurile corporale, care-i servesc de garanție, adică lucruri corporale anume determinate, și să le ia cu precădere, și fiindcă, după cum știm (§. 62, pag. 3 și urm.), îndrituirile reale se caracterizează în general, prin aceea că au de obiect lucruri corporale anume determinate și că pot să urmărească acele lucruri în orișice mână s'ar găsi și să le ia cu precădere, urmează, că îndrituirea de *pignus* și cea de *hypotheca*, din punctul de vedere al firei lor, sunt îndrituiri reale, și anume *jura in re aliena* (V. §. 62, III, c. pag. 4 și V. pag. 6).

[Firea îndrituirilor de *pignus* și de *hypotheca* este controversată:

Unii Romaniști sprijinindu-se pe chipul de rostire al izvoarelor noastre, care, după cum am văzut, glăsuesc „*rem obligare*, *rem in obligationem deducere*, *rem in obligationem dare*, *rem pignori obligare*“ susțin că *pignus* și *hypotheca* sunt îndrituiri de obligații, îndrituiri de creanță; că deci creditorul a cărui creanță

e asigurată sau prin *pignus*, sau prin *hypotheca* este simplu creditor, iar *datornic* ar fi sau lucrul, care servește de garanție, ori, fiindcă un lucru nu poate fi datornic, apoi proprietarul acestui lucru ar fi datornicul. — Părerea aceasta este neîntemeiată. 1) La Romani vorba *obligare* înseamnă *a lega*. Deci, vorbele *res est obligata* înseamnă, că lucrul este *legat* față de creditor; că acesta poate să tragă lucrul la el, poate să pună mâna pe el, după cum odinioară creditorul putea pune mâna pe datornicul său. 2) Apoi, prin *actio* sau *Serviana*, sau *quasi Serviana* se cere lucrul, iar nu plata creanței! (A. II).

Alți Romaniști susțin, că *pignus* și *hypotheca* sunt *îndrituiri asupra unei îndrituiri* (§. 9, pag. 34), că d. p. *hypotheca* apasă, nu asupra lucrului (asupra casei, asupra moșiei etc.), ci asupra îndrituirii de proprietate a lucrului. — Și părerea aceasta e neîntemeiată: 1) Ea e prea artificială, (hyperartificială). 2) Valoarea garanției constă în valoarea lucrului, iar nu în valoarea îndrituirii; dacă lucrul e mare, bun, etc. atunci și *pignus* și *hypotheca* sunt bune, sunt garanții îndestulătoare!]

I. Atât *pignus* cât și *hypotheca* fiind îndrituiri reale, urmează, că, din punctul de vedere al *firii* lor, nu este nici o deosebire între aceste două îndrituiri. De aceea, izvoarele noastre spun, că „*inter pignus autem et hypothecam tantum nominis sonus differt*“ (Dig., 21, 1, *de pignoribus et hypothecis*, 3 § 1), și întrebunțează fără deosebire vorbele *pignus* și *hypotheca*. (Dig., 13, 7, *de pigner. act.*, 1, pr., *Instit.*, 4, 6, *de actionibus*, § 7).

II. Deși din punctul de vedere al *firii* îndrituirii nu-i nici o deosebire între *pignus* și *hypotheca*, totuș de aci nu urmează, că aceste două îndrituiri nu se deosebesc din alte puncte de vedere.— Deosebirea cea mai însemnată dintre ele este, că *pignus* se poate înființa numai prin strămutarea posesiunii lucrului, care servește de garanție, pe când *hypotheca* se poate înființa fără de strămutarea posesiunii aceluși lucru. „*Proprie pignus dicimus, quod ad creditorem transit, hypothecam, cum non transit nec possessio ad creditorem*“. (Dig., 13, 7, *de pigner. act.*, 9, § 2). De aceea:

1. Vorba *pignus* în înțeles restrâns („*proprie*“) este întrebunțată, spre a arăta cazul, în care creditorul are posesiunea lucrului dat în garanție.

2. *Hypotheca* poate fi înființată asupra unui lucru, care fusese încărcat mai înainte sau cu un *pignus*, sau cu o *hypotheca*, pe când *pignus* nu poate fi înființat în astfel de cazuri. — Aceasta este o superioritate, pe care *hypotheca* o are față de *pignus*.

3. *Hypotheca* este clandestină. In adevăr, ea poate fi înființată prin simpla convențiune, „*nuda conventione*“ (Dig., 13, 7, de pigner. act., 1, pr.), adică chiar fără de publicitatea rezultând din strămutarea posesiunii. Din această pricină urmează pe de o parte, că acel, în folosul căruia se înființa o *hypotheca*, n'avea putința să știe, dacă lucrul nu cumva fusese ipotecat mai înainte în folosul altei persoane. Iar pe de altă parte urmează, că acel care, după ce înființase o ipotecă asupra unui lucru al său, mai înființează o nouă ipotecă asupra aceluiaș lucru, putea să facă foarte ușor, ca ipoteca cea nouă să treacă fraudulos înaintea ipotecii celei vechi; pentru aceasta el n'avea de cât să antedateze actul cel nou de înființare, adică să-i pună în chip mincinos o dată mai veche de cât cea a actului, prin care se înființase întâia ipotecă. Clandestinitatea este o inferioritate a ipotecii romane. De aceea la Romani *hypotheca* a rămas mai pre jos de cât garanțiile personale. [Cf. Dig., 46, 5, de stip. praetor., 7, din care se vede lămurit, că garanțiile personale impuse de pretor, nu puteau să fie înlocuite prin garanții reale].

D. La început, pe când creditorul garantat, fie prin *pignus*, fie prin *hypotheca*, avea numai *jus possidendi* și *actio* sau *Serviana*, sau *quasi Serviana*, scopul practic urmărit de *pignus* și de *hypotheca* era, ca să supună puterii creditorului lucrurile, care serveau de garanție, ca el să posedeze aceste lucruri. De aceea, pe atunci, *pignus* și *hypotheca* puteau să fie înființate numai asupra lucrurilor corporale, căci numai aceste lucruri pot fi posedate — Dar, de când creditorul a avut și *jus distrahendi*, de atunci scopul practic urmărit de *pignus* și de *hypotheca* a fost, nu atâta ca creditorul să posedeze lucrurile, care serveau de garanție, ci mai cu seamă, ca să dea creditorului o garanție, care să aibă de efect, ca el să poată vinde acele lucruri, pentru a se îndeștula din prețul lor. De aceea, s'a putut întinde întrebuințarea *pignusului* și a ipotecii la toate lucrurile, care pot fi vândute, deci și la lucrurile incorporale, d. p. *jura in re aliena*, creanțe ș. a. Dar, se înțelege de la sine, că în aceste cazuri *pignus* și *hypotheca* pierd caracterul de îndrituiri reale. Totuș și acestor cazuri, întru atât întru cât îngăduie firea proprie a fiecăruia din ele, li se aplică regulile, care stăpânesc îndrituirile reale de *pignus* și de *hypotheca*. — S'a zis, că în aceste cazuri avem de a face cu îndrituiri asupra îndrituirilor. Deși acest chip de rostire e scurt și comod, totuși el e greșit. Ca să ne rostim exact, trebuie să zicem, că avem de a face c'o îndrituire, care ființează pe temeiul și în marginile altei îndrituiri.

[Unii Romaniști au susținut, că *pignus* și *hypotheca*, chiar când sunt înființate asupra lucrurilor corporale, d. p. asupra unei creanțe, ar fi tot îndrituirii reale, fiindcă ar apăsa, nu asupra lucrului incorporeal, d. p. asupra creanței, ci asupra lucrului, care este obiectul acelei creanțe. — Dar și părerea aceasta e prea artificială; ea micșorează însemnătatea creanței în folosul proprietății! — De aceea e mai bine, ca, după cum am făcut mai sus, să deosebim de o parte *pignus* și *hypotheca* asupra lucrurilor corporale și de altă parte *pignus* și *hypotheca* asupra lucrurilor incorporale].

De când *pignus* și *hypotheca* au putut să fie înființate și asupra lucrurilor corporale, de atunci s'a mai ivit o deosebire între ele: *Hypotheca* putându-se înființa, după cum am văzut (pag. 257, No. 3), fără de strămutarea posesiunii, a putut acum să se înființeze nu numai asupra unor bunuri anume determinate, ci și asupra tuturor bunurilor prezente și viitoare ale înființătorului, adică asupra patrimoniului acestuia. Aceasta e *ipoteca generală*. *Pignus* n'a putut să se înființeze de cât tot numai asupra unor bunuri anume determinate. —

E. Dreptul pozitiv roman rânduește, că *pignus* și *hypotheca* sunt *indivizibile*, chiar în cazul în care creanța, pentru asigurarea căreia au fost înființate, ar fi divizibilă. Dig, 21, 2, *de evictionibus*, 65 glăsuște: „*propter indivisam pignoris causam*“. Din această pricină, un *pignus* d. p. înființat asupra unuia, ori mai multor lucruri, continuă să apese *in solidum* asupra aceluia lucru, ori asupra acelor lucruri, deși creanța asigurată prin acel *pignus* ar fi stânsă în parte. — Ceeace îndreptățește această rândueală a dreptului pozitiv este, că adesea ori e foarte greu, dacă nu cumva chiar cu neputință, ca să putem împărți lucrul, care servește de garanție, proporțional cu divizibilitatea creanței. Dar, părțile *prin învoelele lor* pot să se abată dela această rândueală legală, în cazurile în care n'ar exista greutatea, ori imposibilitatea de care am vorbit, și să spună, că *pignus*, ori *hypotheca* sunt divizibile. O pildă modernă: Pentru asigurarea unei creanțe, care poate fi plătită în cinci rate, s'a pus amanet zece acțiuni de ale Băncii Naționale. Părțile se pot învoi, ca după plata ratei dintâi, cele două dintâi acțiuni să fie liberate, apoi ca după plata ratei de a doua, cele două acțiuni următoare să fie liberate ș. a. m. d.

F. *Pignus* și *hypotheca* sunt îndrituirii *accesorii*. În adevăr, ele, după cum am văzut, servesc, ca să garanteze, ca să asigure o creanță; creanța este o îndrituire de obligație (§. 9, p. 33 și §. 101,

p. 5); iar îndrituirile, care asigură, ori întăresc alte îndrituiri, sunt îndrituiri accesorii (§. 10, p. 35 și §. 45, p. 110). *Pignus* și *hypotheca*, fiind îndrituiri accesorii, pot fi exercitate numai eventual, adică numai atunci când datornicul nu îndeestulează direct pe creditorul său; iar dacă datornicul a îndeestulat pe creditor, ele nu mai pot fi exercitate.

CAP. II.

§. 94. *Elementele trebuitoare pentru ca pignus și hypotheca să aibă ființă.*

Pentru ca *pignus* și *hypotheca* să aibă ființă, se cere întrunirea a două elemente și anume o creanță, pentru garantarea căreia s'a înființat *pignus*, ori *hypotheca*, și un lucru apt, bun de a fi amanetat, ori ipotecat.

A. O creanță. Fiindcă *pignus* și *hypotheca* sunt îndrituiri accesorii, de aceea ele nu pot să aibă ființă, decât dacă are ființă creanța, pentru asigurarea căreia ele au fost înființate.

I. Dacă acea creanță nu are ființă, fiindcă este lovită de nulitate, ori fiindcă este reprobata (descuviințată) de lege, *pignus* și *hypotheca* n'au nici ele ființă.

II. Dacă acea creanță este lovită sau numai de inanitate, sau numai de anulabilitate, *pignus* și *hypotheca* pot fi uneori valabile. Astfel: a) Când datornicul, știind, că poate invoca o *exceptio* împotriva acelei creanțe, totuș o garantează prin înființarea unui *pignus*, ori a unei ipoteci, acestea sunt valabile, fiindcă în înființarea lor se cuprinde renunțarea la acea *exceptio*. D. p. un *filius familias*, care se împrumută cu bani și care știe că poate opune *exceptio senatusconsulti Macedoniani*, garantează împrumutul sau prin *pignus*, sau prin *hypotheca*.—b) Dar, când datornicul nu știe, că poate invoca o *exceptio* împotriva unei creanțe, și garantează această creanță prin *pignus*, ori *hypotheca*, atunci acestea nu sunt valabile, fiindcă *exceptio*, care putea fi invocată împotriva creanței, poate fi invocată și împotriva amanetului, ori a ipotecii.

III. Dacă acea creanță are ființă, *pignus* și *hypotheca* au și ele ființă. Creanța aceea poate fi sau o *civilis obligatio*, sau o *naturalis obligatio* (§. 102, p. 11); iar această obligație, la rândul sau poate fi sau pură și simplă, sau cu termin, sau condițională, sau o adevărată *obligatio futura*, sau o datorie a aceluia, care înființează *pignus* ori *hypotheca*, sau o datorie a altei persoane. (Dig., 20,1, de *pignoribus*, 5, pr. și §§. 1 și 2).

1. Dacă obligația e condițională, *pignus* și *hypotheca* sunt și ele condiționale, adică se vor naște, când se va naște și obligația, dar vor avea efect retroactiv, d. p. vor avea rang, din ziua înființării lor. (Dig., 20, 4, *qui potiores in pignore*, 11, §. 1).

2. Dacă obligația garantată e o *obligatio futura*, adică o obligație, a căreia temelie e pusă de pe acum și care poate să se nască, și dacă n'atârnă de voința viitorului creditor, ca ea să se nască, *pignus* și *hypotheca* vor avea ființă, când se va naște acea obligație și vor avea deasemenea efect retroactiv, d. p. vor avea rang, din ziua înființării lor. De pildă: *Hypotheca* prin care bărbatul garantează femeii înapoierea zestrei, prin care tutorul garantează pupilului buna administrare a tutelei, prin care arendașul garantează proprietarului plata arenzilor, pe care le va datora, prin care un comerciant garantează bancherului creditul, pe care i-l va deschide. (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 5, pr., Dig., 20, 4, *qui potiores in pignore*, 1, pr., și 9, pr.). În aceste cazuri nu atârnă nici de femeie, nici de pupil, nici de proprietar, nici de bancher, ca bărbatul, tutorul, arendașul, comerciantul să ajungă datornici. — Din potrivă, dacă atârnă de voința viitorului creditor, ca *obligatio futura* să se nască, d. p. dacă bancherul nu s'a obligat prin *stipulatio*, ca să deschidă creditul, ci numai printr'un simplu *pactum*, atunci *pignus* și *hypotheca* vor avea ființă, când se va naște acea obligație, dar nu vor mai avea efect retroactiv. În adevăr, în acest caz, bancherul, nefiind obligat juridicește să deschidă creditul, e liber să-l deschidă, ori să nu-l deschidă; dacă-l deschide și dă comerciantului bani cu împrumut, el nu poate invoca nici un motiv, pentru ca *pignus*, ori *hypotheca* să aibă efect retroactiv, d. p. să aibă rang din ziua încheierii pactului, căci, nefiind obligat, n'avea decât să nu dea bani cu împrumut. Ba, mai mult decât atâta, dacă s'ar admite efectul retroactiv, ar rezultă două neajunsuri: întâi, creditorii comerciantului, anteriori deschiderii creditului, ar putea să piardă prioritatea, rangul, pe care-l au; al doilea, foarte lesne s'ar putea întâmpla puneri la cale frauduloase. (Cf. Maynz, l. c., I, §. 155, n. 7, Girard, l. c. (1918), p. 787, n. 6).

3. Creanța poate fi datorită nu numai de acel, care înființează *pignus*, ori *hypotheca*, ci și de altcineva. În adevăr, nimic nu se împotrivesc, de pildă, ca *Primus* să amaneteze, ori să ipotecheze un lucru al său, pentru ca să garanteze ceea ce *Tertius* datorește lui *Secundus*. (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 5 §. 2).

B. Un lucru bun de amanetat, ori de ipotecat.

I. Fiindcă *pignus* și *hypotheca*, la început, dedeau creditorului garantat numai *jus possidendi*, de aceea lucruri bune de amanetat, ori de ipotecat, erau numai lucrurile *corporale*. Dar, de când creditorul a dobândit și *jus distrahendi*, adică de când *pignus* și *hypotheca* țintesc la realizarea valorii lucrului, care servește de garanție, de atunci lucruri bune de amanetat, ori de ipotecat sunt atât lucrurile *corporale*, cât și cele *incorporale*, care sunt *in commercio* și care pot fi înstreinate. Izvoarele noastre spun: *Quod emptionem venditionemque recipit, etiam pignorationem recipere potest.* (Dig., 20, 1, de *pignoribus*, 9 §. 1). Dar, formula aceasta, că orice se poate vinde și cumpără, se poate și amanetă, ori ipotecă, deși se pare că e prea largă, totuș e strâmtă și trebuie să zicem, că *tot ceea ce se poate înstreină, tot ceea ce poate să ne procure o valoare, se poate și amanetă, ori ipotecă.* Astfel:

1. *Lucruri corporale.*

a) *Lucruri corporale* fie *mișcătoare*, fie *nemișcătoare.*

b) *Lucruri corporale*, fie *prezente*, fie *viitoare* (d. p. fructe prinse de rădăcini, lucruri care vor ajunge proprietatea aceluia care le ipotecheză).

c) *Lucruri corporale* anume determinate, *species.*

d) *Lucruri corporale fungibile.* D. p. chiar bani. În cazul în care e vorba de bani, trebuie să facem deosebiri următoare: α) Banii pot fi amanetați ca *species*. Aceasta se întâmplă, când din bani se face un fișic, care e pecetluit și care se cântărește numai, fără să fie nevoie să se mai vadă, ce este înăuntru (*pecunia obsignata, pecunia in arca*). Acest fel de amanet se caracterizează prin aceea, că în caz de neplată a datoriei, creditorul nu trebuie să vândă acei bani, ci e îndrituit să-și însușească din ei atâți câți i se datorește. — β) Banii pot fi amanetați, nu numai ca *species*, ci și ca *pecunia numerata*. Acest fel de amanet se numește *pignus irregulare* și se caracterizează prin aceea, că banii ajung proprietatea creditorului, care suferă *periculum* și care trebuie să dea înapoi *tantumdem ejusdem generis*. [Se aseamănă cu *fiducia*].

e) *Universitas facti.* D. p. o turmă, o bibliotecă, o magazie de mărfuri (*taberna*), o galerie de tablouri ș. a.—α) În cazul unei turme, ori al unei biblioteci, se consideră, că s'a ipotecat *fiecare* lucru din care e alcătuită *universitas*, așa că dacă unul din acele lucruri e înstreinat, el rămâne ipotecat, iar dacă se cumpără sau o oaie, sau o carte, acestea nu vor fi privite ca ipotecate. — β) Dar, se poate, ca intenția părților să fi fost, ca obiect al ipotecii să fie, ceea ce se va găsi în *universitas*, în clipa în care se va valo-

rifica ipoteca. Aşa este, când e vorba de o *taberna* (§. 26, p. 76).—
 γ) In totdeauna intenția părților e hotărâtoare, însă trebuie să
 ținem sama, dacă avem de a face cu o *universitas*, care e inva-
 riabilă, ori cu una, care, potrivit firii lucrurilor, e schimbătoare.
 D. p. o galerie de tablouri va cuprinde numai acele tablouri, care
 existau în clipa ipotecării; pe când, dacă datornicul e un negustor
 de tablouri, galeria va cuprinde tablourile, care există în clipa
 valorificării ipotecii. — (Cf. Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 13, pr. și 34).

2. *Lucruri încorporale.*

a) *Pars indivisa.* Coproprietarul poate ipoteca îndruidirea sa.
 (Cf. *Obligatio praediorum Trajani*, I, 2, 9, 43; Dig., 20, 6,
quibus modis pign., 7 §, 4, Cod., 8, 20 (21), *si communis res*
pignorata sit, 1).

b) *Jura in re aliena*, atât acele care există, ființează, cât
 și acele, care se înființează.

α) *Jura in re aliena, care ființează*, pot, de regulă, să fie
 ipotocate. Astfel: *Emphyteuta* și *superficiarul* pot ipotecă îndri-
 titurile lor de *emphyteusis* și de *superficies*. (Dig., 13, 7, *de pignerat*
act., 16, §, 2, Dig. 20, 1, *de pignoribus*, 13 §. 3 și 31, Dig.,
 20, 4, *qui potiores in pignore*, 15). — Uzufructuarul poate ipotecă
exercițiul uzufructului său (Dig. 20, 1, *de pignoribus*, 11, §. 2,
 15, pr.). — Servituțile *prediale*, atât acele *rurale*, cât și acele
urbane, dacă se ipotectează *praedium dominans*, pot fi și ele
 ipotocate. Altfel însă nu pot fi ipotocate, fiindcă sunt *inalienabile*.
 (Dig. 20, 1, *de pignoribus*, 11, §. 3).

β) *Jura in re aliena, care se înființează.* Proprietarul poate
 să ipotecteze *jura in re aliena*, pe care le înființează asupra
 lucrului său. Astfel: El poate ipoteca o *emphyteusis*, ori o *super-*
ficies, pe care le înființează acum asupra unui *nemișcător* al său.
 El poate ipotecă un *usufructus*, pe care-l înființează asupra unui
 lucru al său. (Dig. 20, 1, *de pignoribus*, 11, §. 2). El poate
 ipotecă *servituți prediale*, fie *rurale*, fie *urbane*, pe care le înfiin-
 țează, în folosul unui *praedium vicinum* al creditorului său. (Cf.
 Maynz, l. c., I, §. 155, n. 24 și Girard, l. c., (1918), p. 788, n.
 2. V mai jos § 98, A, II, 2, c, p. 279).

γ) *Pignus* și *hypotheca*, care există. *Pignus* și *hypotheca* sunt
 și ele *jura in re aliena*. Creditorul garantat prin amanet, ori prin
 ipotecă, poate amanetă, ori ipotecă îndrituirea sa de *pignus*, ori
 de *hypotheca*. Acest fel de garanție se numește *pignus pignoris* și
 este sau un subamanet, sau o subipotecă.

c) *Nomina*. Orice creditor poate ipoteca *nomen*, creanța sa. Garanția aceasta se numește *pignus nominis*.

d) *Militiae*. În împărăția de răsărit *militiae*, funcțiile, putând fi vândute, puteau fi și ipotecate. (Novella, 53, c. 5).

3. *Universitas juris* (care poate fi alcătuită și din lucruri *corporale* și din lucruri *necorporale*). D. p. *peculium*, *dos*, *hereditas* și chiar și un patrimoniu întreg, — *res, quas quis habuit habiturusve sit*, — pot fi ipotecate. (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 6).

4. Ipoteca, al căreia obiect este un patrimoniu întreg se numește *ipotecă generală*. În opoziție cu ipoteca generală se dă numele de *ipotecă specială*, ori cărei altfel de ipoteci, care nu îmbrățișează patrimoniul întreg, ci îmbrățișează sau numai un lucru, sau mai multe lucruri, sau chiar o altă *universitas* afară de patrimoniul întreg. — *Ipoteca generală*, îmbrățișează toate *activa* ale datornicului, atât acele prezente, cât și acele viitoare, afară de lucrurile trebuitoare pentru traiu, p. c. sunt hainele datornicului și ale familiei lui, cărțile de studiu, uneltele de lucru, ș. a., care e de crezut, *verisimilis est*, că nu le ar fi ipotecat nici *specialiter*. (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 6). Prin urmare, lucrurile, care sunt proprietatea datornicului în elipa înființării ipotecii, rămân lovite de ipotecă, chiar dacă ar trece în alte mâini; iar lucrurile, care intră pe urmă în patrimoniu, precum și valorile obținute prin vânzarea, ori prin schimbarea bunurilor prezente, sunt lovite de ipotecă, în elipa intrării lor. (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 34, §. 2, Cod., 8, 16 (17), *quae res pignori*, 9) — [O singură abatere se face în favoarea desrobirii unui rob, făcute fără intențiune frauduloasă. Dig., 40, 9, *qui et a quibus manumissi*, 29, pr.]. — Ipotecarea tuturor bunurilor prezente și viitoare eră ceva atât de obicinuit în cât ajunsese o clauză de stil a înscrisurilor ipotecare, *quae cottidie inseri solet cautionibus*. (Dig. 20, 1, *de pignoribus*, 15, §. 1). Aceasta se explică astfel: Am văzut, că la Romani ipoteca era clandestină și că din această pricină putea să rezulte neajunsuri mari. Pentru ca să se nălture acele neajunsuri, se spunea în înscrisul de ipotecare, că, pe lângă lucrurile anume arătate, se ipotecheză și toate bunurile prezente și viitoare.

5. Lucrul creditorului nu-i un lucru bun de ipotecat, ori de amanetat. (Dig., 50, 17, *de regulis juris*, 45, pr.).

II. Ca să putem amaneta, ori ipoteca un lucru, trebuie ca el să fie *in bonis*, adică să fie proprietatea noastră și ca noi să fim *capabili* de a-l înstreina.

1. Deși trebuie să fim proprietar al lucrului, totuși nu-i nevoie

să fim proprietar al lucrului întreg; e de ajuns să fim coproprietar, adică proprietar al unei *pars indivisa*. Deasemenea, e de ajuns, ca să avem *nuda proprietas*.

2. Ipotecarea, ori amanetarea lucrului altuia sunt nule. Dar:

a) Ele pot ajunge valabile prin *ratihabitio* din partea proprietarului aceluia lucru. O astfel de ratificare are efect retroactiv până în ziua înființării ipotecii, însă fără ca să vatăm pe cei de altreilea, care au dobândit îndrituiri de la proprietar, înainte ca acesta să fi ratificat.

b) Mai mult de cât atâta: Putem ipotecă, ori amanetă lucrul altuia, pentru cazul în care va ajunge proprietatea noastră. Dacă acel lucru ni este datorit, se *subînțelege*, că îl ipotecăm pentru cazul în care va ajunge al nostru (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 1, pr., și 16 §. 7).

3. Deși în afară de cele două cazuri de mai sus (2, a și b) nu avem de a face cu un *pignus*, ori cu o *hypoteca*, când cineva ipotechează, ori amanetează un lucru, care nu este al său, totuși:

a) Inființatorul ipotecii, ori a amanetului nu poate invoca nulitatea, căci prin *replicatio doli* i se va respinge *exceptio*. (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 21, §. 1).

b) Creditorul garantat, *dacă e de bună cuvîntă*, are *actio hypothecaria utilis* în două cazuri: Când înființatorul garanției a dobândit proprietatea aceluia lucru (fie moștenind pe proprietar, fie altfel) (Dig., 13, 7, *de pignerat. act.*, 41), precum și când proprietarul lucrului a ajuns moștenitorul înființatorului garanției. (Dig., 20, 1, *de pignoribus* 22). Totuși în amândouă aceste cazuri, ipotecile înființate mai înainte de adevăratul proprietar al lucrului vor avea precădere. (Cf. Maynz, l. c., §. 155, n. 17 și 18). — Dar, *dacă e de rea credință*, adică dacă știa, că lucrul e al altuia, creditorul garantat nu are *actio hypothecaria utilis*, ci, dacă se găsește în posesiunea lucrului, se bucură de *jus retentionis*. (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 1, pr.). (Cf. Girard, l. c. (1918), p. 786, n. 4).

c) Dacă înființatorul amanetului, ori al ipotecii era posesor de bună credință a lucrului, creditorul, fie ori nu de bună credință, stă și mai bine și anume poate să intenteze *imediat* o *actio hypothecaria utilis*, care e cârmuită de regulile acțiunii *Publiciana*. (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 18, Dig., 20, 4, *qui potiores in pignore*, 14).

4. Ipotecarea, ori amanetarea lucrului creditorului, fiind potrivnice esenței garanției reale, sunt cu totul neexistente și nu pot nici odată să ajungă valabile. (Dig., 13, 7, *de pignerat. actione*, 29).

5. Deși înființatorul ipotecii trebuie să fie capabil de a înstreina lucrul asupra căruia trebuie să se înființeze ipoteca, totuși nu e nevoie, ca creditorul ipotecar să fie *personal* capabil de a dohândi acel lucru. (Dig., 20, 1, de *pignoribus*, 24).

CAP. III.

§. 95. Înființarea îndrituirilor de *pignus* și de *hypotheca*.

Izvoarele sau *causae fiendi* ale amanetului și ale ipotecii sunt: Sau un act juridic, sau o rânduială a dreptului pozitiv, sau un act al auto-ității judecătorești. — Dar, *usucapio* nu-i un izvor de înființare a amanetului și a ipotecii, fiindcă scopul principal al acestora nu este, ca să dea creditorului posesiunea lucrului, ci numai îndrituirea de a l vinde.

[Din punctul de vedere al izvoarelor lor *pignus* și *hypotheca* sunt de două feluri: *Pignus voluntarium* și *pignus necessarium*.

Pignus voluntarium este *pignus*, ori *hypotheca* înființate printr'un act juridic. El, la rândul său, este de două feluri: *Pignus conventionale*, care e *pignus*, ori *hypotheca* înființate prin convențiune, și *pignus testamentarium*, care e *pignus*, ori *hypotheca* înființate printr'o rânduială de ultima voință (testament, codicilli).

Pignus necessarium este *pignus*, ori *hypotheca*, care izvorăsc dintr'o nevoie juridică. El, la rândul său, este de două feluri: *Pignus legale*, care se naște potrivit rânduialilor dreptului pozitiv, și *pignus giudiciale*, care se naște sau dintr'o hotărîre judecătorească, sau dintr'un decret al magistratului].

Așa dar *pignus* și *hypotheca* pot fi înființate sau printr'o rânduială de ultimă voință, sau prin convențiune, sau printr'un act al autorității judecătorești, sau printr'o rânduială a dreptului pozitiv.—Să cercetăm pe rând aceste chipuri de înființare.

A. **Rânduială de ultimă voință.** Plata unei creanțe poate fi asigurată lăsându-se creditorului ei ca *legatum* o îndrituire sau de *pignus*, sau de *hypotheca*, fie asupra unui lucru din moștenire, fie asupra moștenirii întregi. (Dig., 13, 7, de *pignerat. act.*, 26, pr., Cod., 6, 43, *communis de legatis*, 1). [Pentru amănunte V. §. 284].

B. **Convențiune.** I. *Hypotheca* poate fi înființată chiar printr'o convențiune neformală și anume prin *pactum hypothecae*, care, ca orice *pactum*, nu cere nici o formalitate, ci numai consimțământul părților, consimțământ, care nu trebuie nici măcar să

fie arătat în chip expres, ci poate fi arătat și tacit. D. p. datornicul predă creditorului înscrisurile de proprietate a casei ipotecate. (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 4, Dig., 20, 2, *in quibus causis pignus tacite contrahitur*, 5 §. 2, Cod., 8, 17, *quae res pignori*, 2). [Prin urmare la Romani *hypotheca* era lipsită de *publicitate*, era clandestină, și de aceea regimul ipotecar roman da naștere la neajunsuri]. — Convențiunea putea fi și un *pactum reservatae hypothecae*, adică o învoeală, prin care vânzătorul își rezervă asupra lucrului vândut o *hypotheca* pentru asigurarea prețului. (Dig., 27, 9, *de rebus eorum qui sub tutela sunt*, 1 §. 4 și 2). (În acest caz nu se poate zice, că o *hypotheca deducta est*, căci *deductio* e un act a lui *jus civile*, iar *hypotheca* e o îndrituire pretoriană).

II. În caz de *pignus propriu* zis, amanet, (adecă dacă creditorul vrea să aibă garanția de *fapt*), convențiunea trebuie să fie sau însoțită, sau urmată de *traditio*, care poate fi făcută și prin *traditio brevi manu* și prin *constitutum possessorium*. [Reamintim, că din punctul de vedere al *îndrituirii*, amanetul nu dă nici un folos mai mult de cât simpla ipotecă].

III. De la Justinian o astfel de convențiune poate fi încheiată și prin mandatari, (Cod., 4, 27, *per quas personas nobis adquiritur*, 2, Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 21, pr. (?). Cf. Dernburg, *Pandekten*, I, §. 266, n. 9).

IV. Din clipa în care s'a încheiat convențiunea pentru a garanta o datorie *prezentă*, din acea clipă se naște și *pignus* ori *hypotheca*, garanția reală. Aceasta e adevărat, chiar în cazul în care e vorba de *pignus propriu* zis, deși *traditio* a lucrului n'ar fi făcută încă. Tot așa e, dacă datoria e cu *termin*: căci, după cum știm, termenul nu suspendă existența creanței. Dar, dacă datoria e sau *condițională*, sau *futura*, atunci *pignus* și *hypotheca* încep să aibă ființă, din clipa în care datoria s'a născut și uneori pot să aibă efect retroactiv. (V. §. 94, A, III, 1, 2 p. 260). Deasemenea, dacă deși datoria e prezentă, totuș părțile au făcut, ca existența ipotecii însăși, ori a amanetului însuș să atârne de o condiție, atunci creditorul nu poate să reclame înainte de împlinirea acelei *condicio*, ci cel mult poate să ceară *cautio*, ca să i se garanteze ipoteca eventuală (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 13 §. 5), și, dacă se va împlini acea *condicio*, atunci ea va avea efect retroactiv, ca și în cazul în care s'a înființat o ipotecă pentru asigurarea unei datorii condiționale. (Dig., 20, 4, *qui potiores in pignore*, 12 §. 2).

V. Dacă pentru asigurarea unei datorii prezente s'a înființat o *hypotheca*, ori un *pignus*, care să nu ia naștere de cât *ex die*,

adică de la o clipă viitoare anume determinată, se poate presupune, că intenția părților a fost să suspende exercitarea acțiunii ipotecare.

C. Act al autorității judecătorești. Acest act poate fi, după cum am spus, sau o hotărîre judecătorească, sau un decret judecătorec. Deaceia deosebim *pignus* înființat prin *adjudicatio* rostită în acțiunile de împărțeală, *pignus praetorium* și *pignus in causa judicati captum*.

I. *Adjudicatio*. În procesele de împărțeală judecătorul putea să înființeze în folosul unuia din copartasi o ipotecă asupra lucrului fost în devălmășie. D. p. judecătorul prin *adjudicatio* dă unuia din coproprietari proprietatea lucrului întreg, și'n schimb îl condamnă să plătească celuilalt coproprietar o sumă de bani, iar acestui coproprietar îi dă o ipotecă asupra lucrului, pentru asigurarea plății sumei de mai sus. (Cf. Vasile Minei, *Studii juridice*, 1915, pg. 77—93, *Studiu exegetic*).

II. *Pignus praetorium*. Am văzut (§. 60, p. 192, No. 3) în ce cazuri *missio in possessionem* încuviințată printr'un decret al pretorului dă *pignus praetorium*. În acele cazuri *missus* dobândește *pignus* din clipa, în care a intrat în posesiune și, cel puțin de la Justinian încoace are o *in rem actio*. (Cod., 8, 21 (22), de *praetorio pignore*, 2. Cf. Cod., *eod.*, 1). [În dreptul nou orișice judecător (nu numai pretorul) poate încuviința o *missio in possessionem*].

III. *Pignus in causa judicati captum*. Pentru executarea unei hotărîri judecătorești condamnătoare Antoninus Pius a rânduit, ca să se'ntrebuințeze sechestrarea bunurilor mișcătoare și nemișcătoare ale condamnatului, p. c. și a tuturor celorlalte bunuri (*jura, nomina*) cuprinse în patrimoniul acestuia. Din clipa, în care sechestrarea s'a înfăptuit, începe să aibă ființă *pignus*. (Amănunte privitoare la sechestrarea și vânzarea bunurilor sechestrate se găsesc în: Dig., 42, 1, de *re judicata*, Cod., 8, 22 (23), *si in causa judicati pignus captus sit*, Cod., 8, 16 (17), *quae res pignori*, 7 și 8).

D. Rândueală a dreptului pozitiv. Dreptul pozitiv, legea, recunoaște, că, în unele cazuri, creditorul poate să aibă o *hypotheca*, fără să mai fie nevoie, ca proprietarul lucrului supus să consimtă la această. În aceste cazuri Romanii zic, că *hypotheca tacite contrahitur*, iar învățații dau acestor ipoteci *tacite* numele de ipoteci *legale*. Ele încep să existe din clipa, în care se găsesc întrunite atât elementele trebuitoare, cât și raporturile juridice prevăzute de lege și sunt de două feluri, sau *generale*, sau *speciale*.

I. *Ipoteci legale speciale*.

1. Din vremea lui Neratius Priscus, și pentru asigurarea obligațiilor izvorând din contractele de închiriere și de arendare, închirietorul unui *praedium urbanum* are *hypotheca* asupra celor *invecta et illata* din clipa, în care au fost aduse în casă de chiriaș, iar arendatorul unui *praedium rusticum* are *hypotheca* asupra fructelor produse de moșie din clipa, în care arendașul a făcut *perceptio* a lor.

2. Din vremea lui Marc Aureliu și Verus nemișcătoarele supuse impositului fonciar sunt lovite de o ipotecă pentru dările întârziate.

3. Acel care a dat bani cu împrumut, pentru ca o casă să fie reconstruită, are ipotecă atât asupra acelei case, cât și asupra locului, pe care e casa, *pignus insulae*, ca să i se asigure darea înapoi a banilor împrumutați.

4. *Pupilli* au *hypotheca* asupra lucrurilor cumpărate cu banii lor fie de către un tutor neautorizat, fie de un al treilea neautorizat.

5. Legatarii și fideicommissarii au, de la Justinian o *hypotheca* asupra părții de moștenire cuvenită aceluia, care e însărcinat să execute *legatum*, ori *fideicommissum*.

II. *Ipoteci legale generale.*

1. Din vremea lui Caracalla *fiscus*, împăratul și împărăteasa au *hypotheca* generală pentru toate creanțele lor izvorâte din convenții, dar nu și pentru acele izvorite din delictе.

2. De la Caracalla, ori cel puțin de la Constantin, *pupilli* și *minores XXV annis* și, dela Justinian, *furiosi* puși sub curatele au *hypoteca* asupra tuturor bunurilor tutorilor și curatorilor lor pentru buna administrare a tutelei și a curatelei. *Hypotheca* începe să aibă ființă din clipa în care administrarea fie a tutorului, fie a curatorului, sau a început, sau a trebuit să înceapă.

3. Soția ortodoxă, moștenitorii săi, tatăl său, p. c. și orice altă persoană, care poate, în virtutea unei rândueli legale, să ceară înapoierea zestrei, au, pentru asigurarea înapoierii zestrei o ipotecă sau asupra tuturor bunurilor soțului, inclusiv bunurile dotale, sau asupra tuturor bunurilor socrului, în cazul în care acesta se obligase să înapoieze zestrea. Ipoteca începe să aibă ființă sau din clipa celebrării căsătoriei, sau, din clipa înzestrării, dacă aceasta s'a întâmplat după căsătorie.

4. Soția ortodoxă, dacă a încredințat soțului să administrarea averii sale *nedotale*, *parapherna*, are ipotecă asupra tuturor bunurilor soțului său pentru asigurarea bunei administrări a parafernei.

5. Soția ortodoxă pentru asigurarea executării unei *donatio*

propter nuptias are deasemenea ipotecă asupra tuturor bunurilor soțului său.

6. Soțul, pentru asigurarea zestrei, care i se cuvine, are ipotecă asupra tuturor bunurilor înzestrătorului.

7. Copiii au ipotecă asupra bunurilor tatălui, ori mamei lor pentru asigurarea îndrituirilor, pe care le au în ce privește *lucra nuptialia* în caz de căsătorie de a doua a părinților lor.

8. Copiii au ipotecă asupra patrimoniul tatălui lor pentru asigurarea bunurilor, care li-au venit sau din partea mamei lor, sau din partea suitorilor materni și care sunt administrate de tatăl lor.

9. Biserica are ipotecă asupra bunurilor emfiteutecarului pentru stricăciunile moșiei supuse emfiteuzei.

10. Dacă un soț a lăsat celuilalt soț supraviețuitor un *legatum* cu *condicio*, ca să nu se recăsătorească, moștenitorul are o ipotecă asupra bunurilor supraviețuitorului pentru asigurarea înapoierii bunurilor lăstate *legatum*, în cazul în care acesta s'ar

CAP. IV.

Efectele îndrituirilor de pignus și de hypotheca.

§ 96. Generalități.

Pignus și *hypotheca* au de scop, ca să dea creditorului o garanție reală și ca, la urma urmei, să realizeze prin vânzare valoarea de schimb a lucrului dat ca garanție. Dar, până a se ajunge la vânzare, ele produc și alte efecte, care variază după cum acel lucru este corporal, ori incorporal. — *Pignus* și *hypotheca* înființate asupra unui lucru corporal au fost prototipul garanției reale; de aceea vom arăta aici regulile, care cărmuesc acest caz, rămânând, ca, la locurile convenite, să arătăm și regulile, care cărmuesc *pignus* și *hypotheca* înființate asupra unui lucru incorporal (fie *pars indivisa*, fie un *jus in re*, fie o creanță).

A. *Pignus* și *hypotheca* înființate asupra unui lucru corporal sunt *jura in re*, îndrituri reale, *inherente lucrului, care servește de garanție*. Ele urmăresc acest lucru în orișice mână s'ar găsi și îl îmbrățișează în întregime dimpreună cu accesoriile lui și cu acele din fructele lui, care în clipa separațiunii lor de lucrul mamă sunt proprietatea înființătorului ipotecii, ori al pignusului.

De aceea, ele îmbrățișează *alluviones*, servituțile care au ființă în folosul lucrului, servituțile care aveau ființă asupra lucrului și care se desființează și consolidează proprietatea acestui lucru, precum și *pignora* și *hypothecae*, care erau înființate asupra lucrului și care se desființează. Dar, nu îmbrățișează lucrurile independente, pe care le dobândește înființatorul piguusului, ori al ipotecii, d. p. *insula in flumine nata*, comoara (Dig., 41, 1, *de adq. rer. domin.*, 63, §. 4), și nici fructele, care în clipa separației lor nu sunt ale înființatorului, ci ale unui al treilea, d. p. ale unui *possessor bonae fidei*. (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 1, §. 2, 26 §. 2, 29 §. 1; Cod., 8, 24 (25), *de partu pignoris*, 1, Cod., 8, 14 (15), *in quibus causis pignus tacite contrah.*, 3). (Cf. Paulus *Sententiae* II, 5, 2).

B. *Pignus* și *hypotheca* sunt îndrituirii reale *inherente creanței*, pentru siguranța căreia au fost înființate și trec împreună cu ea, când aceasta poate fi trecută, la alte persoane.—Ele îmbrățișează creanța întreagă dimpreună cu toate accesoriile ei și anume cu acele dobânzi, pe care ea le produce fără să fie nevoie de o învoală anume, *usurae quae officio iudicis praestantur*. (V. §. 110, p. 40). Dar, dobânzile convenționale și *stipulationes poenae* făgăduite pentru cazul de neexecutare a datoriei, n'au caracterul de accesorii; de aceea, ele nu vor fi garantate, de cât numai dacă părțile au avut cugetul să le garanteze. Astfel de cuget se presupune, când părțile știau de existența lor.—Fiindcă *pignus* și *hypotheca* îmbrățișează creanța întreagă, de aceea deși aceasta va fi stânsă în parte, totuși ele nu se vor stânge în parte, ci vor continua să aibă ființă în întregimea lor, *propter indivisam pignoris causam*. (V. §. 93 litera E, p. 258).

C. *Pignus* și *hypotheca* țintesc, după cum am spus, la realizarea valorii de schimb a lucrului, care servește de garanție. Aceasta se face prin vânzarea aceluia lucru. Creditorul, pentru ca să păsească la vânzare, trebuie să aibă posesiunea lucrului. În caz de *pignus* propriu zis, el se găsește în acea posesiune; în celelalte cazuri el o dobândește intentând sau *actio Serviana*, sau *actio quasi Serviana*, *actio hypothecaria*.—Vânzarea regulat făcută și executată are de efect să stângă îndrituirea de proprietate a înființatorului pignusului, ori al ipotecii.

§. 97. *Indrituirile și îndatoririle proprietarului lucrului, care servește de garanție.*

Aceste îndrituirii și îndatoriri sunt deosebite, după cum e vorba de epoca de dinaintea vânzării, ori de aceea de după vânzare.

A. Înainte de vânzare.

I. Câtă vreme creditorul n'a pășit la vânzarea lucrului amanetat, ori ipotecat, *stăpânul* acestuia rămâne proprietarul lui. De aceea :

1. El e îndrituit să posedeze lucrul, să-l întrebuințeze, să-l fructifice și să-i culeagă fructele.

2. Deasemenea el e îndrituit să intenteze *rei vindicatio*, ori *actio Publiciana* împotriva tuturor, chiar și împotriva creditorului asigurat, afară numai dacă acesta nu va fi îndrituit să oprească lucrul în clipa acțiunii intentate.

3. Deasemenea, el e îndrituit să facă orice va voi cu lucrul, fie să înființeze servituți asupra lui, fie să înființeze alte ipoteci nouă, fie să-l înstreineze chiar, dar cu condiția ca prin aceste dispoziții să nu vatăme îndrituirile dobândite de creditorul ipotekar ; de aceea înstreinarea strămută lucrul astfel cum se găsește, *cum sua causa*, adecă încărcat de ipotecile, care au ființă.

4. Ca să se preîntâmpine orice fraudă, legea obligă pe acela care vrea să înstreineze un lucru ipotecat, ori să-l ipotecheze din nou, că să declare *pignora și hypothecae* deja existente. Călcarea cu știință și rea credință a acestei rânduei este un delict din categoria numită *stellionatus* și expune pe făptașul vinovat să fie dat în judecată penală, dacă fapta lui a pricinuit vreo pagubă noului dobânditor, ori noului creditor.

II. Puterile de mai sus izvorând din îndrituirea de proprietate a stăpânului lucrului pot fi sau mărginite, sau chiar suspendate în întregime prin învoelile părților. Astfel :

1. Înființatorul garanției poate să se oblige, ca să nu înstreineze lucrul. Mai mult de cât atâta : Dacă lucrul e mișcător, nu e nevoie ca să se mai închee vreo învoeală, prin care să se ia o astfel de obligație ; proprietarul lucrului este obligat de drept, sub pedeapsă de a fi dat în judecată ca hoț. [Totuși înstreinarea va fi valabilă și va strămuta proprietatea. Dig., 9, 4, *de noxalibus act.*, 36. (Of. §. 74, p. 96 litera c)]. Deasemenea, dacă un rob a fost amanetat, stăpânul său nu-l mai poate desrobi.

2. Creditorul garantat poate să dobândească posesiunea lucrului, care servește de garanție. În acest caz avem de a face, după cum am spus, cu un *pignus* propriu zis și se produc următoarele efecte :
 a) Creditorul are o siguranță mai mare (dar, nu de drept, ci numai de fapt), căci poate păzi lucrul și poate intenta *interdicta retinendae possessionis* și acele *recuperandae possessionis*. — b) Înființatorul garanției, dacă avea numai *bonae fidei possessio* a lucrului amanetat, va continua *usucapio* cu toată *possessio* a creditorului ; căci,

18
12
3

acesta deși posedă în interesul său, totuși în același timp posedă și pentru celălalt, *ministerium praestat alienae possessioni*.

3. Părțile pot să încheie o *antichreză obicinuită*, ori o *antichreză restrânsă*. — a) *Antichreză obicinuită*. Aceasta este învoeala prin care creditorul garantat e îndrituit, ca în schimbul întrebuințării capitalului său să întrebuințeze lucrul și să-i culeagă fructele (adică să se facă o *compensatio* între dobânzile capitalului și întrebuințarea și fructele lucrului). Creditorul amanetar având posesiunea lucrului amanetat, dobândește fructele, în caz de antichreză, prin simpla *separatio*. — b) *Antichreza restrânsă*. Aceasta poate fi de două feluri, expresă, ori tacită. α) *Antichreză restrânsă expresă* este învoeala, prin care creditorul e îndrituit expres, anume, să oprească din fructele lucrului numai până la concurența dobânzilor legale ale capitalului, iar prisosul, de va rămânea, sau să fie dat înființătorului, sau să fie pus în socoteala capitalului, adică scăzut din acesta. β) *Antichreza tacită*. Învoeala precedentă este presupusă de drept, când *pecunia gratuita*, un capital neaducător de dobânzi, e asigurat printr'un lucru aducător de fructe. (Dig., 20, 2, *in quibus causis pignus*, 8, Dig. 36, 4, *ut in pos. leg.*, 5 §. 21). — c) Antichreza nu trebuie să ascundă în ea o învoeală de dobânzi cămătărești — [d. Antichreza se poate încheia între un creditor și datornic, fără ca să fie nevoie să se înființeze și un amanet, ori o ipotecă. (Cod., 4, 26, *quod cum eo*, 6, Cod., 4, 32, *de usuris*, 14).]

B. După vânzare. Vânzarea lucrului amanetat, ori ipotecat are de efect să stângă îndrituirea de proprietate asupra acestui lucru a aceluia, care a înființat *pignus*, ori *hypotheca*. Inființătorul acesta nu mai are de cât o singură îndrituire și anume aceea, ca să ceară să i se dea socoteala de prețul prins din vânzarea lucrului.

C. Dacă înainte de vânzare lucrul a fost eliberat de amanet, ori de ipotecă, înființătorul lor își recapătă îndrituirea sa de proprietate în întregime.

D. În caz de *pignus conventionale* proprietarul lucrului amanetat, ori ipotecat are față de creditorul ipotecar următoarele îndatoriri:

I. Trebuie să întoarcă creditorului toate *impensae* (atât acele *necessariae*, cât și acele *utiles*), pe care le-a făcut cu lucrul. (Dig., 13, 7, *de pigner. act.*, 8, 22 §. 4, 25).

II. El trebuie să despăgubească pe creditor de pagubele, pe care le a suferit din pricina culpei sale și din pricina lucrului. D. p.: Animalul amanetat, fiind bolnav, a îmbolnăvit prin molipsire

și pe animalele creditorului. Robul amanetat având năravul de a fură, a furat pe creditor. (Dig., 13, 7, *de pigner. act.*, 16 §. 1).

III. El trebuie să dea creditorului un alt lucru mai bun, când cel vechiu nu mai este îndeștător. (Dig., 13, 7, *de distract. pign.*, 36, pr.).

§ 98. *Îndrituirile și îndatoririle creditorului garantat.*

Mai întâi orice creditor fie amanetar, fie ipotecar, este îndrituit să subamanezeze, ori să subipotecheze. Apoi, fiindcă, după cum am văzut, lucrul, care servește de garanție reală, poate să garanteze sau pe un singur creditor, sau pe mai mulți creditori, de aceea ne vom îndeletnici pe rând cu fiecare din aceste două cazuri.

A. *Când este numai un singur creditor.* Se poate, ca lucrul care servește de garanție, să fie sau un lucru corporal, sau un lucru incorporeal. Să vedem, ce se întâmplă în fiecare din aceste ipoteze.

I. *Când lucrul, care servește de garanție, este un lucru corporal.* Creditorul amanetar, ori ipotecar are *jus possidendi*, îndrituirea să vegheze la păstrarea lucrului, *beneficium Gordiani* și *jus distrahendi*.

1. *Jus possidendi.* Cea mai vechea îndrituire, pe care o are creditorul, este îndrituirea de a posedă lucrul, *jus possidendi*. a) Creditorul amanetar dobândește această îndrituire îndată ce amanetul a fost înființat și din acea clipă are și posesiunea juridică a lucrului. b) Creditorul ipotecar o dobândește deabia la scadența datoriei și prin *actio Serviana*, ori *actio quasi Serviana (actio hypothecaria)* poate să reclame și să dobândească și posesiunea juridică a lucrului.

2. Creditorul ipotecar în virtutea lui *jus possidendi* nu poate să exercite nici o putere asupra lucrului; dar, el este îndrituit să vegheze la păstrarea îndrituirii sale. De aceea, și în marginele intereselor sale, el poate să întrebuițeze mijloace asemănătoare cu acelea, care ocrotesc pe proprietar. (D. p. el poate să intenteze *utiliter* sau *actio negatoria*, sau *actio confessoria*; sau *actio finium regundorum*, sau *actio communi dividundo*; deasemenea el poate să facă *operis novi nuntiatio*, să ceară *cautio damni infecti*, să intenteze *interdictum quod vi aut clam*, să reclame pentru furt, pentru *damnum injuria datum*, ș. a.). — Creditorul atât amanetar, cât și ipotecar, nu poate nici să se folosească de lucru și nici să dis-

pună de el în vreun chip oarecare, căci se face vinovat de *furtum* și anume *furtum usus*. — În caz de amanet, *pignus* propriu zis, creditorul, ca să-și îndeplinească obligația de păstrare și bună administrare a lucrului, trebuie ce-i drept să facă tot ce e de nevoie, pentru ca lucrul să producă fructe, dacă din firea sa e aducător de fructe, fie naturale, fie civile, dar, trebuie și să dea socoteala de câștigul avut, adică, după ce va scădea dările, cheltuelile făcute cu producerea fructelor și dobânzile creanței, rămășița sau s'o scadă din capital, sau s'o dea proprietarului. (Cod., 8, 13 (14), de *pignoribus*, 6).

3. *Beneficium Gordiani*. În virtutea unui *rescriptum* al împăratului Gordian, creditorul, care se găsește în posesiunea lucrului amanetat, ori ipotecat, este îndrituit, ca, după stângerea creanței garantate, să oprească acel lucru, dacă mai are împotriva aceluiaș datornic alte creanțe *chirografare*. (Prin creanțe *chirografare* se înțelege orice fel de creanțe negarantate prin *pignus*, ori *hypotheca*, chiar dacă nu-s constatate prin înscrisuri). (Cod., 8, 26 (27), *etiam ob chirographariam pecuniam pignus teneri posse*, 1). Dar această îndrituire, *jus retentionis*, nu poate fi exercitată în paguba altor ipoteci, care ar fi înființate asupra lucrului.

4. *Jus distrahendi*. Am văzut (§. 92, p. 252, II, 2, a, b, c) în ce chip creditorul a ajuns să fie îndrituit să vândă lucru', care-i servește de garanție. Să vedem acum, când se poate păși la vânzare, cum se poate vinde, care sunt efectele vânzării și ce se poate face în cazul, în care creditorul nu găsește cumpărători.

a) *Vremea când se poate păși la vânzare.*

α) Atât în dreptul vechiu, cât și'n dreptul nou, trebuie, ca datoria garantată să fi ajuns la scadență, fie întregime, fie cel puțin în parte, și să nu fi fost plătită. (Dig., 20, 5, de *distract. pign.*, 4).—Vânzarea făcută înainte de scadența datoriei este nulă și nu produce nici un efect față de datornic. (Cod., 8, 27 (28), de *distract. pign.*, 5 și 8).

β) În dreptul vechiu trebuie, ca să nu se fi încheiat un *pactum ne pignus distrahatur*; iar în dreptul nou, chiar dacă s'ar fi încheiat un astfel de *pactum*, totuș se poate păși la vânzare.

γ) În dreptul vechiu creditorul trebuie să înștiințeze pe înființatorul garanției, că voeste să vândă. (Cod., 5, 37, de *adm. tut.*, 18) Însă, dacă prin învoeala de garanție nu i se dase *jus distrahendi*, atunci el trebuia să facă trei *denunciationes*, bine înțelese nu de o dată, ci pe rând, la oarecare răstimpuri scurte (*laxamenta temporis*), pentru ca datornicul să aibă vreme să plă-

tească datoria. (Paulus, *Sententiae*, II, 5, 1, Cod., 8, 13 (14), *de pignor.*, 10). — În dreptul nou creditorul trebuie mai întâi, ca sau să facă datornicului o *denuntiatio*, sau să capete o hotărîre împotriva lui și ca să înștiințeze pe înființatorul garanției, că vrea să vîndă (Cod., 8, 27, (28), *de distract. pign.*, 4, Cod., 8, 33, (34), *de jure domini impetrando*, 3, §. 1), apoi trebuie să aștepte doi ani. (Cod., 8, 27, (28), *de distract. pign.*, 8). Însă, dacă părțile încheiaseră un *pactum ne pignus distrahatur*, creditorul trebuia să facă trei *denunciationes*, ca în dreptul vechiu, și apoi să aștepte doi ani. (Dig., 13, 7, *de pignerat. act.*, 4 în fine și 5).

δ) După trecerea răstimpurilor de mai sus creditorul poate pași, *ori când va voi*, la vânzarea lucrului. Deci, deși creditorul, după cum am văzut (§. 92, p. 253, litera d) e *obligat* să vîndă și nu poate cumpăra lucrul pentru el, nici în persoană, nici prin altcineva, totuși el poate alege vremea, când să se facă vânzarea. — Din pricina aceasta pot rezulta neajunsuri pentru datornic. D. p. pentru o datorie mică s'a pus amanet un lucru de aur, care face de zece ori cât datoria; datornicul ar vrea, ca să se vîndă lucrul, pentru ca să capete și el ceva; însă, dacă nu va voi creditorul să-l vîndă, datornicul nu va putea face nimic! De aceea, s'a îngăduit datornicului să ceară să i se dea înapoi lucrul în schimbul unei *cautio de indemnitate*, că nu va păgubi pe creditor. (Dig., 13, 7, *de pignerat. act.*, 6, pr.; Dig., 42, 1, *de re judicata*, 15, §. 5).

b) *Forma vânzării*. După trecerea răstimpurilor de mai sus și când creditorul voește să pășească la vânzarea lucrului, el poate să-l vîndă oricum va voi, sau *în chip privat*, sau *prin dregătoria publică*, fără să aibă nevoie ca datornicul să consimtă la vânzare, ba chiar și în contra voinței datornicului.

Vânzarea particulară, privată, trebuie să se facă *ex bona fide* (Dig., 13, 7, *de pignerat. act.*, 22, §. 4). De aceea, se obicinuia *proscriptiones*, afișe de vânzare, urmate de *licitatio*, mezat, și se căută un cumpărător, care să dea mai mult. (Cod., 8, 27 (28), *de distract. pign.*, 4, Dig., 47, 10, *de injuriis*, 15, §. 32). Dar, neobservarea acestora nu atrăgea nevalabilitatea vânzării, ci numai responsabilitatea creditorului și responsabilitatea cumpărătorului. De la creditor înființatorul garanției putea să reclame despăgubiri și anume în caz de *pignus propriu* zis prin *actio pigneraticia* (Cod., 8, 27 (28), *de distract. pign.*, 7), iar în caz de *hypoteca* printr'o *in factum actio*, plăzduită după chipul și asemănarea acțiunii precedente, *actio pigneraticia utilis*. (Cf. Maynz l. c., I. §. 161, n. 33 și 41). Cumpărătorul, în caz de conicvență, poate

fi reclamat cu *actio doli* de înființatorul garanției, dar numai subsidiar și anume când creditorul este insolubil. (Cod., 8, 29 (30), și *vendito pignore agatur*, 1, 2 și 4). În acest caz înființatorul garanției, dacă oferă să dea înapoi prețul, poate să capete înapoi lucrul. — Această vânzare privată este foarte lesnicioasă pentru creditor, dar prea periculoasă pentru datornic, care cu greu va putea dovedi reaua credință a creditorului! — Într'un singur caz vânzarea este nevalabilă: Creditorul nu poate cumpăra nici prin el însuși, nici prin persoane interpușe. O astfel de vânzare e lovită de nulitate. (Cod., 8, 27 (28), *de distract. pign.*, 10). — Înființatorul garanției deasemenea nu poate cumpăra lucrul, căci acesta fiind al său, nu mai poate să ajungă al său din nou, *cum rei suae nulla emptio sit*. (Dig., 13, 7, *de pigner. act.*, 40, pr.).

c) *Efectele vânzării*. Vânzarea regulat făcută are mai întâi de efect stângerea îndrituirii de ipotecă în persoana creditorului și pierderea îndrituirii de proprietate a înființatorului garanției. Apoi mai are următoarele efecte:

α) Prețul eșit din vânzarea lucrului amanetat ori ipotecat este proprietatea creditorului vânzător, căci el a făcut vânzarea în interesul său și în puterea îndrituirii sale reale. — De aceea el se va îndestula din acel preț, se va plăti singur, *secum pensare*, și din această clipă, iar nu din aceea a vânzării, datornicul va fi liberat. (Dig., 20, 5, *de distract. pign.*, 9, pr.). Dacă însă prețul acela nu ajunge, ca să acopere creanța, atunci, deși *pignus* și *hypotheca* sunt stânse, totuși creanța continuă să existe pentru rămășiță, adică datornicul va fi ținut personal mai departe pentru acea rămășiță. (Dig., 20, 5, *de distract. pign.*, 9, § 1). Dacă din potrivă mai rămâne ceva din preț după îndestularea creditorului, acesta trebuie să dea datornicului socoteală de acea rămășiță, *hyperocha, superfluum*; prin urmare în cazul în care avem de a face cu un singur creditor garantat, *hyperocha* se va cuveni datornicului. (Paulus, *Sententiae*, II, 13, 1, Dig., 13, 7, *de pignerat. act.*, 7, 24 § 2, 35, pr. și 43).

β) Când creditorul are în posesiunea sa lucrul, pe care la vândut, atunci el trebuie să facă *traditio* a acelui lucru către cumpărător (Dig., 20, 5, *de distract. pign.*, 13); iar cumpărătorul trebuie să plătească prețul și, plătindu-l, dobândește proprietatea, dacă înființatorul garanției fusese proprietar, iar dacă acesta nu fusese proprietar, dobândește *possessio ad usucapionem*. (Inst., 2, 8, *quibus alienare licet*, §. 1, Dig., 10, 2, *familiae erciscund.*, 29, Dig., 13, 7, *de pignerat. act.* 4, Dig., 41, 1, *de acquir rer. do-*

minio, 46.). Creditorul, prin *traditio* făcută, strămută proprietatea, deși nu o are, și deși datornicul său n'ar consimți la vânzare, ori chiar s'ar împotrivi la vânzare. Caius (II, § 64) zice, că efectul acesta se produce, fiindcă creditorul lucrează ca mandatar (*procurator*) al datornicului. Dar, ideea mandatului nu-i îndeustătoare, ca să îndreptățească acest efect. În adevăr, proprietatea e strămutată, chiar când datornicul se împotrivește, în care caz mandatul trebuie să fie privit ca revocat, chiar când datornicul a murit, în care caz mandatul e revocat prin moartea acestuia și chiar când datornicul pierde proprietatea, în care caz însuși datornicul pierde îndrituirea de a înstreina. De aceea se admite, că proprietatea e strămutată prin *traditio* făcută de creditor, fiindcă acesta vinde în puterea îndrituirii sale reale. — Proprietatea e strămutată în starea, în care era în clipa înființării garanției reale; deci, liberă de sarcinile posteriore (d. p. liberă de ipotecile posteriore, care se stâng), căci altfel nimeni n'ar mai voi să cumpere lucrul. — Creditorul trebuie să garanteze pe cumpărător împotriva tuturor reclamațiilor privitoare la lucrul vândut, care sunt întemeiate sau pe cauze existând în persoana sa (creditor), sau izvorând dintr'un cusur inherent îndrituirii sale de *pignus*, ori de *hypotheca*; dar, nu garantează proprietatea lucrului, căci nu poate ști, n'are de unde să știe, dacă înființatorul garanției era ori nu proprietar al aceluia lucru. De aci urmează: Că, dacă mai pe urmă creditorul ar susține, că lucrul vândut a fost proprietatea sa și ar intenta *rei vindicatio*, aceasta va fi respinsă prin *exceptio rei venditae et traditae*. Că, în caz de *evictio*, (adică în caz de deposedare a cumpărătorului), creditorul, dacă nu-i vinovat de *dolus*, nu-i respunzător, căci el n'a vândut lucrul, ca al său, ci ca fiindu-i fost amanetat, ori ipotecat, și nu va trebui să dea cumpărătorului nici o despăgubire, nici chiar prețul pe care l'a primit. Inșă, prin vânzarea lucrului și prin plata prețului, înființatorul garanției scapă de creditor, ba, poate căpăta și ceva din preț (*hyperocha*), adică trage foloase, se îmbogățește din vânzarea lucrului altuia; de aceea, e drept, ca acel care a cumpărat să poată reclama pe înființător; dar, e nesigur cu ce anume *actio*, [uneori cu *actio emti*, alte ori cu *actio pigneraticia* ori cu o *in factum actio*, ori cu *condictio sine causa*. Dig., 21, 2 de *evictionibus*, 38, 74, § 1, Dig., 20, 5, de *distract. pignor.*, 12 § 1). Deși creditorul nu-i respunzător de *evictio*, totuși se poate, ca el să se oblige anume să răspundă și de *evictio*; în acest caz se înțelege, că el va fi ținut față de cumpărător, dar va putea să se

întoarcă împotriva înființatorului, sau intentând *actio pigneraticia utilis* (de mai sus), sau oprind *hyperocha*. Că în sfârșit creditorul nu răspunde de cusururile lucrului, tot fiindcă n'a vândut lucrul ca al său, ci ca fiindu-i fost amanetat, ori ipotecat.

γ) Când creditorul n'are lucrul în posesiunea sa și deci nu poate face *traditio* de fapt a lui, atunci el trebuie să cedeze cumpărătorului *actio hypothecaria*, pentru ca acesta să poată dobândi posesiunea lucrului. (Dig., 20, 5, *de distract. pign.* 12 §. 1 și 13).

δ) Deși prin vânzare înființatorul garanției pierde îndrituirea sa de proprietate asupra lucrului, întocmai ca și cum l-ar fi vândut el singur, totuș creditorul, vânzând, poate să rezerve înființatorului îndrituirea de a răscumpără lucrul înlăuntrul unui răstimp anumit și atunci această îndrituire va fi valorificată printr'o *utilis actio*. (Dig., 13, 7 *de pignerat. act.*, 13, pr., Dig., 20, 5, *de distract. pign.*, 7, §. 1).

d) *Jus dominii impetrandi*. Dacă nu se găsesc cumpărători pentru lucrul scos în vânzare de creditor, acesta, de la Alexandru Sever înapoi, îndeplinind anume formalități obicinuite (*solemnia peragere*), putea să ceară să i se dea proprietatea lucrului, care-i servea de garanție. (Cod., 8, 33 (34), *de jure dominii impetrando* 1 și 2). De la Justinian înapoi creditorul trebuie să facă mai întâi o nouă *denunciatio*, apoi să ceară de la împărat, ca să i se dea proprietatea aceluia lucru în schimbul unei drepte prețeluirii făcute de judecată. Dacă valoarea lucrului e mai mare de cât cea a creanței, se dă creditorului numai *condominium*, coproprietatea; iar dacă cea valoare nu e mai mare, i se dă proprietatea lucrului întreg.—In acest din urmă caz datornicul are *jus reluendi*, adică este îndrituit vreme de doi ani, ca să răscumpere lucrul întorcând creditorului banii plătiți. (Cod., 8, 33 (34), *de jure dominii impetrando*, 3). E controversat, dacă acest *jus reluendi* poate fi exercitat și față de cei de al treilea. (V. și § 92, II, 3 pg. 254).

e) In caz de *pignus ex causa judicati captum* sunt deosebirile următoare: Creditorul poate păși la vânzare, dacă au trecut numai două luni de la sechestrare (Dig. 42, 1, *de re judicata*, 31). Vânzarea trebuie să se facă în totdeauna prin dregătoria publică. (Cod., 8, 22 (23), *si in causa judicati pignus*). Și, dacă nu se găsesc cumpărători, creditorul are deasemenea *jus impetrandi dominii*, dar, nu i se dă proprietatea lucrurilor sechestrate, de cât dacă se învoește, ca să i se stângă întreaga creanță. (Dig., 41, 2, *de re judicata*, 15 §. 3, Cod., 7, 53, *de executione rei judicatae*, 3, Cod., 8, 22 (23), *si in causa judicati*, 2 și 3).

f) In caz de ipotecă ale fîscului vînzarea deasemenea trebuie făcută prin dregătoria publică. (Cod., 4, 44, *de rescindenda venditione*, 16).

II. Când lucrul, care servește de garanție, este un lucru incorporal și anume:

1. *Pars indivisa*. Creditorul poate să vîndă partea ideală, care i-a fost ipotecată și să se îndestuleze din preț. — Dacă înainte de scadența datoriei lucrul comun este împărțit, de pildă în două părți materiale, și datornicul, ori înființatorul garanției, capătă pe una din ele, această parte materială nu ia numai de cât locul părții ideale, ci cele două părți materiale rămân, fiecare pe jumătate, supuse ipotecii. (Dig., 20, 6, *quibus modis pignus*, 7 §. 4, Cod., 8, 20 (21), *si communis res pignorata sit*, 1).

2. *Jura in re aliena*.

a) *Emphyteusis* și *superficies*. Creditorul poate să vîndă *emphyteusis*, ori *superficies*, care aveau ființă și care i-au fost ipotecate, și să se îndestuleze din preț. (Dig., 13, 7, *de pigner act.*, 16 §. 2, Dig 20, 1 *de pignoribus*, 13 §. 3 și 31, §§. 1 și 2, Dig., 20, 4, *qui potiores in pignus*, 15). — Deși nu avem izvoare totuș trebuie să zicem, că tot așa se întâmplă lucrurile și în cazul în care *emphyteusis* și *superficies* n'aveau ființă de mai înainte, ci au fost anume înființate, pentru ca să servească de garanție reală, adică pentru ca să fie ipotecate.

b) *Ususfructus*. Creditorul poate să vîndă numai *exercitiul* uzufructului, care i-a fost ipotecat, atât în cazul în care acesta avea ființă de mai înainte, cât și în cazul în care nu avea ființă de mai înainte, ci a fost anume înființat, ca să fie ipotecat. (Cf. §. 84, p. 167, No. 3. — Dig., 20, 1, *de pignoribus* 11, §. 2, 15, pr., Dig., 20. 6, *quibus modis pignus solvitur*, 8, pr.).

c) *Servitutes praediorum* (fie urbane, fie rurale). Acelea, care aveau ființă, neputînd fi ipotecate de cât împreună cu *praedium dominans*, se'nțelege, că nu pot fi vîndute de creditor de cât tot împreună cu acel *praedium*. — În ce privește servituțile prediale rurale (nu și cele urbane), care n'au ființă încă, Pomponius era de părere, că se poate încheia și o învoeală, în virtutea căreia, creditorul, care are un *praedium vicinum*, să exercite o servitute rurală până la scadența datoriei, iar dacă la scadență nu va fi plătit, să aibă voie să vîndă acea servitute unui proprietar vecin. Paulus adaogă, că această părere trebuie să fie primită *propter utilitatem contrahentium*. (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 12). — [Se susține, că printr'o astfel de învoeală s'a înființat servitutea rurală

în folosul creditorului, care are *praedium vicinum* și că, în caz de neplată el poate vinde altui vecin acea servitute. Dar, părerea aceasta e potrivnică regulii, că servitutele prediale nu se pot înstreina, de cât de o dată cu *praedium dominans*, în folosul căruia au fost înființate. De aceea, alți învățați susțin, că prin învoeala de mai sus nu s'a înființat servitutea rurală în folosul creditorului, ci s'a dat numai voie acestuia, ca să exercite *de fapt* puterea cuprinsă în acea servitute până la scadența datoriei și ca, dacă atunci nu va fi plătit, el singur, fără de proprietarul lui *praedium serviens*, să poată vinde înființarea acelei servitute rurale în folosul unui al treilea, care are un *praedium vicinum*; deci, servitutea se va naște, în clipa în care creditorul o va înființa în folosul celui al treilea, și nu e nevoie numai de cât ca și creditorul să aibă un *praedium vicinum*, dar, dacă va avea un astfel de *praedium* va putea până la scadență și să exercite de fapt acea servitute. — În ce privește servitutele prediale *urbane*, care n'au ființat încă, Marcianus ne spune, că ele nu pot fi înființate, ca să fie ipotecate (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 11, §. 3); dar, nu ne spune pentru ce nu se poate aceasta. De aceea, cesiunea e foarte controversată! O explicare practică, nu teoretică, ar fi, că o servitute urbană nu ar putea servi la destul de mulți cumpărători.

d) *Pignus pignoris (Subpignus)*. Acesta este o subipotecare a lucrului în marginele ipotecii, pe care o are creditorul; sau, cu alte vorbe, este o trecere a îndrituirii de a valorifica ipoteka; subcreditorul ipotecar este un cesionar al acestei îndrituiri. De aceea creditorul ipotecar, câtă vreme va fi datornicul subcreditorului ipotecar nu va putea să vândă lucrul, care servește de garanție. Dar, de îndată ce creanța creditorului ipotecar va ajunge la scadență, subcreditorul ipotecar va putea să intenteze *actio hypothecaria utilis*, pentru ca să dobândească posesiunea lucrului; apoi la scadența creanței sale va putea să vândă acest lucru și să se îndestuleze din preț, dar, numai până la concurența sumei datorite creditorului ipotecar, iar *hyperocha* trebuie s'o dea datornicului ipotecar. În cazul în care datornicul, ca să stângă datoria, dă creditorului ipotecar un lucru anume determinat, acest lucru va fi lovit de ipotecă în folosul subcreditorului ipotecar. (Dig., 13,7, *de pigner. act.*, 40, § 2, Dig., 20,1, *de pignoribus*, 13, § 2, Cod., 8,23 (24) *si pignus pignori datum sit*, 1 și 2). Creditorul amanetar poate deasemenea să treacă posesiunea lucrului amanetat la altă persoană pentru a o garanta. (Pentru siguranța ta îți dau siguranța mea).

e) *Pignus nominis*. În viața de toate zilele se obicinuia, ca datornicul ipotecar să dea creditorului ipotecar înscrisul (*cautio, instrumentum*), pe care-l avea de la datornicul său (Dig., 13, 7, *de pigner. act.* 43, Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 20). Prin aceasta creditorul ipotecar era asigurat, că plata nu se va face datornicului ipotecar, fiindcă acesta nu va putea să înapoieze înscrisul. Dar pentru ca nu cumva datornicul ipotecar să se pună la cale cu datornicul în paguba creditorului ipotecar, de aceea acesta trebuie să facă datornicului o *denuntiatio*, ca să nu mai plătească creditorului lui de până acum. (Cod. 8,16 (17), *guae res pignori*, 4). După ce creanța a ajuns la scadență, a ajuns exigibilă, și n'a fost executată, creditorul ipotecar are *jus exigendi* și-l poate exercita intentând *utiliter* împotriva datornicului acțiunea, pe care datornicul ipotecar, în calitatea sa de creditor, o putea intenta împotriva lui. (Dig., 13,7, *de pigner. act.*, 18, pr. Dig., 20,1, *de pignoribus*. 20) [Această *utilis actio* poate fi d. p. *actio venditi*, etc.] Și, dacă *nomen* e garantat și printr'o ipotecă, va putea intenta și *actio hypothecaria utilis*. După ce datornicul, (fie de bună voie, fie silit pe cale judecătorească) face prestațiunea datorită și dacă aceasta constă în bani, creditorul ipotecar are un *pignus irregulare* și se poate plăti pe sine, *secum pensare*, iar *hyperocha* trebuie s'o dea datornicului ipotecar; dar dacă acea prestațiune nu constă în bani, ci într'un lucru anume determinat, o *species*, creditorul ipotecar are ipotecă adevărată asupra acelui lucru, pe care-l va putea păstra până la scadența creanței ipotecare și apoi îl va putea vinde, ca pe ori ce lucru corporal, cu băgarea de seamă a rândueleurilor legale. (Dig., 13,7, *de pigner. act.*, 18, pr.) În sfârșit, creanța, *nomen* în cazul în care a fost *in causa iudicati captum*, poate să fie vândută de dregătorie. (Dig., 42,1, *de re iudicata*, 15 §§. 8 și 10). Dar cestiunea e controversată, dacă în celelalte cazuri de *pignus nominis*, creditorul are ori nu *jus distrahendi*. [Cod., 4 39, *de heredit. vel act. vend.*, 4, vorbește ce-i dreptul de *nominis venditio*; însă din compararea manuscriselor reesă, că se dă creditorului ipotecar *utiles actiones*, ca și cum creanța i-ar fi fost vândută. V. Codex Justinianus, (recensuit Paulus Krüger, pg. 367.) 4,39, *de heredit. vel act. vendita*, 7, nota 5. De aceea se susține, că *pignus nominis* nu-i o ipotecă, întru cât creditorul n'are *jus distrahendi*, care e de esența ipotecii, ci este o cesiune a creanței și o eventuală ipotecare a lucrului, care trebuie să fie prestat *ex obligatione*.]

[O altă cestiune controversată este, dacă *pignus pignoris*

cuprinde și un *pignus nominis*. Se susține, că *pignus pignoris* nu cuprinde și *pignus nominis*; că în caz de *pignus nominis* se ipotechează creanța dimpreună cu toate accesoriile ei, pe când în caz de *pignus pignoris* se ipotechează numai ipoteca. Dacă s'ar admite, că *pignus pignoris* cuprinde și *pignus nominis*, atunci nu s'ar mai putea deosebi una de alta aceste două feluri de ipoteci. Deci, în caz de *pignus pignoris* subcreditorul ipotekar va putea, după cum am văzut, să intenteze *actio hypothecaria*, pe care o are datornicul său ipotekar; dar, el nu va fi în drept nici să facă *denuntiatio*, nici să exercite *jus exigendi* al datornicului său ipotekar, adică nu va putea să intenteze *actio in personam*, pe care acesta o are împotriva datornicului său. — Alți învățați susțin, că deși teoretic și *mera subtilitate juris* se poate, ca *pignus pignoris* să nu cuprindă și un *pignus nominis*, totuș din punct de vedere practic aceasta e periculos și lipsit de scop, și de aceea, în caz de îndoială, trebuie să admitem, că părțile au voit ca subcreditorul ipotekar să aibă și un *pignus nominis*].

f) *Pignus militiae*. Creditorul poate să vândă funcțiunea ipotecată și să se îndestuleze din preț. (Cod., 8,13 (14), *de pignoribus*, 27. Novella, 53, cap. 5).

B. *Dacă sunt mai mulți creditori ipotecari ai aceluiaș lucru*. În trei cazuri se poate, ca asupra unuia și aceluiaș lucru să aibă ființă mai multe ipoteci.

I. *Mai mulți creditori pot avea ipoteci pro partibus indivisis asupra aceluiaș lucru*.—Aceasta se întâmplă, când acelaș lucru era dat prin *mancipatio cum fiducia* la mai mulți creditori. Tot așa se întâmplă și când acelaș lucru este sau amanetat, sau ipotecat la mai mulți creditori prin acelaș act. În acest caz, fiecare creditor are *actio hypothecaria* pentru partea sa ideală și mărimea acestei părți atârână de mărimea creanței; iar creditorii între dânsii au *actio communi dividundo*, cu ajutorul căreia se poate pune capăt raporturilor de devălmășie. (Dig. 20, 1, *de pignoribus*, 16, §. 8, Dig., 10 3, *communi divid.*, 7, §§. 6 și 12).

II. *Mai mulți creditori pot avea ipoteci de aceeaș putere și in solidum asupra aceluiaș lucru*.—1) Aceasta se întâmplă, când acelaș lucrul este ipotecat în întregime la mai mulți creditori prin acte deosebite, făcuse în aceeaș vreme. (D. p. în aceeaș zi, ori în aceeaș oară, proprietarul lucrului face un act de ipotecă dinaintea unui *tabularius*, iar împuternicitul acestui proprietar face un alt act de ipotecă asupra aceluiaș lucru în întregime cu alt creditor dinaintea altui *tabularius*). În acest caz, împotriva celor de al

treilea, fiecare creditor are *actio hypothecaria in solidum*. Intre creditori, dacă unul e în posesiunea lucrului ipotecat, atunci el stă mai bine, e preferat, *melior est causa possidentis* (Dig., 20, 1, de pignoribus, 10. V. §. 53, p. 147, N. 1, a); iar dacă nici unul nu-i în posesiunea aceluia lucru, atunci fiecare se poate îndestula în proporțiune cu creanța sa, *prorata*, și poate intenta *actio communi dividundo*.—2) Dacă un creditor ipotecar este moștenit de mai mulți moștenitori, ipotecile acestora sunt de o potrivă de tari și ei au *actio familiae herciscundae*, ca să reguleze raporturile dintre dânșii. (Dig., 10, 2, familiae hercisc., 29).

III. *Mai mulți creditori pot avea ipoteci in solidum asupra aceluiaș lucru, dar nu de aceeaș putere, ci de tării deosebite, adică unul să fie prior, în rangul întâi, iar altul să fie posterior, în rangul al doilea, ori al treilea etc.*

1. În acest caz împotriva celor de al treilea fiecare creditor are deasemenea *actio hypothecaria in solidum*. Dar între creditori, numai *prior* se bucură fără mărginire de toate îndrituirile față de cel *posterior*, deci este *potior*. De aceea, numai el este îndrituit să întenteze acțiunile ipotecare, să vândă lucrul ipotecat când și cum va crede de cuviință, (și vânzarea făcută va stânge toate ipotecile, care apăsau asupra lucrului) și să se îndestuleze el întâi din prețul vânzării; iar creditorul *posterior* se bucură de ipotecă numai *salvo jure prior*, adică nu poate să vândă lucrul fără de voia lui *prior*. (Dig., 20, 5, de distract. pignorum, 1, Cod. 8, 17 (18) *qui potiores* 8). Deși îndrituirea creditorului *posterior* este slabă, totuși el are mai multe îndrituiri foarte însemnate.

a) Când ipoteca lui *prior* este stânsă, atunci *ipso facto* creditorul *posterior* ia locul aceluia *prior*. D. p. Creditorul de rangul II ia locul aceluia de rangul I, creditorul de rangul III ia locul aceluia de rangul II ș. a. m. d.

b) Când creditorul *prior* vinde lucrul ipotecat, atunci creditorul *posterior* capătă cel puțin *hyperocha*.

c) *Jus offerendae pecuniae, jus offerendi*. Fiecare creditor *posterior* poate să îndestuleze pe *prior* și să-l succedeză, să-i ia locul. În acest caz se vorbește de *pignus confirmatus*. Astfel creditorul *posterior* ajunge, ca el să poată vinde lucrul și deci să înlătore o vânzare, care ar fi potrivnică intereselor sale și pe care *prior* ar fi vrut s'o facă. (Dig., 20, 4, *qui potiores*, 12, §§. 6 și 9, 16, 20). (M. mai jos D. I, 4, p. 393).

2) Pentru ca să se determine rangul creditorilor ipotecari.

Dreptul Roman a ținut samă sau de *vechimea* ipotecii, sau de *instrumenta publica*, sau de *firea privilegiată a creanței asigurate*.

a) *Vechimea ipotecii*. Dacă asupra aceluiaș lucru s'a înființat mai multe ipoteci și dacă se stabilește *data* fiecăreia, atunci ele se rânduiesc după vechime, *prior tempore, potior jure*. (Cod., 8, 17, (18), *qui potiores*, 3, (4). V. §. 53, p. 147, No. 1, c.). Dela această regulă e o singură abatere: *Missio in possessionem* nu dă celui dintâi *missus* nici o precădere față de *missi* de mai târziu. Fiindcă ipoteca e o indrituire accesorie, de aceea ea se naște sau cel mai degrabă odată cu creanța asigurată, sau în urma creanței. Dar, în Dreptul Roman ipoteca poate să aibă rang înainte chiar de a avea ființă o creanță concretă, și anume din clipa în care s'a pus temelia unei creanțe viitoare. Aceasta se întâmplă sau din pricina voinței legii, sau din pricina voinței părților:

a) *Din pricina voinței legii*.

Ipoteca minorului asupra patrimoniului tutorului are rang nu din clipa în care acesta a înstreinat un lucru al minorului, ori a administrat rău, ci din clipa în care a început administrarea tutelei. (Cod., 6, 61, *de bonis, quae liberis*, 6, §. 4).

Ipoteca femeii asupra patrimoniului soțului ei pentru înapoierea zestreii are rang din clipa înzestrării, (fie această clipă cea a căsătoriei, fie alta de mai târziu).

Pignus propter in rem versionem, adică ipoteca aceluia, care a dat bani cu împrumut, ca să se repare un nemișcător, are rang din clipa în care banii au fost dați, iar nu din clipa în care au fost întrebuițați la reparație.

Ipoteca asupra celor *invecta et illata* de chiriaș are rang, de când s'a încheiat contractul de închiriere și de când *invectio* a fost făcută, și ipoteca asupra fructelor produse de arendaș are rang, de când s'a încheiat contractul de arendare, și de când fructele au fost produse, iar nu din clipa în care proprietarul casei, ori acel al moșiei dobândește vre-o creanță împotriva chiriașului, ori arendașului.

β) *Din pricina voinței părților*.

Ipoteca înființată sau cu termin, sau cu *condicio* pentru asigurarea unei creanțe existente, are rang *ab initio*, iar nu dela sosirea termenului, ori împlinirea condițiunii. (Dig., 20, 4, *qui potiores*, 12, §. 2).

Ipoteca înființată pentru asigurarea unei creanțe sau cu termin, sau condițională, are rang *ab initio*, iar nu dela sosirea termenului, ori împlinirea condițiunii. (Dig., 20, 4, *qui potiores*, 9, pr. și §§. 1 și 2, 11 §. 1).

Dar ipoteca înființată pentru garantarea unei *obligatio futura* (care nu-i înființată nici cu termin. nici cu *condicio*) are rang numai din clipa, în care creanța are ființă cu adevărat. (Dig., 20, 4, *qui potiores*, 11, pr.) (cf. §. 94, A, III, 2, p. 260).

b) *Instrumenta publica*. Rangul ipotecilor determinat de vechime poate fi schimbat de *instrumenta publica*, Fiindcă și la Romani înscrisurile private (*idiochira*), se antedatau, de aceea împăratul Leon a rânduit, că *pignora publica*, adică ipotecile constatate prin *instrumentum*, înscris, făcut dinaintea unui *tabularius*, funcționar cu *publica fides*, și *pignora quasi publica*, adică acele constate printr'un *instrumentum*, înscris, făcut dinaintea a trei martori, să aibă precădere. Dar e foarte controversată chestiunea, dacă această precădere trebuie admisă numai față de ipotecile înființate prin înscrisuri private, ori față de toate celelalte ipoteci, deci și față de ipotecile legale. (Cod., 8, 17 (18), *qui potiores*, 11). Intre mai multe *pignora publica*, cel mai vechiu trece înainte. Intre mai multe *pignora quasi publica* cel mai vechiu deasemenea trece înainte.

c) *Firea privilegiată a creanței asigurate*. Rangul ipotecilor determinat de vechime poate fi schimbat nu numai de *instrumenta publica* ci și de firea privelegiată a creanțelor asigurate. In aceste cazuri ipotecile se numesc *ipoteci privilegiate*. Nici una din ele nu e mai veche de vremea împăraților Severi. Cea mai veche e datorită autorității jurisconsultilor, iar toate celelalte au fost plătuite de împărați. Ele sunt următoarele :

α) *Fiscus* pentru dările întârziate și pentru datoritiile intenționților militari numiți *primipili*, p. c. și pentru celelate datoriti izvorâte din contracte, ori din alte acte licite, are o ipotecă legală generală, care e privelegiată.

β) Acel care a dat bani cu împrumut, ca sau să se păstreze sau să se îmbunătățească un lucru, are asupra acestui lucru o ipotecă legală specială privelegiată, dacă banii au fost întrebuințați pentru păstrarea, ori îmbunătățirea lucrului și dacă acest scop a fost atins, *in rem versio*.—Aceasta e ipoteca privelegiată cea mai veche și temeiul privelegiului este : *Hujus enim pecunia salvam fecit totius pignoris causa*. (Dig. 20, 4, *qui potiores*, 6, pr.).

γ) Acel care a dat bani cu împrumut, ca să se cumpere un lucru, (fie *militia*, fie altfel de lucru), are asupra acestuia o ipotecă privelegiată, dacă în clipa împrumutului i s'a înființat o ipotecă și dacă banii au fost întrebuințați pentru cumpărarea lucrului, *in rem versio*. (Cod., 8, 17 (18), *qui potiores*, 7, Cod., 8, 13 (14), *de pignoribus*, 17).

δ) Vânzătorul, în cazul în care vânzarea s'a făcut pe credit, poate, pentru asigurarea plății prețului, să-și rezerveze o ipotecă asupra lucrului vândut. Dacă vânzătorul și-a rezervat o astfel de ipotecă, ea este privilegiată, și trece înaintea chiar a ipotecii generale, pe care ar avea-o alți creditori. (Dig., 27, 9, *de rebus eorum qui sub tutela*, 2, Cod., 8, 17 (18), *qui potiores*, 7).

ε) Femeia și moștenitorii săi, dacă sunt scoborători, au, pentru înapoierea zestrei, o ipotecă legală generală, care e privilegiată. [Moștenitorii nescoborători ai femeii au numai o ipotecă legală generală, care nu-i privilegiată].

În cazul în care este concurență între mai mulți creditori privilegiați, atunci, se pare, că rangul lor e următorul: întâi vine *fiscus* pentru dările întârziate și pentru ceea ce i se datorește de *primipili*. Al doilea vin două cazuri de *in rem versio* și anume *argentarius*, bancherul, care a dat bani cu împrumut pentru cumpărarea unui lucru, dacă ipoteca, care i-a fost înființată asupra acestui lucru, este constatată printr'un înscris, precum și acel care a dat bani cu împrumut pentru cumpărarea unei *militia*, dacă și-a rezervat *expres* precăderea. Al treilea vin femeia și scoborătorii săi. Al patrulea vin în general celelalte diferite cazuri de *in rem versio*. Al cincilea în sfârșit, în urma tuturor privilegițiilor vine *fiscus* pentru creanțele sale ordinare.—Dacă acum în una din aceste cinci clase concurează deasemenea mai mulți creditori, trebuie să aibă precăderea acela dintre ei, care are o ipotecă privilegiată mai veche. Dacă nici unul n'are astfel de ipotecă, atunci toți concurează *pro rata* creanțelor lor.

C. *Cesiunea ipotecilor existente*. Creditorul ipotecar poate să ceseze, să strămute, creanța asigurată dimpreună cu ipoteca ei. Mai mult de cât atâtă, dacă el strămută numai creanța asigurată, ipoteca este stămutată dela sine, fiindcă ea este un accesoriu al creanței! Dar, ipoteca fără de creanță nu poate fi strămutată.—În unele cazuri creditorul trebuie să strămute creanța dimpreună cu ipoteca ei. Aceasta se întâmplă când anumite persoane sunt îndrituite să ceară acea strămutare. Îndrituiți să ceară dela creditor, ca acesta să li strămute creanța dimpreună cu ipoteca ei sunt: Garantul, care a plătit datoria asigurată, rămasă neplătită de datornic, și acel de al treilea posesor al lucrului ipotecat, care, ca să rămână în posesiunea lucrului, îndestulează deasemenea pe creditor, care reclamase acel lucru prin *actio hypothecaria*. (Dig., 20, 4, *qui potiores*, 19).

D. *Successio hypothecaria*. Romanii dau numele de *successio hypothecaria* acelor cazuri în care un *successor* intră în îndri-

tuirile creditorului ipotecar, nu în puterea unei strămutări făcute de acesta, ci în puterea unei strămutări în puterea legii, *ipsa lege*. În acele cazuri *successor* dobândește prioritatea fața de creditorii *posteriores* ai creditorului ipotecar de mai sus.

I. O astfel de *successio in locum alterius* se întâmplă în următoarele cazuri :

1. Când cineva dă bani cu împrumut datornicului, pentru ca să plătească pe creditorul său ipotecar. În acest caz, creanța asigurată este stânsă ; ipoteca de asemenea e stânsă, fiindcă ea ca accesoriu al creanței nu poate să aibă ființă fără de aceasta. Totuși datornicul se poate învoi cu noul creditor, ca acesta să fie asigurată printr'o nouă ipotecă și ca această ipotecă să aibă rangul ipotecii vechiului creditor, fără să fie nevoie, ca acesta să ia parte la învoeală și fără ca ceilalți creditori *posteriores* să se poată împotrivi. (Dig., 20, 3, *quae res pign.*, 3, Cod., 8, 18 (19), *de his qui in priorum creditorum locum succedunt*. 1).—Datornicul poate fi împrumutat nu numai printr'o *datio* directă a banilor, ci și printr'una indirectă. D. p. *Tertius*, creditor ipotecar, renunță la ipoteca s'a, pentru ca datornicul să poată vinde lucrul, care fusese ipotecat, și cu prețul căpătat să plătească pe *Primus*, alt creditor ipotecar al său, și se învoește cu datornicul, ca să ia locul lui *Primus* (*loco ejus succedat*). (Dig., 20, 4, *qui potiores*, 12 §. 9).

2. Când o creanță asigurată cu ipotecă este înlocuită printr'o nouă creanță schimbându-se sau creditorul, sau datornicul (*novatio*). În acest caz (*novatio*), vechea creanță este stinsă dinpreună cu toate accesoriile sale, deci și cu ipoteca. Totuș proprietarul lucrului, care fusese ipotecat, se poate învoi sau cu vechiul creditor, sau cu noul creditor, ca acesta să aibă o ipotecă asupra aceluiaș lucru, care să garanteze creanța cea nouă în acelaș chip ca și pe cea veche, adică în aceeaș întindere și în acelaș rang. Când învoeala s'a făcut cu vechiul creditor, acesta *succedit in locum suum*. (Dig., 13, 7, *de pignerat. act.*, 11 §. 1, Dig., 20, 4, *qui potiores*, 3, pr., 12 §. 5, 21, pr., Dig., 46, 2, *de novationibus*, 30, §. 2).

3. Când acel, care cumpără dela datornic lucrul ipotecat se învoește cu datornicul, ca o parte din preț să fie întrebuințată pentru plata creditorului ipotecar de rangul întâi. În acest caz, creanța asigurată e stinsă dimpreună cu ipoteca sa. Totuș cumpărătorul succede în locul întâiului creditor ipotecar și astfel se ajunge la rezultatul, ca proprietarul să aibă o ipotecă asupra propriului său lucru ; aceasta e o ficțiune menită să asigure cumpărătorului posesiunea liniștită a lucrului și să împiedice pe cre-

ditorii ipotecari *posteriores* să vândă lucrul, pe care el l-a cumpărat cu banii săi. (Dig., 20, 4, *qui potiores*, 17, Dig., 20, 5, *de distract. pign.*, 6, Cod., 8, 17 (18), *qui potiores*, 3).

4. *Jus offerendi, jus offerendae pecuniae, jus offerendi et succedendi.*

a) Fiecare creditor ipotecar *posterior* poate să ofere creditorului ipotecar *prior* plata creanței lui în întregime (capital, dobânzi ș. a), iar creditorul anterior nu poate să nu primească oferta și nici nu poate să ceară să fie îndestulat și pentru ceea ce i se datorește pe temeiul beneficiului lui Gordian. În cazul în care creditorul anterior nu primește oferta, ea va fi depusă. Acum, fie că oferta a fost primită, fie că ea a fost depusă, creditorul anterior este îndestulat și deci ipoteca sa se stânge, iar oferentul de plin drept îi ia locul, se suie în rang, fără să fie nevoie sau ca să se facă o cesiune formală, sau ca datornicul să consimtă. În acest chip un creditor *posterior* poate să ia locul creditorului de rangul întâi, să se pună astfel în posesiunea lucrului și să împedecă orice înstreinare, care ar fi potrivnică intereselor sale. (Dig., 20, 4, *qui potiores*, 20, Cod., 7, 13 (14), *de pignoribus*, 22, Cod., 8, 17 (18), *qui potiores*, 1 și 5, Cod., 8, 26 (27), *etiam ob chirographum*, 1, §. 3, Dig., 20, 4, *qui potiores*, 16).

b) Jurisconsultul Paulus (*Sententiae*, II, 13, 8) ne spune că și creditorul *prior* poate să ofere creditorului *posterior* plata creanței lui. Printr'aceasta creditorul *prior* urmărește un scop, care nu-i bun, și anume, ca să rămână stăpân și să poată vinde ori când și oricum. (Dig., 20, 4, *qui potiores*, 3 §. 1).

c) Quid, dacă și creditor *prior* și acel *posterior* își oferă reciproc plata creanțelor lor? Echitabil e, ca să se dea precădere celui *posterior*.

II. În aceste patru cazuri nu se poate admite, nici o cesiune legală a creanței dimpreună cu ipoteca ei, de oarece creanța e stânsă și ceea ce nu are ființă nu se poate cedă, și nici o surămutare a ipotecii, de oarece aceasta e un accesoriu, care n'are ființă fără de creanță, nu poate supraviețui creanței! Se poate că Romanii au fost călăuziți de considerații economice și practice și de aceea au admis acest fel de *successio* în rang. (cf. Girard, l. c. (1918), p. 797, n. 3 și 4).

E. *Cesiunea priorității sau a rangului ipotecii.* Rangul unei ipotecii nu poate fi singur cedat, fiindcă el este o calitate a creanței și nu poate fi despărțit de aceasta. Dar, prin înconjur, se poate ajunge la o cesiune a rangului unei ipotecii în următoarele două chipuri:

I. Creditorul *prior* renunță la ipotecă, creditorul *posterior* îi ia locul și datornicul, pentru creanța cu care a rămas acel care fusese *prior*, înființează o nouă ipotecă. Această nouă ipotecă va dobândi rangul cel din urmă. Deci, dacă sunt mai mulți creditori ipotecari succesivi, acel care a renunțat ajunge la coadă de tot, iar soarta creditorilor intermediari se îmbunătățește. (Dig., 20, 6, *quibus modis pignus*, 12 pr.). [In acest caz e nevoie de concursul datornicului].

II. Creditorul *prior* și cu creditorul *posterior* își cedează reciproc creanțele. Această cesiune produce efecte nu *in rem* ci numai *in personam*. adică numai între părți. De aceea situația creditorilor intermediari rămâne neatinsă: Creditorul *posterior* dobândește rangul celui *prior* numai pentru suma cuvenită acestuia. D. p. A are o creanță de 6000, B are una de 7000 și C una de 9000. A și C își fac cesiuni reciproce. C se suie în rangul întâi, nu pentru 9000, ci numai pentru 6000. (Cod., 4, 29, *ad S. C. Vellejanum*, 21). [In acest caz nu e nevoie de concursul datornicului.]

F. Dacă înainte de vânzare creanța asigurată este stânsă, creditorul amanetar, p. c. și creditorul ipotecar, care a avut lucrul în posesiunea sa, trebuie să-l restituie așa cum l-a primit și *cum omni causa* (fructe, dobânzi) (V. mai sus A, I, 2 in fine), adică tot ce a dobândit *ex pignore*. — Dar, el nu trebuie să înapoieze și ceea ce a dobândit *occasione pignoris*. D. p. Dacă în lucrul ipotecat găsește o comoară, fiindcă aceasta nu-i *causa rei*, va înapoia jumătate. Deasemenea dacă are amanet un cal și primește de la un prieten o șea în dar, va înapoia calul, dar nu și șeaua; căci aceasta a dobândit-o nu *ex pignore*, ci *occasione pignoris*.

CAP. V.

§. 99. Ocrotirea îndrituirilor de *pignus* și de *hypotheca*.

Mijloacele, care ocrotesc aceste îndrituiri sunt de două feluri. Unele servesc pentru *valorificarea* directă a îndrituirilor de *pignus* și *hypotheca*; iar altele pot servi pentru *păstrarea* acestor îndrituiri. Cele dintâi sunt: *Actio hypothecaria*, *actio hypothecaria utilis* sau *actio hypothecaria Publiciana*, *interdictum Salvianum*, *jus percludendi* și *interdicta possessoria*. Cele de al doilea sunt mijloacele legale, care ocrotesc pe proprietar, afară de *rei vindictio*. [Astfel creditorul ipotecar poate să intenteze *utilis actio*

communi dividundo, utilis actio confessoria, utilis actio negatoria. Deasemenea el poate să intenteze *actio legis Aquiliae* și poate să întrebuițeze diferitele mijloace, care ocrotesc raporturile între vecini p. c. *cautio damni infecti, operis novi nuntiatio, interdictum quod vi aut clam* ș. a. Dar, creditorul ipotecar nu poate să intenteze *rei vindicatio*]. Despre unele din mijloacele de felul al doilea sau am vorbit, sau vom vorbi în alte părți. Aici ne vom îndeletnici numai cu mijloacele de felul întâi.

A. *Actio hypothecaria.* Reamintim, că această acțiune nu-i altceva de cât *actio quasi Serviana*, care la rândul său nu-i de cât *actio Serviana* generalizată. (V. §. 92, p. 251).

I. *Actio hypothecaria* poate fi întrebuițată, când e vorba de a valorifica o ipotecă înființată asupra unui lucru *corporal*, adică atunci când ipoteca este o îndrituire reală (V. §. 93, p. 255). Ea se aseamănă cu *rei vindicatio*, fiindcă urmărește ca și aceasta posesiunea lucrului (*possessionem persequitur*) și de aceea se mai numește *vindicatio pignoris, pignoris persecutio*. Dar se deosebește de aceasta, prin aceea că reclamantul în *rei vindicatio* voește să aibă lucrul, fiindcă e proprietar, pe când reclamantul în *actio hypothecaria* voește să aibă lucrul, ca să-l poată vinde. Ținând seamă de aceasta putem defini *actio hypothecaria* astfel: *Actio hypothecaria* este mijlocul prin care se capătă posesiunea lucrului *corporal* ipotecat, pentru ca să se poată păși la vânzarea lui și este dată creditorului ipotecar neposesor împotriva posesorului ori detentorului, care sau nu-i creditor ipotecar, sau e un creditor ipotecar inferior în rang reclamantului.

II. *Actio hypothecaria* este o *in rem actio* pretoriană, *arbitraria*, având o *intentio in factum concepta* și a căreia formulă după unii învățați ar glăsuî astfel: *Si paret eam rem, qua de agitur, ab eo, cujus in bonis tum fuit, ob pecuniam debitam A° A° pignori obligatam esse pro pecunia... eamque pecuniam solutam non esse neque eo nomine satisfactum esse, neque per A^m A^m stare quominus solvatur satisve fiat; nisi arbitrato tuo eam rem N^s N^s A° A° restituat (aut solvat), quanti ea res erit, N^m N^m A° A° condemna, si non paret absolve.*—Dar, alți învățați sunt de părere, că acea formulă ar fi: *Si paret inter A^m A^m et L. Titium convenisse ut ea res q. d. a. A° A° pignori hypothecaeve esset propter pecuniam debitam, eamque rem tunc, cum conveniebat, in bonis Lucii Titii fuisse eamque pecuniam neque solutam neque eo nomine satisfactum esse neque per A^m A^m stare quominus solvatur nisi ea res ar-*

bitratu tuo restituetur, quanti ea res erit, tantam pecuniam iudex, N^m N^m A^o A^o c. s. n. p. a.

III. *Reclamant* în această acțiune poate fi orice creditor ipotecar, care întrunește elementele cerute pentru exercitarea îndrituirii sale. El trebuie să dovedească existența ipotecii și vătămarea îndrituirii sale.

1) Existența ipotecii se dovedește:

a) Dovedindu-se, că există datoria, pentru asigurarea căreia s'a înființat ipoteca.

b) Dovedindu-se, că lucrul ipotecat a fost, în clipa ipotecării, în proprietatea sau a datornicului, sau a celui care a înființat ipoteca. (*in bonis coloni fuisset*). (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 15 § 1, Cod. 4, 24, *de act. pigner.* 10).

c) Dovedindu-se, că ipoteca a fost înființată prin unul din chipurile de mai sus (§ 95, p. 265).

2) Vătămarea îndrituirii se dovedește:

a) Dovedindu-se, că pârâtul are posesiunea, ori cel puțin detențiunea lucrului.

b) Dovedindu-se, că creanța garantată a ajuns, cel puțin în parte, la scadență. Dar, în unele cazuri, ca măsură conservatoare, *actio hypothecaria* poate să fie intentată și înainte de scadență: Când creanța asigurată este cu termin (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 14) și când ipoteca este condițională (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 13 § 5). Deasemenea creditorul amanetar, care a pierdut posesiunea amanetului, pentru ca să și-o recapete, n'are nevoie de exigibilitatea creanței, căci acea posesiune e inherentă îndrituirii sale de amanet.

IV. *Pârât* în *actio hypothecaria* poate fi oricine împedecă pe creditorul ipotecar să-și valorifice îndrituirea sa în întinderea, pe care i-o garantează legea. Deci, pârât poate fi nu numai datornicul, ci și orice posesor (fie de bună credință, fie de rea credință) al lucrului, orice detentor al lucrului, precum și proprietarul lucrului, dacă l-a cumpărat dela datornic. (Dig., 13, 7, *de pigner. act.*, 18, § 2). Pe scurt se zice, că pârât poate fi oricine *restituendi facultatem habet*. Deasemenea pârât mai poate fi și acela, *qui dolo desit possidere*, fiindcă, după cum știm, el este un *fictus possessor* (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 16, § 3).

V. Scopul și efectele acțiunii ipotecare sunt: 1) *Actio hypothecaria* fiind o *in rem actio*, creditorul ipotecar poate cu ea să-și valorifice față de oricine *jus in re*, pe care-l are asupra lucrului

ipotecat, ori amanetat, și poate să dispună de acel lucru ca stăpân, dar numai în marginile îndrituirii și intereselor sale.

2. Deși se aseamănă cu *rei vindicatio*, totuși fiindcă e *in factum concepta*, iar nu *in jus concepta*, ea nu îngăduie o *pronuntiatio*; de aceea hotărârea rostită în procesul înjghebat cu această acțiune cuprinde numai *constatarea* îndrituirii reclamantului, constatare care are putere de lucru judecat în folosul acestuia. (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 16, § 5, Dig., 20, 4, *qui potiores*, 12, pr.)

3) Ca urmare a acestei constatări, hotărârea ar trebui să condamne pe pârât; dar, fiindcă *actio hypothecaria* e o *actio arbitraria*, de aceea judecătorul poruncește mai întâi pârâtului să facă una din două, *aut restituere, aut solvere*, și apoi, numai dacă pârâtul nu face nici una din acestea, îl condamnă la despăgubiri, *aestimatio litis*.

a) *Restituere*. α) Pârâtul trebuie să facă predarea materială a lucrului ipotecat. Fructele acestui lucru el trebuie să le predea numai în două cazuri și anume, atunci când fructele au fost ipotecate și atunci când, deși fructele n'au fost și ele ipotecate, totuși lucrul singur nu-i deajuns pentru acoperirea creanței (pentru îndestularea creditorului). Fructele de la *litis contestatio* încoace, atât acele *percepti*, cât și acele *percipiendi*, trebuie predate și de pârâtul *bonae fidei* și de acel *malae fidei*. Dintre fructele produse înainte de *litis contestatio* chiar pârâtul *malae fidei* trebuie să predea numai pe acele *exstantes*, iar nu și pe acele *consumpti*, deși sunt *fructus percepti*; pe când în *rei vindicatio*, el trebuie să predea și pe acestea (V. § 79, p. 136, No. 3, a). Pricina, pentru care de data aceasta nu se face deosebire între pârâtul de bună credință și acel de rea credință, este următoarea: Înainte de Justinian *fructus consumpti* se puteau reclama prin *condictio furtiva*; această acțiune poate fi intentată numai de păgubașul, care e proprietar; creditorul ipotecar, nefiind proprietar, nu putea s'o intenteze și deci nu putea să reclame acele fructe. Din pricina aceasta Justinian a trebuit să mărginească îndrituirile creditorului ipotecar numai la *fructus exstantes*.

β) Dacă predarea materială a lucrului ipotecat e cu neputință de făcut actualmente și dacă pârâtul nu-i vinovat de această imposibilitate, atunci i se îngăduie să dea cauțiune, că va restitui, *se restitutumum*. (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 16, § 3).

b) *Solvere*. Pârâtul trebuie să plătească în întregime datoria ipotecară dimpreună cu accesoriile ei. (Dig., 20, 1, *de pignoribus* 16, §§. 3 și 6, Dig., 20, 4 *qui potiores*, 11, §. 4).

c) *Aestimatio litis*. Dacă pârâtul nu face nici una din cele două de mai sus, fie că nu voește, fie că din *culpa* sa nu poate, d. p. din *culpa* sa lucrul ipotecat sau a pierit, sau a fost nimicit, atunci el va fi condamnat să plătească despăgubiri și anume o sumă de bani, care să reprezinte valoarea interesului reclaman-
tului, *id quod interest*. Despăgubirile se prețeluesc potrivit regu-
lelor de la *actiones arbitrariae*: Reclamantul trebuie să dovedească
existența pagubei și câtimea ei. Dovada aceasta se face prin mij-
loacele obicinuite de dovadă; însă, dacă pârâtul sau e vinovat
de *dolus*, sau e în *contumacia*, atunci se admite, ca reclamantul
însuș să facă dovadă printr'un *jusjurandum in litem*. — Fiindcă se
poate, ca valoarea lucrului ipotecat să fie sau mai mică, sau mai
mare de cât câtimea creanței reclamantului, deaceea condamnarea
va varia: În cazul în care valoarea lucrului e mai mică decât
câtimea creanței, pârâtul nu poate fi condamnat la mai mult de
cât valoarea lucrului. În cazul al doilea, când valoarea lucrului
e mai mare decât câtimea creanței, trebuie să cercetăm mai întâi,
cine e pârât: Dacă datornicul însuș e pârât, atunci el nu poate
fi condamnat decât la valoarea creanței și a accesoriilor ei; căci,
atâta este interesul creditorului. Dar, dacă un al treilea posesor
e pârât, atunci acesta va fi condamnat la valoarea întregă a
lucrului; căci, reclamantul, pe lângă indrituirea sa, valorifică și
indrituirea înființătorului ipotecii, față de care e răspunzător și
căruia îi va da prisosul, fie de bunăvoie, fie după ce acesta va
intenta *actio pigneraticia directa*. (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 21, § 3).

VI. *Mijloacele de apărare ale pârâtului*. Pârâtul are două
feluri de mijloace de apărare: Întâi, fiindcă *actio hypothecaria*
este o *vindicatio pignoris*, pârâtul poate să se apere, întrucât în-
găduese împrejurările, invocând aceleași mijloace de apărare ca și
în *rei vindicatio*. Al doilea, pârâtul se mai poate apăra invocând
mijloace de apărare proprii indrituirii de ipotecă.

1) Mijloacele de felul întâi sunt mai cu seamă următoarele:

a). Peirea prin *casus* a lucrului ipotecat. Dacă pârâtul do-
vedește, că nu mai poate *restituere*, fiindcă lucrul ipotecat a pierit
din pricina unui *casus*, atunci scapă de orice condamnare.

b). *Jus retentionis* pentru *impensae* făcute cu lucrul ipotecat.

α). Dacă pârâtul e datornicul, nu poate să ceară nimic pentru
impensae. În adevăr, dacă creditorul nu va fi îndestulat, dator-
nicul tot va trebui să plătească mai pe urmă și deci să dea înapoi
ceea ce a primit pentru *impensae*. Deaceea, *exceptio*, prin care s'ar

încerca să se valorifice *jus retentionis*. va fi paralizată prin *re-
plicatio*, că *dolo facit, qui petit quod rediturus est*.

β). Dacă pârâtul nu-i datornicul, trebuie să deosebim pe pârâtul de bună credință, de acel de rea credință. Pârâtul de rea credință (hoțul, tăinuitorul) nu poate să ceară nimic pentru *impensae*, ci cel mult, poate să le ridice, *jus tollendi*. Pârâtul de bună credință poate să ceară *impensae utiles*, căci acestea au mărit valoarea lucrului; dar, nu poate să ceară *impensae* făcute pentru păstrarea valorii lucrului, căci în acest caz creditorul n'are niciun folos, el nu capătă mai mult decât putea să se aștepte dela început să capete. [Așa e potrivit regulilor generale, iar nu potrivit izvoarelor noastre, care se bat cap în cap (Dig., 20, 1, de *pignoribus*, 29, §. 2 și Dig., 39, 2, de *damno infecto*, 44, §. 1). V. §. 3 în fine pg. 24].

c) *Praescriptio temporalis*. α) Pârâtul, dacă este un al treilea posesor al lucrului amanetat, ori ipotecat, poate, de la Theodosiu II, să invoace *praescriptio temporalis* de 30 de ani. Dar, dacă pârâtul este sau datornicul, sau înființătorul amanetului, ori al ipotecii, sau moștenitorii acestora. el nu poate niciodată, până la împăratul Justinus, să invoace *praescriptio* de mai sus; iar, de la acel împărat, poate să invoace o *praescriptio temporalis* de 40 de ani (Cod., 7, 39, de *praeser. XXX vel XL annorum*, 3, pr., și 7, §. 1). — β) Știm, că, de regulă, *neexercitarea* unei îndrituirii nu stânge această îndrituire, ci numai *actio*, care servește pentru a o valorifica. Deci, în cele două cazuri de mai sus *praescriptio* de 30, ori de 40 ani a stâns *actio hypothecaria*, dar n'a stâns îndrituirea de *pignus* și de *hypotheca*. Și, dacă se va întâmpla, ca acel, care era îndrituit să invoace *praescriptio* de 30, ori de 40 de ani, să fie deposedat de altcineva, atunci *actio hypothecaria* va fi pusă din nou în mișcare și va vutea fi intentată împotriva noului posesor, care însă nu va putea invoca *praescriptio*, de cât dacă el va fi posedat lucrul vreme de 30 de ani.

2) Mijloace de apărare proprii îndrituirii de ipotecă sunt:

a) *Exceptio rei pigneratae* sau *exceptio hypothecae*. Dacă pârâtul e un creditor ipotekar, care are o ipotecă mai bună decât reclamantul, el se poate apăra cu *exceptio rei pigneratae*, zicând: *si non convenit ut sibi res fuerit obligata*. Aceasta se întâmplă, atât când ipoteca pârâtului e superioară în rang ipotecii reclamantului, cât și chiar când aceste două ipoteci sunt egale în rang. În adevăr, deși cele două ipoteci sunt egale în rang, totuși ipoteca pârâtului e mai bună, fiindcă el se găsește în po-

sesiunea lucrului și știm că *melior est causa possidentis*. (V. §. 98, p. 283). Dar, dacă reclamantul este superior pârâtului, atunci el poate paraliza *exceptio rei pigneratae* prin *replicatio* priorității, zicând: *si non sibi ante pignori hypothecae nomine sit res obligata*. (Dig., 20, 4, *qui potiores*, 12. pr.).

b) *Exceptio rei pigneratae venditae et traditae*. Acest mijloc de aparare poate fi invocat de pârâtul, care a dobândit lucrul în urma unei vânzări făcute în chip valabil de un creditor îndrituit la aceasta. (V. mai jos §. 100, No. VIII, p. 302).

c) *Exceptio ordinis* sau *exceptio excussionis personalis*. În dreptul roman clasic creditorul ipotecar putea să reclame sau cu *actio in personam* împotriva datornicului, sau acesta să plătească, sau cu *actio hypothecaria* împotriva deținătorului lucrului, ca acesta să-i predea lucrul. De la Justinian însă, când creditorul va reclama întâi pe deținător, acesta îl poate trimite să reclame mai întâi cu *actio in personam* împotriva datornicului și a garanților lui personali, *exceptio ordinis*, pentru ca să scoată datoria de la aceștia, *exceptio excussionis personalis*. Dar, dacă datoria garantată este o *naturalis obligatio*, adică neînregistrată cu *actio*, dacă datornicul și garanții săi personali sunt notoriu insolvari (d. p. executările împotriva lor au rămas fără nici un rezultat, *frustra excussi*), dacă datornicul nu-i de față și nici nu se știe unde este precum și dacă e falit, atunci pârâtul nu mai poate invoca *exceptio ordinis*. (Cod., 4, 10, *de oblig. et act.*, 14, Cod., 8, 13 (14), *de pignoribus*, 14 și 24, Novella 4, cap. 2. cf. Novella 112).

d) *Exceptio excussionis realis*. Imparații Sever și Caracalla au rânduit, că dacă un creditor, pentru asigurarea uneia și aceleiaș creanțe, are și o ipotecă specială și una generală, (d. p. datornicul a ipotecat și casa sa și întregul său patrimoniu), și dacă valorifică mai întâi ipoteca generală, datornicul poate să-i ceară să valorifice mai întâi ipoteca specială și numai dacă aceasta nu va fi fost îndestulătoare, adică dacă prețul lucrului lovit de această ipotecă specială n'a ajuns pentru plata creanței, *frustra excussus*, atunci deabia să poată urmări și celelalte lucruri supuse ipotecii generale. (Cod., 8, 13 (14), *de pignoribus*, 2, Cod., 8, 27 (28), *de distract. pign.*, 9, Dig., 20, 4, *qui potiores*, 2. V. Glück, *Commentar der Pandekten*, vol. 18, p. 245 și arm.) Temeiul acestei *exceptio* este, că altfel înființarea unei ipotecii speciale pe lângă una generală n'ar avea nici un înțeles, [afară numai, dacă ne am găsi în cazul în care părțile ar fi voit să facă implicit convențiunea expresă de care vorbește Dig., 20, 4, *qui potiores*, 2.]

e) *Oblatio debiti și beneficium cedendarum actionum*. Cel de al treilea posesor de bună credință al lucrului ipotecat, reclamat prin *actio hypothecaria*, poate să ofere creditorului plata creanței acestuia, *oblatio debiti*, și să-l silească să-i cedeze îndrituirile și acțiunile, pe care le are împotriva datornicului. (Dig., 20, 4, *qui potiores*, 19). Dacă după aceasta acel al treilea e reclamat de datornic cu *rei vindicatio*, el va putea să ceară cu titlu de *impensae*, ca să i se întoarcă tot ce a plătit. (Dig., 6, 1, *de rei vind.*, 65, pr.)

B. *Actio hypothecaria utilis sau actio hypothecaria Publiciana*.

I) Această acțiune poate fi întrebuintată în cazul în care ipoteca a fost înființată, nu de proprietarul, *dominus*, al lucrului ipotecat, ci numai de un posesor de bună credință, de un posesor *ex justa causa* (N. §. 94 B, II, 3, c, p. 264). Fiindcă reclamantul în această acțiune trebuie să facă numai dovada, că înființătorul ipotecii a fost posesor de bună credință, de aceea ea putea să fie foarte des întrebuintată în practică. (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 18 și 21 §. 1, Dig., 20, 4, *qui potiores*, 14). În cazul în care se dovedește, că nu în aceeaș clipă, ci *diversis temporibus*, acelaș lucru a fost ipotecat la doi creditori deosebiți, creditorul *prior*, cel mai vechiu, *potior est*, are precădere, dacă ipotecarea s'a făcut de acelaș *non dominus* de bună credință; iar dacă ipotecarea s'a făcut de doi *non domini* deosebiți, atunci creditorul, care e în posesiunea lucrului, are precădere, *melior est causa possidentis*. (Dig., 20, 4, *qui potiores*, 14).— Quid, dacă acelaș *non dominus* în aceeaș clipă, *eodem tempore*, a ipotecat acelaș lucru la doi creditori deosebiți? În acest caz, fiindcă ipotecile sunt de aceeaș vechime, și amândoi creditorii ipotecari sunt egali, ar trebui, ca amândoi să poată intenta *actio hypothecaria Publiciana* în proporția, *pro rata*, creanțelor lor. Totuși în Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 10, se spune, că acel dintre creditori, care are posesiunea exclusivă a lucrului ipotecat, să fie *potior*. [Părerea aceasta nu-i rațională. În adevăr întru cât reclamantul a dovedit, că are o îndrituire tot atât de tare ca și pârâțul și întru cât situația celor doi împričinați este egală, de oarece îndrituirea de ipotecă nu-i o îndrituire exclusivă, de aceea nu există nici o rațiune pentru ca *îndrituirea legitimă* a reclamantului să dea înapoi față de *faptul pur întâmplător al posesiunii pârâțului*. De aceea, este de crezut, că avem de a face cu o greșală a spicitorilor lui Justinian. Textul din Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 10 al lui Ulpian se aseamănă aproape deplin cu textul din Dig., 43, 33, *de Salviano interdicto*, 1, §. 1, al lui

Iulian. Acest din urmă text este privitor la *Interdictum Salvianum*. În acest interdict este adevărat, că pârâțul posesor trebuie să aibă precădere. Deci, se poate, că textul lui Ulpian, în loc să fie pus în titlul *de Salviano interdicto*, să fi fost pus din nesocotința spicui-torilor în titlul *de pignoribus*. (Maynz, l. c. I, § 162; n. 9 și 10)].

II) *Actio hypothecaria utilis* sau *actio hypothecaria Publiciana* poate fi întrebuințată deasemenea în cazul în care ipoteca a fost înființată asupra unui lucru *incorporal* constând dintr'un *jus in re aliena*, (fie o servitute, fie o *emphyteusis*, fie o *superficies*, fie un *pignus pignoris*). [Cestiunea aceasta e controversată. Unii învățați susțin, că *actio hypothecaria*, care se intentează, când lucrul ipotecat este corporal, în realitate nu-i de cât o *utilis vindicatio*, adică o aplicare prin analogie a acțiunii, care ocroteste îndrituirea de proprietate; deci, când lucrul ipotecat este sau o servitute, sau o *emphyteusis*, sau o *superficies*, trebuie să se intenteze *utiliter* acțiunile, care ocrotesc *jura in re aliena* ipotecate, adică sau *actio confessoria utilis*, sau *actio vectigalis utilis*, sau *actio in rem utilis* a superficiarului, sau *actio hypothecaria vectigalis* și a aceleia a superficiarului cu greu pot fi adaptate la ipoteza noastră, pe când formula acțiunii Serviane poate fi adaptată foarte ușor și anume în locul lucrului corporal *qua de agitur*, se pune sau servitutea, sau *emphyteusis*, sau *superficies*, sau *pignus*, care sunt obiectul ipotecii, pe care voim s'o valorificăm, *qua de agitur*. D. p. în loc de *si paret eam rem*, se pune *si paret eum usumfructum, si paret eum fundum vectigalem, si paret eum fundum superficiarum, si paret id pignus*.]

III. *Actio hypothecaria Publiciana* nu se poate întrebuința, când e vorba de a se valorifica un *pignus nominis*. În adevăr acest *pignus* nu poate servi de temelie unei *in rem actio*; însă, *actio hypothecaria Publiciana* este o *in rem actio*; deci ea nu poate fi plăzmită pe temelie unui *pignus nominis*. Dar, în cazul unui *pignus nominis*, se poate întrebuința numai acțiunea, care servește pentru ocrotirea aceluia *nomen* (creanță), și pe care o are creditorul ei. Această acțiune, va fi intentată de creditorul ipotecar în numele datornicului său ipotecar (creditorul creanței), ca și cum acesta i-ar fi cedat-o; deci, ea este o *utilis actio quasi ex jure cesso*. Cu ajutorul său creditorul ipotecar va putea cere plata creanței ipotecate.

C. *Interdictum Salvianum*. Am văzut, (§. 92, p. 249/250), ca la început acest *interdictum* a fost cel dintâi mijloc, prin care pre-

torul a consfințit simpla convențiune de *hypotheca*. De aceea, pe atunci el era foarte des întrebuițat. Dar, după ce *actio Serviana* a fost plăzduită, el tot n'a dispărut, ci, fiindcă procedura sa, ca a oricărui *interdictum*, era mai expeditivă, fiindcă dovada pe care trebuia s'o facă reclamantul, era mai ușoară și fiindcă putea servi mult mai bine, decât alte mijloace, ca măsură de conservare, de aceea a fost întrebuițat mai departe, dar mai rar de cât înainte.

I) *Interdictum Salvianum* este un *interdictum adipiscendae possessionis*; dar deși servește pentru dobândirea posesiunii, totuși el e conceput în chip prohibitor.

II) La început *reclamant* în acest *interdictum* poate fi numai proprietarul arendator al unui *praedium rusticum*; iar *pârât* poate fi numai arendașul unui astfel de *praedium*. — Reclamantul trebuie să facă numai două dovezi: Incheierea unei convenții de *hypotheca* și *invectio et illatio* a lucrurilor mișcătoare pe *praedium* arendat. El n'are nevoie să dovedească, nici că arenda a ajuns la scadență, nici că *invecta et illata* au fost *in bonis* ale arendașului, când s'a încheiat convențiunea și nici altceva. *Interdictum Salvianum* are de scop, ca reclamantul să dobândească posesiunea lucrurilor ipotecate și strămutate de pe moșie. De aceea, hotărîrea rostită în procesul înjghebat cu acest *interdictum* spre deosebire de *actio Serviana*, nu înrîurea de loc asupra îndrituirii reale a reclamantului, astfel că *pârâtul*, deși condamnat *quominus ea ducas vim fieri veto*, totuși dacă avea o ipotecă superioară, ori egală cu cea a fostului reclamant, putea să se servească de *actio Serviana*, pentru a face, cu îndrituirea sa reală să biruiască definitiv. — *Pârâtul* se putea apăra, susținând, că el posedă în virtutea unei canze, care-l îndreptățește să se servească de asemenea de *interdictum Salvianum* și deci *melior est causa possidentis*.

III) Este foarte controversat, dacă mai târziu *interdictum Salvianum* a fost generalizat și încuviințat, ca *interdictum Salvianum utile* sau *interdictum quasi Salvianum*.

1) Pe temeiul unui text (Cod., 8, 9, de *prec. et Salv. int.*, 1) se admite, că *interdictum* a fost dat și celorlalți creditori, alții de cât arendatorul unui *praedium rusticum*. (Cf. Paulus *Saententiae*, 5, 6, 16).

2) Pe temeiul aceluiaș text (Cod., 8, 9, de *prec. et Salv. int.*, 1) se susține, că *interdictum* nu poate fi intentat de cât în contra înființătorului ipotecii, pe când pe temeiul altor texte (Dig.,

43, 3, *de Salv. int.*, 1) se susține, că el poate fi intentat împotriva oricărui posesor. Dar, de la Justinian, *interdictum* a putut fi intentat și împotriva celor de al treilea, ca și *actio Serviana*. (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 10 și Dig. 43, 3, *de Salv. int.* 1): Theophil ne spune, că *interdictum Salvianum* era conceput *in rem* și deci era dat și contra celor de al treilea. Apoi, numai dacă el era dat și împotriva oricărui posesor al lucrului ipotecat, numai atunci putea să fie în deajuns de folositor. În adevăr arendașul, etc. s'ar fi putut pune la cale cu un al treilea, ca să sustragă *invecta et illata* și deci *interdictum* n'ar fi putut servi tocmai, când ar fi fost mai mare nevoie de el.

D. *Jus percludendi*. Inchirietorul unei case are, după cum știm (§. 95, D, I, 1, p. 268), o ipotecă legală asupra celor *invecta et illata* de chiriaș, spre asigurarea plății chiriei și a despăgubirilor cuvenite pentru deteriorări. El poate valorifica această ipotecă oprind acele *invecta et illata* prin închiderea ușilor casei, *perclusio*. — Dacă pârâțul d. p. nu datorește nimic, trebuie să ia rolul greu de reclamant, intentând *interdictum de migrando*, și să facă dovada că nu datorește. (Dig., 43, 32, *de migrando*, 1 §§. 3 și 4).

E. *Interdicta possessoria*. În caz de *pignus propriu* zis, adică de amanet, creditorul amanetar, fiindcă are posesiunea lucrului amanetat, are *interdicta retinendae possessionis* și *interdicta recuperandae possessionis*. — Creditorul ipotecar însă nu are nici posesiunea materială a lucrului ipotecat, nici *quasi possessio* a îndrituirii sale de ipotecă, de aceea n'are nici un interdict posesor. Dealtmintrelea el nici nu are nevoie de aceasta.

CAP. VI.

§. 100. Stângerea îndrituirilor de *pignus* și de *hypotheca*

Se deosebește două feluri de stângere a ipotecii: Stângerea principală și stângerea accesorie.

A. *Stângerea principală*. Stângerea ipotecii se numește *principală*, când ipoteca se stânge independent de creanța asigurată. Aceasta se întâmplă în următoarele chipuri:

I. *Peirea lucrului corporal, care servește de garanție*. 1) Pentru ca ipoteca să se stângă în acest chip, trebuie ca lucrul corporal să piară în întregime și definitiv, sau fiziceste, sau juridiceste. (Cf. §. 82, I, 1 și 2, p. 151 și arm.). (Dig., 20, 6,

quibus modis pignus, 8, pr., Dig., 13, 7, *de pigner. act.*, 18, §. 3). D. p. Robul amanetat moare, ori este omorît. Scândurile amanetate sau ard, sau prin *specificatio* sunt schimbate în corabie. Nemișcătorul ipotecat ajunge *extra commercium*.

2) Dacă mai rămâne ceva din acel lucru, ipoteca durează de regulă mai departe, potrivit vointei părților, asupra rămășițelor. D. p. Asupra grinzi or din casa dărămată. Asupra cărnei animalului tăiat. Asupra locului, pe care era clădită casa arsă; așa că, dacă se reclădește casa, ea fiind accesoriu al locului, va fi lovită de ipotecă. (Dig., 13, 7, *de pigner. act.*, 21, Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 16, §. 2, 29 §. 2, 35).

3) Deasemenea, dacă din pricina peirei, ori stricării acelui lucru proprietarul lui dobândește *nemijlocit* o creanță pentru despăgubire, atunci creditorul ipotecar dobândește această creanță ca *pignus nominis*, d. p. dobândește *actio legis Aquiliae*. (Dig., 6, 1, *de rei vindic.*, 17 §. 1). Din potrivă, dacă acel proprietar dobândește *mijlocit* o astfel de creanță, atunci creditorul ipotecar nu dobândește acea creanță, *pretium non succedit in locum rei*. O pildă modernă: Când casa ipotecată era asigurată la o societate de asigurare împotriva focului și arde, proprietarul casei dobândește o creanță pentru despăgubiri, dar, fiindcă n'o dobândește *nemijlocit*, ci *mijlocit* în puterea contractului de asigurare, ipoteca nu se întinde asupra sumei convenite ca despăgubiri. De aceea prin actul de ipotecă părțile se învoesc anume, ca să se plătească polițele de asigurare și deci, ca ipoteca să se întindă și asupra acelei sume.

II. *Confusio*. 1) Intrunirea, *confusio*, în aceeaș persoană a calității de proprietar al lucrului ipotecat și a calității de creditor ipotecar stânge ipoteca, fiindcă nimeni nu poate avea o ipotecă asupra propriului său lucru. (Dig., 50, 17, *de regulis juris*, 45, pr). Această stângere nu încetează chiar dacă mai pe urmă încetează *confusio*. O astfel de *confusio* se poate întâmpla în mai multe chipuri. D. p.: Proprietarul lucrului sau moștenește pe creditorul ipotecar, sau trece acestuia proprietatea acelui lucru. Creditorul ipotecar moștenește pe proprietar. (Dig., 20, 4, *qui potiores*, 17, Dig., 44, 2, *de exc. rei judic.*, 30 §. 1).

2) Romanii au făcut o abatere de la cele de mai sus, în cazul în care sunt și alți creditori ipotecari *posteriores*. Dacă și în acest caz s'ar stânge ipoteca, atunci ar trebui, ca în locul creditorului ipotecar anterior să se suie creditorul următor. Dar, aceasta ar fi nedrept, fiindcă datoria convenită celui dintâi creditor

n'a fost plătită. De aceea, s'a admis, că în acest caz ipoteca nu se stânge, ci durează mai departe chiar *in re propria* și poate fi valorificată prin *exceptio rei pigneratae*. (Dig., 20, 3 *quae res pignori*, 3, Dig., 36, 1, *ad Sc. Trebell.*, 59, pr., Cod., 8, 19 (20) *si antiquior cred.*, 1). Temeiul aceste abateri este echitatea: Creditorul *prior*, (în cazul în care cumpără, ori moștenește lucrul de la proprietarul acestuia), să nu fie vătămat.—Creditorii *posteriores*, dacă vor să-și valorifice ipotecile lor, n'au decât calea lui *jus offerendae pecuniae*. [Este foarte controversată cestiunea, dacă în acest caz avem de a face cu o adevărată ipotecă, ori numai cu o ficțiune pentru ocrotirea proprietății împotriva creditorilor *posteriores*. Dig., 20, 5, *de distract. pign.*, 3, §. 1: *emptori poterit offeri.*]

III. *Remissio*. Invoeala, dintre creditorul ipotekar și proprietarul lucrului, prin care cel dintâi iartă de ipotecă pe cel de al doilea, stânge ipoteca. O astfel de învoeală poate fi sau expresă, sau tacită. (Dig., 13, 7, *de pignerat. act.*, 9, §. 3, 11, §. 2, Dig., 20, 6, *quibus modis pignus*, 5, pr.).

1. *Expresă*. Când creditorul declară anume, că iartă pe datornic de datorie. (Dig., 20, 6, *quibus modis pignus*, 5, pr.).

2. *Tacită* sau presupusă în următoarele cazuri:

a) Când creditorul înapoiază datornicului sau lucrul amanetat, sau înscrisurile de ipotecă. (Cod., 8, 25 (26), *de remissione pignoris*, 7 și 9).

b) Când creditorul dă voie datornicului să vândă lucrul amanetat, ori ipotecat. În adevăr, întru cât, după cum știm (§. 97, A, l., 3 p. 271), datornicul poate să vândă acel lucru fără de încuviințarea creditorului, și întru cât părțile nu se joacă de a facerea de acte juridice, nu fac acte nefolositoare, întru atât o astfel de încuviințare ne îndreptățește să presupunem, că s'a făcut tacit o *remissio* a ipotecii. (Dig., 50, 17, *de regulis juris*, 158, Dig., 20, 6, *quibus modis pignus*, 4, §§. 1 și 2, 7, pr. și § 1, 9, pr., Cod., 8, 25 (26), *de remissione pign.*, 2)—Creditorul poate să consimtă și tacit la vânzarea de mai sus. (Dig., 20, 6, *quibus modis pignus*, 8, §. 15, Cod., 8, 25 (26), *de remissione pign.*, 6 și 8). Dar ipoteca nu se va stânge, de cât dacă acea vânzare s'a făcut. (Dig., 20, 6, *quibus modis pignus*, 1, §. 2, 8, §§. 6-18, 10, pr., Cod., 8, 25 (26), *de remissione pign.*, 11).

c) Când creditorul dă voie datornicului să amaneteze, ori să ipotecheze lucrul și altei persoane. (Dig., 20, 6, *quibus modis pignus*, 9 §. 1 și 12, pr.)

d) Când creditorul încheie cu datornicul un *pactum ne petatur*.

3. Dar creditorul poate să facă dovada, că el n'a voit să facă o *remissio* a ipotecii, deși a făcut vreunul din cele trei acte de mai sus (2, a, b, c.) D. p. că deși a dat voie datornicului să ipotecheze lucrul și altei persoane, totuș printr'aceasta el a voit să renunțe numai la rangul ipotecii sale. (Dig., 20, 6, *qui potiores*, 12, §. 4).

IV. *Nedecларarea ipotecilor*. Dacă proprietarul lucrului ipotecat scoate acest lucru în vânzare și înștiințează prin anunțuri publice pe creditorii ipotecari să declare ipotecile lor, iar aceștia deși erau de față la vânzare, totuș nu făceau declararea de mai sus, atunci perdeau ipotecile lor. (Cod., 8, 25 (26), *de remissione pign.*, 6). — Acesta era singurul mijloc ca să se cunoască starea lucrului!

V. *Stângerea îndrituirii aceleia, care a înființat ipoteca*, stânge deasemenea și ipoteca. Astfel:

1. Ipoteca asupra lucrurilor *corporale* se stânge în cazurile, în care proprietatea asupra acelor lucruri e revocabilă și revocarea poate fi exercitată *in rem*, față și de cei de al treilea. (V. §. 66, p. 52, No. 3 și pg. 54, No. 4. Cf. Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 13 §. 1.

2. Ipoteca asupra lucrurilor *incorporale* se stânge în următoarele trei cazuri, (când avem de a face și cu pieirea lucrului *incorporal* ipotecat):

a) Ipotecile înființate de uzufructuar, de emfiteutecar, de superficial se stâng, când se stâng și îndrituirile de uzufruct, de *emphyteusis* și de *superficies*. (Dig., 20, 6, *quibus modis pignus*, 8, pr., Dig., 20, 1 *de pignoribus*, 31).

b) *Pignus pignoris* se stânge prin stângerea ipotecii creditorului întâi: *Quatenus utraque pecunia debetur pignus secundo creditori tenetur*. (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 13, §. 2. Cod., 8, 23 (24), *si pignus pignori*, 2).

c) *Pignus nominis* se stânge prin stângerea creanței ipotecate.

VI. *Dies*. Sosirea termenului, până când ipoteca a fost înființată, stânge ipoteca. (Dig., 20, 6, *quibus modis pignus*, 6, pr.).

VII. *Conditio*. Implinirea condițiunii așa numite rezolutorie stânge deasemenea ipoteca.

VIII. *Distractio pignoris*. Vânzarea lucrului ipotecat, făcută în chip valabil de un creditor în puterea îndrituirii lui de ipotecă, stânge nu numai ipoteca acestui creditor, ci și ipotecile tuturor creditorilor *posteriores*. (Cod., 8, 27 (28), *de distr. pign.*, 15 Cod., 8, 17 (18), *qui potiores*, 6, Cod., 4, 10, *de oblig. et act.*,

4, 10, Cod., 8, 19, (20) și *antiquior creditor*, 1).—Creditorii *posteriores*, dacă n'au căpătat nimic din prețul lucrului vândut, își păstrează creanțele lor împotriva datornicului; căci, stângerea ipotecii, care e un accesoriu, nu poate avea nici o înfrîurire asupra creanței, care e un lucru principal.

IX. Vânzarea lucrului ipotecat făcută de un moștenitor, care a primit moștenirea cu beneficiu de inventar, stânge, de la Justinian încoace, ipotecile existente asupra acelui lucru. (Cod., 6, 30, *de jure deliberando*, 22 §§. 6, 7 și 8). Creditorii ipotecari neîndestulați sunt îndrituiți să reclame pe creditorii și legatarii, care au tras folos din prețul vânzării.

X. Prostituirea roabei amanetate. p. c. și silirea ei de către creditor, ca să facă altceva ilicit (*improbatum*), stânge ipoteca. (Dig., 13, 7, *de pigner. act.*, 24, §. 3).

XI. Instreținerea unui lucru, făcută sau de fisc, sau de împărat, sau de împărăteasă, stânge toate ipotecile, care apăsau asupra acelui lucru. (Instit., 2, 6, *de usucapionibus*, §. 14, Cod., 7, 37, *de quadrienni praescr.*, 2 și 3).

XII. Negarantarea prin *cautio damni infecti* pentru clădirea, asupra căreia creditorul are ipotecă, stânge această ipotecă. (Dig., 39, 2, *de damno infecto*, 15 §. 25).

XIII. *Non usus* și *usucapio libertatis*.

1. *In dreptul vechiu* (înainte de Justinian).

a) *Usucapio* a lucrului ipotecat, ori amanetat, nu stânge îndrituirea de ipotecă, ori de amanet. (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 1, §. 2, Dig., 44, 3, *de usurpationibus*, 44, §. 5, Dig., 41, 5, *pro herede*, 2, pr., Cod., 8, 13 (14), *de pignoribus*, 7). (Cf. §. 77, B, III, p. 109).

b) *Longi temporis praescriptio* întemeiată pe un *justum initium possessionis*, adică pe o posesiune a lucrului amanetat, ori ipotecat, dobândită cu *bona fides*, (fără să se știe de existența amanetului, ori ipotecii) și cu *justus titulus*, și care durase sau 10 ani (*inter praesentes*), sau 20 de ani (*inter absentes*), dacă era invocată împotriva acțiunii ipotecare, făcea ca îndrituirea de amanet, ori de ipotecă, să nu mai producă nici un efect. Aceasta se întâmpla însă, numai când acel care o invocă era un al treilea detentor al acestui lucru, iar nu și când acela era sau înființatorul amanetului, ori al ipotecii, (fie datornicul, fie altcineva), sau moștenitorii acestuia, căci toți aceștia știeau de existența amanetului, ori a ipotecii și deci nu erau de bună credință, ci de rea cre-

dință. (Dig., 44, 3, *de div. temp. praescr.*, 5, §. 1 și 12, Cod., 7, 36, *si adversum creditorem*, 2).

2. In dreptul lui Justinian.

După ce *usucapio* a fost contopită cu *longi temporis praescriptio* (V. §. 77. E, p. 113 și urm.), îndrituirea de amanet și aceea de ipotecă se stâng prin *non usus* și *libertatis usucapio*. Deci, nu-i de ajuns *neexercitarea* ipotecii, ori a amanetului, adică nu-i de ajuns, să nu se intenteze *actio hypothecaria*, (căci, această neexercitare, după cum știm, nu stânge îndrituirea de amanet ori de ipotecă, ci numai *actio hypothecaria*), ci trebuie ca lucrul amanetat, ori ipotecat să fie posedat în stare de libertate, nesupus la nici un amanet, ori ipotecă. Acesta se întâmplă în două cazuri. întâi, când posesiunea acelu lucru a fost dobândită cu *justus titulus* și cu *bona fides*, adică fără ca dobânditorul să știe de existența amanetului, ori a ipotecii și a durat fără întrerupere sau 10 ani (*inter praesentes*), sau 20 de ani (*inter absentes*). Al doilea, când posesiunea acelu lucru a fost dobândită numai cu *bona fides*, (fără *justus titulus*) și a durat 30 de ani. In amândouă aceste cazuri, acel care a împlinit *libertatis usucapio*, dacă pierde mai pe urmă posesiunea lucrului, poate să intenteze *rei vindicatio*. (Cod., 7, 39, *de praescr. XXX vel XL annorum*, 3 și 8 pr.) [Totuș unii Romaniști sunt de părere, că în aceste cazuri avem de a face numai cu o *praescriptio temporalis*, care produce efecte *in rem*].—Dar, când posesiunea acelu lucru a fost dobândită cu rea credință, adică dobânditorul știe de existența amanetului ori a ipotecii, atunci acesta nu dobândește nici o dată proprietatea liberă a acelu lucru și deci amanetul, ori ipoteca nu se stâng!—Iniințătorul amanetului ori al ipotecii (fie datornicul, fie altcineva) și moștenitorii acestuia sunt în totdeauna de rea credință, căci știu de existența amanetului și a ipotecii; de aceea o *libertatis usucapio* din partea lor nu se poate întâmpla niciodată!

B. *Stângerea accesorie*. Stângerea ipotecii se numește *accesorie*, când ipoteca se stânge, din pricină că se stânge creanța asigurată. Aceasta se întâmplă, când creanța garantată prin *pignus* și *hypotheca* este stânsă cu totul. în chip complect, adică dimpreună cu toate accesoriile sale; căci, ipoteca, fiind o îndrituire accesorie, nu poate avea ființă fără de îndrituirea principală. (Dig., 20, 6, *quibus modis*, 6, pr.). Dar, ipoteca nu se stânge, când creanța nu este stânsă deplin.

I. Creanța este stânsă deplin prin:

1. *Solutio*. Când s'a făcut valabil creditorului prestațiunea

datorită și garantată. (Dig., 13, 7, *de pigner. act.*, 11, §. 5, D. 46, 3, *de solutionibus*, 49. Cod., 4, 32, *de usuris*, 19).

2. *In solutum datio*. Când s'a făcut valabil creditorului, nu prestațiunea datorită, ci altă prestațiune, pe care el a recunoscut-o, că-l îndestulează.

3. Oferte reale de plată urmate de consemnarea prestațiunii datorite.

4. *Novatio*. Când creanța cea veche a fost înlocuită printr'una nouă. (Dig., 13, 7, *de pigner. act.*, 11, pr., Dig., 46, 2; *de novationibus*, 18).

5. *Compensatio*. Când creditorul este la rândul său datornic al datornicului său. (Cod., 4, 31, *de compensat.*, 12).

6. *Acceptilatio*. Când creditorul declară, că a primit prestațiunea ce i se datorea. E de luat aminte, că și în cazul în care creditorul a făcut o astfel de declarare, fără să fi primit nici o prestațiune și numai fiindcă a voit să ierte datoria, aceasta va fi stânsă. (Dig., 13, 7, *de pigner. act.*, 11, §. 2, Dig., 46, 3, *de solutionibus*, 49).

7. Când creditorul din culpa sa n'a primit prestațiunea datorită. (Dig., 13, 7, *de pigner. act.*, 20, §. 2, Dig., 20, 4, *qui potiores*, 11, §. 4, Dig., 20, 6, *quibus modis pignus*, 6, §. 1, Cod., 4, 32, *de usuris*, 19, Cod., 8, 30 (31), *de luitione pignoris*, 3).

8. Când executarea obligației garantate a ajuns imposibilă din pricina unui *casus*, de care datornicul nu-i răspunzător nici într'un fel.

9. Când datoria încetează dintr'o cauză de acelea, care au de efect să stângă *ipso jure* creanțele, chiar fără să fie nevoie de concursul voinței creditorului. D. p. prin întrunirea în aceeaș persoană a calității de creditor și de datornic, (*confusio*).

În toate aceste nouă cazuri, creanța garantată fiind stânsă deplin, și ipoteca înființată pentru garantarea acelei creanțe este stânsă.

II. Creanța nu este stânsă deplin prin :

1. Hotărîre și prin *litis contestatio*. În aceste cazuri, ce-i dreptul creanța se stînge; dar, reînviază în aceeaș clipă sub altă formă. De aceea, atât în aceste două cazuri (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 13, §. 4), cât și în alte cazuri asemănătoare, (Dig., 16, 1, *ad Sc. Vellejanum*, 13, §. 1, 14, Dig., 36, 1, *ad Sc. Trebellianum*, 59, pr., Dig., 46, 3, *de solutionibus*, 38, §. 5, 93 pr. și §. 2), ar fi fost nedrept, ca fondul să fie sacrificat pentru formă și ca noul raport obligator, care înlocuiește creanța primitivă

din toate punctele de vedere, să fie lipsit de garanția ipotecară, care asigură această creanță. [Quid, dacă hotărîrea e strâmbă? Dig., 20, 1, *de pignoribus* 14, §. 1, spun, că hotărîrea nedreaptă, care proclamă neexistența unei datorii, stânge, ipoteca. Iar Dig., 12, 5, *de conditione indebiti*, 28 și 60, spun, că în cazul de mai sus rămâne o *naturalis obligatio*].

2. Printr'o *exceptio*, care lovește de ineficacitate *civilă* creanța, dar care lasă să trăiască mai departe o *naturalis obligatio* (Dig., 20, 1, *de pignoribus*, 14, §. 1). Astfel d. p. creditorul poate să intenteze *actio hypothecaria* împotriva datornicului și moștenitorilor lui, după cum am văzut (p. 294), chiar zece ani după ce *in personam actio* împotriva lor fusese stînsă prin *praescriptio* de 30 de ani. (Cod., 7, 39, *de praescr. XXX vel XL annorum*, 7 §§. 1 și 2).—Dar dacă *exceptio* face creanța neeficace din toate punctele de vedere, așa că nu rămâne nici măcar o *naturalis obligatio*, atunci se 'nțelege, că și ipoteca înființată pentru gărantarea acestei creanțe este lovită de acea neeficacitate.

III. Dacă datoria a fost stînsă numai parțial, această stângere nu înrăurește de loc asupra existenței ipotecii, care trăiește mai departe pentru rămășiță, din pricina firii sale indivizibile, *propter indivisam pignoris causam*.

SFÂRȘITUL VOLUMULUI INTAI

al anului întâi

Strușel

1930-31

INDREPTĂRI

VOLUMUL I. — PARTEA I.

<u>Pag.</u>	<u>Rând.</u>	<u>In loc de</u>	<u>Să se citească</u>
9	39	vinovăției	vinovăției, ori a nevinovăției
14	39	Romani	cetățenii romani
16	9	izvorăsc dintr'o	sunt recunoscute printr'o
17	8	Ele	Cele mai multe
20	3	deosebitor	propriu
21	38	întrebuințarea	aplicarea sau întrebuițarea
26	10/11	desființa legea	desființa ceea ce era che-
			zășuit de legea
29	9	răstimp ;	răstimp (<i>suspendare</i>) ;
32	29	<i>privat</i>	<i>pozitiv</i>
33	11	de dobândi	de a face acte pentru a do-
			bândi
35	1/2	succesiune	succesiune, moștenirea
37	11	îndrituiri	îndrituiri. Dar <i>jus cogens</i> nu
			recunoaște, că lucrurile au
			capacitatea de a avea înd-
			rituiri.
43	1	<i>Peregrini</i>	<i>Peregrini</i> interni
43	20	<i>latinum</i>	<i>latinum</i> . p. c. și toți <i>Latini</i>
			de dinainte de 486 a. u. c.
44	22	<i>minus, peregrinus</i>	<i>minus</i> .— γ) <i>Peregrinus</i>
44	23	urmă orice	urmă numai orice
44	25	γ	δ
45	1	unui fiu	fiului
45	8	Arretinis	Arretinii
45	33	Ariminium	Ariminum
46	47	oameni,	oamenii făcând parte din fa-
			milia romană
50	27	<i>progamma</i>	<i>progamma</i>
51	3	<i>actio crimen</i>	<i>actio</i> (nu <i>crimen</i>)
51	42	. . . .	<i>Turpes personae</i> nu pot fi
			martori, tutori, moșteni-
			tori în paguba unor rude
			apropiate (<i>legitimari</i>). nu
			pot încheia unele căsători,

Pag.	Rând.	In loc de	Să se citească
54	24	deosebesc	deosebesc de la Hadrian încoace
55	27	acei de	acei mai mari de
58	6/7	pe <i>patria potestas</i> și	sau pe <i>patria potestas</i> , sau
59	7 și 10	<i>Consanguinei</i>	<i>Consanguinei</i>
61	33	îndrituiri	îndrituiri private
64	12	<i>municipes</i>	<i>municipes</i>
64	19	scop	scop social
70	42	<i>populi dato</i>	<i>populo dati</i>
72	3	se cuvin unei persoane	privesc pe o persoană
72	22	economic.	economic. Patrimoniu în in- teles economic se define- ște mai bine: Totalitatea bunurilor bănești, care se cuvin de fapt unei per- soane (așa ca să poată în- tra și posesiunea și clien- tela unui neguțător s. a.) cel puțin sau firea sa, sau și
74	45	firea sa și	
78	40	<i>susu</i>	<i>usu</i>
82	9	<i>colove</i>	<i>collove</i>
82	15	<i>domantur</i>	<i>domentur</i>
86	22	juridic	juridic privat
90	44	plătește	plătește la termin
92	24	renunțarea la o îndrituire	nedobândirea unei îndrituiri
94	20	rea voință	rea voință, cu intențiune
96	9	<i>comparabitar</i>	<i>comparabitar</i>
96	23	lucruri cu știință, înadins, mai	lucruri mai
101	31	vadeaua,	vadeaua, scadența,
102	22 și 24	vremea	răstimpul
102	32	Ea	Ei
121	32	e mai	e mai bine
122	13	descoperirea	născocirea
127	34 și 35	posibilă	posibilă. legală, morală
137	15	reclamă	reclamă <i>utiliter</i>
140	3	se leapădă de moștenire	repudiază moștenirea
142	15/16	n'arată prețul care	mai spun, că prețul nu
142	27	valabile	valabile prin ratificare, ori confirmare
142	30	valabile.	valabile prin confirmare
142	32	voința unii	voința sau a îndrituitului, sau a unii
142	36	voință, dupăce	voința întregă (ci mărgi- nită), după ce
145	1	doilea vor	doilea de regulă vor

Pag.	Rând.	In loc de	Să se citească
148	30	încetează	încetează prin restabilirea stărei de fapt, care exista înainte de vătămare, așa că îndrituitul să-și poată exercita îndrituirea sa pe deplin. D. p.
152	23	dreptul privat	dreptul privat de azi,
162	11/12	reclamantului	pârâtului
169	35	5 ani, sau	5 ani, sau de 4 ani, sau de 1 an și 6 luni, sau
170	14	minorilor	minorilor. In caz de <i>integrum restitutio praescriptio</i> (sau de 1 an <i>utilis</i> , sau de <i>quadriennium continuum</i>) nu curge împotriva minorilor, neprezenților și celor asimilați cu neprezenții
171	36	fapt, care	fapt în legătură cu temeiul reclamației, care
176	5	doi	trei
179	29	urmările	încheierile
181	33	iar în vremea	iar pe urmă, după cât se pare în vremea
181	34	se pare că dobândește	dobândește
182	30	sau numai	numai
182	31	sau numai	și numai
215	33	<i>societas</i> și	<i>societas, depositum</i> și

VOLUMUL I. — PARTEA II.

3	15	corporal	corporal determinat
5	30	recunoscând	rânduind
9	37	ψυχῆ	ψυχῆ
13	17	nu dobândește acele	nu dobândește astfel acele
16	20	nemișcător	mișcător
31	5	ani	anni
36	3	<i>viciosae</i>	<i>viciosae</i>
40	11 și 14	<i>precarium</i> dans	<i>rogatus (precarium dans)</i>
44	7	și nu	chiar dacă nu
55	34	dăruește	sau dăruește
72	32	<i>vidicaverit</i>	<i>vindicaverit</i>
73	32/33	adjudecatorul	adjudecatorul
91	19	<i>pregrini</i>	<i>peregrini</i>
96	35	va fi	este
97	1 și 6/7	va fi	este
99	10, 17 și 19	Dacă	Când

Pag.	Rând.	In loc de	Să se citească
100	1	Dacă	Când
110	7	nulius	nullius
111	7	spune	reiesă dintr'un
111	22	iar	dar
112	8	aceiași	aceleași
112	10	<i>monveri</i>	<i>moveri</i>
112	35	n. 6)	n. 6), care de la Justinian (528 d. Ch) poate fi chiar cu titlu lucrativ (Cod., 7, 33, 11).
113	32	Se creează	Justinian creează
114	23	a așezămintelor	ale așezămintelor
115	21	nu putem	nu-l putem
125	39	împiedecat	împiedicat cu totul
126	40	a altuia	a părâtului
134	4	dacă acesta la rândul său	fiindcă acesta la rândul său poate zice
134	7	răspunzător	răspunzător, afară numai dacă va face greaua dovadă, că proprietarul ar fi păstrat lucrul și nu-l ar fi vândut (Cf Vol.II, § 125, n. 82, p. 170).
138	37	altfel	astfel
151	27/28	cu această peire	cu peirea
154	14	<i>usucapio</i>	<i>usucapio</i> , etc.
154	27 și 32	va avea	are
158	9	<i>usufructus</i>	<i>usufructus</i>
161	18	<i>sine usus</i>	<i>sine usu</i>
164	24	aratul	aratatul
189	1	<i>aquaeductus</i>	<i>aquaeductus</i>
202	8	<i>traditis</i>	<i>traditio</i>
203	24	<i>constitutae</i>	<i>constitutae</i>
217	35	a pricinuit o	a pricinuit pierderea
224	25	rămân lucrate	rămân nelucrate.
225	14	<i>substanta</i>	<i>substanta</i>
225	22	deterioază	deteriorează
252	4	<i>jus possidendi</i>	posesiunea juridică,
255	1	<i>possidendi</i> posesiunea	<i>possidendi</i> și posesiunea
255	4	<i>hypotheca</i> poate	<i>hypotheca</i> , dobândește <i>jus possidendi</i> la scadența datării și poate
355	5	<i>jus possidendi</i>	posesiunea juridică
276	34	la	l-a
280	15	servitute.	servitute.]